

સોનક મુશકામ

યોધો આવૃત્તી.

નં. બે. મરજખાન.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૨૦૩ પાંક્ત

પુસ્તકનું નામ કૌટુક સંગ્રહ

વિષય દ - ૬

ગીરમાત—

તે હાસમેશા આવી નારે ગમે 'ફોલર' લેવા આવશે-૯ ૩૦૦૦

કૌતુક સંગ્રહ.

રમુજ ટોચકાઓ, હાજર જવાબી, કૌતકથી ભરેલી કથાઓ,
હસાહસ, કેહવતો, વગરેનો સંગ્રહ.

ઘણા ક ચીત્રો સાથે.

રચનાર—જાંહંગીર બેહરામજી મરઝખાન.

ચોથી આવૃત્તી.

સુખ ઈ.

જામે જમશેદ પ્રીટીંગ વર્ક્સ, બેલાર્ડ હાઉસ, મેંગલોર સ્ટ્રીટ, કોટ
મધે માંજીજી નવરોજી પ્રીટર છાપ્યું છે, અને મેનેજર મીંડાજી
જાંહંગીર મરઝખાને મેસરસ જે. બી. મરઝખાનની કુપની
માટે ઉપસાંજ મકાન મધેથી પ્રગટ કીધું છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

૭૨૦૩

દ- ૬/૧૧

આ પુસ્તક ઈ. સ. ૧૮૬૭ નાં ૨૫ માં આક્ટની રૂએ રજીસ્ટર
કરાયું છે માટે તેના રચનારની રાજ વચ્ચે કોઈને
તે છાપી પ્રગટ કરવાનો હક નથી.

રડતી સુરતો,

જે આ નો

આજમે દીવસ ઐરંડીયાનું ગ્લાસ પીધા જેવું મોહોડું
રાખ્યામાં જાય છે, અને જેઓ ઐવી રડતી હાલતમાં રહીને
પોતાનાં આવરદા ટુંકા કરે છે તેઓને

કાંઈની માનની હંધાણી વના

વગર રજાએ

અર્પણ કર્યું છે.

દી આ થા .

૧ લી આ ૪ તી નો .

ધરાનમાં અસલ યુનાની વૈદા એવું કરતા કે કોઈ પુરુષ તાવ, યાને બોખારથી ખીમાર હોય ત્યારે તેની આગળ એક ચવીત્રા વાંદરાને બાંધતા. આ વાંદરો પોતાનાં અટક્યાળાથી તથા તરેહવાર ડાચાંથી ખીમારને એટલો હસાવતો કે તેના જીવને ચેન થતું અને તે ઉતાવળે સાંજે થતો. આ ઉપરથી સારાંશ કે જીંદગીની રાહાતને માટે ખુશ મીઠાન અને ખુલ્લા જીવની જરૂર છે. અમારા વાંચનારાઓમાંથી કોણ નથી જાણતું કે બે પાંચ દારતોની સાથે બેસી હસી ખુશીથી બાધિલું મિઠાન વધારે જલદી જરૂર પડે તથા છે આપણા રોજના કારમારમાં જોવામાં આવે છે કે જે ધણી રંગીલા, ખુશાલ અને બેશીકર હોય તે સાધારણ રીતે માતેલો અને બાવળની ગાંઠ જેવો હોય છે અને જે રડતો બરીઅલ હોય તે મડદાલ અને સુકાપલો દેખાય છે. માટે હું મીત્રો—ખુશી રેહવામાં કાંઈ પધસા પડતા નથી અને તે છેતાં જો આરોગ્યતા મળે તો તે શા માટે ન લેવી?

મારી છેલ્લી દશ વર્ષની ઉમરમાં મેં નિયમ બાંધ્યો હતો કે કાંઈખી કરવું અથવા ક્યાંખી જવું ત્યાં આંખે પાટા બાંધવા નહીં. ખરા કપડાંના પાટા નહીં પણ કલ્પીત પાટા.

ગુપચુપ બેઠા હોઈયે ત્યાં પણ આંખયો ચોગરદમ ફરવી રાખવી અને જે જોઈયે તે બિજાની સંકુકમાં સંઘી રાખવું. પછી વેળા આવવે વાત. આવી રીતે જોયલું લગાર વધી ગયું અને સેવકની મધ્યમ કદની પેટીમાં સમાઈ શકાયું નહીં તેથી આ ટાંણે થોડુંક વેચવા કાઢાડયું છે. ધણી મુશ્કેલી મને હોંસ હતી કે મારી શકતી મુજબ ઇચ્છેલું ધપના દેખાવદાર પુસ્તકો એક પછી એક કાઢાડવાં આ વિચારમાં મને સાફ ઇચ્છનારા મીત્રો તરફથી ન ધારેલું હતેજન મળવાથી આ પુસ્તકથી મેં સરખાત કરી છે અને ઇશ્વર ઇચ્છા હશે તો કામ આગળ ચલાવી ખીજું પુસ્તક જલદીથી બાહાર પાડીશ. હું કાંઈ ગ્રંથકાર હોવાનો અથવા પંડીત હોવાનો દાવો અથવા અભીમાન રાખતો નથી પણ મારેથી બને એટલું કરી ચોક્કસ જાતની ખુટ પુરી પાડવામાં તથા સાથે લાગી પ્રમાણીક પછેથી રોડી પેદા કરવામાં હું માન સમજી છું.

મારે પેહેલાંથી ચેતાવવું જોઈએ કે આ પુસ્તકમાં જે જે નામો આપ્યાં છે તે માત્ર કલ્પીત છે. તે છતાં એ જાતનું લખાણ એવું અગવડ ભરેલું છે, કે કોઈવાર ન ધારેલા સંજોગે નામ તથા ખીના કોઈને આબાદ લાગુ પડીખી જાય. માટે તેવું કાંઈ હોય તો પેહેલાંથીજ ક્ષમા માગું છું અને વિનંતી કરું છું કે કોઈએખી જાણીશુજીને “ટોપી પેહેડવી” નહીં.

કદાચી કોઈ દોષ દેશે કે આવા દુચકા લખવા કરતાં કાંઈ ખીજી શીલ્પસુશીની ખીના હાથમાં ધરી હોયતો પ્રજાને કાયદો

યાત. આના ખોલાસામાં મારે જણાવવું જોઈએ કે પેહેલાં તો હું શીલસુદ નથી, અને એવા વિષયો મારી અદ્ય શક્તિની બાહાર છે અને 'પીજી' તો આ દુચકાઓ તદ્દન નકામા છે એમ સમજવું નહીં. બાળકને ઓપડ ચટાડવું હોયતો માવાની લુગદીમાં વીંટાળીને ગળાવશે તો ખાધ જશે, પણ નરૂં ઓપડ ચટાડવા જશે તો કાઢાડી નાખશે. તેમજ કોરડી નરી અકકલના વિષયો લખવા બેશયે તો પેહેલાં માર પાના ફેરવ્યા પછી કોઈ પુસ્તક હાથમાં ધરે નહીં, પણ લગાર મરી મસાલો લગાડી મશકરીના આકારમાં શીખામણુ દેખાડયે તો ગમે કે ના ગમે તોયે ઝટ કરતી ગળે ઉતરી જાય.

આ પુસ્તક રચવામાં મને કેટલીક ઘણી અગત્યની મદદ મળી છે તે આ દેકાણે મારે સ્વીકારવી જોઈએ. અમદાવાદમાં એક નાહાનું બેડોળ પુસ્તક છપાયલું છે. તેમાં કેટલીક બાબદો બહુ રમુજી અને છટાથી લખેલી છે. આ પુસ્તકમાંથી કેટલાંક “કૌતકો” મં લીધાં છે પણ તેમાં તેના લખનારનું નામ છુપું હોવાથી હું આ તાણે એ નનામાં ભાઈનો ઉપકાર માનું છું. એ ગૃહસ્થને મારી એક સુચના છે કે તેમાં કેટલીક છડેચોક ઉંઘાડી બાબદો છે તે હવે પછીની આવૃત્તિમાં સુધારીને લખવી. મારા એક ખીજ જણીતા હિંદુ મિત્રે આ પુસ્તકની રચના સંબંધી મને ઘણી કીમતી સુચનાઓ કરી તથા કેટલાક ફકરાઓ આપ્યા હતા તે માટે તેઓને બી પ્રણામ.

આ પુસ્તકમાં જે ચીત્રો આપ્યાં છે તે મારી મરજી મુજબનાતો નથીજ પણ આવી કીસમના હાસ્યજનક ચીત્રો બનાવનાર મને મુંબઈમાં કોઈ મળ્યો નહીં તેથી મારેથી બનયું એટલું મેં કીધું છે. કેટલાંક ચીત્રો મારે પોતાને હાથે ચીત્રેલાં છે અને કેટલાંક ખીજાં ચીત્ર કાહાડનારાઓ પાસે કરાવ્યાં છે માટે જે છે તે ગણીમત સમજી મુજ વાંચનારાઓએ આંખ આડા કાન કરવા.

આવૃત્તી ચોથી.

“કૌતક સંગ્રહ” ના પ્રકારના કોઈખી પુસ્તકની ચાર આવૃત્તીઓ થઈ હોય એવું મને યાદ નથી, એટલા થકી આ અસાધારણ માન “કૌતક સંગ્રહ” ને બાગ્યે આવ્યું છે તે માટે હું બહુ રાજી છું. આ વારના ચીત્રો એક પારસી આરટીસ્ટ દ્વારા છે, માટે તેમાં આગળ કરતાં ઝાઝો સુધારો જોવામાં આવશે. લગાઇને લીધે મોઢાં ઢાગળ, મોઢી શાહી અને મોઢાં વીલાયતી પુઠાંનો દરીઆફત કરશે તો એટલુંતો સમજી શકશે કે આ આવૃત્તી પ્રગટ કરવામાં પ્રગટ કરતાં કંઈ મોટા મહેલ બાંધ્યા નથી, માત્ર વાંચક વર્ગની આલુ માંગણીને તૃપ્ત કરવાની હોંસ રાખી છે.

જા. બે. મ.

૧ મે ૧૯૧૭.

કૌતુક સંગ્રહ.

ખી મા લા ઇ ની ખ રી દી.

અમારા આડતીઆ નગરશેઠ ખીમાલાઇ એક દીવસ નડિયાદથી આવ્યા અને અમારી હાશીસમાં બેઠાં બેઠ ખેમકુશળની વાતો કરયે છેએ, એટલાંમાં સાથે આવેલા ભગલાલાઇએ કાંઇ એસારત કીધી જે ઉપરથી ખીમાલાઇ બોલ્યા :—

“લાઇશોખ અમારે કાંઇ ઇશટાકીનની ખરીદી કરવી છે માટે કૃપા કરી કોઈ વેપારીને તેડાવી આલશો ?”

મેં ઉત્તર દીધો “અલખતે—મોટી ખુશી સાથે, પણ કેવી તરેહના તમોને જોઇએ છે ?”

“સારાં જાડાં જોઇએ. વળી નંખર પુનાનવને સુમારે જોઇશે.”

અમારા મીત્રાનું કામ તો કરવું જોઇએ એટલે ખીજે દીને બજારમાં અમારા ઉધરાણીવાળા કાવસદાર લભ્ભાસને માકલીને એમાર વેપારીએને તેડાવી મંગાવ્યા. તેઓએ તરેહવાર

જાતના પાકીટો ખોલ્યાં અને નમુનાઓ દેખાડ્યા. લગલાલાઇ
એ તાંણી જોયાં અને ખીમાલાઇએ તો એકાદ બે જોડી પોતાના
લગાર મેલા પગ ઉપર ચઢાવી પણ જોયાં.

એક જોડી ચુંથી ચપડીને મેલી અખંતર કરીને પછી
ખીમાલાઇ બોલ્યા “ના લાઇશોબ—આતો નોહના પડે—ને
આનો રંગ લગરીક સાંવળો છે” ઇલાદી ઇલાદી રીતે માલ
પસંદ ન આવ્યો. આખરે અમારા મીત્ર એદલજી દલાલ
જેઓ આ સઘળું બેઠાં બેઠાં જોયા કરતા હતા તેઓ
બોલ્યા: “કાંઈ ઉતાવલ ના કરો શેઠજી. હું ખીજ બે ચાર મોટા
વેપારીઓને તેડી લાવીશ—તેઓ પાસ બહુ સારો માલ છે.”

આમ કહી એદલજી લાગલા ઉઠ્યા અને જરૂરીઆ બજારમાં
એક વેપારીને ત્યાં જઈ, સેંકડે સાડા બાર ટકાની ‘ચાંસ’ નકી કરી
તેને વીકટોરીઆ ગાડીમાં લઈ આવ્યા. આખરે માત્ર પસંદ
આવ્યો—“આ ઠીક છે—ના, તેથી આ સારાં છે” આમ રકજીક
કરતાં નજદીક બે કલાક ગયા કેડે એક નમુનો પસંદ કરી
ભાવ ઠરાવ્યો. ભાવ ઠરાવતાં લગલગ બપોર થવા આવ્યા અને
સઘળું નક્કી થયું. પછી ખીમાલાઇ બોલ્યા “ચાલો લાઇ—
પીડા પતી—જો લાઇ કાંઈ કાપીકુપી લેવું નહી હો—સાશીએ
માશી ભાવ, કયમ ?”

“હા શેઠ હા—લે બોલો કેટલી પેટી લખું.”

“ઠીક ત્યારે, સારી જેવી બે જોડી કાઢી આલો.”

વેપારી તગર તગર માહોડું જોવા લાગ્યો “બે જોડી !”

“તો ભાઈશોભ, અમારે ખીજાં વળી ફેટલાંક જોઈએ? એક જોડી મારે જોઈએ છે ને એક નગરથેઠ નાગરદાશભાઈએ મંગાવી છે.”

મારા કાકાને આ અરસામાં એકાએક ઠાંસો થઈ આવ્યો તેથી ખારી બાહાર ડોકું કાઢાડી ઉભા—મને કાંઈ પેટમાં જુક પકડી આવ્યો તેથી કોલાંગવાટર પીવા માળા ઉપર દોડી ગયો. એદલત દલાલને કાંઈ કામ યાદ આવ્યાથી છતરી ખમિ મારી ચાલ્યા અને વેપારી ગાંસડા બાંધતાં બોલ્યો “થેઠો જરા થોભા, હું હવડાં એથીએ સસતાં ને સારાં લઈને આવું છું.”

તું શેર તો હું નવટાંક ઉપર.

જે સુર્તી ખલાસીએ પી. એ. કુંઠ ની આગભોટના તુટક ઉપર કામ કરતાં કરતાં એકખીજ સાથ મપ્પાં મારે છે. એક કેહ- “ઉં તેંતાળીના હાલમાં ચીન ગએલો, તારે તારા હમ, ચીના-એને જોયલા કે જરે પગ દુખી આવેની તારે હહરીના ગાઉના ગાઉ હાથે ચાલે ને પગ તો આહમાન પર ઉંચે.”

આ સાંભળી ખીજાએ જવાબ દીધો “અરે તેમાં હું મોટી વાત!—ઉં પાંત્રીના ફાગણમેં વાહણુપર હલછાણુ ગયલો તારે છમુદરમેં કાંઈ મચ્છર તો મચ્છઅઅર! કે એક રાતના વાહા-ણુના બધા કલતાનના હર ખાઈ ગયલા ને બાકી નરા ડોલ રહી ગયલા.”

ખીજાએ જોયું કે આ ગપ્પીદાશે તો હદ કીધી તેથી ડોકું
ધુનાવી બોલ્યો “હા ભાઈ આવે—આવે—તું હાથું કેહ—કેમજો
તેજ ટાંણે હું જરે આદન આમ્મિવો તારે રછતામાં છે તે મચ્છર
મચ્છલાં તે બધાના દીલપર કલતાનના ડગલા ને હુરવાલ ઉતાં!”

સોખને સાન નહીં, નફ્ટને નાક નહીં.

એક મસ્તાન પુરૂષને ન્યાયધીશ આગળ કાંઈ અપ્રાધ
સાફ ઉભો કરવામાં આવ્યો. માજીસ્ટ્રેટ સાહેબ લગાર
મીજાજના પાધલા હતા તેથી તોરમાંજ પુછયું—

“કોણ છે રે?”

બંધવાએ તેવીજ અક્કડમાં જવાબ દીધો “તારો બાપ.”

માજીસ્ટ્રેટે ડોળા કાઢી બંધવા તરફ જોયું અને આવી
બેઅદખીનું કોધથી કારણ પુછયું. બંધવો બોલ્યો—

“કદાચ મારી ચુક પડી હશે—પણ તમારા કાનોથી હું
હગાયો. મારાં સગળાં હૈયાંને લાંબા કાન હતા. ત્રણ ચીજોને
લાંબા કાન હોય છે. એકતો મારાં છોકરાંને—ખીજું સસલાંને
અને ત્રીજું ગધધાને. તમે સસલાં તો હોવ નહીં; મારા
દીકરા થવાની તમે ના પાડો છો ત્યારે બાકી તમે—

માજીસ્ટ્રેટે હંધ બંધવાને અટકાવ્યો અને ભારી ગુસ્સાથી
ચોખદારોને હુકમ કીધો કે એ બદમાશને લઈ જઈ સખ સજ

કરે. બંધવાને ચોખદારો ઘસડી જતા હતા તેટલાં જતાં જતાં તે બોલ્યો—“તમને ભુકતાં સાંભળી મારી પક્કી ખાત્રી થઈ ખુદાવંદ કે તમે મારા છોકરા નથીજ.”

ન ક ટા જો ગી ની જ મા ત.

ધનજીકાકા જેની ચાર બાઈડીઓ મરણ પામી હતી તેવણુ ધરડેઘડપણુ પાંચમી કરી લાગ્યા. આ નવી બાઈડીના આગળા ચાર ઘણી મરણ પામેલા હતા અને ધનજીકાકા સાથ પાંચમી વાર દાના પાડી આવી હતી. ધનજીકાકાના દોસ્તોએ એક દીવસ મશ્કરી કરી કાકાને પુછ્યું કે “કાકા હવે ગુરા ગેપ થઈ ગયા ને મસાન કાંઠે જવાના થયા ત્યારે વળી એ શું કૌતક લઈ આવ્યા?”

ધનજીકાકા હસીને બોલ્યા “બાઈ, દુન્યામાં આવ્યા તો કાંઈ નવું જીવું જોઈએ તો ખરા. આ રાંડનો પેહલો માટી નાહાશી ગયો. ખીજાએ ફાંસી ખાઈ આપધાત કીધો—ત્રીજો રીબાઈને મુઝા ને ચોથો બટાંબે ગયો. વળી મારી પેહલી બાઈડી મારે હાથની કોદરી ઝીલી ઝીલીને મારગ લાગી—“ખીજી વહીતર” કરીને ખહીથી મુઈ ત્રીજી સાથ મેં છુટાછેડા કીધા અને ચોથાએ કુવો પુર્યો. હવે જોઈએ તો ખરા કે શું અને છે અને હંશ્વર કોણને યારી આપે છે.”

અ હ ગ રા મ હ તા જી.

નીછાભાઈ મેહતાજી અશ્રીમની ગોઠી ચઢાવી બેઠા હતા તેટલાં સોહોલુ નીશાળે મોડો આંવ્યો તેને મેહતાજીએ તોપીમાંથી પકડી પુછ્યું “ચમ અલ્યા અઠ્યોડ-આજે એવડો મોડો ચ્યોંથી આંવ્યો-હું ?”

સોહોલુ રડીને બોલ્યો “મેહતાજી સાહેબ મારી કાકી મરી ગેઈ તેથી જરા અવ્વાઈ થયું.”

મેહતાજી કેહ “ઠીકસે—પણ હવેથી તારી કાકી મરી જાય ત્યારે મોડું કરતો રખે હો.”

“નહીં સાહેબ, હું ધર જઈ કાકીઆને કહીશ કે મરવું હોય તો જલદી મરે કેમકે મારે નીશાળે જવાનું મોડું થાય છે અને મેહતાજી વઢે છે.”

આંધળાના ગામમાં કાણો રાજ.

પારડી ગામમાં મુંબઈથી એક નવો પોસ્ટ માસ્તર આવ્યો તે પત્રાજી દેખાડવા ગરીબ ગામડીઆઓ ઉપર ધણીજ જીલમ કરે. એક દાહાડે એક શેહતાન ગામડીઓ પાંચ રૂપીઆની ટપાલની તીકીટો લેવા તેની કને ગયો અને રૂપીઆ પાંચની નોટ તેની આગળ મુકી. પોસ્ટ માસ્તરે નોટ મીજાજમાં ફેંકી

દીધી અને બોલ્યો. “કેમરે—તને ખબર નથી કે ગામડાંમાં નોટ લેવાનો સરકારનો ધારો નથી?”

“ત્યારે છાપ હું લેવાનો ધારોછે?”

“જા જા—રોકડા લઈ આવ.”

ગામડીઓ ફફડીને ગયો અને રૂપીઆ પાંચનો નરે ત્રાંખાંનો ખુરદો પોતાના પોતીઆમાં ભરીને લઈ આવ્યો અને પોસ્ટ માસતર આગળ ત્રાંખાંનો ઢગલો હડસેલી બોલ્યો. “લ્યો ભાઈ—હવે રોકડા લ્યો ને તીકટો આલો.”

“છટ છટ—ઐઠલાંબધાં દોહોડીઆં લેવાનોખી હુકમ નથી. બે આનાની તીકટ લે તેનાજ દોહોડીઆં લેવાય—બાકી રૂપાંનાણું લેવાનો કાયદોછે.”

“હેં કે બાપજી!” ઐમ કહી ખુરદો પાછો પોતીઆમાં ભર્યો અને આઠ દોહોડીઆં આગળ મુકી બોલ્યો. “છાપ બે આનાની તીકટ આલો.”

માસતરે દોહોડીઆં લીધાં અને તીકટો તુચ્છકારથી ગામડીઆના આંગપર ફેંકી. તીકટો જાંચી કરી ગામડીઆએ ખીજાં આઠ દોહોડીઆં આગળ મેલ્યાં. “છાપ બે આનાની તીકટ આલો.”

માસતર હુશીયારી-દેખાડવાતો ગયા પણ સમજી ગયા કે આતો કાન કાપે તેવોછે તેથી દમામમાજ કહ્યું. “કોણજાણે કયાંથી ઐવી પીડા આવેછે—લાવ જોઈએ કેટલાં દોહોડીઆંછે?”

“તો લ્યો ને બાપજી—હું તો કેવારનો માથાફાડ કરુંહું.”

એમ કહી રૂપીઆ પાંચનો સઘળો ખુરદો આગળ મેલી તીકીટો લઈ ચાલતો થયો. એક ગલી વટાવી ગામડીઆ હસીને પોતાના મન સાથે કહેછે “ મારો રાંડનો લાખિરીતો હત્તર ખાંડી કરે, પણ પંચર તીકટ હુંએ તફડાવી ને બાર દાહોડીઆં ખોટાં ઢકેયલાં તેનીતો આંધળાને કાંચે નહી મળે!”

શરમ નહીં સંખાણી, ને હાથે અલડ આણી.

અરે ચારો ખોદાએ મારી સઘળી ખુખીઆ સાથે એક ઘણીજ એયલગામણી ખામી મુકીછે. હું એટલા તો શરમાળછું કે મદોની મીજલસમાં મારા તાંટીઆ ધુજેછે અને ઓરતો—નેકબખ્ત બાનુઓની હજુરમાં મરઘીની માંજર જેવા મારો ચેહરો લાલ કીરમજી થઈ જાયછે. આ મારી નયળાઇને લીધે હું કોઈ મીજલસમાં કે સાદીરામસનીમાં જતો ન હતો, પણ એકવાર ઘણી ઓજરખવાહીને લીધે ધજન કબુલ કીધું. જમવા જવાના દીવસની અગાઉ હું મારા ઓરડાનું બારણું. અંદરથી બંધ કરી કેમ હસવું, કેમ ચાલવું, કેમ ખાવું તેના “ રીહરસલો” ખાનગી રીતે કરતો હતા, અને કેવો લાગુંછું તે તપાસી જોવા એક સાંચે મોટી આરસી મુકી રાખી હતી. મને લાગ્યું કે હવે મારામાં કશી ખામી નથી તેથી હિમ્મત પકડી જમણું ને દાહાડે હું જમશેદજી ખાનસાહેબને ત્યાં ગયો—પણ

અફસોસ—કરમમાં લખેલું હોય તે ક્યાં જાય! દાદર ઉપર ચઢતાં
ચુલ્લુ એકક સાથે અઠડવા લાગ્યાં અને લપકામાં ચઢવા
જતાં અંધારામાં ફાંડીઉં ચુક્યો અને તોપનો ગોળો છુટે તેવા
આવાજ થતાં સઘળાં દાડી આવ્યાં અને “વાગુ” કે—પાણી
લાઉં—જરા બેસો બેસો—એમ શું થયું” વગેરે ઘેલાસાના
સખુનોથી ધીરજ આવવાને બદલે સામો હું લખરાઈ ગયો.
‘કાંઈ નહીં’, કાંઈ નહીં” બોલતો, અકરાયણે ધભરાયણો, હું
દેવાનખાનામાં આવ્યો કે લાગણો જમ બેસી જઈ. ધસા-
રામાં જતાંજ હું સોફા ઉપર જઈ બેઠો પણ તોખા એલાહી!
જમથેદજીના ધણીયાણી બોલી ઉઠ્યાં “બા—બા—જરા હંધથી
ઉઠીને એણીમર બેસો મારી સારી ઘડી કરી હંધ દાખેલી છે.
એકતો સારી મુકેલી ને તેમા વળી નાપાકની જણી ટાંકણી
ખોસેલી એટલે—પણ વધારે બોલવાની જરૂર નથી.

હવે જમ તેમ બેઠાતો ખરા ને તાણી તોડીને વાત ચલાવી એટ-
લાંમાં જમથેદજીના દીકરી મીઠાંમાય ઉઠીને મારે સાર “આલ-
ખમ” બોલે લઈ આવ્યાં. હું મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે
કમબખતી, હવે કેમ થશે. હાથતો થરથર ધુન્ને તેમાં વળી મોહો-
કાનના સમાચાર એમ ~~અત્યંત~~ કે મીઠાંમાય “આલખમ”
લખવાની ટેબલ ઉપર મુકીને મારી પાસે ~~વળી મોહો~~ લાવવા
લાગ્યાં. પવનથી પાના ઉઠલાઈ જતાં હતાં તે અટકાવવા હું
હુશીયારી દેખાડવા ગયો તેવામાં મારી કોણી શાહીના ખડીયાને
લાગી અને ખડીયો ઉઠલાઈ આલખમના પાના ઉપર છપ્પરડો
કરી નાખ્યો. સઘળાંએ એક સાથે બોલવા લગ્યાં “કાંઈ નહીં”,

કાંઈ નહીં” પણ મારી આંખેતો ટચકરાં આવી ગયાં કેમકે શાહી
ટપકાઈને નીચે ગાલીચા ઉપર પડતી હતી—કાંઈ સુજ નહીં
પડ્યું તેથી ઘમરાટનો મારીઆ ગળવામાંથી રમાલ કાઢાડી
આલખમનું પાનું તથા ગાલીચો નુછવા હું પડી ગયો અને
શાહીનું ધાણું જે આગળ છ તસુ સમચોરસ હતું તે બરાબર
છ ગળ મોઢું કીધું.

પ્રકરણ ૨.

હવે હિઆંતો જેમ તેમ વખત કાઢાડ્યો પણ કરમની
કહાની હજી બલાસ થઈ નો હતી. સઘળાંઆ જમવા ઉઠ્યાં અને
જમવાની મેજપર ગયાં. ભોગ મારાં કે જમશેદજી શેઠ મને
પોતાની બે હસમુખી દીકરીઆની વચમાં બેસાડ્યો. એકતો
અકરાયલો તેમાં વળી આ નવી મોહકાનથી મારું ધક ચકભમ
થયલું હતું. કોખીચના ગોસતની અખળતી રકાખી મારી પાસે
હતી, તે કોઈએ માગવાથી હું લાયકી કરવા ગયો. પણ કોણ
જાણે શું બલાગત લાગી કે રકાખી વાંકી થવાથી ગોસત સરસ-ક
દેવું સરીને મારા ખોળામાં પડ્યું! જાંગતો જાણે બળીને કોલસો
થઈ ગઈ પણ ‘કાંદા ખાઈને મોહ કોણને સુંઘાડવા જઈએ?’
તેવી કહેવત પ્રમાણે દુઃખ મારીને બેસી રહ્યો. પછવાડે
ચાકરો, સેવકોના હુઆ મારીને જેમ તેમ પોતાનું હસવું
અટકાવતા હતા. અલબત્તે આ વખતે મારી કંગાલ
હાલતનો પુરેપુરો ખ્યાલ વાંચનારને તો ક્યાંથીજ આવે?
પણ હવે શું થયું તે જુઓ.

પુડીંગ આવ્યું તે ચમચામાં લઈ વગર વીચારે મોહડામાં
 ધકેલી દીધું. તે બાપજી ! એવું ગરમ આતસ કે મારા
 તે ડોળા બહાર નીકળી આવ્યા ને આંખમાંથી આંસુની
 ધાર છૂંટી. તાબડતોબ મેં પુડીંગનો આવેલો લુગદો ડપ કરતો
 રકાખીમાં કાઢ્યો. સૌ મારી દયા ખાવા લાગ્યાં. કોઈ કહે
 “જરા ધી લગાડો.”—ખીન્ને કહે “પાણીનો ડોગળો કરો.”
 પણ જમશેદજીએ લલામણ કીધી કે “સરકાનો ડોગળો કીધાથી
 આગ નરમ પડશે.” મેં હા પાડવાથી એક ચાકર ગલાસમાં
 સરકો લાવ્યો પણ કોણજાણે ચુકથી કે જાણીજોઈને મારી મરકરી
 કરવા સાથે તે સરકો નહી પણ કાચો ખાંડી હતો. જેવું ગલાસ
 મોહડામાં આવ્યું કે ડાઝેલી જીભથી ખમાઈ શકાયું નહીં. મેં
 મારો હાથ મોહડા ઉપર ધાંક્યો ખરો પણ અભાગીએ ખાંડી
 આંગલાની વકચારોમાંથી છરક દબને ઉડી કુવારાની પેઠે સઘળી
 ખાણીની રકાખીમાં પડ્યો. ઝીરડામાં હસા હસ થઈ ગઈ.
 જમશેદજીએ ચાકરોને ધમકાવ્યા. તેમના ધણીયાણીએ છોક-
 રીએ ઉપર ડોળા કહાડ્યા, પણ કોકટ. હુંજ અડગરો મુખેલો
 તેમાં કોઈનો શું વાંક ? ચોરામાં ભાઈ વળી મેં ખરડાયલું
 મોહડું નુંછવા ગજવામાંથી પેલો નાંખાકીત રમાલ તાણી કાઢાડ્યો.
 અને વગર વીચારે મોહડું નુંછયું કે લાગલી સઘળી શાહી
 મારાં મોહડાં પર લાગી ચેહરો જાણે આક્રીકાના નકસા જેવો
 થઈ ગયો !

હવે આં હવે થઈ ગઈ. જમશેદજીથી ખી વધારે રકાયું
 નહીં, તેથી તેવણ પણ હસવા લાગ્યા અને હું દીવાનો જેવો થઈ
 ખુરસી પરથી ઉઠી એકદમ ઘરમાંથી બહાર નાઠો અને મારા

ઝોરડામાં જઈ અંદરથી બારણું બંધ કરી ખુબ તરેહથી રડ્યો. એ દીવસથી મેં બહાર જમવા જવાનું અથવા મીજલસમાં સામેલ થવાનું મુકી દીધું છે, અને જેઓ શરમાળ હોય તેઓને પણ એમજ કરવાની ભલામણ કરું છું.

ઓંણુ મરે સાસુ તો પોર આવે આંસુ.

બજારગેટમાં ભીખા નારણજી નામે વાણીઓ ગાંધીની દુકાન રાખતો હતો. તેની બાયડી પાંચ વરસ થયાં મરવા સુતી હતી પણ દેહ છોડી નહોતી. ફકીર, બ્રાહ્મણ, દોરા, ચીઠી, સઘળું કરી છુટયા પણ ભીખાભાઈનું કાંઈ વલ્લ્યું નહીં. આખરે થાક્યો ત્યારે મનથી વીચાર કરે છે કે “રાંડની મરે કે જીવે પણ હવેતો કાંઈ કરીશું” આમ નક્કી કરી સાંજરે ઘર આવ્યો અને માંદો બાયડીના ખાટલા કને બેસી દયામણું મોંઢ કરી બોલ્યો “અલી, આજ અમ સે ?”

“અંહહહ—અમના ત્યમ. કાંઈ હારું હજવું નહીં. ઓઈ ઓઈ.”

“તો જો અલી, હવે તો આ પૃથ્વીમાં તારા દી દુંકા હો. આજ લગી મેં તને ઠગી નથી અને હવે મરવા તોણે અમ કરી હતું ? મારે ગોમથી પટેલની સોડી જમની આવીસે, તેમાં

મણી ઝમની નકે બાપ—સફા ૭૩

બહુ જીવ ભરાણીસે, ને ચાંલોએ કરવા નકી કરયુંસે. ખોટી માત્ર તારા દેવલોક થવાનીસે. મેં જાણ્યું કે તને કહું તો હારે.”

આ સાંભળી અલી છલાંગ મારીને ખાટલી પરથી ઉઠીને બે હાથની છાપડ ભીખાના બરડાપર મારી બોલી, “મર મુવા પીત્યા, તારી ઝમની નરકે ઝાય. તારે કાને ને એ રાંડને કાને કાંઈ હું મને મારી નાખવા નીકલ્યોસે. મને મરતાં ધણી વારસે” આમ કહી અણ્યો કકડાવી બાંધી ધરતું કામ કરવા ચાલી. સારાંસ—અલી હજી સારી હાલતમાં જીવે છે.

હસ્તાં હસ્તાંમાં સસ્તાં લગન.

એક વકીલની દારીસમાં એક ખુબસુરત છોડી એકવાર આવી અને બોલી “સાહેબ, એક અગત્યની બાબદ વીથે તમારી સલાહ પુછવા હું આવી છું.” વકીલે ડોકું ધુનાવ્યાથી તે બોલી કે “મારે એક ગ્રહસ્થ સાથ તેની મરજી ઉપ્રાંત લગન કરવાં છે માટે કેમ કરવું?” વકીલે થોડી પલ વીચાર કરી જરાબ દીધો “આપણા કાયદા પ્રમાણે ધણું સેહલું છે. જે ધણી સાથ તમે પરણવા માગતાં હો તેની સાથે તમારે ત્રણવાર એખલા બેસવું અને પછી જડજ આગલ તે વાત સપત ઉપર કહેવી.”

ત્રી બોલી “બસ એટલું જ ?”

“હા બાઈ સાહેબ, પણ ચોકસી રાખવી કે તે ધણી સાથે તમે દર વખતે પાપા કલાક એખલાં બેઠાં હતાં એવું પુરવાર કરનારા સાક્ષીઓ નેહએ.”

“વારુંજી, આ કામમાં હું તમને મારા વકીલ કરશ.” એમ કહી તે સ્ત્રી ત્યાંથી ગઈ. થોડા દિવસ પછી તે વકીલને ત્યાં પાછી આવી. વકીલ તેને આદરસત્કારથી પોતાની હાજીસમાં બેસાડી ઉલટથી પુછવા લાગ્યો “કેમ બાઈ, તમારું કામ કેમ ચાલે છે?”

“ઓહ ધણુંજ સરસ, આજેજ હું તેની સાથે અરધા કલાક બેઠી હતી અને ચાર સાક્ષીઓએ તે નેહું છે.”

“ઠીક, ઠીક, એમજ એકવાર ફરીથી થયું એટલે તમારું કામ પાર. પણ ફરીથી તમે મને મલવા આવો ત્યારે તે નસીબવાન ગ્રહસ્થનું નામ મને કહેજો.”

“જરૂર” એમ કહી વળી પાછી સ્ત્રી ત્યાંથી ગઈ. પંદરેક દહાડા પછી વળી પાછી આવી અને ઝડપથી વકીલના ઓરડામાં બેસી હાંફવા લાગી અને બોલી “ઝડપમાં ચાલી આવતાં મારો જીવ બગડી આવ્યો છે.”

વકીલ લાગણી ઉઠ્યો અને બાઈ આગળ જઈ સુંઘવાન શીશી નાક આગળ ધરી બોલ્યો “હ્યો હ્યો, આ જરા સુંઘો હવડાં જીવ હોશીમાર થઈ જશે” વકીલે શીશી નાક આગળ ધરી છે તેટલાં કાંઈએ બારણું ઉંઘાડી જરા નેહ બારણું પાછું વાંકું કીધું. સ્ત્રી બોલી “ધણે ઉપકાર થયો.

હવે હું સારીપેટે છું” વકીલ હસીને બોલ્યો “હવે મને તમારા નસીબવાન ધણીનું નામ કહોતી.”

“તમે બાલુવાને ધણા ઇતેજર છો?”

અલબત્ત.”

“ત્યારે તો તે ધણી તમેજ. હું ત્રણ વાર એમણી તમારા સાથે બેઠી, ત્રણડેવાર તમેજે મારા સાથે લાડ કીધો અને એ સઘળી વખત ચાર ચાર શક્તીઓ મેં નીચે ઉભા રાખેલા છે.”

વકીલે જોયું કે આપણી ફાંસમાં આપણેજ ફસાણા અને વળી છોડીખી ફપાલી હતી એટલે એમનીને એમની આપસે આછ તો ખીસમીલ્યા !

ચરિત્રો.

મુંબઈનો એક એસ્કો એકવાર નારંગોળ ગયેલા હતો. ત્યાં ફરતાં ફરતાં એક ગામડીઆની ઠેકડી કરવા માંડી. તેને કેહે “એમ્મ હાંમ આવ—જે એક ધણુંજ સાચુત જીરું પોણે તો પાવલી આપું.”

ગામડીઆએ હાથ બેઠી જવાબ દીધો—“સાહેબ તમે ધણા અકલમંદ માણસ છો!”

મ્યુનીસીપાલ વોટર.

કાસમ ભઠીઆરાને કોઇએ સમજવ્યું કે જે ઘણી વરસ દહાડે ત્રીસ રૂપીઆ કર ભરતો હોય તેને એક મત આપવાનો હક છે. આથી કાસમ પોતાને ઘણુંજ અગત્યનું માણસ સમજવા લાગ્યો અને મનમાં ઠરાવ્યું કે ભીંડીબજાર તરફથી ડાકટર આખાસ કારપોરેશનને માટે ઉમેદવાર છે તે આપણને કોઈ વાર સલામખી કરતો નથી માટે મત આપવાને દહાડે જરા આપણેખી દમ કરશું. ખરેજ, ખીજે દહાડે ડાકટર હસ્તે ચેહેરે કાસમની દુકાન ઉપર આવ્યા અને તેના ખરડેલા હાથ સાથ “ચેકહાંડ” કીધી. કાસમે તરેહવાર ભપકાતા ડામાં કીધાં અને ખંખાર મારી બોલ્યા “અંહંહં—કેમ ડાકટર સાહેબ, આજે કાંઈ એણીચેર નીકળી પડ્યા—અંહંહં—હંહંહં—કાંઈ મતલબ હશે સાહેબ—બેથો; મીજઝ કેમ છે?” ઇલાદી સવાલોથી પોતાનો ટેક દેખાડવા લાગ્યો. આથી ડાકટરનું પાત્રી આવ્યું અને જો કે ખરેખર વોટ મેલવવા તો આવ્યોજ હતો તોએ વીચાર કીધા કે કાંઈ નહીં એક વોટ જાય તો જાય પણ એનો મરડાટ તોડવા જોઇએ, તેથી બોલ્યો “નહીરે કાસમ, હું તો ફક્ત એટલુંજ કેહવા આવ્યો હતો કે તારા પગ ઘણા મલા છે તે જરા ધોઇને બેસે તો સારું કેમકે આવતાં જતાં લોકોમાં ખરાબ લાગે છે!!”

ગામડી ચો ધનજી.

એકવાર ગામડીયો ધનજી હાથમાં પોણા ગજની ઘરું લઈ કાંઈ લખવા બેઠો તેને બેઠ કાઢ્યે પુછ્યું કે—એ શું કરેછે? જવાબ દીધો “કે મારી મા બેહરીછે તેને કાગળ લખુંછું તે મોટા દસકતથી લખું છું કે બરોબર સાંભળે.”

મારું નામ માગતો, તારી અક્કલ પર લાગે આગ.

એકવાર એક દેહકાની જગાત ભર્યા વગર થોડીક તાડી ચોરી લાવ્યો. તેને શૈઝદાર પાસે ઉભા કરવામાં આવ્યો, ત્યારે નીચે પ્રમાણે વાતચીત થઈ.

“તારું નામ શું રે?”

“મારું નામ કરહન, છાખ.”

“કરહન કેવો?”

“કરહન કેવરો નહીં—ખાલી કરહન—એખલો કરહન.”

“અરે પણ તારું આખખું નામ શું?”

“આખખું નામ કરહન—અરધું નામખી કરહન—પોણું નામખી કરહન—બહ કરહન—”

“અય અહમક—વારું તારા શેઠનું નામ શું?”

“હેઠ ની મળે—બેઠ ખીની મળે, બહ ઠાણો કરહન.”

“ સત્યાનાથ ગયા, તારા બાપનું નામ શું ? ”

“ બાપે ની મળે ને માએ ની મળે—કોઇ તાણે ઉતાંજ નહીં છાપ—ખાલી કરહન હીવા ખીજું કોઆઆઇ નહીં. ”

“ વાઈ, કાંઈ ભાઈ બેહન છે કની ? ”

“ ના છાપ—કાંઈ નહી—ભાપ નહીં—બેહન નહીં—મા નહીં—બાપ નહીં—હેઠ નહીં—હેઠાણી નહીં—કોઇ—કોઆઇ—કોઆઆઆઇ—નહીં. બહુ એખલો કરહન. કરહનને જોયલો એટલે આખી ધરથી જોયલી માખાપ. ”

શેઝદાર સાહેબ આ શરૂઆતથીજ ધામરા પડ્યા ને ત્યાંથીજ કાસળ કાઢી.

દાઝયા ઉપર હાંમ.

ગ્રાંટ મેડીકલ કાલેજમાં થોડાંક વર્ષ ઉપર વિદ્યાર્થીઓની પરીક્ષા ચાલતી હતી તે વેળા રસતમજી મેંગા નામના ઉમેદવારને પરીક્ષકે પ્રશ્ન કીધો કે “અગર એકાદ શખ્સ બારીએથી ડીંગાતાં અચાનક પચાસેક શીટની ઉંચાઇથી પડી જાય અને તેની ખોપરી ફાટે અને તમને ડાકટર તરીકે બોલાવે તો શું કરો ? ”

રસતમજીએ હુશીયારીથી ઝડપમાં જવાબ દીધો—“હું તુરત નસાખાનામાં જોડવાળાઓને તેડવા મોકલું અને પડી જનારના ખેશીઓને ધમકાઉં કે ફરીથી કોઇને બારીએથી ડીંગાવા દે નહીં ! ”

ત ન દ રો સ્તી.

યાદ રાખજો કે જે ધણી ધણી “ તનદરોસ્તીઓ ” ખાનાની મીજલસમાં આંહે તેની તનદરોસ્તી સર્વેથી ટુંકી.

કા છું ઘોડું ને કેડક છું.

એક શખ્સ પાસે એક ઘોડો હતો જેને આડું અવળું અચ-કહું ભરવાની ટેવ હતી. ખાનગી સાત્રાંથી તેને વેચવાની ધણીએ તજવીજ ફાકટ જવાથી આખરે તેને હરરાજીમાં વેચવા કાહાડ્યો. અને જાહેર ખખર આવી કે—

“ ફલાણા ફલાણાનો ઘોડો, હજાર એળથી ભરેલો છે, તપાશીને શ્વેવો, લીલાંઉથી જેમ જાય તેમ વેચી નાખવામાં આવશે. ”

લોકોએ આ જાહેર ખખર વાંચીને ડેકડી કીધી અને વીચાર કીધો કે વળી એળનો ઘોડો હોય તે કોઈ એમ જાણી જોઈને છપાવતું હશે. હરરાજીને દાહાડે તેની રૂ ૪૦૦) કીમત થઈ સારે ધણી મનમાં વીચારવા લાગ્યો કે પછવાડેથી કાંઈખી વરવાંધો ન પડે એવી કાંઈ ચુકતી લગાડવી જોઈએ. છેલ્લી “ આફર ” જેની હતી તેના તરફ ફરીને બોલ્યો “ જો ભાઈ એ લાત મારે છે. ”

“ કાંઈ નહીં બાપુ, તે હમે જોઈ લઈશું. ”

“જે બાપા એ આંધજોછે.”

“સારું—સારું—પ્રમથ્વરે મને આંખ આપેલીછે.”

“તારે તો ઠીક, પણ એ કરડેછે.”

“હા—હવે તો એ સુધ્ધી જશે. નહીં તો ઉંધે મસ્તક ચાલશેખી. જે છે તે એ.”

એમ કહી ઘોડો તો ઘણાક શાક્ષીઓની હજીરમાં ઠોકાયે જોવા તે પોતાની નવી ખરીદીને પસવારવા જાય છે તેવુંજ લાયકીવાળા ઘોડાએ એક બાચકું શેઠના જંગના ઠાપામાં ભર્યું. “ઓ—ઓ—ઓ—બાપરે” કરી ચીથ પાડી નવા ધણીએ કીલીઆન કરી મુક્યું અને તેજ ઘડી ઘોડાને પાંજરાપોલ માકલાવી દીધા.

અકકલનો નમુનો.

જે અકલના નમુનાએ એક ધંધેજી દુકાન ઉપર ટોપીએ ખરીદવા ગયા. દુકાનદારે એક ટોપી દેખાડી તેના તાલકમાં નાહાની આરસી જડેલી હતી. આ જોઈ એકે પુછ્યું—“તાલકમાં આરસી જડવાની મતલબ શી હશે?” ખીજાએ ઉત્તર દીધો—“અરે મુખા એટલું સમજતો નથી? વળી શું કરવા, ટોપી પેહડીને કેવા લાગ્યું છું તે માહકું જોવા!”

ମନି ଭାଗିନୀ କି ମାୟା ବିହାରୀ — ୨୭

ઝેરી ઝાંખાં.

સોનાખાં કજીઆપોરની વાણી ધણીજ કડવી અને વાંકા-
બોલી હતી. તે એક દી એકાએક મરણ પામી ત્યારે તેણીના
પાંચરણા ઉપર વાત ચાલી કે તેણીને કસાનું એર ચહડી ગયું
હતું. આ સાંભળી એક ખાંધ બોલી હતી “એમ છે ? ત્યારે તો
મરનારથી પોતાનીજ જીભ કરડ્યું ગયલી હશે.”

મકરની તટી..

મેહમના ફરંગી ખાસતાંઉંને દારૂની ધણીજ લત હતી પણ
પૈસા મળે નહીં એટલે ઢોંગ કરવા માંડ્યો કે ચાલતો મુંબઈ
આવે અને વસ્તીવાળા ભાગમાં ભમરી ખાંધ રસ્તાની વચ્ચે-
વચ્ચેમાં પડી જાય. વળી તેણે પોતાને ગળે એક કાગળ બાંધ્યું
હતું કે “મને ફેફફું આવવાની ટેવ છે માટે કંઈ બીજું કરશે
ના પણ ખોદા ને ખાતર ગરમ પાણી અને ખાંડી મારાં ગળાંમાં
જેમ તેમ ઉતારજો.”

નિરદોષ બચારાં લોક દયા ખાંધ તેને જલદી જલદી ખાંડી
પાતાં અને ખાસતાંઉં કાકા એ પ્રમાણે રોજ મુક્તમાં ટેં
થઈને ઘેરે શીધારતા.

પોડા તો પગે વળગી

હમાયડોસાં હમિશાં ડાકટર આગળ કાંધને કાંધ પોતાનાં દેહની કૃયાદ કરતાં હતાં. “ડાકટર, આજે તો ચાર પેટ ફુપ્પીને આયાં ને કાલે રાતના વાઘ થઈ આવીતી, ને સહવારના પીતનું જોર એવું થયું કે જાણે કલેજું ઉથલાઈને નીકરી પડે.” ઇત્યાદી—ડાકટર હમિશતો મુંગે મોહડે સાંભળે અને મુછમાં હસીને અપ્પાડા કરે. વળી ઘણું તો ગજગજના રાધના અથવા અળસીના પક્ષાસટરો મરાવે. એક દાહાડો એવું બન્યું કે ડાકટર ઘણાજ અગત્યના ‘કેસ’ સાથે રસ્તામાંથી ઝડપમાં ચાલીને જતા હતા તેવામાં હમાયડોસાં સામથી મલ્યાં અને મોટો ઘાંટો કાઢાડી ડાકટરને હાંક પાડી—

“આ ડાકટર-મરી જાઉં ડાકટર,—જરા ઉભા રહેતો કાલે કેની કાલે, તે છે તે કરીને લાઇને—

ડાકટરે જોયું કે આ તો જળો વળગી છે તેથી ઝડપમાં હમાયડોસાંને અટકાવીને બોલ્યા—“હા હમાયજી—અરરર—આજે તો ઘણાંજ ખીમાર દેખાવો છો—અરરર—જોઉં, આંખ વીચો અને જીભ જેટલી બાહાર કહડાય તેટલી કહાડો અને હું કેહું તાંહસુધી તેમજ રાખજો—હીલતાં ના.”

આ સાંભળી હમાયડોસાંએ સરડા જેવડી જીભ બાહાર તાણી કાઢાડી અને આંખયો ખુબ જોરથી મીચીને રસ્તાની વચમાં ઉભાં. થોડીક મીનીટમાં લોકોનો હસ્વાનો સાદ સાંભળીને આંખયો ઉંઘાડીને જોયછ તો ડાકટર પસાર !

અચર! જોઈ આંખ વીંગીને જલમ્બાહાર ધાણડો.—૨૨

હ સ યા નું ખ સ યું !

સોહરાય અને પીન્તો નામના બે “મેડીકલ કાલેજ”ના વિદ્યાર્થીઓ એકવાર કલીઆની તરફ ફરવા ગયા, રસ્તામાં ચાલતાં એક ઘાસનું ગાડું ભાડે લીધું અને ગાડાંવાળા સાથે રમુજ કરતા જાય છે. એક ઠેકાણે ફરંગીઓનું કબ્રસ્થાન આવ્યું ત્યાં ગાડાંવાળો પાણી લેવા ઉતર્યો તેટલાં વિદ્યાર્થીઓએ એક તાજી કબર ઉઘાડી તેમાંના મડદાંને બાહાર કાઢી તેને ઝડપમાં કપડાં પેહુડાવી ગાડાંમાં બેસાડ્યું અને પાસેની ધર્મશાળામાં વઢી ગયા. અંધાં ધવા આવ્યું અને ગાડાંવાળો આવી પેલા બેસાડેલાં મડદાંને હલાવીને કેહેછે કે “માંહે જાની, ખાવા જાય કની?” પણ મડદું કાંઈ ઉત્તર દે નહીં. એટલે ફાનસ સળગાવી બેયું અને ગામડીઓ ચતુર હતો એટલે સઘળું સમજી ગયો. તેણે વીચાર કીધો કે આ ‘પોએ-રાઓ’ ને માહારીખી કાંઈ રમુજ બતાવવી જોઈએ એમ ધારી મડદાંને પાછું ઠેકાણે પાડી તેનાજ કપડાં પોતે પેહડી લીધાં અને જેમ મડદાંને ટેકવીઉં હવું તેમજ પોતે ચઢીને બેઠો. ધર્મશાળામાં જઈને સોહોણુ ને પીન્તો ગાડાંમાં સુવ આવ્યા એટલે બેહુએ જરાં જરા છાંટોપાણી લીધેલો હતો તેની ખુશ કેફમાં સોહોણુ પીન્તોને કેહેછે “બચ્ચા પીન્તો, તારો કાકો હજી બેઠોછ જો.”

પીન્તો પેલાં બેઠેલાં પુતલાંને ટપસા મારી બોલ્યો—“મારા સસરા, એતો તારો બાપ થાય.”

પણ ટપલો મારતાં પીન્તોને મડદાંનું અંગ ગરમ લાગ્યું તેથી ધ્રુજીને બોલ્યો—“અરે સોહોલુ, આનું આંગતો પાછું ગરમ થવા લાગ્યું છ!”

પેસા બાડાંવાળો આ વખતે પોતાનો સાદ બદલીને બોલ્યો. “ઓ—ઓ—નાહાસો નાહસો—હું હવડાંજ દોજખનાં બળતાંમાંથી આંબોણું અને જે ઘડી જાયછે તેમાં સળગી ઉઠીશ. ઓહો—”

મડદાંનો આવો પોકાર સાંભળી બેહુ વિદ્યાર્થીઓના હોશ ઉડી ગયા અને મડદું સજીવન થયું એમ ધારી પોતાના પોતલાં ત્યાંજ સુકી દઈ નાહા તે પાછું મોહો દેખાડ્યુંજ નહીં.

ચોરના ભાઈ ધંટી ચોર

સુરતમાં ઓલીઆદાસને માથું દુખવાની ઘણી ટેવ હતી તેથી બહુ કાયર થઈ ગયા હતા. એકવાર કોઈનાં કેહવાથી નાનપુરાનાં ઇશ્રાહીમ હકીમજીને તેડાવી મંગાવ્યા. તેવણે કહ્યું કે “કાંઈ નહીં, ઓલીઆદાસ, હું એક શીશી સુંઘાડીશ કે તમારું દરદ દૂર.” એમ કહી કેડેથી શીશી કાઢાડી ઓલીઆદાસનાં નાખ આગળ ધરી. શીશી માર્હેની દવાના ઝણઝણાટથી ઓલીઆદાસ ખુશી થઈ ગયા અને શીશી વેચાલી માગી પણ હકીમજીએ તે વેચવા ના પાડી અને બોલ્યા કે “એના સુંઘયાનાજ પૈસા પડેછે.” ઓલીઆદાસે પૂછ્યું “તો ડાકટર સાહેબ એ સુંઘાડવાના કેટલા પૈસા થયા?”

“કાંઈ નહીં, અમથા દસ રૂપીઆ!”

ઝોલીઆદાસે લાગલી પોતાની પેટીમાંથી રૂપીઆ દસની નોટ કાઢીને ચટ દેતી હકીમજીના નામ તળે ધરી અને પાછી ઝડપથી પેટીમાં બંધ કરી બોલ્યા “લ્યો હકીમજી સાહેબ, રૂપીઆ સુધીને તમારી શી વસુલ કરી લ્યો.”

બકરું કાઢતાં ઉઠ પેઠું.

એક હજમને રસ્તામાંથી રૂપીયો પાયો પણ જરા રંગે મેલો હતો તેથી વીચારમાં પડ્યો કે એ ખરો હશે કે ખોટો. વહમમાં છે એવામાં સામેથી તે ગામનો વકીલ મળ્યો તેને રૂપીઆ હાથમાં આપીને પુછ્યું “વકીલ સાહેબ, આ રૂપીઆ ખરો છે કે ખોટો.”

વકીલે રૂપીઆને આમ તેમ ફેરવી પુછ્યું “એ ક્યાંથી લાવ્યો?”

“સાહેબ મને રસ્તામાંથી જડ્યો.”

વકીલે રૂપીઆ લાગણી ખીસામાં મારી બોલ્યો “અ—ઠીક છે—ખરો છે કે ખોટો તે વીશે તેં માફ મત પુછ્યું તેની વકીલ તરીકે મારી ૧૨ આના શી થઈ—તારા પોરીઆને મારે તાહ મોકલજો પછી હું બાકીની પાવત્રી ચુકવી દઈશ.”

સોહોલુ સીકંદરની સેફત.

આપણે દાસ્ત સોહોલુ સીકંદર અવારનવાર ઉરનથી દારૂ જગાત ભરવા વગર તફડાવીને મુંબઈમાં લાવતો. કોઈ વાર ધીની બરણીમાં લાવે અને કોઈ વાર સોડાવાટરની બાટલીમાં ભરી કમરે લટકાવે. એકવાર એવું બન્યું કે અંતેના બંદરનાં એક ચોકીદારને કાંઈ વહેમ પડ્યો. તેથી તેણે સોહોલુનો ઘાટ ધડીએ કે હવે ફરીથી એ પારસી આવે તારે એને સપડાવી એના ઝાડા લેવા. પણ સોહોલુ બચ્યો કાંઈ એવાએથી ખાંડીએ જાય! તેને આ વાતની ખબર પડી તેથી આ નીચલી બેવડી ગત લગાડી. કલેક્ટરની હાજીસમાં જઈ તુરત એક ‘પાસ’ કહડાવી અને પછી ઉરન જઈ એક કેરબાશી ભરી દારૂ લઈ આવ્યો. અને ચોકી આવી એટલે તે ઉપર પોતાની ડગલી ધાંકી અને જાણે કેરબાશી છુપાવવા માંગતો હોય તેમ ઢોંગ લપુરા કરવા માંડ્યા. ચોકીયાને જાણ્યું કે હવે સપાટામાં આવ્યો ખરો. એમ ધારી જેવો સોહોલુ પસાર થવા જાય છે તેવોજ તેને અટકાવ્યો. સોહોલુએ જુઠી જુઠી ધાંધલ કીધી--“તમે સારાં માણસની આબરૂ લેએ છો, હું મારી આબરૂનો જવાબ લેશ.” છત્યાદી.

ચોકીદારે કહ્યું “લાલજી! એ સખી ધરખમ છોડ દાઝોર સીરપે કયા લે જાતા હોએ વો બતાદો.”

“અરે બાપુ કાંઈ ચોરબોર છેએ? આએખી એક માટો જુલમ છે! કોઈ આબરૂદાર માણસ પોતાનો કાંઈ સરસામણખા નહીં લઈ જાય!”

ચાકીદારે તો લાગલી ફેરબાશી પકડી અને ઉંઘાડી
જેયછ તો માંહે તાડીનેા દારૂ !

“ વાહ શેઠજી ! આપતો ખુબ અછી ખાત બના રહો
હય ! અમે ‘પાસ’ કાંહ હય ‘પાસ’ ? ”

સોહોણુ જાણે કાંધ સમજતો નહીં હોય તેમ “ અં—
પાસ—હોવે—પાસતો કરાવવાનોજતો—અંહ—લે ભાઈ
જવા દે હવે વખત થાયછ. ”

“ અમે સખર, તુમ હરરેઝ ધસ મુઆફેક ચોરી કરતા
હોગા. ચલો કસેક્ટર સાહાબકી હકુર. ”

એમ કહી સીપાહી મીઆંએ ફેરબાશી પોતાને ખમ્મ
ઉઠાવી તથા ખાસડાં હાથમાં લીધાં અને તેવણુ તથા
સોહોરાખજી શેઠ લટક લટક કરતા કોટમાં આવ્યા. કસ્ટમ-
ખાતાં આગલ જતાં વચમાં સોહોરાખજીનું ઘર હતું ત્યાં
તેવણુ ઉભા અને બોલ્યા—“ લે ચાલખા ઉતાર હાંધ્યાં તુને
તસદી પડી હો—માફ કરજે. ”

ચાકીખાન બોલ્યો “ઉતાઈંગા કીસ લીએ ? પાસ નહીં
લીઆ એર દારૂ લે જતા હએ. અખી દેખ ક્યા તેરી
કમખખી આઈ. ”

“ અરે એઈ મીઆં, મોહોડું સમાલીને બોલ—આ—
જેની ‘ પાસ ’ તારી આંખ ફેડીને—કાંકરા જેવા પેસા
આખ્યાછ—સમજ્યો—અમે કાંધ તારા જેવા નાગા બુખા
નથી—” એમ કહી સોહોરાખજી તો સામા સતા થવા લાગ્ય

અને લોકનું ટોલું મળવું. ચોખીયાન પોતાનો હેવાલ સમ-
જવવા લાગ્યો, પણ લોક ઉલટા તેને દમ ભરાવવા લાગ્યા
કે “સરકારી માણસ થયોછ તે દમ ખમ ભરાવેછ કે.
વાહ ! સારાં નરસાં માણસોની આખરે હુટેછ ” ઇત્યાદિ.

અચારે ચોખીયાન મુફતનો હેલપટો કરી જંઝેરાં ખાધ
હાથ ધસતો ઘર ગયો અને સોહોરાખજી વગર હેલ આપવે
કેરખાશી ઉંચકાવી લાગ્યા તેની ખુશાલીની બાહારમાં જે
મણીને સારું દારૂ લાગ્યો હતો તેને ઘર પોહોંચ્યાડયા અગાઉ
એક બાટલી તફડાવી અને ખુશીનો ખંખાર મારી બોલ્યા:—

“બેહેસ્ત જાગ્યો કે દોજખ જાગ્યો,
જાગ્યો શેહતાનને ધેર;
સવાખ કરવું સોહોરાખજીને,
મનથી કાતેલ એર. ”

સુધો જવાખ.

ક્રાંસનો ચોથો હેનરી એક લાયકીવાલી બાનુ ઉપર ધણો
મોહી પડ્યો હતો. એકવાર લાગ જોઈ તેણે તે સ્ત્રીને
એઅદખીથી પુછ્યું “મટીલડા, તારા સુવાના ઓરડામાં
આવવાનો રસતો ક્યાંથી છે ?”

સ્ત્રીએ તુરત નમીને જવાખ દીધો “દેવલમાં થઈને સાહેબ.”

સુ ખ નો સાથો.

પુરૂષ—(અંધારામાં) ગુસ્સો નહીં કરે! તો પુછું બાઈ કે તમે મારા તરફ આમ ડોળા કાઢીને કાં જુઓછો?

સ્ત્રી—ઓ—માફ કરજો હું જી—હું તો તમુને અંધારામાં મારા વર સમજી.

વે લા તા સુ ધા રો.

મીઠા અસુખાંજી વેલાત જઈ બારીસટર થઈ આવ્યા અને સાથે ધણાજ ઉંચા મોતેબર વીચારો અને સઘળી સુધરેલી ટપ લઈ આવ્યા હતા. માઠાં-ભાયગે તેવણની ધણીયાંણી રૂપાંબાઈ અસલ ભાથેની અને ધણીજી-અણુધડ હતી. અસુખાંજી રોજ તેણીની આગળ બેસી લાંબી લાંબી ડફાંસ મારે. એક દાહાડે બે ચાર જન મળવા આવ્યા હતા તેમની આગળ અસુખાંજી લાંબી ટુંકી વાતો કરતા હતા અને હળવેથી પોતાની બાયડીની તારીફ કરતા કે “દેખાયછ એવી સાદી પણ ધણી ચંચલ છે. જોની આપરે બધી વાત કરીએછે તે કેવું ડાકું નીચું રાખીને ધીઆનથી સાંભળેછ.” બારીસટર સાહેબે પોતાના મતને ટેકો આપવા થકી રૂપાંબાઈ તરફ ફરીને પુછ્યું “કેમ ‘ડીઅર’ એ વાત વીશે તારો થું વીચાર?” આ સાંભળી રૂપાંબાઈ જે બાંયપર ટીકી ટીકીને જોતાં હતાં તેવણ એકાએક ઉચું ડાકું કરી બોલ્યાં—“ઓવાય

ત્યારના શું બિજું આઝોશ—જો “હું ક્યારની મારા મનસે
પુશુંશ કે વેલાતમાં ભાંય છાંને લીપતાં હોસે તે માટીડા
લીપતા હોસે કે બધરાં!”

ક મ જો ર ઐ ર બા હ ત ગુ રસા.

‘સાવકશા પેંગા’ ફક્ત એક ગજને વણુ તસુ ઉંચા હતા
પણુ તેમની ધણીયાણી આલીબાઈ બરાબર પલંગની ધસ
જેટલાં યાને સુમારે છ શીટ લાંબાં અને તેટલાંજ પ્રમાણમાં
જડાં હતાં. એક દાહાડે ધણી ધણીઆણી વચ્ચે કાંધ સેજ
વાતસર ટપ્પાટપ્પી થઇ એટલે. ઠી ગુજી સાવકશાનો મીજા
ધણી જતો રહ્યો અને લાંબી ટુંકી ડીંગ મારવા લાગ્યા.
પણુ આલીબાઈ સામા જવાબ આપ્યા કરે એટલે એકદમ
છેડાઇ પડી બોલ્યા કે “જો હું સાફ કહું છું કે મને એકબી
બીજો જવાબ આપ્યોછ તો તમારો મારીને મોહોક
ફેરવી નાખશ.”

આ સાંભળી આલીબાઈએ ચાકરને હાંક મારી—“ઓ
આદર—ઓ આદર.”

આદર આવ્યો અને બોલ્યો—“હા.”

બાઈ બોલ્યાં “આદર જરા તારા થેઠને ફરપર લેતો કે
મને તમારો મારવાને હાથ પુગે.”

આદર, જરા તારા થઈને ફરખર થતો.—૩૦

ભીમજી કાકાની ભવાઈ.

વલસાડ ગામે રહેતાથા ભાઈ ધરડા ભીમજી શેઠ;
 નાલી ડોસાં પરણી જવા, કાધો કાંઈ વીવેક.
 નાલી ડોસાં કહું કે જેવાં, ખાસ્સી ડાકણ પેર;
 તોએ ગજવું ભારી તેથી, ભીમજી બોલે 'ખેર'.
 અંખોડામાં ડોસાં ધાલે, મેલો અખન્ટર ડુઓ;
 ભીમજી કાકા કેહ અત્તર છે, દમ રાખે પણ ઉંઓ.
 દાંત ખાસ્સા મોતી જેવા, પરવાળાંની માલ;
 દાંતના ડાકટર મુંબઈ શહેરના, જાણે તેની તાલ.
 આંખ ચમકે ડોસાંજીની, જાણે સુકર તારો;
 ભીમજી કાકા સઘળું સમજે, કાચની આંખ પર મારો.
 ટાંટીએ બુચનો ડોસાંજીનો, એવું કૌતક ભલા;
 ડાઢીઆં ખાતર ભીમજી શેઠે, પરણી હોરી બલા.
 ગામના લોકો કેહછે સુન ભાઈ, ખરી ખોટી માન;
 ડોસાંજીએ છોકરાં જાણેઆ, નીચે મુજબ ખ્યાન.

*

*

*

કાચની આંખો, ખાટા બાલ,
 ટાંટીએ ગેપ ને, હાલહવાલ;
 એવો જણ્યો પુત્ર બાલ,
 કુટુંબ ભીમજી શેઠે કપાલ.

ભોલા ભટ્ટાક.

ભોલા દોલને શેઠાણીએ સુઠી દરાખાં ઠળીઆ કાહાડવા બેસાડ્યો. શેઠાણીએ તેને હુકમ આપ્યો કે—“હું બાહાર ફરવા જઈએ તો ત્યાં આપે દરાખાં ઠળીઆ કાહાડી રાખજે.” બાપ બાહારથી આવેને જોય છે તો એક કોડીની રકાખીમાં ઠળીઆ સંભાળી ગોઠવીને મુકેલા છે. “કેમરે દોલા, ઠળીઆ રકાખીમાં ભરી મુક્યા ને દરાખાં ક્યાં છે?”

“બાપ દરાખાં તો હું ખાખ્યાપ ગીઆ.”

“કેમ વાઈ?”

“તો તમે કહ્યું કે—‘ઠળીઆ કાહાડી રાખજે’ ને રાખ્યા, અને દરાખાં કાંઈ તમે નામ નહીં લીધું, તેથી તે થોડી ખાધી ને થોડી નાખી દીધી.”

મુશ્કેલ નવાલા ખોસમીદલા.

એકવાર પીઠાંનાં મોહલામાં એક દારૂની દુકાનમાં આગ લાગી. બંબાવાળાઓ જ્યારે બંબાનું પાણી આસે પાસેના ઘરે ઉપર મારે ત્યારે મકન ઘાબી કાલાવાલા કરે કે “ભાઈઓ—આ બાયણા ઉપર મારો બાયણા ઉપર” બંબાવાળાઓએ ખાત્રી આપી કે એ બાયણા તરફ કસી ધાસ્તી નથી જે સાંભળી મકન ઘણું દલગીર થઈ ગયો. આ સંઘર્ષ મકનનો “ક્રેનડ” સોહોલુ સીકંદર જોયા કરતો હતો, તેણે મકનનાં કાનમાં પુછ્યું કે “મારા રાંડના, એ પર પાણી મરાવીને શું કરેછ?”

મકને જવાબ દીધો “એહ—એહ—તું હું હમને ? એ
ખાયણાની પછવાડે મારો દારૂ પીધાનો છહાય પીઠાંવાળાએ
લખેલા, તે બંખાનું પાણી લાગે ને ધાવાઈ જાય તો પીડા
પતી કની, ઘેલહપા !”

કુંવારાની કાહાની.

પંદર સોલ વર્ષની ઉમ્મર થઈ ત્યાં સુધીતો “લટીંગ્યા”
માં ખપતા, પણ ત્યારબાદ ઉપલા હોઠ ઉપર જુની જુની
મુછ આવવા લાગી એટલે જરા જરા લાવ વધવા માંડ્યો.
કોઈ ઝાંખીને જોતું ન હતું ત્યાં હવે “આવોજી જવોજી”
ના દરજ્જામાં આવ્યા, યાને આપણી સાધારણ બોલીમાં
“મોહતમાંથી માંદમાં” આવ્યા, પણ બાવીશ વર્ષની ઉમ્મર
થઈ ત્યારથીતો મારી પુઠે મારા મીત્રો લાગ્યા કે “લાઈ
પરજીની હવે—તારો વખત આવ્યો.” પણ તે વખતે તે
વાતને મેં તુચ્છકારી કાઢાડી. મારાં સગાંઓ મારા માખા-
પનો જીવ ખાઈ જાય કે “ધરતી છોકરીઓ છતી ભલી
છે તેઓને મુકી વળી ખીજું કયાં શોધવા જશે. એમ
અધા પરજીવા લાયક છોકરાઓ બાહાર જાય ત્યારે ધરતી
છોકરીઓ કયાં જાય !” પણ આ સંબંધો તગારો ફાંકટ

હતો. મારી માને તો મારે ખાતર રૂ૪૦૦૦૦) બેઠતા હતા અને મારા બાપની તો મને હાલ પરણાવવાની મરજી ન હતી. હું મારા પરણેલા મીત્રોની મળખ કરતો અને કેહતો “કેમ લાખ ચાર થયાં કે—હવે પાંચમું કેદારે આવશે?” ઇત્યાદી.

જ્યારે ૨૮ વર્ષની મારી ઉમ્મર થઇ ત્યારે તો સધળા મારી ઠેકડી કરવા લાગ્યા. કોઇ કેહ “કેમ બા ધરડા થશે ત્યારે પરણશે કે?” ખીન્ને કહે “અરે પરણ્યા ને નહીં પરણ્યા સરખુંજ છે” ઇત્યાદી. હવે મનેખી જરા શરમ લાગવા માંડી. આજ સુધીનો મારો સુખીયારો જીવ ચીંતા-તુર થયો. સહવારના ઉઘમાંથી ઉઠતાં મને એન પડે નહીં. અંધોળ કરવાની વેળા થાય ત્યારે કપાટમાંથી હાથે કપડાં કાઢાડતાં સધળું ઉપર તળે થઇ જાય. સદરા હોયતો લેંગાં ત્રેપ—માળાં ફાટેલાં—ને ડગલામાં આવડો મોટો ચીરો! આવી વેળાએ મનમાં આવે કે ખાસી ઘેરરાખુ બાયડી આગળ હોયતો કેવું સાઈં કે આ સધળી આપદા પતે. ધાંદું તુટી જાય તોયે કોઇ આહ લાવે નહીં ને ડાળા તણાવતાં મેહરવાન આહે લાવે ત્યારે તેમાં કાંદાનો પટ મારે. મેહરવાનના નખ! અસ્તફરરઅક્ષા! કોહી ગયલો સકરકનખી હજાર દરજ્જે ભલો હશે! કોઈ નાસતાને સાઈં ધસી ધામીને પુછે નહીં અને જાણે રખડતા પીંજરા હોઇએ તેમ ચોરની પેઠે રેહવું પડે. નાહી ધોઈ બાહાર જવા સાઈં ઇસટાકીન

કાલાડીઆં તો માહે ભામેળ જેવડું નાકું ! ડગલાનું બટન
વુટી ગયલું અને ગળવામાં કાનું !

જી બેહુનોને કાલાવાલા કરી જેમ તેમ દરસત બની
બાહાર ગયા. સાંજ પડી એટલે એખલા ફરવા જવા ગમે
નહીં. મનમાં આવે કે આહા ! ‘મીસીસ’ હોય તો કેવાં
ચાલતાંખી જઈએ ને કેવાં દરીઆ કીનારે બેસી દુનીઆની
દરકાર કરવા વગર ગુસ ગુસ વાતો ચલાવીએ. અરે યાર !
બાયડી નહીં એટલે પગાર કમાયા ને નહીં કમાયા ! સાથે
કોઈ મોજ ભાગવનાઈ હોયતો મેહનત કીધેલી ગવાય.
“ મેંડ સ્ટાંડ ” ઉપર માટોરમાં સુખીયારાં ધણી ધણીયાણીને
બેઠેલાં જોઈ મારો જીવ અદેખાઈથી દાઝે. સારી સારી મંડ,
ખીઆમાં જઈએ તો બાયડી વગર ત્યાં ઠોલીઆમાં ખીઆ-
‘ફીમીલીઆ’ ના નાટકમાં, “ ફીમીલી ” આના જલસાઆ વગ-
રેમાં જવાય નહીં. અરે રશીકો ! મારા સંતાપનો હેવાલ
તમારા દયામણા કાનમાં થું રેડું. રાતના સુવાનો કરાર ન
મળે ! એકાદ બે કલાકમાં ઉંઘ ઉડી ગઈ કે જાંબુ ડોળા
ધોઈ જ નાંખેલા છે. કોઈ વાત કરનાઈ ન મળે--કોઈ દુખના
રોદરા સાંભળનાઈ ન મળે !

આવી પીડા ખમતાં મારું દીલ ઉદાશીત થવા માંડ્યું જે
જોઈ એક “ હેતના કટકાએ ” શીખામણ આપી કે “ ભાઈ
નકામો શા સાઈ હાડમાર થાય છે સારી જેવી બાયડી કર કે
તારે માથેથી ભાર આંછો. ”

સાંટક ઝિવું બનયું કે આ ટાંકણે મારા પડોસના હોર-
મજશાની રૂપાળી છોડી ઉપર માઈ મન લલચાયું અને
થોડીક મુદત બારીઝિથી ઘેલાં ગાંડાં કાઢાડી મુર્ખ બનયા
બાદ તેના સાથ શાદી કીધી અને જીવતાંજીવત બેહે-
સતમાં ગયા ! હવે બેહેસતમાં શું શું જોયું તેની વીગતને
માટે પ્રીય વાંચનાર તું મારી સાથ આગળ ચાલ.

પરજીલાની પીડા.

પરજીયા તો ખરા ! નરા--પાધરા બેહેસતમાંજ ગયા !
પેહલાં થોડા દીવસ તો બસ જાણે ઝેકખીજથી છુટું પડવા
ગમે નહીં. બે ચાર કલાક હાશીસમાં જવું પડે તો પછવાડેથી
માહાત્મ્યબની ચીઠી આવેલીજ છે. “ મારાં પ્યારાં જીગર ”--
“ મારા કલેજનાં કટકા ” વગેરે જીગર ચાક ચાક કરી
નાખનારાં મથાંલાં બાઈ તરફથી--અને “ મારી વાહાલી
દીલદાર ”--“ ઝો મારી મીઠી ગુલાબ ” ઇલાદી ધણી
તરફથી. આ પ્રમાણે થોડાક માસ ચાલયું. વચમાં
વચમાં થોડોક કચરો પડ્યા કરતો હતો પણ

કાંધ દમજેવું નહીં હતું. હું કોઈવાર રીસાઈને હાશીસમાં નાસતો ખાધા વગર ચાલી જઈ તો ધણીયાણી કાંધ બોલે નહીં પણ પછવાડેથી ચીઠી આવેલીજ છે કે “તમે એમનાએમ ભરયાને ભરયા ચાલી ગીઆ તેથી મને કાંધ ઉથલપાથલ થાયછ, વાસતે મારા સમ, આએ નાસતો મોકલીએછ તે ખાજો.” આ વાંચતાંજ “એ મારી પ્યારી” એમ મન સાથે બોલી બોલે ચહડાવી ખીસમીલા બોલી નાસતો હજમ કરી જતા અને સાંજનાં કસાંમાં જાણે હોએજ નહીં.

ચી ત ખી જી.

નવ માસ ગયા કેડે તમારા ગુલામને ત્યાં એક બેટાનો જણમ થયો—ધરમાં ખુશીખુશાલી પેદા થઈ ગઈ—સેવકનો દરજ્જો વધયો પણ ખીજીગમથી સેવકનો દરજ્જો પચાસ ટકા ધ વાનો વખત આવ્યો હતો તેનો સેખચક્ષી સેવકને કસા ખયાલ ન હતો. ખુઆજી જ્યાંસુધી પોતાની મમાઈને ઘેર ગમડેલા હતા ત્યાંસુધી તો મીઠા મધ જેવા લાગ્યા. ધણીયાણીને દાહાડામાં પાંચ વખત ઓછામાં ઓછું મળવા વગર ચાલે નહીં અને રોજના તેડાંપર તેડાં આવે. વળી મારી ધણીયાણી તથા સાળી તથા સાસુ હેત ખાઈ કાંઈ સાઈ સાઈ મારે સાઈ રાખી મુકે તે રાતના નોથ કરીને ઘર આવ્યે અને બેજનને હાથનું

શેર સાખ ને મણ પાણી,

માર ખુડકી ને કાહાડ તાણી :—

જેવું ધરનું કેળાંનું રાંધેલું ગોસ્ત ગળે ઉતરે નહીં તેથી તખ્તીએ ત સાચી નથી એવું બાહાનું કાહાડી સુધ જઈએ. વળી મા હેત ખાધને ‘બરાંડી પાણી’ આપે તે જુદા.

ધણીયાણી જરા જુઠેથી કેહ કે “મારા બુચ્ચાને સારું કાંઈ સારું સારું લાગીઆ નહીં કે?” તો સરચાઈએ દોડી જઈ હલકા હજમની પટે ખાંડીબંધ જલલાં—પરચીશ વર્ષો સુધી ચાલે એટલી તોપીઓ; ન જોઈતાં મોજાં; ‘અગલીહલ’ જેવા ‘કલોક’ વગેરે ધસડી લાવ્યે.

એતો થયું—પણ હવે બુચ્ચાજી વાજતે ગાજતે આપણે ધર પધાર્યા,—પ્રીય વાંચનાર ! આ ઠેકાણે જરા દમ—લાંબો દમ ખાવાનો વખત છે—સઘળી વાતમાં બુચ્ચાજી નંબર ૧ અને આપણે નંબર ૨. આ મુદતથી તેવણ ‘ફૂસ’ કલાસ અને આપણે ‘ઠસ’ કલાસ. જે ઝોરડો હંમેશ દીવાની જોત જેવો ચોખ્ખો રહેતો ત્યાં લખવાની ટેબલ ઉપર એબલગામણા બળોતીઆં—જમવાની ટેબલ ઉપર લચલચતી અને ગંધાતી ગોદરી !

હુંએ નરમાસથી પેહલે દીને જરા વાંધા લીધા કે ‘મમ સાખ’ તો લાગલાંજ છીકી પડ્યાં—“વળી મુકે નહીં તો શું કરે—બચ્ચાં છોકરાંનું ઘેર તે કાંઈ ટોંગલ બોડાંલ છે કે—તમુને તો બધું સોલનસાલનના બધા જોઈએ—તે જોઈએ તો ખીજે ઝોરડો કરો.”

બાપજી આવો ! સેવકે શીલસુશી અખત્યાર કીધી ને મનમાં વીચાર કીધા કે હશે, વખત જતાં સઘળું ઠેકાણું

આવી જશે. સાંજ પડી અને ઘણીજ નમનતાપથી બાઈ સાહેબને પુછ્યું કે “ફરવા આવશો?”

“અં—ને જુમાને કાંઠ નાખી જઈએ? એ હવે ફરવા જઈ ચુકાં.”

મં ત્યારે જણાવ્યું કે “હું દલગીર છું પણ હું જરા લટાર મારી આઉંછ.”

“હા—તો લેરે—તચીંત જીવે ચાલ્યા!—કાંઠ જાય! વાહ! વરી તમે એ શું ઢનક લઈ આયાછ!”

મારી જીંદગીનો આ નવો સફા જોષ હું તો ભખરાઈ ગયો. આખી ઠીક બા. મુગા મુગા ધેર બેઠા. જેમ તેમ રાત પડી એટલે જમવાનો વખત થયો પણ જુમાજી તો ઘોંટા-યજ નહીં. નવ વાગ્યા ને તાસા શેકાવા લાગ્યા. મં કહ્યું “લે ઉઠની ભુખ લાગીછ.”

“ઉભા રહેો, જુઓ હાથમાં છે તે જુઓછ કેની? આપરા ખાધા વગર શું પેટ તુટી પડ્યુંછ કે?”

જેમ તેમ તેખી વખત ગયો અને સુતા એટલે મનમાં જરા નીરાંત આવી કે ચાલો હવે તો પીડા પતી. પણ પીડા તો પગે વળગી હતી. અગીઆરેક વાગે જરા આંખ લાગી એટલે મારી બાયડીએ મને માટે સાધે ઉઠાડયો—“લે જરા ઉઠો ને જુમાનું બોરતીયું બદલુંછ તેટલાં જરા કુધ કરી આપો.”

હું ફફડી ચટકીને ઉઠ્યો અને અક્ષાળ ઝીંક કરી કુધ કરી આપ્યું અને પાછો ચુતો. પાંચેક કલાક સુધી “વાહાલાં જીગરે” હીંચ તાણી પણ કાંઈ વળયું નહીં એટલે બરબડાટ શરૂ થયો. “કાણુ જાણે ઉંઘખી કેવી છે—જાણે પરાંયાં છોકરાં હોયતો એમખી કહીએ. કસી અરે મળે નહીં.”

ખશીયાણા પડી આપણે ઉઠ્યા અને ઘોલીઆ ઉપર બેશી મુઠ્ઠ દાહાડીવાળી માટીડો આયા બની, પાંચએક હજાર હીંચ તાણી ને ચારસોએક અવાચીપર અવાચી ખાધી ને નીવેડો આંચ્યો. આ વેળા ધણીયાણા આઢીપોઢીને ઘોંટાઈ રહેલાં હતાં. સાહાડાબાર ને પાંચ મીઝીદે-વળી પાછી ટોપ પડી.

“જરા બારી બંધ કરોતો, ખુઆના દીલપર પવન આવેછ.” આ વેળાએ સુમારે ૫૦૦ ડીગરી ગરમી પડતી હતી. મેં કહ્યું “વાહાલી, પવન જરાખી નથી જોની હું સઘળો બીંજાઈ ગયો છ.”

“વારં ચાલો, રાત પડી અમથી પંચાતી નહીં જોઈએ. તમારં ને એતુ આંગ કાંઈ સરખું હોશે. કાંઈ તમે ઉવરાં એવા અકચ કેમ થઈ ગીઆ?”

પીડા પતાવવા બારી બંધ કીધી પણ ફાકટ, ‘જરા દીવો એમ ખસાડીને મુકો’—‘તમેખી એમ ઉંઘાઓછ તારે ધોરોછ શું—ખુચો ખીહોછ’ ઇત્યાદી—ઇત્યાદી—ઇત્યાદી.

ખુઆના જીલમનું વર્ણન વધારે કરવાની કસી જરૂર નથી. બચારી એક આયા રાખી તેની કમબખતી—ખુચો

પરભેલી છાંદીનો સડો.—૪૦

તેના બાલ પાપે અને નખરીઆં મારે અને જો આપા
જરા હાથ ખસાડે કે નખખોદના ગાદલાં! ‘ઓ ભરે—
રાંડને જો લાર સુજ પડેછ તે-ખખરદાર મારા છોકરાને
હાથ લગાડીઓછ તો-ચોટલા ધરીને પીખશ.” આપરે મન
માતો સમજીએ કે આતે કેવો ધનસાફ! પણ રખે લાંતું
વાદલ હુધઆં આવે એવી ખીકથી મુગા મુગા મરી રહેતા.

બુચાની પંચાત ઉપ્રાંત ખીજી હજર કાહાનીઓના શું
કૌતક તમને કહું-જો મારી ધણીયાણી કોઈ પુરૂષ સાથ
હસેતો મારા ડોળા તણાઇને બાહાર નીકળી પડે. અગર હું
કોઈ દેખામણી સ્ત્રી સાથ હસીને વાત કરું તો સત્યાનાથ!
થોખરે! બરાબર સવા ગજનો ચહડે ને તે સ્ત્રી જવા પછી
સોંગ જોઈ લ્યો. “હા તમને એવાં નાચવાના જોઈએ તે
પછી ખીજાં કાંહાંથી ગમે. હું તમને સાફ કહુંછ કે જો
એવી એવી છકેલી વાંદરીઓ સાથ ઠીઠી દાદા કીધાછ તે
તમારે મારે પંચાત થશે.”

આ પ્રમાણે બોલી “કાળજાંની કોર” કલાકેક સુધી રડે.

મહીતામાં સુમારે આઠેકવાર ખાતાં ખાતાં મરાઈ પડીએ
અને હું નહીંતો ‘ખ્યાઈ જીગર’ અરધું ખાતાં ઉઠી જઈને
સુઈ જઈએ-પછવાડેથી ખીખી ખાખા થાય પણ તેની શી
ચીંતા. વારીવંતર જવાનું નામ નીકળીયું કે તુફાનનો વાવટો
ચહડેલોજ છે અને ખાધેલું પીધેલુંખી અકારત જાય. રાતના
ધર આવતાં જો સાહાડાનવ ઉપર પાંચ મીનીટ થઈ કે

ચોરની કાંતી આવવું પડે અને મોહોકાન વળેલીજ છે. 'એવડી એવડી રાત કાંઈ રખડતાતા-તમેજી હવે સારા ઢંગ માંડીઆછ' ધસાદી.

સાસુ વહુ અને નરણ ભિંખાઈ વચેના કળ્યા કોણ નથી જાણવું? તેનું વર્ણન કરવાની કસી જરૂર છે? મારી મા મારી ખાયડીની અને ખાયડી માની ફરીઆદ કરે. એકની ગેરહાજરીમાં ખીજને જુહું સાચું સમજતી રાજી રાખવાં પડે અને સહવારથી સાંજ અને રાત રડાકુટો-બલાપો-કુહુરાપો—અને કુગપો-બસ ખીજું કાંઈ મળે નહીં.

અરમના પારાવાર—મારામારીનો ભંડાર—જીવને સુખ નહીં લગાર—લગન કરીને મુઆ ઠાર—ભાઈ એવોછે મારો વીઆર—

જો બા—મારો અનુભવ માને તો કુંવારોજ રહેજો કે જ્યાં જશે ત્યાં 'આવોજી, આવો બા, થશે ને છોડીઓ તારી ઉપરથી મરી મરી જશે—માતાઓ આવરણ લેશે ને પીતાઓ 'શેકહાંડ' કરી જમવા બોલાવશે. પણ ને સ્ત્રીથી પરણ્યો તે દાહાડેથી તું સઘળી વાતે રદ બાતલ!

શીક્ષકના કાંઈ શીક્ષક થવાય?

એક ઇંગ્લેન્ડ નીશાળનો શીક્ષક પોતાના નીશાળીઆઓને પદાર્થ વીધા શીખવવાની મતલબથી કેહતો કે કાંઈખી જણસ

તમને સમજ ન પડે તે લખ આવજો હું તેના ખોલાસો કરીશ—આ ઉપરથી છોકરાઓ કોઈ કોરા લખ આવે, કોઈ તરેહવાર જાતના પથરા લાવે, ઇત્યાદી, તે શીક્ષક બરાબર સમજાવે. એક દહાડે એક અંચલ પણ તુફાની છોકરાઓ વીચાર કીધા કે માસ્તરને બનાવવા જોઈએ. તેણે કાચ વળગાડવાની લાંબીનો થોડોક લુગડો લખ તે ઉપર લાલ શાહીના લીટા પાડીઆ અને તેને તરેહવાર રીતે ખરડી મેહતાજી આગલ મુકયું ને બોલ્યો કે ‘આ સાહેબ, મને દરીએ કીનારેથી જડ્યું; શીક્ષકે સમજાવવા માંડીઉં. આ તો કોલસો છે, આ છે તે સફેદ એક જાતનો પથર થાય છે—આ ફટકી છે ઇત્યાદી. જ્યારે પેલી જાણુસ આવી તારે શીક્ષક સમજી ગયો અને બોલ્યો “અને આ જાણુસ છે તે મુખ્ય બેઅકલીઓના બિજાંમાંથી પેદા થાય છે!”

હસતુરજની દાહાડી.

એકવાર કોકણમાં કાવસજી શેઠને ખાનબાહાધુરનો ‘ટાઇટલ’ સરકાર તરફથી એનાયત કરવામાં આવ્યો. કેમકે તેવણે તાંહ જાણા થાપવાનાં જાપરાં બંધાવી તથા ઇંગ્લેજ અમલદારો આવે તેઓને મીઠાઇના ખુમ્મ્યા મોકલવા વગેરેના ધણાંક પ્રજાઉપયોગી માહાભારત કામ બજાવ્યાં હતાં. શેઠ જરા અફલના ‘સમુદર’ હતા તેથી આ ‘ટાઇટલ’થી એકદમ હરખમાં આવી જઈ દોડધામ કરી મુકી—સહવારના પોઠમાં

ધર આંગણે ઢોલી બેસાડ્યા અને સાકર જલેખી વેંડ્યી. હવે એ લતાના દસતુરજ સાહેબના મનમાં આવ્યું કે શેઠને ત્યાં જઈ કાંઈ બે ચાર લાંબી લાંબી ડીંગ મારીશું અને લાંબા લાંબા ફારસીના બે ચાર શબ્દો લગાવીશું તથા માથાં ઉપર હાથ મુકી દોઝા દમથું એટલે આપણી માઠી જેવી આસોદાદ પાકશે.

તેતો અર્ધ પથ દસતુરજને કકાથી ખખે ઠાકતો ન હતો અને આખો દાહાડો એટલા ઉપર બેસી એબલગામણા પગ પસવારી ‘અટકાર’ ખાયા કરતા હતા અને આવતા જતાને નાગલીનો ભાવ પુછ્યા કરતા હતા. પણ આવે વખતે જો અમથા જઈને હાથે એરે તો એકાદ બે રૂપીઆમાં શેઠ કાસર પતાવી નાખે માટે કાંઈ ગરબડ સરબડ કરવી જોઈએ એમ ધારી પોતાના મીત્ર બેહરામજી શેઠ પાસ ગયા અને મદદ માંગી. બેહરામજીએ દસતુરજને પાઠ ભણાવીએ કે “પેહલાં શેઠની હજીરમાં જજો ને શીલસુશીથી તમારી લાંબી દાહાડી પસવારી જરા આંખ વીંચીને બોલજો— “અએ મુશક મહેરબાન ! મુસતતાબ ! આલી નવાબ ! તે પાક દાદાર હોરમઝદનો તારા ઉપર હરદમ નેક છાંયેં સલામત રહેજો”—એટલું બોલી આ માનપત્ર લખી આપું છું” ને શેઠની હજીરમાં શેઠના ખોળામાં મુકજો અને પછી મુગા મુગા બેસજો કે કાંઈ નહીં તો રૂપીઆ સો પાકશે.”

આમ કહી બેહરામજીએ એક જગા કાગળ ઉપર ફાર-શીમાં કાંઈ બગડાના છગડા લખી આપી તે ઉપર સોનેરી

28. — The little white

રેતી છાંટી કીનખાખનાં કપડાંમાં વીંટાળી દસ્તુરજીને આપ્યું.
દસ્તુરજી મલકાતા મલકાતા બાહાર નીકળ્યા પણ ઓટલા
ઉપરથી પાછા આવી બોલ્યા—“આપરે શેટે કરીને પેહલુ-
શરા પેહું” કાપ, મેંઠાં કાપ” શેવું કાંધ તું
બોલ્યોની તે શરા કાગશના શીથરાંપર લખી આપ નહીં
તો આદ કેમ રેહશે જો

બેહરામજીએ લખી આપ્યું અને બોલ્યા “પણ દસ્તુરજી
એ કાંધ શેઠની આગળ વાંચવાનું નહી હો; ધેર જઈને
માહને કરજો અને પછી શેઠ આગળ જઈને ભપકામાં
બોલી જજો એટલે શેઠ સમજશે કે વાહ દસ્તુરજી તો
ફારશી ને પેહલવી પરાં પરાં બોલેછ.”

“અરે તું શાતો અરે હું કેવી બઝાઉંશ .”

દસ્તુરજી ધર ગયા અને “અય મુશકક મેહરબાન”
માહોડે ચહડાવવા બેઠા. ઘણી મહેનતે જેમ તેમ માહોડે
ચહડાવી ખીજે દહાડે સહવારના પોહરમાં ઉઠી ધાતો
ધાતો જામે પીછોડી પેહેડી દાહડી નીખીઆએ તાણી
તાણીને હોરી અને બણી ઠણીને પેહું માનપત્ર હાથમાં
લઈ શેઠને ત્યાં ગયા. દસ્તુરજીને આવા દમામમાં અંખાર
મારતા આવતા જોઈ કાવસજી શેઠ ટટણખાર થઈ ખુરસી
ઉપર તરા બેઠા અને બોલ્યા “આવો દસ્તુરજી સાહેબ.
કેમ-અમેને સરકાર તરફથી ફકત નામદાર શાહાનશાહ
કરતાં સેહજજ ઉતરતો ‘ટાઈટલ’ મળ્યો તેની તમારા મનમાં

તો કાંઈ ખીસાદજ નહીં કે?—અમે હવે ખોદાના હોકમથી શાહઝાદાઓની ઓલાદનાં થયા તે તમને તો ગમતું જ નહીં હોય કેમ?”

“અરે તોખા કરે! શાયખ—તમારો ગોલામ તો કેટલા દહાડા થયા આવવાનો વીશાર કરતોયો ને શાય આજે શરા તમે શુઓતો ખરા.”

“હેં! તારે ખોલો જોઈએ—આપરે મુંબઈના પતરોમાં મોકળશું એટલે આખી પારલામેન્ટમાં બધી હા હા હા થઈ જશે. લે ખોલો ખોલો.”

દસ્તુરજી સાહેબ જોવાળુ આખે રસ્તે પેલું ગોખતા ગોખતા ગયા હતા તેવણે ખંખાર મારી બોલવું શરૂ કર્યું ‘અએ—

પણુ તેટલાં કમ ભાયગે કાવસજી શેઠે તેમને અટકાવ્યા અને બોલ્યા—“જરા થોખોતો દસ્તુરજી સાહેબ, હું ધણી વાર તમને પૂછતાં બુલી ગયો કે આ તમારી દાહાડી ધણીજ જીણી ને સફેદ છે તે તમે શું લગાડોછ?”

“શાયખ વરી લગારે શું—મરઘીનું ઓલું!—અરી-હાના બિંના પાણીએ વરી આંઠે દાહારે થોવાની.”

“અ—ધણી સારી દાહાડી છે—લે હવે તમારું ભાશાણુ ચલાવો.”

પણુ કાવસજી શેઠના કવખતના સવાલે ભાશાણુ દસ્તુરજીના માયામાંથી સરી ગયું હતું. તેવણુ અકળાઈને દસ

વખત ખંખાર મારી બોલ્યા “અઝે—અ—હં. હં—
હં—હં—હં—”

“આગળ ચલાવો દસતુરજી સાહેબ. હું સાંભળું છું.”

“અઝે—અંહહ—હ—હ—હ—અઝે—મથતકના શુલ-
તાન—અરે નહીં રે શાયબ—અઝે—અંહંહં—”

“દસતુરજી સાહેબ તમારી છાતી ધણી નબળી થવી
જાયછ કાંઈ માધુ ડાકટરની દવા બવા લેઓછ કની—સ
ચલાવો—પછી.”

“પછી—શું માફ મેથર ! આઝે મથતકના શુલતાન
મુથકા બાંધ—કાપી નાખ—શેવું કાંઈ પેલા બેરામશીઝે
શીખવયું તે તમે શાયેબે વથમાં ફાંશર મારી તે ઢેરાવું
શણ્યું માથામાંથી બધું શરી ગીજ શાયબ.”

આથી કાવસજી શેઠ ખરીઆની જેલીની પહે પેટ ખુબ
હલાવીને હસવા લાગયા અને બોલ્યા “કાંઈ ફકર નહીં,
કાંઈ ફકર નહીં, ફરીથી યાદ કરીને લખાવી લાવજો. મારે
વેલાત રશીઆના મારા શાહાનશાહ ખીરાદર ઊપર ખીડકું
છે—ને આઝે હાથમાં શું લાવ્યાછ ?”

દસતુરજીને જરા પાછી ઉલટ આવી ને બોલ્યા “શાયબ
ચલું તો બુલી ગીઝો પણ આઝે કાંઈ શવાનું શે. આઝે
માન પથર છે તેતો શરા લેઝો” ઝેમ કહી પેલું હાથમાંનું
કાગજ શેઠના ખોળા ઉપર મુક્યું. શેઠે કાગજ ઉપેડી
જોયું અને બોલ્યા “ઝે શું દસતુરજી કંઈ મારી મળખ

બળખ કરવા આવીઆહ કે? આમે તો તમારા કનીઆનો આંકરો છે.”

કમળખત દસતુરજીથી વળી આ ખીજી મોહોકાન વળી ગઈ હતી. માનપત્ર લાવવાને બદલે તેવણ પોતાના કનીઆનો આંકડો ઊંચકી લાવીઆ હતા. આવું સઘળું ડોહોઆણુ વળી ગયલું જોઈ દસતુરજી બે હાથે કપાળ કુટી બે રૂપીઆ લઈ ઘર આવ્યા.

ઈત્તરનું હાટલું.

એક ટચાક પુરૂષ ઘણા બેમલાજથી એક ગરીબ પટાવાળા તરફ ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો. પટાવાળાને આથી જરા દુઃખ લાગ્યું તેથી બોલ્યો. “કયું ખોદાવંદ--આપકી કુચ ફરમાએશ હએ.”

“નહીં લોકીન તેરી સુરત મેરે ખ્યાલમેં આતી હએ. તું કોન હએ--આર મુજે કખી મીલાયા ?”

“હું--જેહાંપનાહ ! મએ અગીઆરા સાલમેં તુરંગકા ચોકીયાન થા--વો વકતમેં આપ વાંહ દો મહીને પડે હુવે મુજે યાદ હએ. આર એા સબબસેં મેંરી સુરત આપકે ખીઆલમેં આતી હએ.”

છાંદું ખાં.

બે મીઆં ભાપએા એકસે ડહાંસ હાંકતા હતા. એક બોલ્યો. “હું જી, મેં એકબાર શીકારમે ગયેથે વાંહ એક દીનમે દલદલ કહવેકુ ઠાર કીઆ.”

ખીજાએ સવાલ કીધો “ સાઆખાશ ! લેકીન એક હજાર પુરે કયું નહીં કીયે ? ”

“ નહીં ભાઈ—એક જરૂરી કેહકર જુઠો કાયકું બાલના. ”

ખીજાએ જોયું કે હવે મારેખી કાંઈ ઠોકવી જોઈએ તથા બોલ્યો “ મને એક દૈ એક પઠાણકું મુંબઈસે ચીન તુલક દરીએમે તરતે દેખે. ”

ખીજાએ સવાલ કીધો કે “ તુમ આપની ખુદ નઝરેસે દેખા ? ”

“ હું ! મેં કીસતીમે ચીનસે આ તેથે વાંહ ખીચમે એક કોસ દુર આ તરનેવાલેકુ ખુદ મેરી આંખોસે દેખા. ”

સામાએ જવાબ દીધો “ ઉસકુ તુમ આપની નઝરેસે દેખા ઉસે મેં બહેત ખુશ હતું—કયું કે આ તરનેવાલે મેંજ થા, આર કોઈ દીન હમકુ કામ પડેગા જબ શાખશી બતરીક તુમારા દેખના કામ લેગેગા. ”

સુકી સલી ને દાજખની નલી.

એક સ્કાચ ખેડુતના કૌવતની આસપાસના ગામમાં ઘણી વાખવાખી થતી હતી. તે ગમે એવાં પીલતનને કુસ્તીમાં પટકી નાખતો હતો. આ વાતની ખબર લાંડનના એક નામીયા ઉમરાવ લાર્ડ ડાઉનને પડી. આ ઉમરાવ ઘણો જોરમંદ અને કુસ્તીમાં માટેો આસ્તાદ કેહવાતો હતો. તે લાગણી ઉપલા ગામમાં આવ્યો અને એરાદા કીધો કે

આ ગામડીઆ એવા તે કેવા છે તેની પરીક્ષા કરવી. તે સહવારના પોહરમાં ગામડીઆના ધર આગળ ગયો તો તે પીલતન આંચવા લઈ એક દેવાલની બાજુએ કાંઈ બેસીને બેસી. ઉમરાવે પોતાનો ઘોડો એક પાસેનાં ઝાડ સાથે બાંધ્યો અને ગામડીઆ આગળ આવી બેસ્યો. “અય દેહકાંની તું એટલા તે શું જોરાવર છે કે તારી તારીક લાંડન સુધી થાય છે. લે હું તારું જોર અજમાવવા આવ્યો છું.”

આટલું સાંભળતાંજ ગામડી-આએ લારડને કમરથી એકજ હાથે પકડ્યો અને એક દડો ફેં તેમ તેને દેવાલની પેલી બાજુએ આસાનીથી ફેંકી દીધો. લારડને ઉઠી ઉભું થતાં જોઈ “ગામડીઆએ પુછ્યું “કેમ સાહેબ કાંઈ ખીજ કરમાસ.”

“નહીં—‘કંકયુ’—પણ મારો પેલા ઘોડો બાંધેલા છે તેખી એમજ ઉચકીને દેવાલની ઉપરથી જરા આપનો કે મારો ફેરો બચે!”

કાચું કપાયું.

એક નાટકશાળામાં બે શખ્સો સેજ આગળબાજુવાળા એક ખીજની પાસે બેઠા બેઠા વાતો કરતા હતા. એક પ્રવેશ બલાસ થવા પછી આસપાસ બેઠેલી બાજુએ તરફ તેઓ

જોવા લાગ્યા. એકે ખીજને પુછ્યું—“મીઠા—પેલી લીલી તોપીવાળી ‘અગલા હેલ’ નેવી સ્ત્રી ખેઠીછ તે કાણુ?”

ખીજએ જવાબ દીધો—“એ શું બકોછ—એ તો મારી ખેડત થાય.”

આ જવાબથી પેહલો ફગલાઈ ગયો અને વાત ફેરવી તોલી બોલ્યો—“અરે નારે—એ તમારી ખેડેતને તો હું ઓળખુંછ. હું તો પેલી ખીજ અપરાં નાખવાળી સ્ત્રીની નેવી છે તેને સારું પુછતો હતો.”

પેહલાએ ઘણી નરમાસથી જવાબ દીધો “કેંકયુ—એ તો મારી બાયડી છે!!”

ઉંદર ખાઉ.

ડાકટર એખરનેથીના હાજર જવાબની ઇંગલાંડમાં જાપાન તાલીફ થાય છે. એકવાર એક પ્રશ્ન હાંકતો કાપતો ડાકટર પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો “અરે સાહેબ મારે! એક ચાકર આપો ઉંદર ગળી ગયો છે.”

ડાકટરે જવાબ દીધો “હું કે જાતો પેહલો અને એક આખી ને આખી ખીલાડી નહીં તો એક લોહાડાંગુ છટકું પાણી સાથે ડાહોવીને પાઈ દે.”

“શોખને શરમ નહીં ને નફ્ટને નાક નહીં”

કાસમ જમાલને એકવાર ચોરી કરવાના વાંકસર છઠી વખત માજીસ્ટ્રેટ પાસે ઉભા કીધા. જ્યારે કજીએ સાંભળવાનો વખત આવ્યો ત્યારે કાસમ માજીસ્ટ્રેટને કેહવા લાગ્યો કે “સાહેબ મારો વકીલ આવેછ તાંહ સુધી થોભવું જોઇએ.”

માજીસ્ટ્રેટ-પણ તેં ચોરી કીધેલી કજીલ તો કરેછ કેની ?

કાસમ-હા સાહેબ ચોરી તો કીધી.

માજીસ્ટ્રેટ-ત્યારે વળી તારો વકીલ આવીને તે થું થી ધાલવાનો છે ?

કાસમ-કોણ જાણે સાહેબ--તે ધસી ધામીને આવેછ તારે હુંખી જાણવાને ઇંતેજાર છેઉં કે થું નાખે મારો ખત્યાવ કરશે.

સરચેકા મુહ કાળા, જુદેકી બોલબાલા.

વલલ મસાલને એકવાર ઝાહાડુ કાહાડતાં બે આની પાઈ. વલલજી જખરા ચાંસમારે હતા પણ આ વેળા ભલા થવા સારું બે આની લુલધ શેઠ પાસે ગયા. શેઠે પુછ્યું “એ કયાથી લાવ્યો ?”

“જી કચરો કાહાડતાં ઢોલીઆ તળેથી મળી.”

“હેં ! સાખાશ ! ચાલ તારી ઇમાનદારીના બદલામાં એ તુંજ લે.”

વલ્લભે એ હાથે સલામ કીધી અને ગયો. થોડાક દાહડા પછી થેંટનું રૂપાનું ધડીઆલ ગેપ થઈ ગયું. થેંટે વલ્લભને તેડીને પુછ્યું “વલ્લભ તેં મારું ધડીઆલ જોયું છે?”

“હાજી.”

“કાંઈ છે?”

“જી નાહાવાના ઝોરડામાં બારીની કોરપરથી મને પાડ્યું.”

“તે પછી?”

“પછી શુંજી—તેતો મેં મારી ઇમાનદારીના બદલામાં મારી પાસે રાખ્યું—તું તે ગેઈ કાલેજ મારવાડીને સવા ત્રણ રૂપીએ વેચ્યું. તમે કહો તો પાછું લાઉં.”

છીંકતાં દંડયો

એક ઉમરે પોહિંચેલા ગ્રહસ્થના માથાંના બાજુ કાળા છતાં દાહાડીના બાલ સંઘળા પાકી ગયા હતા. એક દાહાડે તે પોતાની બાવડી સાથે બેસી ખુશાલ ટપ્પા મારતો હતો તેટલાં બોલી ઉઠ્યો—“જેની વાહાલી ચુલાબ—આ અજબ જોવું નથી કે મારા માથાંના બાજુ જેમના તેમ છે ને દાહાડીના બાલ બધા પાકી ગયા.”

વાહાલી ચુલાબ છલુકો કરીને બોલી “તો પાકી નહીં જાય! મુવું ડાચું આખપો દાહાડો બકબક બકબક કરીને

હીલીઆ કરે ને ભિજીંતો મુવું ઇંડાની કાની પડી રહેલું.
એતો જ્યાર કામ વધારે પડે તે વેહલું ધસાઇ જાય તો.”

ડીંગણો ઠરીઓ.

એક દાહાડે એ પરીક્ષકો એક નીશાળ તપાસવા ગયા ત્યારે એક છોકરો ધણી ચબરાક માલમ પડ્યો જેથી અચરત થઇ પેહલે પરીક્ષક ખીજને કેહવા લાગ્યો “ શું ચલાક પિરેઓ છે. એની જાયાં કેવી તરતર ચાલે છે.”

આ સાંભળી ખીજે પરીક્ષક બોલ્યો “ અંહ! એ બધું જોવાનું. કાયદો છે કે જે છોકરાં બચ્ચીમાં ધણી હુશીયારી બતાવે તો માટપણે ધણા ધોતાળ નીકલે છે.”

આ સમુનો પેલા નાહના છોકરાના કાને પડ્યા તે સાંભળી તે બોલી ઉઠ્યો “ તારે સાહેબ તમે નાહના હશે ત્યારે ધણા ચબરાક હશે?”

જેનું નામ ડાચું!

એક શખ્સ એકવાર દાંત પડાવવા થકી “ ડેન્ટીસ્ટ ” ને ત્યાં ગયો. ડાક્ટરે ચીપીઓ પકડી પેલાને માહોડું ઉઘાડવા કહ્યું. દરદીએ એરી તો જબરદસ્ત ફાડ ઉઘાડી કે ડાક્ટર હશીને બોલ્યો “ અરે ભાઈ હવે હું કાંઈ માહોડાંની અંદર ઉતરીને કામ કરવાનો નથી. બાહાર ઉભો રહીનેજ દાંત ખેંચી કાઢીશ.”

નાગાને કુલે ખાવળ્યો ઉગ્યો, તો કહે બલે મને
છાંચેડા થયો!

એક શખસને ફાંસી ચઢાવવા કાઢાડ્યો ત્યારે શેરીફે કાયદાની રીતે તેને પુછ્યું કે તારી કાંઈ મરતી વખતની અરજ છે?" અંધવાએ જવાબ દીધો "હાજી એક અગતની અરજ છે તે કબુલ ગયશે તો દોજખમાં તમારો ધણો ઉપકાર માનીશ."

શેરીફે પુછ્યું "આલ બેલ શુ માગણી છે?"

એટલુંજ કે જ્યારે મને ફાંસી ચઢાવે તારે મારા ગળાંને હાથ નહી લાગે."

"કેમ વાર?"

"સાહેબ હાથ લાગશે તો મને ધણી ગીલી લાગશે ને મારેથી ખડ ખડ હસાઈ જવાશે."

હાજર સેફત.

મુખર્મના એક પ્રખ્યાત ખારીસ્ટરને વીધે સર્વે કોઈ જાણે છે કે ગમે એવો આલાક છતાં લગાર બેધ્યાન હતો. એકવાર એક અંધવાને ખોટી સહી કરવાના વાંક માટે સેશનમાં ઉભો કરવામાં આવ્યો, તેની તરફથી અચાવ કરવાને ખારીસ્ટર સાહેબ ખીરાજ્યા. મુકદ્દમા શરૂ થતાંમાં ખારીસ્ટર ભુલી ગયો કે તે અંધવાનો હિમાયતી હતો.

પોતાનું ભાષણ કરતાં તે બોલ્યો “ આ પીજરામાં ઉમિલા ધણીને હું ઝાળખું છું, ઝિની આખરે વીથે લોકોમાં ધણું હલકું મત છે, ઝિને લોકો દગાખોર, લુચ્છો તરીકે પીછાણે છે.”

આ કાર્યું કપાતું જોઈ બંધવાના વકીલે ખારીસ્ટરના કાનમાં પડી કહ્યું “ અરે ઝિ શું ધાન વાળેછ? ઝિ તો આપણું કુલ થાય.”

ખારીસ્ટરે જોયું કે બુલ થઈ તો ખરી પણ જરાખી મોહ કુમળાબ્યા વગર ફેરવી તોલ્યું અને બોલ્યો “ પણ અફસોસ આ દુનીયાંજ નહારી છે. કોણ સાઈ માણસ આ નીંદાખોરી જગતની બત્રીસીમાંથી છટકી જવા પામે છે? સારાં માણસના સેંકડો દુશ્મન તેમ આ મારો બચારો નીંદોશ કુલ પણ દુશ્મનોની દુશ્મનીને ભાગ થઈ પડ્યો છે.”

અસ્ટમ ગસ્ટમનો પાખ.

ઐક ડાકટરે સરેસ્તો રાખ્યો હતો કે કાંઈખી વધીસધી દવા રદ કરવી યાને નાખી દેવી નહીં-જ્યારે કોઈખી ધરાક સાંજુ થયું અથવા ધવી ગયું કે તેની વધેલા દવાઈ મંગાવી ઐક માટો બાટલો કીધેલો હતો તેમાં હોમાવયા કરતો. આ પ્રમાણે કરતાં ઉપલા બાટલામાં ઐટલું તો ડોહોઆણુ ઐકહું થયું હતું કે ભલો ધનેતર રસાયણીખી તેમાં શું છે તે પીછાણી શકે નહીં. ઐકવાર ઐક માંને આ પ્રમાણે

કરવાનો સબબ પુછ્યો ત્યારે ડાક્ટરે જવાબ દીધો “જોની આપુ સાધારણ કુખ દરદોમાં છાલોપાલો કરવાને હું સારીપેઠે જાણું છું. પણ કોઈવાર એવું લગામણું કુખ નીકળી આવે છે ત્યારે આંખે બાંધી સુનાને તોલને તથા પડે છે. એમાં એક લાખ જાતની દવા છે અને કોઈ નહીં ને કોઈની કારગત લાગેજ. અગર નહીં લાગે તો બચારો કુખમાંથીતો છુટે એટલે બસ.”

પારકે પછસે તેહબાર.

વિલાયતના એક પોંચખાનામાં થોડાક ચદત ચેડા જીવાન ઉમરાવો બેઠા બેઠા ગમત કરતા હતા. દારૂનો બાહાર આવેલો હતો તેટલાં તેમનો એક ખુશ મીજાજ પણ ઉમરે પોંહોંચેલો મીત્ર આવી લાગ્યો. ઝપાઝપીમાં સંઘળાઓએ સરત મારી કે-દરેકે એકઠી બની શકે એવી માગણી કરવી અને જોને ગમે તે માગણી પ્રમાણે કરે અને નહીં તો એક અમુક રકમનો દંડ માગણી કરનારને આપે. આ સરત સંઘળાઓએ કબુલ કીધી અને શેર પાડી ઉઠ્યા કે હમા સંઘળું આપશું, પણ દંડ આપનાર નથી.

પેહલા ઉમરાવે માગણી કીધી કે સંઘળાઓ પોતાના માથાંના બાલ કાતરથી કાપે નહીં તો રૂ. ૨૦૦) દંડ આપે. સંઘળાઓએ કાતર લઈ પોતાના માથાંના બાલ ઉપર ચપકા મુકી નખસાન કરી મેલ્યું. પણ છેલ્લા આવનાર

ખુશ મશકેરાએ મુગે માહોડે ૩૨૦૦) દંડના કાફાડીને મેલ્યા.

આ પછી ખીજા ઉમરાવે દરખાસ્ત કીધી કે સધળાએ પોતાના ડગલા તથા તોપી કહાડીને બઠીમાં નાખે નહીં તો ૩૫૦૦) દંડ આપે. લાગલી તોપીએ તથા દગલા આગમાં જઈ પડ્યા પણ છેલ્લાએ એક શબ્દ બોલ્યા વના ૩.૫૦૦) આગળ કાફાડીને મુક્યા. સરવે માત્રે તેની મુરખાઈ ઉપર હસવા લાગ્યા. આખરે ત્રીજાએ માગણી કીધી કે સરવે પોતાના ખુત તથા મોજાં ફાડીને નાખી દીધે નહીં તો ૩. ૧૦૦૦) દંડ! સરવેનાં ખુટ, મોજાં ગેપ—પણ છેલ્લાએ પાછો દંડ ભર્યો.

હવે તેની માગણી કરવાની વારી આવી ત્યારે તે બોલ્યો સધળાએ પોતાના સધળા ઉપરના દાંત તોડી પાડી આગમાં નાખે નહીં તો ૩૨૦૦૦) નો દરેકને દંડ. સધળાએ ડઘાઈને એકખીજાનું માહ જોવા લાગ્યા.. પેલાએ બીમથી પોતાની આખી બત્રીસી (ખોટી) કહાડીને આગમાં નાખી. ઉમરાવોએ મુગે માહોડે બપે હજાર રૂપિયા દંડના ગજવામાંથી કાફાડીને આગળ મુક્યા. મશકેરો બોલ્યો જુએ બાઈએ આ છ હજારમાંથી મેં ભરેલા દંડના ૩૧૭૦૦ બાદ કરતે બાકી રહ્યા ૪૩૦૦)—ને વળી ડગલા, ટોપી તથા ખુટ મોજાં સલામત રહ્યાં તે જુદાં—

શીખામણ—એવી રીતની સરત બકવી ત્યારે સરવેથી છેલ્લી માંગણી આપણી રાખવી—સાહેબ મેહરબાન.

ટાહાડાં પાણીએ કાસર--ચાકરોને નસીહત.

કોઇને આ જીવતર અકારૂં પડે તેમાં તેનો પોતાનો વાંક છે! એ તો જેવી જેની દેવ. આપણે ભાઈ કરતા પંચી. હું જ્યાંખી ચાકરી રહું ત્યાં કોઈખી પુછે તેનો જવાબ “હા.” કાંઈખી વાતનો વાંધો ન મળે! આપણે શેઠ તો ખુશ ખુશ થાઈ જાય, પછી ખરેખર કામતા કરતા મરે. જાણે કે જીવો. મારી શેઠાણીએ ખુશાને હીચકા નાખવા મોકલ્યો. હવે મને તો હીચ તાણવાનો કંટાળો. ખર્યાંને પટાવવું, પસવારવું, ઝોલા દેવા, અને સુવાડવા માટે ગાવું પડે તે આપણે તો જીવ જાય બા. પણ બાઈ કેહશે “જા” તો આપણે જવાબ આપ્યે “ચાલ્યોની બાઈ” એમ કહી ખુશાને લઈ માળપર જઈએ. પછી તેને મરડી મચલીને પકડું અને વખતે એક બખીયોખી દઉં. એટલે બાલક નો મોટે મોટે રડે. બાઈ ઘણાવાર તો સાંભળયા કરે કે હવડાં ખુચો સુશે, પણ આપણે બખયા ચાલુજ રાખ્યે એટલે પછી બરાડાનું પુછવું શું! આખરે તેથી મા કંટાળીને આવે અને પુછે કે “કાહાનજી, ખુચો કાંય એટલોબધો રડેછ?” આપણે જાણે કેવોએક જીવ બળતો હોય તેમ ખુશાને હાથમાં પકડી પટાવીએ અને કહીએ કે “ટોણ જાણે બાઈ પેટમાં દુખવું હોશે, નહીં તો કાનમાં ચથકા મારતા હોશે” પછી બાઈ કેહશે “લાવ હું સુવાડ” ત્યારે વળી જરા હું ભારી કોરો થાઉં અને કહું કે નારે એતો માહારે હાથેજ સુઈ જશે, તમે શું કરવા અમમાં અકરાઓછ?” ત્યારે વળી

મારું માન વધે ને બાધ કેહેશે “કાંઈ નહી કાઢાનજી,
જા” એટલે આપણેતો પાપમાંથી છુટયા.

જેયું! લડીને બગાડ કરવા કરતાં લગાર સીકત કીધી તો
દલદર પત્યું. ખીજું કખી બુચાને આપી કેહેશે કે ફેરવી
લાવ તો વળી પગ કોણ કુખવે. એ પંચાતી આપણાથી
તો ન વેકાય. પણ ના કેહેવાતી વાત નહી. લાગલું આખર
દરકારથી બુચાને ઉંચકી ચાલવા માંડવું. પણ તમે જાણો
કે પવનચકીપર જતો હોઈશ. નારે બા. એ વાત આપણી
પાસે નહીં. આપણે લાગલા કોઈ દોસ્તદારના ઘરમાં જઈ
સંધણીમાં તે રાટલી કરતો હોય ત્યાં વાતે બેસ્યે. પછી
બુચો આગળ રમ્યા કરે અને રડે તો વળી એક રાટલીનો
કકડો ઝેંસીએ કેની, કે બેસીને ખાયા કરે. પણ તોખી
છેડાયા કરે એટલે ચુલામાંથી બળતું મોટું લાકડું કાઢાડી
જરા ખીલવડાવીએ અથવા ખારીની ખાહાર ધરીને “નાખી
હઉં” એમ કહીએ કે લાગલું અમાલું રહી જાય. સાતએક
વાગા કે ઘેર જઈએ એટલે બાધખી ખુશી થાય ને બે
વાત! પણ હવે કેકાણે મોટાં બાલકને લઈ જવું નહી હો,
નહીતો વાસીને ભાંગરો વાડી નાખે ને આપદા! મોટાં
બાલકને સાથે મોકલે ત્યારે કેહવું કે “બાધ ગાડી ઘોડાની
બીડમાં જવા દેખોતી, કેથું આડું અવલું વાગી જાય.”
ને વળી તેના ઉપર ગળે પડ્યે કે એરો બુચાને મારયા
કરે છે. એટલે બાધ કેહેશે “એને રહેવા દે.” પછી કોઈ
દાહાડે અવારનવાર શેઠ પાસે જઈને કહું કે “સાહેબ બાપની
માશી મરી ગઈ” અથવા “ફલાને ઉઠીઆણે જવું છે”

ધત્યાદી. આપની માશી તો કોણ જાણે ? દાહાડેની બેહુસ્તમાં ગઈ હોય, પણ એમ કહેવામાં તાહાડાં પાણીએ કાસર લાણા પક્ષા શેઠ મને નહીં ગમે. જરા ઝોલીએ લાય તોજ ઠીક. સામે થયા તો મવા, "ખામું હું રે" હસાવીને કામ લેવું. "પાપ ને મવા" હા! હા! હા! આએ કુનીઆમાં વળી એવું નહોતું છે? એ તો ફોકટનાં ફાંફાં છે. આને જોઈને પડું તો તરણ દાહાડામાં મરી જઈ.

ભણે ગણે ન લેખાં કરે.

ગામડીઓ—(નાહતા ભત્રીજાને) હું પોતા અવે નિહારે જાય કે?

ભત્રીજા—હા કાકા, બે માસ થયા.

ગામડીઓ—ને હારં હારં હીખીઓ!

ભત્રીજા—હા કાકા, બહુ શીખીઓ હવે તો પરાં પરાં વાંચું.

કાકા—હું અરે વાહ કેતરમે નંબર રાખે?

ભત્રીજા—જી, રોજ ખીજું ત્રીજું રાખું.

કાકા-ઠીક-ઠીક—જીવતો રેહ આપા!—સે આ પા ધનામ. તારા વર્ગમાં કેટલા છોડા છે આપા?

ભત્રીજા—ત્રણ! તેમાં એક અવારનવાર માંદો રે ઝાંઝો આવતો નથી.

નાદાનોડી દોસ્તી, જીવકા જાન.

આપરલાંડમાં એક બારીસ્ટર જીરીની હજીરમાં પોતાનું કુલ જી. એક નાહાનું બાલક હતું તેની તરફથી બાપણ કરતો

હતો. અને જીરીના મન ઉપર અસર કરવા મા બાલકને કેડ ઉપર ઉંચકી જીરીની હજીર ધર્યું. આ વેળા બાલક બાર બાર જેવડાં આંસુ પાડી રડતું હતું. આથી જીરીના મન ઉપર અસર થઈ. બારીસ્ટરે બાપણ પુરું કીધા પછી સામી તરફનો બારીસ્ટર ઉઠ્યો અને છોકરાનાં માથાં ઉપર હાથ મુકી પગલીને પુછ્યું “બા તું શા સારું જેવડાં રડતો હતો?”

છોકરાએ પોતાના જ બારીસ્ટર તરફ આંગલી બતાવી નીરદોષપણે ઉતર દીધી “જી, મને આપ સાહેબે કેરપર લેતી વખતે અમટો દીધો!”

ભીખારીનો વિલાપ.

એક ભીખારી એક બે દાહાડા રખડ્યા છતાં આવાનું નહીં મળ્યું એટલે નાચાર થઈ પોતાના પાલેલા કુતરાને ગયો. સઘળો કુતરો હજમ કીધા પછી પેટ ધરાયું તાસે પડેલાં હાડકાં જોઈ આંખમાં આંશું લાવી બોલ્યો

ચુહલામાંથી જગા બળતું લાકડું કાઢાડી ખીવાડયે. સફે—૬૦

હાય મારા કુતરા, જો તું જીવતો હતો તો આમ્મિ વધેલાં હાડકાં કેવાં ખુશીથી હવડાં ખાઈ જતે!”

મા રે તે ની તલવાર.

પારડીની પાસે જંગલો નામે એક ઠગ રહેતો હતો. તેને જ્યારે દુકાલને લીધે આધાના ઘણા વાખા પડવા લાગ્યા ત્યારે એક પીસ્ટોલ લઈ બહારવટે નિકળ્યો. એક દાહાડે રાતને છેડે જંગલને નાકે ખીલુ શોધતો ફરે છે એટલાં એક મુસાફર ત્યાંથી ચાલતો હતો તેને જંગલે અટકાવ્યો અને કપાલ સામું પીસ્ટોલ ટાંકી બોલ્યો—“લાવ તારા પછસા, નીકાં લઉં તારો જાન.”

મુસાફર પોહોંચેલો હતો તેણે જોયું કે સામા થવામાં કાંઈ વળવાનું નથી એટલે કરગરીને બોલ્યો—“લે લાઈ જે હોય તે આપું, પણ આટલા બધા પછસા લેશે તેના બદલામાં આ પીસ્ટોલ વેચાતી આપ કે આગળ રાહ કાપતાં કોઈ વળી નકામો સતાવે નહીં.”

જંગલે કહ્યું કબુલ.”

આ પ્રમાણે સાદું કરી મુસાફરે પોતાની કમ્મરેથી રૂપિયાની ઢેલી છોડી જંગલના હાથમાં મુકી અને જંગલે પોતાની પીસ્ટોલ મુસાફરને આપી. જેવી પીસ્ટોલ હાથમાં

આવી કે મુસાફરે ચડપ હાથ તે જગલાના માથાં તરફ ધરી અને બોલ્યો—“લાવ બચ્ચા બધું પાછું—નહીંતો અબધડી બેઠું ઉરાડી મેલીશ.”

જગલો હસીને બોલ્યો “ભલે ભાષ ઠોક—મારા લાલ-પીસ્તોલમાં ઘોડોજ ક્યાં છે અને માહે દારૂં ક્યાં છે!”

એક પછી એક લાઈઓ.

એક શેહરમાં લાંની કોર્ટના જડજ સાહેબ અને પેહલા ખારીસ્ટર વચ્ચે બનાવ રેહતો નોહોતો. જ્યારેખી લાગ ફાવે ત્યારે તેઓ એક ખીજની ટકોર કરવાને ચુકે નહીં. એક વાર એક મુઠરદમાં જડજ સાહેબ જુરીને કાંઈક ખુલાસો કરતા હતા તેમાં રસ્તામાં એક ગધેડે ભુંકવા માંડ્યું. જડજે ભવાં ચઢડાવી પુછ્યું “એ શી ગરબડ છે?” ખારીસ્ટરે ઉત્તર દીધો “કાંઈ નહીં સાહેબ એતો ફક્ત કોર્ટનો પ્રતીશબ્દ છે.”

જડજ આ મસ્કરી તે વેળાતો ખાપ ગયો. હવે થોડા વારમાં ખારીસ્ટર બોલવા ઉઠ્યો. અડધું ભાષણ થયું એવામાં આપણા ગધેડા મીતજી વળી પાછા ભુંકવા લાગ્યા. આ વેળા જડજ સાહેબ ખારી તરફ તથા ખારીસ્ટર તરફ ડોકું નમાવી બોલ્યા “તમે બેહુ સાહેબો સાથે બોલો છો તે કરતાં એક પછી એક બોલો તો સારું.”

ઈતરને ધર તીતર આઠ્યું તો કેહ

બાહાર બાંધું કે ભીતર.

મારી પડોસમાં એક નાહતા ધરમાં દીની પેંગી નામની ગરીબ માણસની પણ અતીથય ઇતર છોડી રેહતી હતી. તેણીનું લગન કુંવરજી નામના એક સુંધાર સાથ થયું ત્યારે તે આખાં ગામમાં કહી આવી કે તેણીનો ધણી તો ઇજ- નેર છે અને રૂ. ૧૫૦ નો (મીંડું બાદ) પગાર પાડે છે. વળી તે નરો 'યુરોપીયાન' જેવો ગોરો છે, ઇત્યાદી.

આ સઘળાં કૈતક સાંભળીને મારાં બપોઈ ઘણા ખલરે અને જ્યારે ત્યારે દીનીને ધમકાવે. લગન થવા પછી દીની પોતાના નવાં કપડાં અને જલ્લસ સરવેને દેખાડવાને ઘણી ઇંતેજાર હતી. એક દાહાડે સાંજના તે બની ઠણીને મારે ત્યાં મળવા આવી. બપોઈનાં ભવાંનો ચીલો દુરથી ચઢેલો જોઈ આપણે તો ચેતી ગયા કે આજે દીની પેંગીની કમબખ્તી. રમુજ જેવા કીજે હું પાસેના ઓરડામાં ભરાયો અને બા- રણાનાં ચીરામાંથી નીચલી સઘળી વાતચીત સાંભળી:—

બપોઈ—આવો દીનબાઈ આવો—કેમ લગન બગન કરીને પરવારીઆં?

દીની—જી હા—જી ભરૂં મારા વરને તો આપો દહાડો એટલું કામ એટલું કામ—કે બસ જાંગલાઓની મોહે ફરવાનું ને જરા જાંપીને બેસવાનું નથી માય. (આ પ્રમાણે બોલી દીની પોતાની નવી સારીની કોર દેખાડવાની મત-

લખથી પોતાના હાથમાં લઈ જોવા લાગી) જે સમજી જઈ
અપાઈ પોતાનાં:—

“મરેરે—આ નવી સુતરાઉ સારીઆ નીકલીછ તે કે?—
નરી જાણે રેશમી જેવી લાગેછ.”

દીની ખરીયાણી પડી બોલી “નહીરે જી—રેશમી છે.”

“અંઅંઅં—(હાથમાં લઈ) ખરેખાત! તારો રંગારો
કોણ છે?—જુની સારીને કેવી મળતી રંગીછ.”

દીનીતું પાકી આવ્યું પણ જેમ તેમ ખામોશ કરી બોલી
“આ વાય—અપાઈ—નવી દાર જેવી સારી છે ને એમ શું
કરોછ?”

“નવી છે? માએ, હવે તો કાંઈ ખરાખર સુજતું નહીં
તે શું કરે—પણ આએ તારા હાથમાં સુનાનો દોર ચરાવેલી
ખાંગરી છે તે કેમ મળેછ? મને ઘણી ગમેછ—ને આએ
ખોટાં માતી પેહરવાની તો આવે ચાલજ પરી ગઈછ જો.”

હવે દીનીથી વધારે સંખ્યાનું નહી તેથી ફફડીને બોલી—

“હાસે માય, ગરીબ માણસ પેહરે તે પીતલનું—ચાલો
માએ બેસો—મને તો કામ છે—હું જાઉંછજી.”

“અં—આવજો!” (મનમાં) ફરીથી એવાં મારી
આગળ સીપલાં થવા ના આવતાં.”

ભેસમ ભેલની જાત્રા.

ન્યુસપેપર વાળાની પીડાતો ન્યુસપેપર વાળાજ જાણે !
એક વાર એક પત્રમાં બે જુદી જુદી બાબદનાં ફકરા
ભેસમભેલ થઈ ગયા તેનું પરીણામ નીચે પ્રમાણે થયું તે
જુઓ :—

“ ગામખાતું—ગીઆ રવીવારે દસ્તુરજી સાહેબ મંગેશ-
જીએ અપાયાગમાં વાયજી કીધી તે વાર ઘણું લોક હાજર
હતું. દસ્તુરજી સાહેબની તખ્તીયત સારી ન હોવાથી બરાબર
બોલાવું ન હતું તેથી અમ્મવચે આવ્યા પછી ખુબ નાચવા
માંડીયું ને ફાલબાદેવીથી ઉભી પુછડીએ નાહાસતાં છેક મેદા-
નમાં આવી લાગ્યો. અન્ને

કેટલાક અવીત્રા છોકરા-
ઓએ તેની પુછડી સાથે
એક જુની સાવરણી બાંધી

અને છોડી દીધા. આ વેળા પુષ્કળ લોક તેની પાછળ દુરરે
કરતું હતું. ગરબડ સરબડનો કાંઈ પાર ન હતો. સેવટે એક
કનસટેબલે તેને દુરથી ગોલી મારીને મારી નાખ્યો ! ”

અલબત્તે વાંચનારને જણાવવાની કાંઈ જરૂર નથી કે
દસ્તુરજીની વાયજીનો ફકરો અને એક ધેલ કુત્રાનો ફકરો
ખીખાં ગોઠવનારની ચુકથી ભેળાઈ ગયા હતા.

પૈસાને માટે પરણવું.

બદથુરત ઝોરત સાથ પૈસાને અર્થે પરણવું એ રૂપાંતર
પડ લખાડેલી કડવી ગોળી ગળવા બરાબર છે.

પરણેલી જીંદગીનો બીજો સફેદ.

અમારી પરણેલી જીંદગીનો એક સફેદ પાણે ૩૬ મે
આપ્યો છે. તે ઉપરથી અમારી એક ખીજી વાત યાદ આવે
છે જે આ ટાંકણે ઉતારી લેવા જોગ છે. મારી બાયડીને
પોતાના અથવા બુચ્ચાના કપડાં શીવાય ખીજી કસા ઉપર
ખરચ કરવાનો ખીલકુલ શોક ન હતો. હું વખતે સુચના
કઈ કે ચાલ આપણે નાટકમાં જઈએ તો કેહશે “અ—
પાંચ રૂપીઆ ટીકીટના ને બે રૂપીઆ ગારી ભાઈ—તે સાત
રૂપીઆ એમ નાખી દઈએ તેના કરતાં ૧૦. રૂપીઆ ઉમરીને
એક નવી સારીજ પેહરૂની.”

મુકતાદના દાહાડા આવ્યા ત્યારે મારી બાયડી કંટાળો
આપવા લાગી કે “ડોસલાંનો ઝોરડો રંગાવવો જોઈએ.” મેં
હા પાડી કે હું કડીઆને મોકલીશ તેના પાસ કરાવી લઈશું—
પણ ‘મીસીસ’ ને આ ખર્ચ પસંદ આવ્યો નહી. તેણી
બોલ્યાં—“નકામો ખરચ-વળી કરીઆ ને બરીઆ—આતવારે
ઘેરમાં રહીને શું કરશે—પાવલાનો ચુનો મંગાવીને હાથે
ચોપરી દીધો એટલે સસ્તું ને સીગતપોરની જાત્રા. મને ખી

આ વાત વાજખી લાગી અને મનમાં વીચારું કે વાઈ-
ગમે તેવી છે પણ કરકસરવાળી તો છે. કરકસરમાં તો ખરે-
ખર મના હતીજ નહીં, કેમકે મારા એક બનાતના ડગલાને
કાપીને બુચ્ચાના બળોડીઆં કીધલાં મારી નજરે હું રોજ
જોતો હતો. મેં કહ્યું “કેંક-યુ—મારી વાહાલી—આત-
વારે આપણે કડીઆ બની જઈશું” અને આડા અવળા
સપાટા મારી ઓરડાને રંગત મેહલ બનાવી દઈશું.”

ધણીયાણી આથી ખુશી થઈ ગયાં. રાતના જમીને સુતા
પછી સુમારે દસેક વાગે મારી આંખો લાગી છે એટલાં ‘મેમ-
સાથ’ ખોલ્યાં “લીલો છોકરાને નહી કામનો જો.” હું
ઉંઘમાંથી ચમકીને ઉઠ્યો અને રંગબંગની વાત ભિન્નમાંથી
ખશી ગયલી એટલે ચક્રીત થઈને પુછ્યું—“સું સું!”
મારી બાયડીએ ખોલાસો કીધાથી હું ફક્ડી ચટકીને
ખોલ્યો—“વાઈ તુંને કાંઈ ખીજો વખત કેહવાનો મલ્યોજ
નહીં.”

“લે વરી, તમે શું એવા છીંકે તો નાખ કાપુ” જેવા થઈ
ગીયાછ. યાદ આયું ને કહ્યું તેમાં વરી શું માઠી વાત થઈ
ગઈ. નહીં તો ઓછી પીડા.”

સહવાર પડતાંમાં પેહલી હમાજેર તો કયો રંગ લગાડવો
તે બાબેની થઈ. મેં કહ્યું ને પીલો અને મારી બાયડી
કેહને ચુલાખી. આખરે ધણી પંચાલીએ ‘બહુ’ ઉપર સેવક
આવ્યું. સોજી ડગલી, બહુ પાજની ધજર લટકાવી શેઠ
બજારમાં ગયા અને મલકાતા મલકાતા બે પડીકાં બહુના

અને અધમણ ચુનો ઘાટી પાસ ઉંચકાવીને ઘર લાવ્યા. દાખલ થતાં જ દીલદારે પુછ્યું—“ઝો આઝે નવીને નવી ધંજર ઉપર દાઘ કાંઠાંથી પાડીઆ.” વાંકો વળી જોઉં છ તો ખરેજ! ધંજર ઉપર રંગારીની કુકાન આગળ તેલના રંગના બે ધાભાં પડેલાં. આ તો નાઉમેદીનું મુરત થયું. મારી ઝી જીદ કરવા લાગી કે રંગ લગાડવા અગાઉ કપડાં બદલીને જીનાં પેહડવાં. આગળ કાંઈ હતું નહીં એટલે કોણ જોવા આવેછ એમ ધારી મેં એક જીનો સદરો અને મારી ખાયડીની જીની પણ મોટી પોહોલી કોરની ધંજર પેહડી (!)

ધશટાન મંગાવ્યું, રંગ મેળવ્યો, ગાળવા માટે એક આખો સદરો ખરાબ કીધો અને મજૂરની માફક ચુનો ઢોળવા બેઠા. સુમારે પાંચએક વાર દીવારને લગાડ્યો હશે એટલામાં મારા પોંહોંઆ કુખી આવ્યા અને અકરવકર થવા લાગી. અરશ ભરીને ચુનો લઉં કે છરર કરતો સેત્રંજ ઉપર છંટાઈ પડે. આખરે જેમ તેમ કામ ખલાસ કીધું અને થાકીને હુસ થઈને ખરડેલે હાથેજ સોફા ઉપર અરેટાયલો છું તેવામાં ખારણું ઉંઘાડી મારા બે મીત્રો ઝોરડામાં દાખલ થયા. મારો ચુનાથી રંગખેરંગ થઈ ગયેલો ચેહરો, ખરડેલા હાથ અને નાપાક પોહોલી કોરની ધંજર જોઈ તેઓ દમ બાંધીને હસવા લાગ્યા અને મારો જીવ ગયો. હું તાંહથી ઉઠીને નાહઠો અને ખીજે દાહાડે હાશીસમાંથી મારી ખાયડી ઉપર નીચણા નાહાનો આંકડો મોકલ્યો.

જ

ઉ

૫) સુષેમાન કડીઆને
ઉધડું આપતે તેનો
ખરચ લાગતો.

૨૧૥૥ હુશીયારી કરવા જતાં
લાગેલી નગદ ખોટ.

૮) ધનુર પાજની એક
ખરાખ થઈ તેનાં.

૧૥૥ ચુનો શેર ૨૦.

૧૥૥ રંગનાં પડીકાં ૨.

૦૥૥ બ્રથ ૧.

૦૥- ચુનો ગાળવા આખો
સદરો ખગાડયો.

૦)- ચુનામાં ભેળવા ખાંડ.

૧) મારી મજુરી.

૩) સાદરીના કટકા છંટાઈ
ને ખરાખ થય. તેના.

૦)- ચુનાની ખરાખ થય.
લી તપીલીને કલાઈ.

૧૦) ભેળું ચરીને પોચું થયું.

૨૬૥૥ રૂપીઆ.

૨૬૥૥ રૂપીઆ.

આંધળા આગળ આરસી ને બેહુરા આગળ સંખ.

ભાવનગરમાં ભાણે આદર દારૂની દુકાન માંડતો હતો.
આદર ઘણો ભણે અને હસમુખો હતો પણ નરો બેહુરો
ભીત. તેનો જની મીઠ ઉકર પણ તેવોજ બેહુરો અને
ભાણે ભટક હતો. એક દાહાડે સાંજને છેડે બેહુ અટલા.

અદકી જોડી પીંદાંની બાહાર બેઠા છે અને મોવડાંની ભરેલી રંગબેરંગી ડીકાનટરો તરફ જોઈ ઉઠીને અવાચીપર અવાચી ખાય છે ને મનમાં વીચારે છે કે—આહ! આ દારૂની અરધી પેંટ પેટમાં જાય તો કેવું. એવામાં એક મુસાફર ત્યાં આવ્યો અને પૂછે છે “ભાઈ હાથથી મહુવા કેટલું છેટે છે?”

ડીકાનટરો ધણી આદર કાન લેવા કરી બોલ્યો—“માહવડ? હા ભાઈ મારી કને બહુ હાથ છે—” એમ કહી ડીકાનટર આગળ ધરી.

મુસાફર બોલ્યો—“અરે ભાઈ હું પુછું કે મહુવા કેટલું દુર છે.

“અ—હાથ છે—તું પીતો જો—તારે ગમે તે આપજો.” એમ કહી આગળ જમલીયું મુક્યું.

મુસાફર અચારો કંટાળીને ઉઠીને તરફ ફરીને બોલ્યો—“ભાઈ તારો દોસ્ત અચારો બેઠો. દેખાય છે મહુવાની કરી કેહશે કે મહુવા કેટલું દુર છે મહુવા ”

ઉઠીને ખુશીથી ડીકાનટર અને જમલીઈ હાથમાં ધર્યું અને એક કટોરે ભરી બોલ્યો—“હા ભાઈ લેની તું કેહતો એકની દહ હલામતી લે—વળી માહવડ પીવા કોણને નહીં ગમે.”

મુસાફર આ મુગાઓની માહકાન ચેતી ગયો અને એક કુલીઆનાં પૈસા ફેંકી ત્યાંથી ચાલવા માંડ્યું.

માર સોપ—અટલા સચ્ચા હોયે!

નક્ટ નાકે ડહાંસ મારવામાં અમેરીકનોથી ચઢીયાતા ખીજ કોષ જાણવામાં નથી. નયુયાર્કમાં જુનાસ નામે એક ફ્રેંચ રેહતો, તેની જુહું બેલવા વીથેની તારીફ જાળજ થતી હતી. એક દાહાડે એક પોંચખાનામાં પોંચ છ રમુજ મીત્રો મળ્યા તેમાં જુનાસ સાથે એક અમેરીકન નામે સાધમનખી જખરે. ગખીદાસ હાજર હતો. જખરદસ્ત તોપ મારવા ખાબે તકરાર નીકળી ત્યારે એક ટોલીએ જુનાસની તરફદારી કરી ત્યારે ખીજ પક્ષવાળા સાધમનને નાલીઆંખાં ઠરાવવા લાગ્યા—

આખરે સધળાએ મળી એક “અમપાયર” યાને ચુકાદો કરનાર ઠરાવ્યો અને સરત બકી. પાસે નાખતાં ફ્રેંચની વારી પેહેલી આવી. તેણે ગપ મારી કે “મં એકવાર એક લાઠાંને ખીસા એટલો તો જોરથી ફેંક્યો કે તે ચંદ્રમાને જખને ચાંદને વચમાંથી ચીરી નાખ્યો!”

આ અઠંગ જુહું સાંભળી સધળાએ સાખાશીની તાલી પાડવા લાગ્યા, જે સાંત થવા પછી અમેરીકન આસ્તેથી બોલ્યો “ભાઈએ, આ ગ્રહસ્થ કેહે છે તે વાત સાચી વાત છે, કેમકે આ વેળાએ હું ચંદ્રની પછવાડે ઉભેલો હતો અને જોવા ચાંદ ફાડીને ખીસા આવ્યો તેવા મં ઝીલી લીધો અને તે હજુ મારી પાસે પડેલો છે.”

અમપાયરે ઠરાવ્યું કે અમેરીકન સરત ઝીત્યો!

ધારાના ઉપાધ્યાઓ.

એ નામાંકીત હરીફ ખારીસ્ટરો એક મુકરદમા મધે એક ખીજ સાથ સખ હોજતોજી કરતા હતા. તકરારને દરમ્યાન એક બોલ્યો—જો મારો મીત્ર આ બાબદમાં વાંધો લેશે તો તેની સાથ આખો દાહાડો બાલિબાલ તોડવાને હું તૈયાર છું.

આ સાંભળી ખીજએ પોતાની ખરબચડી દાહાડી આગળ કરી અને બોલ્યો “લે તોડ જોઉં.”

હરીફે જવાબ દીધો “મેં બાલ તોડવાનું માથે લીધું હતું કાંઈ ધાસનું બંડલ તોડવાને કશુંલ કીધું નોહતું.”

વૈદના કૌતક.

એક વૈદના નોકરે પોતાના શેઠ આગળ આવી ક્યૈદ કીધી કે “સાહેબ મારી ખાત્રી છે કે મીઠ—આપણી દવા પીતા નથી.

ડાક્ટરે પુછ્યું “તેં કેમ જાણ્યું?”

“તો સાહેબ પીતા હોય તો અત્યાર સુધી તેવણુ જીવતા કેમ રહે?”

૨.

એક માતખર શેઠને જરાજરામાં ડાક્ટરને બોલાવી મંગાવવાની નહારી દેવ હતી. એક દાહાડે ધુળ જેવાં કારણ માટે

ડાક્ટરને તેડાવી મંગાવ્યો. નાડી જોઈ ડાક્ટરે પુછ્યું—
“આવાની રચી લાગેછે?”

શેઠે જવાબ દીધો “હા.”

“રાતના ઉંઘ સારી આવે છે?”

“હા.”

“તો ઠીક છે હું કાંઈ ઓપડ લખી આપું છું જેથી
આ બેહુ જતા રહેશે.”

૩.

બેહુસ્તી રૂસતમજી ડાક્ટરને જ્યારેખી કોઈ નજીવા કા'ણ
માટે બોલાવી મંગાવે ત્યારે ઘણા ખુશ મીજાજથી તેઓ
આજ્ઞાનીની ઠેકડી કરતા. વોહરા બજારમાં આદરજી શેઠ
કરી રહેતા તેવણની એકપુરી દીકરી શીરીનબાઈને જરા
સરકમ થયો તેથી શેઠનાં ધણીયાંણી ચીખીબાઈએ ડાક્ટરને
તેડવા સાઈ હમાલપર હમાલ ને મસાલપર મસાલ દોડાવ્યા.
ડાક્ટરે જોયું કે કાંઈ ગરબડ ઝાઝી છે તેથી ઝડપમાં આવ્યા
અને ખુરશી ઉપર બેઠા પછી પુછ્યું “શું છે?”

“અરે આજે સહવારની વાત થઈ ઉંઘે મસ્તક પરીછ
ને મદદ ઝાંખીને જોતીખી નહીં—કંઈ દવા આપીને
ઉભી કરોની તો બા.”

ડાક્ટરે જોયું તો વાતમાં કાંઈ જીવ નહીં હતો અને
આવી દોડાદોડીમાં બોલાવી મંગાવ્યા તે સાઈ મનમાં ખુબ

ખભરયા. થોડો વાર રહીને બોલ્યા; એનું કાંઈ નહી—જરા
ગરમ કપડાં પેહરાવજો ને બે દાહડા સુધી કરો કરો ચોખ્ખા
ચુંટવાના આપજો.”

“વારુંજી ને ખાવાનું શું આપું?”

“રોજ રાતના એકકું આઈસક્રીમનું ગલાસ!”

અ દલાને બનાઈ જોડી.

એક વાર દેવલમાં પાદરીની પાસે એક જોડું લગનનો ગાંઠ
બંધાવવા સાઈં આવ્યું. એ વળાએ સુખી વરરાજાએ
ધુમ ધીએલો હતો અને તેના
તાંટીઆ કરતા ન હતા. આ
રકાસ જોઈ પાદરીએ સ્ત્રીને
નાખુશીથી પુછ્યું કે “આવા
હેવાન જેવી દાલતના પુરુષને
સાથે લઈ તું નેકનો પવીત્ર ગાંઠ બંધાવવા આવી છે તેની
તને શરમ નથી આવતી?”

સ્ત્રીએ ધીરે પેટે ઉતર દીધો “ફર નહીં સાહેબ—તમારું
કામ ખલાસ કરો. એ જ્યારે સાંજે હોય છે ત્યારે મારું
માઠ જોઈ એને ધધરીને તાવ આવે છે અને પરણવાની
ના પાડે છે.”

સવાલ ને જવાબ.

“કેમ લાઇ તમારો નવો પોડો કેમ જવાબ દેછ?”
કોણ જાણે લાઇ મેં હજી એને કાંઈ સવાલ પુછ્યો નથી!”

ભણી ગણીને ઉંઘા પડ્યા.

દમણની ખાડીમાં એક વાર એક ટચાક પારસીનો છોડો મછવામાં બેશી પેલે પાર જતો હતો. આ વેળાએ પાણીનું પુર ઘણું હવ્વું અને હોડી બહુ તણાતી હતી. અચારો ભાલો માછી હોડીને જેમ તેમ સીધી રાખવા યત્ન કરતો ત્યારે છોડો પોતાની પત્રાજી દેખાડવા તેને તરેહવાર સવાલો નાખતો.

“એધ-તું અંક ગણીત શીખેલા કે?”

“ના ભાય; તે હું?”

“અરે મુવો તું—તારી જીંદગીનો પા ભાગ તો રદ ગયો. વાર કાંઈ જ્યોતીશ શાસ્ત્ર જાણેછ?”

“એા બાપજી! હાછતર છીખીઆ હોતે તો વરી આમ ઠકેલા હેના ખાતે.”

“અફસોસ! આતો તારી અરધી જીંદગી ધુળમાં નાખી. વાર કાંઈ અર્થ વીધા?”

“ભાય તું તો મારી મહકરી કરે. એવું કાંઈ આપણે જાણીએ નહીં.”

છટ—છટ—તારે તારી જીંદગી શા અપની—એવી જીંદગીમાં મજા હ થું?”

આટલું બોલતામાં હોડી ધણા જોરથી એક અડક સાથે અથડી અને ડુબવા લાગી. આ વેળા માછીએ પુછ્યું “ભાઈ તને તરતાં આવડે કે?”

“નહી”

“તારે તો બાપુ રામ રામ—હાછતર બાછતર બધું હરગમાં કામ લાગે તો કોણ જાણે બાકી આંધ તો તારી જીંદગી ધુળમાં ગઈ.”

નશીબના બળ્યા—પકાવવા ગયા ખીચરી તો

થઈ ગયા ઠળીઆ.

વેરાવળ ગામમાં રામદાસ નામે બ્રાહ્મણ પૈસાની તાણથી બહુ વ્યાકુળ થતો હતો. છેવંતી બરખત અને રોજમાં હરખત એટલે બહુ મુઝાઈ પોતાની સ્ત્રી તથા કખીલાને લઈ વનવાસ કરવા નીકળી પડ્યો. કાશીની પાસે વનમાં બુખ્યો બેઠો છે એટલામાં સામેથી નારદ રૂપી આવી ચઢ્યા. તેમને જોઈ રામદાસે સાંસતોંગ નમસ્કાર કરી કર જોડી પુછ્યું— “હે મહારાજ કયાં પધારેછો?”

રૂપીએ ઉત્તર દીધો—“હું તો વૈકુંઠ મુકામે પ્રમથ્વરના દર્શને જઈશું.”

કરગરીને બોલ્યો. “રૂપી મહારાજ અમે તો બહુ નિરાશ્રીત થઈ પડ્યાં છેએ. માટે ભગવાનને અમારા તરફથી કેહજો કે આંમહણના બાળ બુખ્યાં મરેછે માટે કાંઈપણ કૃપા દ્રષ્ટી કરે.”

રૂપીના રૂઢમાં આ સાંભળી બહુ પ્રેરણા આવી પણ ત્યાંથી મુગા મુગા ચાલ્યા ગયા અને વિશ્વંભરની હજીરમાં રામદાસની અરજ કહી. ભગવાન બોલ્યા—“નારદજી તમારી સેવાસને ધન્યછે પણ એ આંમહણના નસીબમાં ભીક્ષા માગીને જીવવાનું લખેલું છે માટે કાંઈ ફર પડે નહીં. તોએ પૃથ્વી ઉપર જન્મે ત્યારે તેમને કેહજો કે આપ, મા અને પુત્ર ત્રણે જન એકકુળ વચન માગી લેજો એટલે મળશે.”

આ સાંભળી નારદ રૂપી ભગવાનને પાંચે લાગીને પાછા ફર્યા અને વનમાં રામદાસને ધધરની આજ્ઞા કહી ચાલતા થયા. આંમહણ સ્ત્રી પુરુષ તો આથી હર્ષાધ ગયાં અને મનમુખો કીધા કે હાલતો ભીક્ષા માગી ખાઈશું પછી નીરાંતે ભગવાનનું આપેલું વચન માંગીશું. આમ લાગ સાંધી રામદાસ એખસો ગામમાં ભીક્ષા માગવા ગયો પણ બહુ વેળા વટી ગઈ એટલે તેની સ્ત્રી ફરફડવા લાગી અને બોલી “એતો પીત્યો કોણ જાણે કેવારે આવશે—મારે શું? હું તો મારું વચન માગી લઉં.” આમ વીચાર કરી બે હાથ જોડી આભ તરફ ડાળા કરી બોલી “હે પ્રભુ જો તારું વચન સાચું હોય તો મને તવકાળ ઇંદ્રાણી જેવી રૂપવંતી બનાવી નાખ.”

આમ વાની નીકળતાંજ કે પ્રાંમહણી સીતા જેવી રૂપ-
વંતી થઈ ગઈ. તેમજ નાકે હીરાનો કાંટો, ગળે મણીની
મળા અને હાથે ઝવેરના કાંકણ સાથે સોળે સણગાર સનેલી
ધંદ્રાંણી જેવી બની ગઈ. આમ કૌતક બન્યું છે એટલામાં
કાશીનો રાજ ત્યાંથી ચીત્તા પાછળ બાણ ફેંકતો પસાર થઈ
જતો હતો તેની દ્રષ્ટી આ પદમણી ઉપર પડી અને
લાગણી તેણીને રૈકાબ ઉપર ઉઠાવી પોતાના તેજ ધોડા
માતી ઉપર ખેસાડી લઈ આજ્યો.

હવે આનીમર પુત્ર બુમરાન મચાવેછે એવામાં રામદાસ
આવી લાગ્યો અને સધળી હકીકત સાંભળી પોતાની સ્ત્રીની
એકળપેટાઈ ઉપર ક્રોધાયમાન થઈ મુખવાચા કરી કે
“ચીંતા નહીં—એ રાંડને ઝંપી ખેસા દઉ નહીં—હે જગ-
ન્નાથ! તારું વચન સામ્યું હોયતો મારી સ્ત્રીને જ્યાં
હોય ત્યાં લાંબા દાંતવાળી વંત્રી બનાવી દેજે.”

આમ કેહવું કે લાગણુંજ પ્રાંમહણીનું રૂપ બદલાઈને ડાકણ
બની ગઈ અને રાજની ગોદમાં ગુદરગુ-ગુદરગુ કરી પુછડું
હલાવવા લાગી. રાજ આ જોઈ વિસ્મય પામ્યો અને ખીહીને
ચોબદારો પાસે તેણીને આજુકે ઝપાટા ઝડાવીને ગામ બાહાર
હાંકી મેલી. મુંડણી તો આ કેમ બન્યું તે પામી ગઈ અને
રખડતી રઝળતી પાછાં પેહલાંજ વનમાં આવી ચઢી અને
પ્રાંમહણના ભોજનમાં મોહોંડું ધાલવાજાયછે કે પ્રાંમહણે પગમાં
લાકડી મારી લંગડી કરી નાખી—પણ આ વેળા પુત્રને ચેતન-
આવ્યું કે મારા પીતાએ મધ્યર પાસ વચન માગ્યું તે આ
ડાકણ મારી માતો ન હોય? આ વાત સીદ્ધ થવાથી બેહુ.

આપ દીકરા પોક મુકવા લાગ્યા—આખરે પુત્ર બોલ્યો “હે રામનાથ જો તારું વચન સાચું હોય તો મારી માંદીને અસલ રૂપ બનાવી દેજે. એમ કેહતાંજ કે બ્રાહ્મણી અસલ રૂપ બની ગઈ પણ લાકડીને ઝટકો લાગ્યો હતો તેથી લંગડી રહી ગઈ. હવે ત્રણે જન વચન માંગીને પરવાર્યાં અને જેમ હતાં તેમના તેમ બની રહ્યાં. એવામાં નારદ રૂપી ત્યાં આવ્યા અને બોલ્યા “કેમ ભગતો તમે તમારું વચન કેમ માગતા નથી?”

આના પ્રતીકિત્તરમાં રામદાસ બોલ્યો :—

“ભાગ્ય હીન બ્રાહ્મણ કહે, કુટુંબ લક્ષ નીજ સાથ;
રૂપી કૃપાથી પામીયાં, હરી વચન અનાથ;
વીવેક ન રખ્યો માગતાં, નીષ્કુળ ગયાં વચન;
લઈને નારી લંગડી, ડાહ્યાડચું દુખના દન.”

આ સાંભળી રૂપી બે કર ઉંચા કરી બોલ્યા—“હે પ્રમથર તારા યુક્ત બેલને કોઈ પોહોંચ્યું નથી ને પોહોંચ-શક્તી નહીં.”

કમળો થાયે પોળું દેખાય.

કોલાખાની દેવાનાથાળામાં એકવાર હું એક કમનશીબ મીત્રને મળવા ગયો, ત્યાં એક દેવાનો મારી પાસે આવી સલામ કરતો હતો. મને દયા આવવાથી પૂછ્યું “કેમ તને હાથમાં સા સારું લ વ્યા હશે?”

તેણે જવાબ દીધો “અમારે એક વાંધો છે.”

“વાંધો?—સાનો વાંધો બાપુ.”

“કુનીયાનાં લોક કહે છે કે હું દેવાનો છું અને હું કહું છું કે આખી કુનીયા દેવાની છે—મારૂં જો ચાલતું હોય તો આખી કુનીયાને હાથમાં બંધ કરું.”

બગડાનો છગડો નહીંતો છગડાનો બગડો.

ધર્માત્મા શેઠ રસ્તમજી ગુજરાતની સેલધા કરવા પધાર્યા ત્યારે સુરતમાં ગરીબ ગુરખાંઝીને બહુ ખેરાત કીધી. શેઠ તથા તેમના ધણીયાંણી જ્યારેખી ગાડીમાં બેસવા જાય કે બીજાકો ટોલાં બંધ તુટી પડે અને તેમને બહુ કાચર કરે. એક દાહાડે શેઠ શેઠાણી ફરવા જવા ગાડીમાં બેસે છે એવામાં એક ડોશી આગળ આવીને ‘ઝાવરાણા’ લઈ બોલી—“ધર્મ રાજ, ગણ રાત્રીએ મને સ્વપનું આવ્યું કે આજે તમે મને પાંચશેર ચોખ્ખા અપાવશો અને અખંડ શોભાગ્યવંતા બાઈ સાહેબ સાડી અપાવશો.”

શેઠ હસીને બોલ્યા—“ડોશી તને ખબર નથી કે સ્વપનામાં જે કાંઈ આવે તે કરતાં ઉલટુંજ હમેશ બને!”

ડોશી બોલી “મરી જાઉં—ત્યારે તો તમે સાડી અપાવશો ને શેઠાણી ચોખ્ખા અપાવશો!”

અજબ તેરી ખુદરત અજબ તેરા ખિલ, હુકુમરકે
સીરમે ચપેલીકા તેલ.

રાજા વિક્રમાત્મજ રાજા સીંહાસને ખીગજ્યમાન છે
એવામાં એમનો પ્રધાન વહતાલ શોકાતુર ચેહેરે અદબ કરી
આગલ ઉભો છે તેને જોઇ રાજાએ પૂછ્યું “આ—માહા
વિદ્વાન પ્રધાન—આજ શા કારણે તું ચીંતાતુર છે?”

પ્રધાન નમસ્કાર કરી બોલ્યો—“ મહારાજા; આજ આ-
પણી નગરીમાં એક બનાવ બન્યો છે તેનું પ્રયોજન મારેથી
થતું નથી. એ કારણે મારી સુખશાંતીમાં અડચણ પોહ્યાંચી છે.

રાજાજીએ પૂછ્યું “એવી તે શી વાત છે કે તારા જેવા
માહ ગુણીયાએ તેનું વીવેચન થતું નથી?”

આ ઉપરથી વહતાલે નીચલી હકીકત કહી સંભળાવી:—

ધર્મપુરીથી એક ભગતનો દીકરો નામે મંગળ પારસના-
થના તીરથે જતો હતો એટલાં ભવાની માતાના મંદીર આગળ
એક માહા રૂપવંતી સ્ત્રીને જોઇ અને એકદમ મોહની
જલમાં ફસી દેરી આગલ બાધા લીધી કે જો તેણીના
સાથ વીવાહ થાય તો મારું ધડ કાપી દેવીને અર્પણ કરું.

છાડીના પ્રેમમાં મંગળ છેક ખીલ થઇ પોતાના જીવથી
મૃત્યુ માંગવા લાગ્યો. આ વાત તેના ઇષ્ટ મીત્ર મોરારે જાણીને
મંગળના બાપને જાહેર કીધી. પોતાના એકકુળ દીકરાની
આ અવસ્થા જાણીને મંગળના બાપે છાડીના બાપ ઉપર

કેહન મોકલ્યું અને સધળી વાતથી તેને વાકેફ કરીને વિવાહ નક્કી કર્યા. વિવાહની સામગ્રી તૈયાર કરી વરરાજા જન લઈ છાડીના શેઠરમાં પરણવા ગયા, અને ખુશી ખુશાલીથી સધળું પાર પડ્યું.

હવે વહુને વરીને ખુશી થતો મંગળ પોતાનાં મીત્ર મોરારને લઈ ધર્મપુરી તરફ પાછો ફરે છે એટલે માર્ગમાં માતાનું મંદીર આવ્યું તે જોઈ મંગલને લય પેઠો. તે મનમાં બળવા લાગ્યો કે “હે માતા! હજીતો લગનનો લાહાવો આપ્યો નથી કે મોહના અમરત પીધાં નથી તેટલાં મારી બાધા પાલવી જોઈએ, ન પહોંતો મારા સરવે બાલ ગોપાલનું સત્યાનાથ વળે.”

આમ ધારી સ્ત્રીને તથા પોતાના મીત્ર મોરારને કહ્યું “તમે હંધ બેસજો. હું માતાના દર્શન કરી હવડાં આવું છું. પછી ત્યાંથી ગળે ગાંઠ વાળી મંદીરમાં ગયો અને દેવીની મુર્તીને પગે લાગી બોલ્યો, “હે માતા! મારેથી અસત્ય થવાય નહીં—મારા કુળ ઉપર અધર્મનો દોષ પડે તો મારું નરકે જવું થાય—માટે આ માતાજી! હું મારું વચન પાળવા આવ્યો છું.”

આમ કહી છુપાવેલી તલવાર કાઢી પોતાની ગરદનમાં મારી અને ડોકું એક બાજુ ઢળી પડ્યું.

આનીમેર ધણીવાર વાટ જોવા પછી મોરાર તથા મંગળની સ્ત્રી કમલા આશ્રય પામ્યાં કે એ હજી કેમ આવ્યો નહીં. આખરે મોરારે કમલાને ધીરજ આપી અને પોતે મંદીરમાં જોવા આવ્યો. જોય શું કે પોતાના મીત્રનું ડડ અને ડોકું છુટાં પડેલાં છે અને આગળ લાહીથી મગડતી તલવાર પડેલી છે.

મોરાર આથી બહુ દુઝી થયો અને મનથી વીચાર્યું કે “એ પોતાને હાથે મુઝા એમ કોઈ માનનાર નથી—સરવે કોઈ મારા ઉપર મીઠનો આતમધાત કરવાનો. દાષ સુકશે અને કેહશે કે એની રૂપાળી સ્ત્રીને હરી લેવા કાજ મેં આ માહ પાપ કર્યું હશે. ત્યારે બેહતર તો એકે હુંખી પ્રાણુધાત કરે.” આમ ઠરાવી તલવાર ઉંચકી પોતાનું ડોકુંખી છટકાવી મેલ્યું.

આણીમેર કમલા વાટ જોતી બેઠી છે પણ કોઈ આવતું નથી એટલે નીરાશ થઈને મંદીરમાં ગઈ અને આ ભવનાક દેખાવ જોઈને મુંઝાગત થઈ પડી. થોડી પલમાં પાછી ઉઠીને મનથી વીચાર કરે છે કે “હવે આ પૃથ્વીમાં જીવવું શા અપનું? ધણી ગયો એટલે મારું જીવતર બળ્યું. વળી મારી વાત કોઈ માનવાનું નથી ને સામી બદનામી આપશે કે રાંડ પોતાના પાખંડને લીધે વ્યભીચાર કરવા આ બન્નેને ઠાર કીધા હશે. માટે બેહતર કે હુંખી મારો જીવ દેવીને અર્પણ કરે.”

આમ કહી તલવાર ઉંચકી પણ દેવીને આ વેળા પ્રેમ આવ્યો કે અચારો મંગળો પોતાનું વચન પાલવા તથા મોરાર પોતાની સત્યતા જાલવવા અને આ સુકુમાર છોડી પોતાનું પતિવ્રતાપણું દેખાડવા જીવ આપે છે એમ થવું ન જોઈએ—જેવો કમળાએ તલવારનો હાથ ઉઠાવ્યો કે માતાએ પુરત તે ઝીલી લીધી અને બોલી “એ રૂપવંતી પુત્રી! હું તારા ઉપર પ્રસન્ન થઈ છું, તારા રૂદયમાં જે ધ્રુવ હોય તે માંગી લે.”

કમલા હાથ બેડી બોલી “માતાજી, આ મારા પતીને તથા તેના ઇષ્ટ મીત્રને પાછું જીવતદાન આપો.”

દેવી બોલી “તારી ઇચ્છા પૂર્ણ થશે—આ ઐમના માથાં તેમના ધડ ઉપર મુક.”

કમલા હર્ષમાં આવી ગઈ અને અચુક મંગલ્લાનું માથું મોરારના શરીરપર અને મોરારનું સર મંગળના ધડ ઉપર વળગાડી દીધું કે તાપ્પડોતોપ્પ એ જલ્દી ઉભા થયા. હવે તેઓ વચ્ચે વઢવાઢ ચાલી—પેલો કેહ આ મારી સ્ત્રી અને ખીજે કેહ મારી. રાજા એ કોણની સ્ત્રી તે મને સુઝ પડતું નથી અને તેના ગોરમાં મારું ધ્યાન બેધ્યાન થઈ ગયું છે.

આ કથા સાંભળી રાજા વીકરમ ધણેવાર વીચાર કરી બોલ્યા—‘હે સદ્યુણી પ્રધાન! શાસ્ત્રમાં સ્પષ્ટ લખેલું છે કે:-

નદીઓમાં ગંગા ઉત્તમ

પર્વત હિમાલય.

વન્સપતીમાં કલ્પ વૃક્ષ

માનવમાં શરનો જય.

માટે રે પ્રધાન સ્ત્રીના અસલ ધણીનું માથું ધરાવનાર તેનો ખરો બધાર છે.”

જખા સીરી તો મુલક ગોરી.

એક ગર્વીષ્ઠ પણુ અમુલ—હીન પુરુષ એક વાર ઘોડા ઉપર સવાર થઈ એક ગામથી ખીજે ગામ જતો હતો એવામાં રસ્તે “શી” ભરવાની ચોકી આવી. ઘોડાના પગલાં સાંભળી ચોકીનો ઇન્સપેક્ટર બાહાર નીકળી આવ્યો અને મીઝાં લીસમારખાં સાહેબને નમીને સલામ કીધી.

મીઝાંએ ધણીજ તોછડાઈથી પુછ્યું “તારી શી શું છે ?”

“સાહેબ, ચાર આના.”

આ સાંભળતાંજ મીઝાંએ એક રૂપિયા કાઢાડી પેલાના હાથમાં મુકવાને બદલે મીઝાંથી ભાંય ઉપર ફેંક્યો, ચોકી-ખાને ધણી નમનતાઈથી રૂપિયા ઉઘડી લીધા અને બાર આનાના પૈસા હળવેથી કાઢી પાછા ભાંય ઉપર મુક્યા અને મુગે મોઢોડે જઈ પોતાની ચોકીમાં બેઠો. મીઝાં સાહેબે ધણી વાર રાહ જોઈ પણ કાંઈ રસ્તો ન જોયો એટલે ઘોડા-પરથી ઉતરી બાર આના વાંકા વળીને ઉઠાવી લઈને ખશીયાણા પડી ચાલતા થયા.

કરેગા સો પાવેગા.

એક વાહણના નાખુદાને એવી ટેવ હતી પોતાના ખલા-સીએ કાંઈખી કારણથી ખીમાર પડે કે લાગણું તેઓને આફે

દરીઆનું પાણી પાય. આથી તેના માણસો ધણાં કંટાળી ગયાં હતાં. એક દીવસ એવું બન્યું કે વાહણને એકાએક લરજે આવવાથી નાખુદા સાહેબ દરીઆમાં ટપકાઈ ગયા. આ જોઈ એક બુઢો ખલાસી તાલી પાડી બુમ મારી ઉઠ્યો. અરે “જુઓરે ભાય—આવોરે ભાય—આપણા વધદરાજ હાએય પોતાની ઓહરની પેટીમાં પડી ગયા છે.”

લાધ કે લધામણુ કે.

આગલા વખતની એક રમુજી વાત ધરડાએા કરે છે કે સાયોદરા ગામમાં એક ધણીજ હરામ હાડકેનો અને અંગ ચોરાઉ આળસુ ડોસો રેહતો હતો. તેને એવી ટેવ કે પોતાનું પેટ ભરવા સાફ કાંઈખી શ્રમ લેય નહીં અને ધર બેઠાં ખાવાનું આવે તો ખાય નાતો બેસી રેહ. બચારા પાડો-સીએા ધર્મનું કામ સમજી તેને ખાવાનું અવારનવાર પોંહાંચાડે. આ પ્રમાણે આ બુઢો આળસુ સર્વેને ધણીજ માથે પડી ગયો. જ્યારે સખળાએા કાયર થઈ ગયા ત્યારે પંચાતે બેસી ચુકાદો કયો કે હવે તો એને ફાંસી ચઢાવવો. માંચડે તમ્બાર કરી આ આળસુ પાડાને ત્યાં લઈ જવા કાઢ્યો તો ઉઠેખી નહીં અને શોક નાખે કેહ કે “તમારે ગરજ પડે તો ઉંચકી લઈ જાએા, આપણે કાંઈ ચાલવા બાલવાના નથી.” સખળાએા તેને ધસડી પસડી માંચડા આગળ

લપ્ત ગયા અને ઉભા રાખી ગળે ફાંસો નાંખી લટકાવી દેવા ડેશ ખસાડવા જાય છે એટલામાં એક પાસેના ગામનો ધર્મી પુરુષ આવી ચઢ્યો અને હાથ ઉભા કરી સરવને થોખાવી બોલ્યો “ધીરા થાઓ—ભાઈઓ ધીરા પડો—શું છે? આ ડોસાને શા સારું ફાંસી ચઢાવો છો?”

પટેલ બોલ્યો “અરે બાપજી, એ અમારે માથે પડ્યોસે અને આજ સુધી તો અમે ખાધાનું આપ્યું હવે અમે ગરીબ મનખ ચ્યોંથી લાવ્યે?”

પેલા ધર્મી પુરુષ બોલ્યો “કાંઈ ચીંતા નહીં, હું એને એ મળુ અનાજ આપીશ.”

આ સાંભળી આજસુના પાદશાહે દયાવંત પુરુષ તરફ આંખ્યો ડેરવીને પુછ્યું “તે અનાજ છલાં કાઢેલા છે કે એમજ છે?”

“ના ભાઈ, છલાં તો કાઢેલાં નથી—તે તો તને કાઢવાં પડશે.”

આ સાંભળી બુઢાએ પોતાનું ડોકું ફાંસી ચઢાવનાર તરફ પાછું ફેરવ્યું અને બોલ્યો—“વળી છલાં ને બલાં કાઢવાની પંચાત ડોલુ કરે—ગરજ હોય તો છલાં બલાં કાઢીને મોકલ નહીં તો આ હું ફાંસી ચાલ્યો!”

નવી સેનસસના બુના ઠોતક.

૧૮૮૧ ના સાલમાં જ્યારે મુંબઈમાં 'સેનસસ' યાને વસ્તીની ગણતરી થઈ ત્યારે કાવશજી ચાંચડમારજીએ નીચે મુજબ પોતાનું પત્રક લખી આપ્યું.

સવાલ.

ધરના નોકરો, ભાડુતો અને આવતા જતાઓના નામો લખજો.

જવાબ.

નોકરો—ચાકર, બાકર, શેઠ, વાનોતર,
એ સઘળામાં પોતેજ નોકર.
કુરો નાહાનો રાખું ખરો,
ખીલાડી બે સાથે ગણો.

ભાડુતો—માફર, મચ્છર ઠારેઠાર,
ઉદરનોખી ક્યાં હોય પાર.

વીઝીટરો—કનીઆ દરજી, માચી ખોડા,
આંકડા લઈને ફાડે જોડા.

સવાલ.

તમારી ઉમ્મર લખજો.

જવાબ.

પચાસ હોય તો સોગંદ લઉં.
ત્રીસખી નહીં ખરેખર કહું.

ધરડો થવા આવેઓ છડં,
પણ ખીજન દસનો હજી જીવ લઉં.

સવાલ

તમારા ધરતું વર્ણન લખજો.

જવાબ.

આખ્યાં ધરમાં બારી બાર,
ધાકણ વગર ફડકાં અઠાર,
બેઠક, ખીછાણું, રાંધણી એક,
એવા આપણે મીસકીન છેક.

લગનસરામાં હાંસતાં કોતક.

એણીમર પેલીમર જ્યાંખી જઈએ ત્યાં આંખ્યો બંધ
કરીને બેસવું નહીં એવા મં નિયમ રાખેલા છે તેની રહે
મારો અનુભવ કહે છે કે આપણા પારસી ભાઈએને ત્યાંની
લગનસરાની મીજલસમાં બેઠક કોતક બેવાનું છે તેટલું
ખીજ થોડાજ મેલાવડામાં હશે. લાંખી મુદતના અરસામાં
હુંએ મારા ભેજના એક ખુનામાં કરી રાખેલી અપ્ત
નોધનું હાથમાં સ્વીસ્તર ખ્યાન આપું છું.

શાપુરજી શેઠને ત્યાં તેમના બેટા સોરાબજીની શાદી છે.
લગનની આગમન ધામધુમ અને તૈયારીઓની વીગત આપવા-

ની હાલ મારી મતલબ નથી પણ એક તમાશગીર તરીકે સાહાજનમાં બેઠાં બેઠાં થું જેવામાં આવ્યું તેટલાંથીજ હાલતો સંતોષ પામીશું. જાણે સમજે કે ચાર વાગ્યા એટલે સાહાજન ભરાવાનો વખત થયો.

સાહાજન.

અલબત્ત પેહલાં તો ઘેરના થોડાક છોકરાઓ ખુર-સીઓ રોકીને બેઠા હતા. આ ગોઠવાણમાં કાંઈક ભરમ હતો. શાપુરજીએ પેહલાંથીજ ગોઠવણ કરી રાખી હતી કે સઘળી ખુરસીઓ આમ રોકી નાખવી કે જેવા તેવાઓ તે ઉપર આવીને બેસે નહીં. સાહાજા ચારએકને અમલ ફેટલાક બચારા ગરીબ ગુરબાઓ જેઓને ઈજન હશે તેઓ ચોટદાની માફક આવીને એણીમર પેલીમર ખુતા ખંડોલાંઓમાં ભરાઈ બેસવા માંડીયું. આ વેળાએ દરવાજા ઉપર ઉભેલા “માબેદ બાદશા” ને દાહાડી કૂપવાનું અને પગ મસલવાનું ફક્ત યાદ આવ્યું અને શાપુરજી શેઠ પોતેતો કોણ જાણે ક્યાં ગુમ થઈ ગયા હતા. લગાર સુરજ નમવા આવ્યો એટલે થોડાં થોડાં લોક આવવા માંડ્યાં. હવે ‘બાદશાજી’ ઉભા થયા અને આવનારના દરજ્જા પ્રમાણે સર્વેને આવકાર હાથ જગયા બતાવવા લાગ્યા. દાખલા તરીકે કુંવરજી નામનો એક ગરીબ સુધાર આવ્યો ત્યારે દસ્તુરજી એક હાથ કમરે અને ખીજે હાથ સેજ જરા લાંબો કરી પગ વાંકાટીકા કરી ગળાંમાંથી લલકારીઆ “આગર ચાલો કુંવરજી-તાંઆંઆં-ધણા બાજઠો ખાલી છે” —કુંવરજી સલામ કરતા કરતા ચાલ્યા—તેટલાં

પેસતનજી સુખલા સખી આવી લાગ્યા. તેવણુ પાસે તુરત-
નોજ લગાર છાંદો આવેલા હતો તેથી પોતે પોતાને ઘણાજ
અગત્યના માણસ ગણતા હતા. તેવણુ ડોળા આમથી તેમ
ફેરવતા આવ્યા કે જોઈએ સેઠીયાઓ સાફ જગ્યા ક્યાં છે
કે ત્યાં જઈને બેસવું. પણ મોખેદ પાદશા તો બાજઠની
ગમ હાથ કરી “આગર ચાલો શેઠ શાયેબ, આગર ચાલો
શાયેબ” કરવા પડી ગયા હતા. તેવણુને કોઈ ન આપતાં
ખાલી બાજઠો છોડી છેક આખી મીજલસ પસાર કરી
મોટે ખાંચરે “હાથ કંપની”માં જઈને પેસતનજી બેઠા.
પણ સખર! આ શું ધભરાઠ છે? બાસશાજી દોડાદોડ
કરે છે અને જમાની આંઠીપર આંઠી લાગે છે. ખુરસીઓ
એમથી તેમ ઉથલાઈ જાય છે અને શાપુરજી શેઠ દરવાજા
ઉપર દોડી જાય છે. સઘળાઓ અચરતીથી હાંસના જેવા
ડોકીઆં કરી જોવા લાગ્યા અને ધમ-ધમ-ધરર-છરર કરતી
બે ઘોડાની ગાડી દરવાજા ઉપર આવી ઉભી અને ઘોડા-
વાળાએ બારણું ઊંઘાડયું કે મોટા શેઠ બમનજી લખપતી
ઘણાજ ઠઠેરાથી ઉતરયા. શાપુરજીએ ડોકી ઢાપર નાખી
દઢ તેવણુને બે હાથે “શેકીન” કીધી અને બાદશાજી તો
કાંઈ વાંકા ટીકા બની મેંગા, ચેંગા, પેંગા થઈ ગયા અને
કમ્મર ઘણીજ વાળી નાખી બે હાથ જોડી “આગર
ચાલોની મુરમખી શાયબ—હાંધ ખુરસી આગર ચાલોની
મારા મુરમખી શાયબ” કરતા કરતા આગળ શાપુરજી શેઠ,
તથા બે હાથ હલાવતા ધરમના ઉપાધીઆજી તથા પછવાડે
મોટા પેટવાલા લખપતીજી અને તેની પછવાડે ખીજા બે
ચાર ધામધુમ કરતા અલ્લશતુઓજી એ સઘળા સરખસ

અની શેઠને ખુરસી ઉપર બેસાડી આવ્યા. આ વેળા શાપુરજી શેઠની છાતી એક ગજ ખીલી હતી અને નાખના શીફરાં ઉડી જતાં હતાં. હું કેહતાં બુલી ગયો કે જેવા બમનજી શેઠની ગાડીના ઘોડા ઠણ ઠણ કરતા આવીને ઉભા કે બેંડ rule Britannia 'ફલ બ્રીટાનીઆ'નો ફરીઆવરધી રાગ શેઠના માનને ખાતર વળડવા પડી ગયું. ઉપલાના જેવોજ ખીજો રકાસ એદલજી ધાપમારજી આવ્યા સારેખી થયો. ફરક માત્ર એટલોજ કે તેવણુ કેવીએક લડાઈએ મારી આવ્યા હોય તેમ બેંડ આ વેળા "see the conquering hero comes" (જુઓ આ ક્રીતનાર જુધો આવ્યો) નો પ્રખ્યાત રાગ વળડવા માંડ્યો.

સાહજન સઘળું ભરાઈ રહેવા પછી બમનજી શેઠ ઉઠ્યા અને ખંખાર મારીને ગળામાંથી બોકન્ડા જેવો સાદ કાઢી બોલ્યા "જરા શાપુરજીને બોલાવો." શાપુરજી શરમાતા શરમાતા લટક લટક કરતા આવ્યા અને બમનજીએ શાપુરજીને બાવા આદમતા વખતની એક શાલ આઠારી જે શાપુરજીએ નાખે જીભ લગાડીને હોઈઆં કીધી. પછી બમનજી શેઠે કું કું લઈને બમન બાયલાની કાતી શાપુરજીને ટીલો કીધો અને ચોખ્ખા ચોરીઆ અને જાણે કેવાએક વાઘ માંયો હોય અથવા નામદારીનું કામ કીધું હોય તેમ આસપાસ મીજલસ તરફ જોઈને બેઠા.

બેંડ.

આવા શુભ હીંગામમાં બેંડનું થોડુંક ખ્યાન આપ્યા વના આલતું નથી. શાપુરજી શેઠના એક શોકીન મીત્રે ભલા-મણી કીધી કે “પાલ”નું સારું ફરંગી બેંડ મંગાવશે અને બધા બરાબર વળડનારા આવશે તો રૂપીઆ ત્રીશ લેશે અને સારું લાગશે પણ ખીજા કેટલાકોને આ વાત પસંદ આવી નહીં અને શાપુરજીના ધણીયાણી બીઆઈજી બોલી ઉઠ્યાં “અરે નકામાં પછસા નાખી દેવાના—મળનું ખાસ્સું આપરું ગામથી વાળું મંગાવો કે ધમ ધમ કરતું વાગે ને ઘેર વીહા ભરતું લાગે.”

અલબત્ત શાપુરજીનેખી આ તો ઘેર બેઠાં જેવું જોઈતું હતું તેવુંજ આવ્યું તેથી શાદીને દાહાડે કાસમ કસાઈનું નાનખટાઈ વાળું આવ્યું હતું તેમાં ૧૧ માણસો હતાં. આખાં વાળમાં ત્રણ જનની સીસોડીમાંથી સાધ નીકળતો હતો અને બાકીનાને પીતળની માટી માટી નલીએ આપેલી હતી તેએ ફક્ત ગાલ કુગાવીને કાંઈખી વગાડવા વગર આલતા હતા અને ઢોલવાણો ધમાધમ કુનડા લગાવી પોતાનું મેળું ફાડી નાખતો હતો. સઘળાએએ લથકરી પોશાક પેહડેલો હતો અને એકાદ હુઝારઝ રીજમીટના કાહડી નાખેલા ડગલા પેહડેલા હતા. પણ કોઈએ ઉપલા લથકરી ડગલા સાથ ફાટેલો સફેદ લંગો પેહડયો હતો ! કોઈએ ગીમમની લાલ ઇન્જર અને એક જન તો આરીસરના ડરેસ સાથ ધોતીઉં પેહડીનેજ ઉતરી પડ્યો હતો. એક શોભાને ખાતર લથકરી ડગલો પેહડી કમરે સુતરાઈ લાલ રમાલ ઉપર ખાંધીએ.

હતો. અલખતાં કેહવાની કાંઈ જરૂર નથી કે સધળા સુરા
 સીપાઈઓ પોતાના ખુટ લશ્કરી બરાખમાંજ મુકી આવ્યા
 હશે! ડગલાનું માપ ભરનારનેખી આફરીન છે. ટીંગ ટીંગ
 વળડનાર નહતા છોકરાને ભાગે કોઈ ગ્રાનેડીઅરનો ડગલો
 આવી ગયલો તેથી પાટલુનનીખી જરૂર ન હતી! બેંડનો
 એક રાગ વળડીઓ તેનું નામ Dead March in Saul જે
 ખાસ એડલીના પાટી પાસથી મંગાવેલો હશે. એ રાગ
 ઇંગ્લેન્ડમાં લાસને અવલમંજલ પોંચાડતી વેળા વગાડવામાં
 આવે છે!

બહરાંઓનું સરઘસ.

એ મારી નાદાન કલમ! પુરૂષોની જાત પરવસતર છે
 માટે તેઓને માટે તું જે કાંઈ કેહશે તે વનાશે પણ હવે
 સંભાળ! નાશ્યુક પંથનીઓને પટાવીને કામ લેવું છે.

બહરાંઓને તેડાં કરવાના ખેમાન પડતાં મુકી આપણે શા-
 દીની મીજલસમાંજ ખ્યાન શરૂ કર્યે. બપોરથી બાઈઓ આ-
 વવા લાગી. ધનની વડીને તેડું કાઢીલું કે “વહુ દીકરીઓને લઈને
 આવજો” માટે ઘરમાં જેટલાં હોય તે સધળાંને, ભાડુત
 સુધાંને લાવવાનો કોઈનેખી હક છે. આ મુજબ પડોશના
 બચુબાઈ ભાડેની શીગરાપમાં સાહાડા દસ જણને લઈને
 બપોરથી આવ્યાં. સાહાડા દસ એટલા માટે કે પોતે તથા
 બે દીકરી, એક વહુ, અને ચાર છોકરા, એક ચાકરડી અને

બુચો મલી સાહુડા નવ થયા અને શીગરામની પછવાડે
ઝોરેલાં માથેના કાસમને દાદાભાઈની જીની ડગલી તથા
બુચાની ફાટેલી ઉન કેનવાસની તોળી પેહુડાવી ઉભેલા રાખેલા
હતો. આ સમયે જ અડખડપાંચમ દાખલ થયા પછી શીગ-
રામવાળો ભાડું લેવા આવ્યો તે અલખત દરવાજા ઉપર
ઉભેલા મેનીજ કરતા ‘માડીડાઓ’એ ચુકવી આપ્યું.

પણ હવે સાહુજન ભરાવાનો વખત થયો ત્યારે લગાર
એસ્કી સામાણ આવવા લાગ્યો. બારણા આગળ ભીખાઈજી
ઉભાં હતાં અને તેવણ અલખતાં જેવો ‘સાજ તેવો ગાજ’
ની વાત કરતાં હતાં. એક ગરીબ બચારી પડોસણ સોનાની
બાંગરી અને સાડાપાંચ તસુ પોહોળી કોરની સારી પેહુડીને
આવી તો ભીખાઈજીને તે વેળા મદદને ઠાંસો થઈ આવ્યો.
અને તેવણને જોયાં નહીં તેથી પડોસણ બચારી મુગીમુગી
જઈ એક ખુનામાં બેઠી અને સમજો હીરા માતીનો હોરો
જેમ પોતાની સોનાની બાંગરીએ શરમાઈને સારી તળે ઢાંકી.
થોડાજ વારમાં જરા દમામવાળી બે ચાર જીવાન બાઈએ
આવી. તેવણને ભીખાઈજીએ ડોકું નમાવી ‘આવો આવો’
કરી આવકાર દીધો અને અંદર મોકલ્યાં. થોડાજ વારમાં
બે થોડાની ગાડીમાં ઉપલા શેઠ બમનજી લખપતીના ધણી-
યાણી ધાના (ના ગાંસરા) બાઈ તથા તેવણની દીકરી કરી
આવી પોંચ્યાં. આ વેળા ભીખાઈજી તથા ખીજ ચાર પાંચ
જન દરવાજા આગળ દોડી ગયાં અને બાઈએ દાખલ
થતાં જ છ સાત જન “આવોજી—આવો ધનબાઈજી આવો
માય” કરી ખુમ બરાડા પાડી મુક્યા. ખુરસીઓની દોડા-

દોડ પડી અને ભીખાઈ જતા બેહન પીરોજબાઈએ એક બચારી ગરીબ બાઈ બેઠી હતી તેને હાથ પકડીને ઉઠાડી. પછી એક ખુરસી મોટાં બાઈ આગળ મુકી ભીખાઈ જ બેઠાં અને “પંખા લાગ્યો, પંખા લાગ્યો” કરી પંખા મંગાવ્યા અને ઘડપર ડોક નાખી દઈ બેઠી હાથે માફ માગવા લાગ્યાં. “માફ કરજો માય તમને ઘણી તસકીર પડી—વારૂં મરું ગરીબને આખર આપી.” ધનાબાઈ કાંઈ બોલ્યાં નહીં પણ કુંચી આપેલાં રમકડાંની પેઠે ડોકું હલાવવા લાગ્યાં. આખા ઝોરડામાં ચુપાચુપ થઈ ગયું. એકબીજાના કાનમાં પડી વાતો ચાલવા લાગી. સુથારનું મન બાવળી-આમાં તેમ સઘળી બાઈઓએ પેહલાં તેવણના કપડાં તથા જાણસની પરીક્ષા કીધી. કોઈએ તેવણનાં પટેલો જેવાં નાખની ટકોર કીધી, કોઈ તેવણના ઢોલીઆની ધસ જેવા પગ જેવા લાગ્યું. કોઈ તેવણનાં ચલકતા હાર ઉપર અને કોઈ તારા જેવી વીટી ઉપર ટીકા કરવા લાગ્યું. થોડીક મીનીટ પછી ધનાબાઈ ઉઠ્યાં અને ભીખાઈ જને પાસે બોલાવી મરદોની મીજલસને મળતો રકાસ કરી બતાવ્યો. યાને ભીખાઈ જને ટીલી કરી હાથમાં રૂપીઆનું પરખીકું આપ્યું. રૂપીઆ તો ચોખ્ખા ૨૧ હતા. પણ ચાર પાંચ ન્યુસપેપરોમાં વીટાળી મોટું પડીકું કીધું હતું અને જાણે કેટલાક લાખ રૂપીઆનો ધરમ કીધો હોય તેમ ધનાબાઈ શીફરાં ફડકાવવા લાગ્યાં.

આ બધી વાત ચાલે છે એવામાં છોકરીની ગમથી કેટલીક બાઈઓ સોપારો લઈને આવી. આ વેળા મરદોની મીજલસમાં તેમજ સ્ત્રીઓના ઝોરડામાં ઘણી તરેહની લાગનીઓએ

ધર કરેલું હતું. સાહજનના જે સાહેબો અધરાંમ્મીને ચાલી જવાનો રસ્તો સાંધીને ખામખા ખેડા હતા તેમ્મી હાંસના જેવાં ડોકાં કરવા લાગ્યા, અને અંદરની કેટલીક બાધમ્મીખી બાહાર નીકળવાની અગાઉ જંદરડી દરમાંથી બાહાર નીકળવા અગાઉ ડોકીઆં કરે તેમ ડોકીઆં કરી જોવા લાગીમ્મી. સેસ લેતી વેળા તરેહવાર ખેન ખેમાન કરી ૩૩૫ દેતાં સધળાં બાહાર નીકળ્યાં. આ વેળાનું ચીત્ર આપવાની ખરેખર મારામાં તાકાત નથી પણ હું તજવીજ કરીશ.

પેહલી હારે થોડીક નવી ફાશીનની બુચીમ્મી ચાલવા પછી જુવાન બાધમ્મી આવી. તેમ્મીએ નવી 'સ્ટાઇલ' પ્રમાણે એક ખીજાંની પાંખરી વળગેલી હતી, અને કમર વાળી "ગ્રીશીયન બેન્ડ" યાને ઉપલું અંગ આગળ અને નીચલું અંગ પાછળ નાખી ચાલતી હતી. ધણી ખરીમ્મીના માયાબાના દીસ્તાં ન હતાં. 'ડ્રેસ' અલબત્ત ધણી "ટેસ્ટ"થી કીધેલા

હતો અને આ માંહબુબો બેશક દેખામણી હતીમ્મી. પોલકા ઉપર જાણે આખી 'વીક્ટોરીઆ ગારડન' લગાડી હતી અને એ રૂપીઆના કપડાં સાથ ત્રીસ રૂપીઆ સીલાઇ આવી હશે. ખુટ નવી ફાશીનના. ઉંચી એડીના ચુલાખી સાટીનના હતાં. એડી સુમારે ૪ ટસુ જમી હતી તેનું પરીણામ એવું લાગતું હતું કે તે પેહડનાર બાધ પોતાના પગના આંગલાં ઉપર ટીંખાધને કાંધ ઉંચે જોવા અંગતી હોય.

આ નરી ફલકસુરો ચાલી ગયા પછી મધ્યમ વયની લગાર ઝોલડ ફાસીનની બાઇઓ આવી. તેઓમાંની કેટલી કેએ જીવાનીની નકલ કરવાની તજવીજ કરેલી પણ આવડ નહીં એટલે કચુબર કરી મુકયું હતું. ગોલાખી બદીઆનપર લીલી શીટ અને કાળાં કીનખાખના વસકુટ ઉપર મોટાં હથગજ કુલો ટાંકીને ઝાંઝર લંગર સાથની વાજવાળીઓ બની આવી હતી.

પણ એ પછવાડે જે સરખસ આગ્યું તે કોણે જોયું નથી—ગીતની ગાયનો! આહ! ખોદાખી શું ઘડવા બેઠો હશે. સુકી છોડાં જેવી સપાટથી ખસર ખસર કરતી આ મોટાં પેટવાળી અને મેલા પગવાળી નાજુક નારોથી બધરાંઓનું સરખસ તમામ થયું.

જમવાની બધરાંઓની પાંત.

જેવું શાદીના ઝોરડામાં તેવુંજ આબેહુબ જમવાની ટેબલ ઉપર. હીરા મોતીની બાંગરીવાળીઓની એક નાહાની ટેબલ જીદી અને બાકીના એખરાઓની ટેબલ જીદી. બમનજી લખપતીને તાંહાંની છોકરીઓ ટેબલ ઉપર ખાતાં ખાતાં સરવેની માટે સાદે મશકરી કરતી. તેમાં બચારી એક ગરીબ ડોશીએ બેસ્તાંનેવારજ સમુસો ખાવા માંડીઓ એટલે લખપતી શેઠની એક છોકરીએ મશકરી કરવા થકી બબરચીને બોલાવી પોતાનાં ભાણુમાંને સમુસોખી ડોશીની પાસે માકલાવયો. હું સંઘળો તપાસો ચીમાઇને જોયા કરતો હતો.

ઉપલી ટોલી આગળ દારૂ બરાબર તેરવાર પુછવા આવ્યા હતા, અને એક જન કેહ 'સોડા' નામો તો ઢરર દેતી ત્રણ બાટલીઓ ઉખડાતી હવી અને સામી બાજુએ બચારી ગરીબ બાઈઓ "બા જરા 'સોલાવાટન' નામજો—બાવા જરા 'લેમલીટ' જોઈએ" કરી બોલીને ધાંટા કાઢાડતી તો કોઈ તેને કોહું આપતું ન હતું. પણ ચારે થું

મરદાની જમવાની પાંતમાં

કાંઈ તેને એથી વધારે સાંઈ હતું? ચાલો આપણે જોઈએ. ઓટલા ઉપર ચહડતાંજ બે ચાર સાહેબો આગલની ખુરસીઓ રોકીને ઉભા હતા કેમકે એ ખુરસીઓ તો શેઠ સાહેબોને સાંઈ હતી. બબરચીઓ કેળના પાત્રાંએ ટેબલ ગુઢી કાઢાડતા હતા. સંઘળું તઈયાર થવા પછી આખી ટેબલ બેઠી. એવામાં એક મેલો બબરચી આવી એક પાઘડી દગલી પેહરેલા જમવા બેસનારને ધમકાવી ઉઠાડવા લાગ્યો.

"તું મુગો મુગો જાયચ કે નહીં—નહીં તો પાપરફ પકરીને ઉઠારસ."

"હું પણ થું અમે કાંઈ લુચા ચોટા છઈએ."

"અરે વાર જા—બાપુ—જા. જા પછી આવજો."

આ પાઘડી દગળીવાળા કોઈજ નહીં પણ વગર ધજને ઉતરી પડેલા 'મઉલા પીર' હતા અને જાણે ડાહ્યા ડોહરા થઈ બોંહે ચહડાવી 'નોશેજન' કરવા બેસી ગયા હતા અને

કાંધળી સલામતીની વાત આવી કે જાણે મોટા વેપારી હોય તેમ હસીને આસેપાસે સલામ કરી દર ગોટે અરધું ટંબલર બરાંડીનો ધાન વાળતા હતા.

આકરોનું વર્ણન કરતાં મને ઉબક આવે છે. રાંધણીમાં કામ કરેલું તેજ સદરે ખારા મીઠા વાસ મારતા જમણ પીરસવા ઉતરી પડ્યા હતા તેમાં છેક ખભાં સુધી બેંહે ચહડાવેલી અને પસીનાનો વાસથી “આસાડીક આસીડ”નો બાહાકાટ નાખ ફાડી નાંખતો હતો.

જે પ્રમાણે સાહાજનમાં આવકાર તે પ્રમાણે ખાના ઉપર સલામતી.

કાંધળી માંગીએ કે “લાઆઆયો સાહેબ” કરી ધમ ધમ કરતા જાય ખરા પણ પાછો આવતોજ મુઝો. જે સોડાવાટર માંગ્યો તો કમબખ્તી—બાટલી બાપણા કપાલની બરાબર સામે ધરીને છોડે અને જુગ છુટીને આંખ કુટી તો કોણના બાપની પછોતી સુતી?

નીમ હકીમ ને કતલેઆમ.

ખીચારી એક વીધવા ડોશીને એક ઉંઠવધ્દ ચોખ્ખા માથે પડેલા હતા. દર ફેરાના ૩૨) ડોશી આ નીમહકીમને આપે, પણ કટલેઆમ શીવાય ખીજું કશું પરીણામ આવે નહીં. આખરે તેણી કાયર થઇ ગઈ અને હકીમજીને ખેરવવાની

મતલબથી એકવાર તેવણને ફકત રૂપિયા. એકજ હાથમાં પકડાવ્યો. હાજીમજીથી માહોડે બોલાયું તો નહીં એટલે ગલ્લાં ઢલ્લાં કરી બાંધ ઉપર શાધવા લાગ્યા. પછી બોલ્યા “બાપ, હું ધારૂં છે એક રૂપ્યો મેં ખોયો.”

બાપએ ધીરજથી ઉત્તર દીધો “નહીં હાજીમજી ઉલટો મારો એક રૂપ્યો ફાકટ ગયો.”

બટકી બલા.

સોહુ સીકંદરનો નાહાનો બાપ મકકુ મરધીચાર, નારણ મીઠાપવાળાની દુકાને બતાસા સેવા ગયો. મકકુ ઠીંગણો હતો પણ બડો મકરૈ મકરાંની હતો. તેણે જોયું કે બતાસા-વાળાએ પાંચ શેર બતાસા બરાબર તોલ્યા નહીં પણ ઝોછા આપ્યા. આથી તે ઠીંગાઇને બોલવા લાગ્યો— “એઈ—આય બતાસા તેં બરાબર તોલીઆ નથી— ઝોછા છે.”

બતાસાવાળાએ હસીને કહ્યું—“ભલા ઝોછા છે તો તને એટલા ઉંચકવાની મેહનત ઝોછી!”

મકકુએ ટોપલી હાથમાં લીધી અને બતાસાવાલાના હાથમાં ખુરદો આપ્યો અને તે ગણે છે તેટલાં ટોપલી લઈ ચાલવા માંડ્યું. પછસા ગણી બતાસાવાળો બુમ પાડવા લાગ્યો—“એ છોડા! એ છોડા! પછસા ઝોછા છે—ઝોછા.”

મકકુ દુરથી હસીને બોલ્યો “કાંઈ ફકર નહીં—ભલે કાંઈ ફકર નહીં—ઝાછા છે તો તને એટલી ગણવાની મેહનત ઝાછી!”

સાચી વાત કહે મારેઓ જાય,
જુઠાં બોલો લડુ ખાય.

આયરલાંડના નામાંકીત પાદરી ‘ડીયન સ્વીફ્ટ’નું નામ અલબત્તે અમારા વાંચનારાઓને ખબર તો હશે. આ ધર્માધ્યક્ષ ભિજાનેો ચરેલો પણ ઇંગ્રેજી ભાષાનેો માહ ઉસ્તાદ અને એકકો હાજર જવાખી તથા ખુશ મશકેરો હતો. એક વાર મુસાફરી કરતાં તે એક પોંચખાનામાં આવી પોંચ્યો જે વેળા બાહેર બરફ વરસતો હતો અને કકડતી ઠંડી પડતી હતી. દેવાનખાનામાં જઈ જોય છે તો કેટલાક જુવાન મુસાફરો સગડીની આસપાસ સઘળી જગા રોકીને બેઠા બેઠા ખુશાલ ટરપા મારતા હતા. ‘ધરમગુરુ’એ જોયું કે ‘કાંઈખી કરી સગડી આગળ જગા તો કરવી જોઈએ, તેથી તુરત દાખલ થતાં માટે સાથે ‘હાટલ’ના નોકરને હાંક મારી અને જેવો નોકર આવ્યો તેવોજ તેને દમામથી હુકમ કીધો કે—“મારી સવારીનો ઘોડો ઘણે લાંબેથી આવ્યો છે તેને ખબરદાર માલીસ કરે નહીં, પણ બરફ આંગ ઉપર ખુબ ચોળે, અને હું ફરમાઉં ત્યાં સુધી ધાસ આપે નહી પણ અબઘડી જઈ એક ટીપ ભરી “બીઅર” શીજી

સુધાં પાઈ દીઝે. હું ડબલીનનો વડો ધરમગુરૂ ડીઝન સ્વીક્ટ છું, અને આ સધળો ખરચ મારા આંકડામાં લખજો.”

ચાકર ધણીજી અજબ થઈ નમીને ત્યાંથી બાહાર નીકળ્યો અને પોંચખાનાના માલિકને આ હુકમની ખબર કરવા ગયો. ખીજીમેર પેલા આસાનીથી શેક કરતા સધળા સાહેબો ઘોડો પીપ ભરીને “ખીચર” કેમ પીએ છે તે જોવા સારું દાડ્યા અને સ્વીક્ટ બાવા નચીંત જીવે ઉઠી સગડીની જે સરવેથી આગળ “ધંડીચર” હતી તે ઉપર ગોઠવાઈને બેઠા અને ચાકરને પાછો હાંક મારી કહ્યું “ મે મારો વીચાર ફેરવ્યો છે માટે હાલ તો ઘોડાને ધાસજ નાખજો અને રાખેતા પ્રમાણે માલીસ કરાવજો પછી કાલે વાત.”

સધળાઓ સ્વીક્ટની સેક્ટ સમજી ગયા અને હસાહસ થઈ રહી.

નાં ૨

ગિપલાજ ધરમગુરૂને એક એવી ટેવ હતી કે પોતાના બેસવાના ઓરડાનું બારણું હમેશ બંધ રખાવતો, અને જો કોઈખી નોકર ઉંઘાડું રાખી જાય તો તેના ઉપર ધણી ખફા થતો. એકવાર તેની માનીલી દાસી મેરી તેના પાસે આવી અને બે હાથ જોડી અરજ કીધી કે “સાહેબ આજે મારા પીત્રાઈની શાદી છે માટે એક દીવસની રજા જોઈએ છે.”

“હા—મોટી ખુશીથી, પીટરને કેહ કે ગાડી જોડીને તને લઈ જાય.”

મેરી ખુશી થતી બાહાર ગઈ પણ પોતાનાં હૃદયમાં બારણું બંધ કરતી બુલી ગઈ. ડીઝન સાહેબ તેવારે તો કાંઈ બોલ્યા નહીં પણ કલાક બે એક ગયા કેડે બેયું કે મેરી બરાબર શાદીને મકાને પોંહચી હશે એટલે પોતાના એક નોકરને હુકમ કીધો કે તાબડતોબ ખીજા ઘોડા ઉપર સવાર થઈ ત્યાં જાય અને મેરીને કેહ કે અબધડી તુને ડીઝન સાહેબ કાંઈ ઘણાજ અગત્યના કામ સારું બોલાવે છે.

નોકર મારતે ઘોડે ગયો અને હાંફતો હાંફતો મેરીને પેગામ કહ્યો. મેરીના મનમાં નક્કી આવ્યું કે પોતાના શેઠની તખીઅત ઘણી અચ્છુઅ બગડી આવવી જોઈએ નહીં તો એમ જલદી તેડું મોકળે નહીં. તેણીએ તુરત ગાડી પાછી જોડાવી અને ચીંતાતુર આવી ડીઝનની હજીરમાં ઉભી.

“કેમ સાહેબ કાંઈ હુકમ.”

“નહીં એટલુંજ કે આ બારણું બંધ કરીને પછી જા!”

વકીલનું વસીયતનામું.

ભાઈચંદ વકીલ કાયલી પડ્યા ત્યારે પોતાનું વસીયતનામું કીધું અને પોતાને છઠ્યાં છોકરાં ન હતાં એટલે પોતાનું સર્વસ્વ “મુખ અને દેવાનાઓને” આપવું કીધું. આ પ્રમાણે કરવાનું એક મીત્રે કારણ પૂછ્યું ત્યારે વકીલ ભાઈ બોલ્યા “જેઓ પાસેથી મને આ સમજું મલ્યું તેઓને હું પાછું આપી જાઉં છું.”

ઓહોહો—આજેતો ઘણું મોડું થયું, !

પાહાલુ વેલાતીએ પોતાની સ્ત્રી સાથે બોલી કીધી હતી કે જ્યારેખી બાહાર જમવા જવું ત્યારે ૧૦ વાગતાની અંદર ઘર આવવું. જ્યારેખી પાહાલુ ૧૦ ની પછી આવે એટલે ઘરમાં બચકાં બંધાય. એક દહાડો તે ધમધાર-માંથી જમીને ભારેભાર થઈ ગ્રાંટરોડના સ્ટેશન આગલ એક દેવાલને અટકી ઉભા હતો તેટલાં એક મેન આવવાનો ધાંટ વાગવા લાગ્યો. પાહાલુ ધાન ઉંચા કરી સાંભળવા લાગ્યો “નવ, દસ, અગીઆર, બાર, તેર, ચૌદ, પંદર, સોલ, ઓહોહો. આટલું બધું અવારું તો મારા જનમમાં કોઈ દાહાડેખી નહીં થયું.” હવે આજે ઘેરમાં કોણ જાણે કેમ થશે !”

વહુ કીત્યોરે મરો કાણીઆ, તોકે પાંઉ ચલે
જખ જાણીઆ !

ગુજરાત પ્રાંતમાં પાટણ ગામે રણુછોડ નામે એક હજમ રહેતો હતો તેને લાલીઆ નામે એક છોકરો હતો જેને પરણાવવાને રણુછોડ હજમને બહુ કાળજી હતી. પણ લાલીઆ એક આંખે કાણો હતો એટલે કોઈ કન્યા દે નહીં. એક વાર થાકીને રણુછોડ પોતાના ગામના બ્રાહ્મણને તેડાવી કહ્યું કે—“જો તું મને યાંથી મારા લાલીઆને કાળે કન્યા શોધી લાવે તો તને પચાસ રૂપિયા આપું. પણ લાલીઆ કાણો છે એમ તારે કોઈને કહેવું નહીં.”

બ્રાહ્મણે કહ્યું કે “બહુ સારું.” પછી પચાસ રૂપિયાની લાલચે ગામેગામ ફરવા લાગ્યો.

હવે એજ પ્રમાણે બીજા ગામમાં લુલુ નામે એક બીજો હજમ રેહતો હતો અને તેને ગંગલી નામની છોડી હતી તે પગે લંગડી હતી. આ ખોડને લીધે તેને કોઈ વરતું નોહતું. લલુ હજમે પોતાના ગામના બ્રાહ્મણને તેડાવી કહ્યું—“અલ્યા ભટ્ટ—જો મારી ગંગલી કાળે વર શોધી લાવે તો પચાસ રૂપિયા આપું પણ છોડી લંગડી છે એવું કોઈને કહીશ માં—લગન લાગ્યા પછી સંબળું રેહતે રેહતે થઈ રેહશે.”

હવે એવું બન્યું કે ઉપલા બંને બ્રાહ્મણો ગામેગામ શાધડીમાં ટીપણા ખેતી કરતા કરતા એક રાતમાં ભિગા મળ્યા અને એક બીજાને ઓળખતા હોવાથી પરસ્પર ભિટીને ‘ભટ્ટ નમસ્કાર, ભટ્ટ નમસ્કાર’ કેડવા લાગ્યા. પછી એક બીજાને પૂછવા લાગ્યા કે “તમે ચીએ ગોંમથી આએવ્યા?”

બંને જણે પોતપોતાની હકીકત એકબીજાને કહી અને હરખમાં આવી જઈ ત્રાડ તળે ખેતી તંબાકુના કુચા મોહોમાં બાલી બોલવા લાગ્યા—“તોંણે આપણે શીદને રાખડવું? નશીબના રૂપિયા મળે તે લઈ લાચડે માચડું વળત્રાડી દઈએ—પસે લવાર સે ને લાડું સે, જયમ ત્યમ કુટી લશે.”

આમ બરાબર તાલ ખેસાડી વરરાજ તરફના બ્રાહ્મણને બીજો ગંગલીના બાપ પાસે લઈ ગયો અને તેને શ્રીફલ તથા લગનપડી આપીને મુહુરત નક્કી કરી વીદાય કર્યો.

આણીમેર ભટજી રણુછોડ હજમને લગનપડી આપી
પોતાનાં ઠરાવેલા પચાસ રૂપઈયા લઈ પોખારા ગણી ગયા.
રણુછોડ ભાઈએ ધામધૂમ કરી મેલી અને લાલીઆને તરેહ-
વાર હુગડાં પેહરાવી જાન તથયાર કરી વાજતે ગાજતે રણુ-
શીંગાં ફુકતા તથા બાયડાંએ ગીત ગાતી ગાતી લગનને
દીવસે રાતની વખતે કનયાના ગામમાં પેઠા. કારણ કે દીવસે
જાય તો લાલીઆ રાજ કાણુ છે એમ જાહેર થાય. જતાં
વારજ ગરબડ સરબડમાં લાલીઆ કાણુને ચોરી આગળ
ગોઠવી દીધા અને ગંગળીનેખી લંગડી છે તે છુપાવવા સારું
અગાઉથી લાલીને બેસાડી રાખી હતી.

ગોરજી સ્વસ્તી વચન ભણુવા લાગ્યા:—

સ્વસ્તીન ઈંદ્રો વ્રધ શ્રવા,

સ્વસ્તીન સ્તુપતી એકાક્ષા;

ઈત્યાદી ઈત્યાદી. આ પ્રમાણે બે લાડુભટોએ મળી વર
કન્યાને પરણાવી દીધાં. હવે સામસામી બેહુ વેવાણુ નીચે
મુજબ ગીતો ગાવા લાગીએ:—

લાલીઆની મા ગાય છે:—

લેરે પરણારે મારા લાલાઆભાઈ આજ કે, કન્યા લાવ્યારે
મોંધા મુલની,

મારા અંગમાંરે આજ હરખ ન માએ કે, જાણે ફુલીવાડી ફુલની.
લટકે ચાલી રે મારી વેવાણુ વાવ્ય કે, દીસ થાતાં જોશે પાંખડી,
પછી પંસ્તાશે રે વેવાણુ ને વેવાઈ કે વર કાણુ ને કન્યા રાંકડી.

ગંગલીની મા ગાય છે:—

ધીમે રહીનેરે બોલ વરની માડી, કે સાંભળ્ય વેવાણુ આપડી,
લાલીઆ રાજ રે જેવા કાંણુ તેવી લાબ્યા કન્યા તેને સાંપડી.

આ વાદવીવાદ સાંભળી રણુછોડ હજમને હર્ષ થયો કે
આખરે મારો કાણુઓ પરણ્યો ખરો તેથી લાલીઆની પીઠ
ઠોકી બોલવા લાગ્યો—

“વાહવાહરે—રંગ છેરે રંગ છે! વહુ જીત્યો રે મરો
કાણુઓ.”

આ સાંભળી છોકરીના આપે જોયું કે આ તો દગો
થયો જણાય છે; પણ ચીંતા નહીં આપણેખી છેતરાયા
નથી એટલે બોલ્યો,

“વહુ જીત્યોરે તેરો કાણુઓ તોકે વહુ ચલે જખ
જાણુઓ.”

હવે સધળું સમાધાન થયું અને લાલીઆરાજ પોતાની
લંગડી રાણીને લઈ જન સાથે ધર ગયા.

આણુધડ નાત ઉછાછળી, અધીક પાસળી અંગ,

પરણાવ્યો નીજ પુત્રને, કાણુ લુલી સંગ.—૧

અભીમાન એ લોકને, રાજ રંક ફકીર,

સઉની ચોટી હાથમાં, સઉ નમાવે સીર.—૨

દળનારીના દીકરા ને નામ દારાબશા.

(ખરે બનેલો બનાવ.)

એકવાર હું ઓટલાના બાજક પર બેઠો છું એવામાં નીચલી વાતચીત મારા સાંભળવામાં આવી.

ખડકીમાં એક ગરીબ બબરચીનું કુટુંબ રેહતું હતું. બચ્ચારને તાંહાં છોકરાંની બરખત ઘણી અને રોજમાં હરકત ઓટલે નાહાના નાહાના કાળા મસોટાં જેવા પારેઆઓ આપે. દાહાડો નાગા ગલીને એક નાકેથી ખીજે નાકે ખરી બપોરનાં તડકામાં દોડ્યા કરે. આ લશકરમાં સર્વેથી નાહનો નામે માકુ આસરે પાંચ વર્ષની વયનો પોતાની બપાઇને ઘણે વાહાલો હતો.

એકવાર ખડકીમાં ઘણી સ્ત્રીઓ ભેગી મળેલી જોઇ માકુ લગાર ખુશીમાં આવી નાચવા તથા ગમત કરવા લાગ્યો. તેને જોઇ તેની બપાઇ મલકાઇને બોલી “મરે એ તો એવો હુશીયાર છે કે એ તો મારે બાલેસ્ટર થશે.” એવામાં અચાનક માકુ બબરચીની નકલ કરી પગ પોહોલા કરી બોલવા લાગ્યો “બાઇને ધાન--બાઇને દાળ” જે સાંભળી સંઘળી સ્ત્રીઓ હસી પડી અને માકુની બપાઇ કકડા મારી બોલી “મર મુઓ બાલેસ્ટરનો થતો--મુઓ બાપદાદાની જાતપર આખરે ગીઓ.”

“આતે કાંઈ છેડું કે?”

એક ગામડીએ પેહલવેહલોજ સુરતથી મુંબઈ આવ્યો. આગની ગાડીએ તેને સહવારના આંક વાગેનો બેઠેલા સાંજના ચાર વાગતે લાવીને નાંખ્યો તે જોઈ ગામડીએ બોલ્યો “એ હે--હે--હે--આ તે કાંઈ છેડું કે? મમભઈ આવડું એ ચાર કલાકને રહતે છે એમ જાણતે તો કેવારેનો પગે ચાલીએ આવતે--તકામાં આગ ગારીના પછડા પાએરા.”

પાટીપર ધુળ.

એક અભણેલ પણ અકડકડ સ્ત્રીએ એક વાર તાર ખાતાંની હાશીસમાં જઈ પોતાનાં ધણી ઉપર તાર લખી આપ્યો. આ તારમાં ૨૨ શબ્દો હતા, જે જોઈ તારવાળા કલારકે નમનતાઈથી કહ્યું--“જી--આમાથી એ શબ્દો કાઢાડી નાખશે તો રૂપીએ એક એછો લાગશે.”

શું કાઢાડું--શું કાઢાડું, કરી સ્ત્રી વીચારમાં છે એટલે તારવાળાએ સુચના કીધી કે “શરૂઆતમાં ‘પ્યારા ધણી’ એ શબ્દો કાઢાડી નાખશે તો ચાલશે.”

સ્ત્રીએ હા પાડી અને બોલી “તમારે હાથેજ તે છેકી નાખો, કાંઈકે તાર તેને પુગે તારે તે જોય તો ખરે કે મં તો પેહલાં ‘પ્યારા ધણી’ કરી લખ્યું હતું પણ તમારે તે છેકી નાખ્યું.”

હીકરીજી સગન માગો—તો કેહ બાવાજીના
ખેતરમાં બલાગત પાકો.

કાવસજી શેઠે નવસારીના એક ભાલા પશુ અક્કલહીન
માથેદ તેહમુલદાર પંચાલ ઉપર એકવાર કાંધ તીરથનો વાગે
ભેટ મોકલ્યો. તેહમુલદારએ ખુશી થઇ ઉત્તર લખ્યો. પણ
કાંધ આવડ્યું નહીં તેથી નીચે પ્રમાણે છબરડો કરી નાખ્યો.

“કોઇ દાહારેખી કાંધ ગરીબ સેવકનું કામ પરે તો
હાજર છેડંજી. કાંધખી બાજ રોજગાર, છમસી માસીસો
હોય તારે તમારો આકર હાજર છેજી. તમારું ને તમારા
બાલ ગોપાલનું અસતમનું ને ભણવાનું કામ જરેખી ગમે
તારે ફરમાવજેજી.”

બરાબર છે !

મારી જાણમાં એક આજસુનો પાદશાહ છે. તેની આજ-
સાધની શી વાત કરું ! તે પરણતો નથી અને તેના
કારણમાં એવું બતાવે છે કે પાદરી સાહેબ લગન કીયા
કરે ત્યાં સુધી ઉભું કોણ રહે !

ક ર ક સ ર .

મારી પડોસમાં હીરાંબાઇ અમે એક માતબર પણ
ધણાંજ તંગ દીલના શેઠાણી રેહતાં હતાં. એક દાહાડે
તેવણે બારીએથી હાંક પાડી મારી બાયડીને બોલાવી—“અરે
ચુલબાઇ અરે ચુલબાઇ.”

“ જી—જી.”

“અરે અએ સોયદારાવારે આયોછ તેની પાસેથી
આખું પરીકું સોયનું લઈએ, તમે ભાગ થશો?”

“ હાજી—હા.”

“ચુલબાઇ—પરીકું તો લીધું પણ તેમાં ૨૫ સોય છે
તે કેમ વેંહચી લઈએ, એકને ભાગે ૧૨ અને એકને
ભાગે ૧૩ તેનું કેમ?”

કાંઈ નહીંજી—તેમાં શું ખીસાદ—ગમે તેટલી માકલ-
જેજી.”

“ઓ નારે માય—આપરે એક જણુ ૧૩ સોય લેશું
અને એક જન ઉપરનું પરીકાંનું કાગજ લેશું”

(ચુલબાઇ હસીને) “હાજી—જેમ ગમે તેમ.”

નમુનો ૨ જો.

પાલણુજી શેઠ પાસે આશરે રૂપિયા આર લાખની દોલત
હતી. તેવણુ એકવાર હાંફતાં હાંફતાં આટલા ઉપર સદરા-
પરજ દોડી આવ્યા અને ત્યાં બેઠેલા છોકરાઓને કેહવા

લાગ્યા. “હું લેખાનેડની એક શીશી મંગાઉં છું, કોઇ ભાગ થાઓછ?”

હાથે ચમટી.

શેઠ—હંધ આવ ફકીર, હું તુને કેકે “પેક કરવાની” મોટા પગારની નોકરી આપવાનો વીચાર રાખુંછ.

ફકીર--પેક કરવાની નોકરી! તે શું સાહેબ? મેં કોઇ દાહાડે એવું કામ કીધું નથી.

શેઠ--અરે તુને તે કામ ધણું સાફ આવડેછ--જોની આંખે એક બાટલી દારૂ તુને મેં ભરવા આપ્યો તે તે કેવો એક પેટમાં સીચી સીચીને ભર્યો!

જા—જા તું શીખી રહ્યો.

શીક્ષક--હંધઆં આવ દોલી કુ—ત—રો—એનો ઉચ્ચાર શું?

દોલી--કોણ જાણે સાહેબ.

શીક્ષક--કોણ જાણે! ધવેડા તારો બાપ ઉંદર શા વડે પકડેછ?

દાલી--છટકાંમ્મ સાહેબ.

શીક્ષક--છટ ! છટ ! કીઆં જનવરે ? વળી તેને કુધ પીવાનોખી ધણે શાક હાયછ તે ?

દાલી--હં- હં. સાહેબ હવે સમજાઓ ? નાહાણું બચ્યું ?

શીક્ષક--તોખાહ ? તોખાહ ? તારી બેઠનના પગપર નખરીઆં મારીઆં હતાં તે જનવરનું નામ શું ?

દાલી--તેતો હું પોતેજ--દાલી ?

શીક્ષક--બુબખ ! સ્કુ-
પીડ ! હેવાન ! હજી સમજતો
નથી ? (ડોકીમાંથી ભચડીને)
પેલું રસ્તામાં જે જનવર

કરેછ તેનું નામ શું ?

દાલી--(રડીને) હા સાહેબ ?

શીક્ષક--ચાલ બોલ હવે કુ--ત--રો ઝેનો ઉચ્ચાર શું ?

દાલી--તુ--તુ--સાહેબ !!

શીક્ષક--(તેને છોડી દે) જા જા દારાબજી, તું ઘેર જા, તું શીખી રહ્યો !

ઉલટાનું સુલકું.

એક જવાન ખરચાણ છોકરો એક ધરડાને કેહવા લાગ્યો
 “કાકા, અકલની શોધને માટે હારનો ખરચ કરવો પડે છે.”
 ડાસાએ નીસાસો નાખી જવાબ આપ્યો. “હા ભાઈ, તારી
 ઉમરે હું પણ એમજ કરતો હતો પણ હવે હાર શોધવાને
 સારું અકલ ખરચતી પડેછ તેનું કેમ?”

ચોટ ખુશાલ.

મુંબઈના એક પોંચખાનામાં એવાર ચાર સાણુ સુકા-
 દ્યાએ ઉજાંની કરવા ગયા. સઘળાએએ ચમતીન વગેરે
 ઉપર મારો ચલાવી જયારે ધર જવાનો વખત આવ્યો
 ત્યારે વીચાર કરવા લાગ્યા કે આ ત્રીગલ ખુટસેર બેવકુફ
 જેવો છે તેના હાથમાંથી છટકી જવાનું આસાન પડશે. સઘળી
 ગોઠવણ કરવા પછી તેઓએ મીગલને બોલાવ્યો અને
 પુછ્યું “કેટલા રૂપીઆ થયા?”

“સાબ, તેરા રૂપીઆ.”

આ સાંભળી એક જને પોતાના ગજવામાં હાથ ધાલી
 પૈસાની કોથળી ખેંચી કાઢાડી તેવુંજ તુરત ખીજાએ તેનો
 હાથ પકડ્યો અને બોલ્યો—“કાંય વાર, એ તો મારી
 પારછી છે ને. તું કાંય રૂપીઆ આપે?”

પણુ એવામાં વળી ત્રીજો નીકળી આવ્યો અને કેહવા લાગ્યો—“તમે બધા ઘણા સાહુકારો છો કેમ? જાણે આપણે તો રખડતા હોઈએ તેમ. (બુટલરને) એય? બબરદાર જો કોઈ પાસેથીજી પૈસા લીધાછ તો.”

બુટલર હસીને બોલ્યો—“સાથ અમ કયા કરેગા.”

આ ઉપરથી પેહલો બોલ્યો—“નકામો એ ગરીબ માણુ-સને શું કામ સતાવોછ. આપરે એની આંખે પાટા બાંધ્યે અને સઘળા એની આસપાસ ઉભા રહીએ અને એ ત્રણ ચક્કર ખાઈ હાથ લાંબો કરે અને જોના આંગને હાથ લાગે તે રૂપીઆ આપે.”

આ વાત સઘળાઓએ કબુલ કરી અને મીંગલને આંખે તાંબુને રૂમાલ બાંધ્યો. બે લા બચારા મીંગલે ત્રણ ચક્કર લીધાં અને પછી હાથ લાંબા કીધા તો કોઈ નડયું નહી તેથી રૂમાલ ખસેડી જોય છે તો સઘળા સખાવતના ગરા મુકાઈ ગયા હતા.

શરમ તું જાડા!

પાહાલણુ પસતાકીઆ મરવા સુતા ત્યારે તેના ખીછાણા આગળ તેની નાતરે આવેલી ખાયડી નાજાં ઘણીજ કકલીને રડતી હતી. આ જોઇ સઘળાં આડોસી પડોસી બહુ દલગીર થાય અને નાજાંની દયા ખાય કે બચારીતું શું થશે. એક દાહાડે પાહાલણુ છેકજ ઝીમાઇ ગયા હતા અને પોતાની ખાયડીને આ પ્રમાણે રડતાં જોઇ સઘળાં-એને અસારત કીધી જેથી સઘળાંએ બાહાર ગયાં. પછી પાહાલણુ ઘણા હેતયી બોલ્યા “મારી વાહાલી, મરવું જીવવું તો સહને લખેલું છે. તું શું કામ આટલી રડે છે?”

નાજાંએ ડચકાં ખાઈ જવાબ દીધો “ખીજી તો બધું રહ્યું પાલણુ, પણ તમે મારા ખીજવર એટલે મને ઘણીજ શરમ લાગતી હતી તારે હવે તીજો વર કરસ તારે જગને મોહોડું કેમ દેખાડય તેની મને અત્યારથી ફાર પડેછ—હો—હો—હો!!”

શેહતાન ડાભો.

મકન ખારવો પેહલીજવાર ભાઠેથી ‘મમભઈ’ આવ્યો અને સઘળો ઠાઠમાઠ જોઇ ‘વાહ વાહ’ કરતો બજારગેટમાં ફરે છે અને સઘળી દુકાનોમાં ડોકીઆં કરતો જાય છે એવામાં તાર લખનાર એક પારસીની દુકાન ઉપર શેહને પેઠેલા જોઈ

વીચારવા લાગ્યો કે “એ આ દુકાનમાં તો કાંઈએ બળેલું નથી ને ટેબલ ઉપર ઢાલો બેઠો આ પારહો હું કરતો આહો!” ઘણાવાર ધારી ધારીને જોતાં કાંઈ સમજ પડી નહીં એટલે પારસીને પુછ્યું “ભાઈ, આંઈ હું વેચાય, દુકાનમાં તો કાંઈ ની મળે?”

પારસીએ છણકો કરી જવાબ દીધો “હંઈ અનારીએ વેચાયછ અનારીએ—સમજ્યો.”

“હેં કે બાપજી! તારે તમે એકજ વેચાવાનાં બાકી એમ રહી ગએલા?”

થોડા થોડા સખ ખાઓ.

મારી ઝોળખાણના એક ડાક્ટર વીધે કહે છે કે એકવાર કેપ્તશ્ચ ચીખાએ તેવણને બોલાવ્યા અને કાંસી કરાંઝીને ફરયાદ કીધી કે “ડાક્ટર, મારી તખીએત સારી ચાલતી નથી અને મને તરેહવાર વીચાર આવે છે માટે મેંહેરબાની કરી કેહ્યો કે મારે શું ખાવું અને શું નહીં ખાવું?”

ડાક્ટરે જોયું કે મુઝો કુકર જોવા છે અને કોઈ દાહાડે ધાડ ન આવે એવું આંગ છે. તોએ ફરયાદ કરે છે, તેથી વીચાર કરી ઘણીજ ગંભીરાધથી કહ્યું—“ઠીક છે મીં કેપ્તશ્ચ—એક કાગળ ને પેનસીલ લાવો અને શું ચીજ નહીં ખાવી તેની ટીપ હું લખાઉં તેમ લખો.

સઘળાં જને કાગજને વાસ્તે દાડધામ કરી મુકી અને કેપ્પશર હાથમાં પેનસીલ લઈ લખવા બેઠા. ડાક્ટર બોલ્યા “તમારી તખીઅત તરફ જોતાં મને લાગેછ કે તમારો છરી, ચુહુલીઓ, ચીપીઓ, અને તવાથો એટલી ચીજ ખાવી નહીં કેમકે તે તમુને જરવાં કઠણ પડશે અને પવન ફુંકવાની ધમણખી ખાવી નહીં કેમકે તેથી પેટમાં પવન પકડશે—બાકી ખીજી બધું ખાવાની તમુને છુટ છે—સાહેબ મેહરબાન.

માતાએને શીખામણ.

અમારી ઝોળખના એક ખીજા ડાક્ટર વીશે મેં નીચલી વાત સાંભળી છે. એકવાર પોતાના ધરાકના કુટુંબમાં સોહોરાબજી નામે છોકરાનો ઝાડો વધારે આવતો હતો તે સાઈ પડીકાં આપી ડાક્ટર ધર ગયા પછી ખીજે દાહાડે તેને પાછો બોલાવવા માકલ્યો. ધરાકને ત્યાં જઈ જોય છે તો પેટ બંધ થવાને બદલે ખીમારી વધતી હતી. ડાક્ટરે આથી અજબ થઈ પુછ્યું—“ઉસ્કુ ખાનેકુ કયા દીઆતારે?”

સોહોરાબજીની માએ જવાબ દીધો—“કાંઈ નહીંજી, રાતના સુતી વખત એક બુક રોટલી ને એક મરઘીની ટાંગ જરા-ને-

“અં—દુસરા?”

“ને જરા પોહોરવી વખત મોહનું સમારવા એક કરચ્ચ ચપટું ને—

“અં—કુસરા કુચ?”

“અરે નહીરેજી—ખાએચજ કાંઈ—ને જરા રાતના દવા પાછ કેનીજી, તે જરા મોહનું ખરાબ થયું તે સાઈ બતાસો ને બે દાહોરીઆંની મહલાઈ ને—

“હં—પીછે?”

“ને પછી એના જી ભરૂં બાપ જમવા બેઠા તારે કેરી ખાવા રીએ તો મારો જીવ બરીએ ને એક ફરીનું ગોટલું આપયુંતું. ખીજું કાંઈ ખાધું નથી મરું.”

ડાક્ટર આ સાંભળી ફફડીને ઉઠ્યો અને હાથમાં ટોપી લઈ બહાર જતો જતો બોલ્યો—“એ કયા! દેવાના હો ગયા રે! ઇતના ખાએગા તો ગધેખાખી મર જાએગા!”

ભોલો ભરાક.

અરે યારો મારું બેજીનું અડધું ચપાશી ગયલું છે. અડધી વાત મને યાદ રહે છે અને અડધી વસરી જાડું. દાખલા તરીકે હું કોઈને કાંઈ ધારું છું તે બરાબર યાદ રહે છે પણ કોઈ પાસેથી ઉછીકું લઉં છું તે મુતલગ યાદ રહેતું નથી.

બે અરધીઆં.

પાંસઠ વરષના નશરવાનજીને ખીજી ખાયડી કરવાનો ઘણો શોક થયો તેથી પોતાના સગાંઓને બેજાર કરે કે “મને ઘણી જીવાન અને ખુબસુરત બધરી કરાવો.” એક વાર તેવણના બેહન આવી તેવણને કેહવા લાગીઆં કે “તમે કાંઈ ચરી ગીઆછ. હવે પોત ગધ ને થોરી રહી તારે હવે એવું સાઈં લાગે? વરી કેમ્પોતો ચાલીસેક વરસની કોઈ અધાર બધરી શોધી કાઢાડીએ.”

નશરવાનજીનું પાકી આવ્યું તેથી ટકોરમાં બોલ્યા “હા, બેહન, ચાલીસ વરસ કબુલ, પણ ફરક માતર એટલોજ કે વીસ વીસની બે શોધી કાઢાડજે.”

હુ મળી નવાબ ભરૂચ કે.

અગાઉ જ્યારે સુરતની આસપાસ કોટ હતો ત્યારે શેહ-રમાં દાખલ થવાના દરવાજા હતા જે સુરજ અસ્ત પામવા પછી હંમેશા બંધ કરવામાં આવતા હતા. એકવાર સરકારી કામ સાઈં વલસાડથી પાંચ છ સવારે સુરતજીથી જતા હતા તેઓને રસ્તામાં એક પીંજરો પોતાના ગધેડાં ઉપર સવાર થઈ જતો મલ્યો અને તેખી વાતચીત કરતો સવારોની સાથે સુરત સુધી આવ્યો. કોટ આગળ આવી પોહોંચતાં દરવાજા બંધ હતા તે બેહ સવારો ઉભા રહ્યા પણ પીંજરા ભાઈ પોતાના

લંબકરણ રખસને ડપટાવટા દરવાજા આગળ આવ્યા અને ખારણાં ઠોકી જુમ પાડવા લાગ્યા—“એ ભાઈ શી પાછાં ખારણાં ઉંઘાડોની—અમે બધા સવારે ત્યારના ખોટી થઈ રહ્યા છ.”

ઢેડીને હવાલદારે બોલાવી.

મારે ભાંયતળીએ રેહનાર દોલી એકવાર દોડતો દોડતો અને મલકાતો આવ્યો અને ખડકીમાં બેઠેલી સ્ત્રીઓના દેખતાં પોતાની ધણીયાંણીને કેહવા લાગ્યો “સુનધ—સુનધ મને આજે રસ્તામાં પોલીસ કમીશનર સાહેબ સર ક્રાંક સુટર સાથે વાત થઈ.”

સુનાઈએ છલકાઈને પુછ્યું “ઓ મફરે વાતના કરતા પરથી! શું વાત થઈ?”

“જોની સુનધ—હું રસ્તાની વચમાંથી ચાલતો હતો તેટલાં સુટર સાહેબ પછવાડેથી ઘોડા ઉપર આવી લાગ્યા અને જુમ પાડી મને કહ્યું “અએ—છોકરા રસ્તેમેસે બાજુ ચલો!”

“મં કહ્યું જોત અચ્છા સાહેબ.”

બાધ રૌ બ્રાહ્મણ.

એકવાર શેષકરણ શેકને તાંહ વીવાહ હતા એટલે જાહેર કર્યું કે રવીવારને દાહાડે બ્રાહ્મણોની નાત જમાડીશું. અલ-

શ્રી. ભરૂચીયા ૧૯૭૭ માં દુર્ગાજી સંપન્ના નસી.—૧૨૭

બંતે આથી બ્રાહ્મણો બહુ મધન થઈ ગયા તેમાં એક લાડુભટ
નામે રામદાસ હતો તેણે થું કર્યું કે સુકવાર અને સનીવારે
ભુખ્યો રહ્યો અને જમણને દાદાડે એ બે દાહાડાનું ખાધા
ઉપ્રાંત રવીવારને ભાગનું એ ખાધું અને ખીજ બે દાહાડા
ચાલે એટલા લાડુ ચાંપી ચાંપીને પોતાના હોજરાંમાં ભર્યા.
પરીણામ એવું થયું કે રામદાસથી તો ઉઠાયે નહીં ને બેશાય
નહીં અને આમથી તેમ ગળડવા લાગ્યો. આથી શેષકરણ
શેઠના હોકમથી એકાદ જણ જમને ડાકટરને બોલાવી લાવ્યો.
ડાકટરે કારણ જાણી કહ્યું “હું આ બે ગોળી લખી આપું છું
તે એને પાણી સાથે ગળાવી દેજો એટલે સાહાજો થઈ જશે.”

આ સાંભળી રામદાસ બોલ્યો—“એ હેહેહેહે—આ
ડાકટર તો ક્યાંક કોમના નહીં. વળી બે ગોળીની જગ્યો
પેટમાં હોત તો બે લાડવાની કરીજ ખીજ ખાત નહીં? ને
પોણી પીવાની જગ્યો હોત તો એક દરીઆ ભરી દુધપાકજ
પીવત નહી—મારા ભાઈ, એ દવા કરવા કયોંથી શીખી
ઓવ્યો?”

હહી ઠપાડપ મારીઆંરે—વાહાલી સોડમાં
હોય તેતો ખાઓ.

કપડવંજમાં કપુરચંદ નામે એક શ્રાવક વાનીઓ રેહતો
હતો તેના પાસે પાંચ પૈસા પુંજ સારી હતી. તેની માન-
કોર નામની નાણુક કદની રૂપાળી સ્ત્રી હતી. કપુરચંદ
ઉમ્મરે વૃદ્ધ એટલે માનકોરના મનમાં કે એ ક્યારે મરે કે

દસો હાથમાં આવે. એમ કરતે કેટલેક દીવસે કપુરચંદ બચારે માંદો પડ્યો અને મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે દ્રવ્ય ખાયડીને આપી જવું તે અગાઉ લગાર તેની પરીક્ષા કરી જોવી. એમ ધારી આખર વખતનો જીઠો દેખાવ કરવા લાગ્યો. તે એવી રીતે કે પોતાની આંખયો તાણીને ડાળા ચકકર ચકકર ફેરવવા લાગ્યો અને શ્વાસ ઉંચો નીચો કરી હાથ પગ તાણી જાણે ધરતલો ચાલતો હોય એમ ઢોંગ કર્યા. એણીમર માનકોરે વીચારયું કે “હાય, હાય, આ પીત્યોતો હવડાં મરી જશે ને હું તો રાતની બુખી ડાંસ છું ને નાતના બધરાં રાંડના રડવા કુટવા આવશે તેની સાથે મારે પણ આ પીત્યા માંકડાની મોકાણ માંડ્યા વગર ચાલવાનું નથી માટે હું મારું કરી લેઉંની.”

એમ ધારી સામાણની પેઠી ઉંઘાડી માંહેથી દહીના લુગડા ડપાડપ મોહોગામાં મારવા લાગી ને પછી ઝડપમાં અચ્છેર ધી, પાથેર ગોળ અને અચ્છેર મંદો કાહાડીને તેને ચોળીને લાડવો બનાવ્યો. આ સઘળું કપુરચંદ જીણી જીણી આંખયો કરી જોયા કરતો હતો. એવામાં તો તેના સગાં વાહાલાંને ખબર થતાં સઘળાં ત્યાં આવી તપ્પયારીએ કરવાનો વીચાર કરવા પડ્યાં. આથી માનકોર ગબરાઈને બનાવેલો લાડુ ઝડપમાં પોતાની સોડમાં મારીને મોહ વીધું કરીને ત્યાં આવીને બેઠી. તેને સગાં વાહલાં કેહવા લાગ્યાં કે “માનકોર માનકોર, બળ્યું જોયા શું કરોછો? હવે તો છેલ્લે ક્યારે પાણી આપ્યું છે જો—માટે કાંઈ પુન્યદાન કરાવવું હોય તો કરાવી દો ને કાંઈ આધું પાછું મેલ્યું હોય તો

પુછી જુવો.” આ સાંભળી માનકોર ધીમે રહીને હેત જણાવીને માંદા ધણીના કાનમાં માંહ કરીને કેહવા લાગી કે:—

સ્વર્ગ મટામટ આલીઆરે
કાંઈ કેહતાતો જાઓ.

આ સાંભળી ધણીએ જવાબ દીધા:—

દહી ઉપાડપ મારીઆરે
વાહાલી સોડમાં છે તેતો જાઓ.

આવું સાંભળી ત્યાં આવેલી ખીજી બાયડીઓએ માનકોરની સોડ ઉંચકીને જોયું તો દોઢ શેરનો લાડુ ઢખ લઇને નીચે પડ્યો અને કપુરચંદ માતના ખીછાના ઉપરથી ઉઠીને ઉભા થયા અને ભાંય ઉપર પડેલો લાડવો ધીરથી ગયા.

વકીલ ને સરટીફી કેટ.

ન્યુયાર્ક મધે એક દાહાડે એક ડોશી પોતાના નાહાના ભેટાને લઇને એક વકીલની હાશીસમાં આવી અને તેના સાથ નીચલી વાતચીત થઈ.

ડોશી—વકીલ સાહેબ આ છોડાને તમારી હાશીસમાં રાખી વકીલ બનાવશો?

વકીલ—એની ઉમ્મર શું?

ડાશી—સાત વરસ સાહેબ.

વકીલ—ઝાહોહા—એ ધણો નાહાનો છે, બહુજ નાહાનો, તમારો કાંઈ એથી માટે છેકરો નથી?

ડાશી—એ ચાર છે સાહેબ પણ અમારે ઠરાવ કર્યો છે કે તેઓને ખેડુત બનાવવા. મેં મારા ધણીને કહ્યું કે આ નાહાનો પોરેઓ સારો વકીલ નીવડશે માટે હું તમારે ત્યાં એને મુકવા આવી છું.

વકીલ—પણ આ છેકરો એના ખીજ ભાઈઓ કરતાં વકીલ થવાને વધારે લાયક કેમ કરી થયો?

ડાશી—તો જુઓની સાહેબ, આજે જ્યારે એ પાંચ વરસનો હતો ત્યારથી મદારીના નેવું જુઠ્ઠું ખેલવા શીખ્યો. જ્યારે છ વરસની ઉંમરનો થયો ત્યારથી માહ તુંદા અને તરકડો થયો અને હવે સાત વરસનો થયો તેટલાંમાં ધણી હુશીયાર વકીલના નેટલી ચોરી કરે છે. એનામાં વકીલના બધા ગુણ છે સાહેબ.

વકીલ—બાઈ માફ કરો, હાલ મારે ત્યાં જગા ખાલી નથી.

ધ. રૂ. બેઠકાં બંડો.

ગામડીઓ—હાથ મેહરખાન લાય !

ઓગરાદાસ (રડતી હુરત) અં—સાહેબ મેહરખાન—
કેમ થું કેહછ ?

ગામડીઓ—ના લાય કાંચે નહીં—હું ગોમથી આવેલા—
પણ ઓલા ઓગરાદાહ કાંહ રેહ ?

ઓગરાદાસ—અધ્યા, ઓગરાદાસ નામના તો હંધ
સાડીસડતાડીસ વસે છે—પણ કાંધ ખીજું નામ નીશાણી ?

ગામડીઓ—હોવે બાપજી—ખીજું નામકામ તો
નીખણું—પણ નીહાની આવેલી કે એ ઓલા ઓગરા
બહુ વાંદરા હરખો ચીડાઉ ને રડતી હુરત છે ને મછકેસીમાં
લોક એને રરકંડો કેહે.

ઓગરાદાસ—(અંરંડીઉં પીધું હોય તેવું મોહ કરી)
અરે ત્યારે કેવારનો બોલી મરની—તેતો હુંજ.

બ રો ઉસ્તાદ.

દીલ્હીના એક મુગલાહ શાહાનશાહની હજુરમાં એકવાર
એક જખરદસ્ત ઉઠાઉગીર મીઆં એક ગધેડાંની સાથે હાજર
થઈ અરજ ગુજરી કે “એકાવંદ, મય ગધેડે ઓસ્તાદ હઉં.”

શાહે પુછ્યું “ઠીક, આપ ગધેડી આસ્તાદી કયા કરતેહો.”

“હુરુર, મય ઉનકુ ખાત કરન શીખલાતા હું, ઔર એક બરસ પીછે આ પુરા માહીતગાર હોકે મેરી મુઆફક આપકી હુરુર ખાત કરેંગે. હસ સબબ એક બરસ દીનકી મેરી ઔર એ ગધેડી રાટીકા હુકમ ખુદાવંદ દીજીએ.”

“ખીસમીદલા, આપકુ રાટી મીલેગી લેકીન ઉસ્કી જમાનત કયા દેતેહો.”

“જેહાંપનાહ—જમાનતમેં મેરે જાન હાઝર હય—ઔર કયા?”

શાહે આ વાત કબુલ કીધી અને હુકમ ફરમાવ્યો કે જો એક વરસની મુદતમાં ઉસ્તાદજીનો ગધેડો બોલે નહીં તો ઉસ્તાદજીને ગરદન મારવા. આ સરત મુજબ મીઆં ભાઇને સીધા પાણી મલવા લાગ્યું અને સુખ ચેતમાં મગ્નહ કરવા લાગ્યા.

એક દીવસે મીઆંનો એક દાસ્ત તેને કેહવા લાગ્યો—
“ભાઇ એ તુમને કયા કીઆ—બરસ દીનકી રાટીકે લીએ જાન જાનેકા સોદા કીઆ?”

ઉસ્તાદજી બોલ્યા “અરે જાઓજી! આપતો જેમગઝ હો—કયા મેરી અકકલ ગઇ હુએ?”

દાસ્ત અજબ થઇને પુછવા લાગ્યો “કયું ભલા, જેમગઝ કાસ તરેહસે હુઆ? કયા એ સરતકી ખાત જુઠ હય?”

“અદે નહીં બાપુ, બાત તો સચ હય—લેકીન તેરેકું ઇતના બ્યાલ નહીં આયા કે વખતપર એક બરસકી આગુ મેં મર જાઉંગા ?”

“ખુબ ખુબ, લેકીન નહીં મરેગા તબ કયસા ?”

“અરે યાર, હમ નહીં મરેગા તો રાજાજી મર જાયગે—પીછે તો કછુ શીકર નહીં ?”

“સચ્ચી બાત, લેકીન લાલાજી, રાજાજી નહીં મરેગા જબ તેરી કમબખી આવેગી કે નહીં ?”

“ઇસ્તફર અલ્લા—બોહત કચ્ચા ! મરે યાર ! રાજા નહીં મરેગા તો ગધ્ધા મરનેકા તો મરે હાથમે હુએ ?”

હવે દોસ્તની સુધ ઠેકાણે આવી કે બેહસ્તી તો રૂપયા હજારનું ખાઇ જઈ અગીઆરમે મહીને પંદર રૂપીઆના ગધેડાને પોહોતો કરી મુકશે એટલે કાસર પતી.

ધ ર ડે ધ ડ પ ભુ.

એક ખુદો ખખ પુરૂષ એક ઘણીજ નાહાની છોડી સાથ પરણવા માટે અંધીઆરને બોલાવી લાવ્યો. નાશારીદાર લગાર રમુજી હોવાથી તુરત બિદ સમજી તો ગયા પણ જાણીજોઇને ઢોંગ કરવા પેલી છોડીને કહ્યું “શા તો બા તારે આ બપાવો કોણની સાથ દાના પારવાનો શુરૂતેને કહ્યુંએ કે કશતી કરીને આવો.”

ધર્મીય, અવતાર.

એક લુચ્ચાં બહામણે ઠગાઈ કરી કરી કાંઈક દેવત એકઠું કર્યું હતું પણ રખે કોઈ લઈ જાય તેની ખીકે રાતના પુરે પાધરે ઉંઘેખી નહીં. એકવાર ઘણો વીચાર કરી ઠગાઈ કે પહંસાને એક મુર્તિની પેઠીમાં ભરે અને ત્યાં આગળ દીવો મુકી છાત્રું કે પવીત્ર બણી કોઈ હાથ લગાડેજ નહીં. આ પ્રમાણે કરી તેણે મુર્તિ ઉપર કાગળ વળગાડીયું કે “આ પેઠીમાં રામકૃષ્ણજીની મુર્તિ છે, માટે કોઈએ હાથ અડાડવો નહીં.” આ લખ્યું એક બહુ પોહાંચેલા ચોરના વાંચવામાં આવ્યું ત્યારે તે સમજી ગયો કે આમાં કાંઈ ભૂત છે એટલે પેઠીમાંથી રૂપાઆ કાઢાડી લઈ માંહે એક મુંઝેલ, હંદર નાખ્યો અને મુર્તિને દેવાલની બણી ફેરવી મુકીને ઉપર લખ્યું—“રામકૃષ્ણજી તારા ઉપર કોપાયમાન થવાથી ઉઠી ચાલતા થયા છે અને પોતાને બદલે તારો પોતાનો ખીલે અવતાર મેલી ગયા છે.”

બટ ને પોકલ.

સોહુ—બધા દોહુ, મારા માથામાં ધું ધું ધું આપો દાહાડો થાયછ તે સાચી હશે?

દોહુ—ગધિડા, એટલુંખી નહીં સમજતો? તારા માથામાં ભેળાંને બદલે ખાલી જગ્યા છે તેથી માંહે પવન ભરાઈને આવે છે.

સોહુ—હંકે વણ તારા બાથામાં ધુંધું ધું નહીં થવું કે?

હોહુ—નહીંજ તો.

• સોહુ—ત્યારે તેનું કામણુ જી કે તારા બિજાંમાં તરેલ પડેલી છે તેથી સધળો પવન નીકળી જાય છે.

ન જોવા દેના ગાલ્યાં!

બાળક—(પડોસીને) જી બાવાએ કેહવારીઉંચ કે જે તમે બાહાર નહીં જવાના હોવ તો આપણે સાથે જમશું.

પડોસી—(ખુશીમાં ઉલટી) કેટલે વાગે આવવાનું તે કાંઈ કેહવારીઉંછ આ?

• બાળક—તે તો હોહુ જાણે, પણ આને બમનદાર આપાતા તેવણુ કે જે તમે તો લગનમાં જમવા જવાના છોએ. તેથી બાવાએ માએને કહ્યું કે પડોસી રોજ ધડેલા ખાયચ તેને એક દાહારો નામનું તેજ કરોની કે પછી ખરખર નહીં કરે.

પડોસી—પછી આ?

બાળક—તેથી માએ મોસમેન તેજ કરવા મોકલીએચ. તમે કાંઈ ખરેખર આવતા આવતા નાળે.

પડોસી—વારં આ, બાવાને ને માએને સલામ કેહજે.

(અલખતાં પડોસી પોંચેલા હોતો તેથી ખરાખર સાનને ટકોરે પોતાના મેજબાનને ધર જઈને ઉભા.)

ભર્યમાં બનેલો બનાવ—હું કે હું.

નીચલો હસવા સરખો બનાવ ભર્યમાં પ્રદર્શનની વખતે એક ગ્રહસ્થના ધરમાં બન્યો હતો.

કાઉ અને પેસી નામના બે પારસી જવાનો પ્રદર્શન જોવા માટે ભર્ય ગયા અને એક પારસી ગ્રહસ્થને ત્યાં ઉતર્યા. તેઓ બેહુના ખીછાના એકજ ઓરડામાં હતાં. રાતના તેઓ બાહારથી જમીને આવ્યા ત્યારે બેહુ જન ‘તૈયાર’ યાને પીધેલા હોવાથી હાથમાં હાથ ધાલીને પોતાના ઓરડામાં ગયા અને અંધારું હોવાથી બેહુ જન પેસીના ખીછાના ઉપર બુલમાં સુતા. પેસીના ધોલીઆ આગળ બેહુ બાજુથી ખોલ્લી જગા હતી તેથી કાઉ એક બાજુથી ધોલીઆપર ગયો અને પેસી ખીજ બાજુએથી ચઢડયો. બેહુ મનમાં સમજ્યા કે તેઓ પોતપોતાના ખીછાના ઉપર સુતા છે. કલાકેક સુતા પછી પેસીનો હાથ કાઉના પગ ઉપર લાગ્યાથી પેસી ચોંકીને ઉઠ્યો અને બોલ્યો—“બચ્ચા કાઉ, કાઉ, મારા ધોલીઆ પર મારી સાથે કોઇ આવી સુતુંછ.” કાઉ કેહ “સાર્યે? મારા ધોલીઆ પરખી મારી સાથે કોઇ પહરાણો લાગુ પડ્યોછ” પેસી બોલ્યો “મારા નાહાલાને લાત મારીને નીચે નાખી દેની.” કાઉ કેહ “ઠીક.” એમ કહી બેઉ મીત્રો દારની કુમમાં તથા અંધારામાં એક ખીજને લાતો ઝીલાવવા લાગ્યા. આખરે પેસીએ કાઉને ધોલીઆ પરથી નીચે નાખી દીધો અને બોલી ઉઠ્યો “કાઉ કાઉ.”

કાઉએ રડતે સાદે જવાબ દીધો “ કેમ પેસી ? ”

પેસી કેહ “ મંતો મારા હરીફને મારી કાઢાડ્યો હંકે ! ”

કાઉ કેહ “ તારે તું નસીબવાન દાસ્ત—મનેતો મારા હરીફ નીચે નાખી દીધો.”

કાળજી દુખળા કીયું ?

કેટલાકોને કાંઈખી વાતમાં માથું ધાલવાની ઘણી ટેવ હોય છે. દાખલો :—એક દાડાડે એ મહંસ્યો પવનચક્રી જતાં રસ્તામાં સાથે મળ્યા. એહુ એકકને આળખે નહીં તોયે એકે પુછયું “ સાહેબ મહેરબાન. ગરમી ઘણી પડે છે.”

ખીજાએ જોયું કે આ તો ‘કાળાંમાએ ઠાહેલું’, છે તો એ બોલ્યો “હાજી, લગાર ગરમી પડે છે ખરી.”

પેહેલો બોલ્યો “આ ગામમાં નવાજ આવેલા લાગોછ સાહેબ.”

ખીજાએ દુકામાંજ જવાબ દીધો “હા એમજ છે.”

પેહેલો કેહ “કાંહ ચાલ્યા ?”

ખીજાએ જોયું કે આ જળોને ખેરવવી જોઈએ તેથી બાહરે બાહાર પતાવ્યું કે “કામ છે” અને સઘળા સવાલોના હા—ના—થી જવાબ આપવા માંડ્યા.

પેહેલાએ પુછયું “માફ કરજો સાહેબ—તમે પરણેલા છો કે ?”

“ના.”

“અંહુ—તારે કુંવારા હશે?”

“ના—ના.”

“તોઆહ—હવે હું સમજ્યો. હું ખરેખર દલગીર છું. તમારા શોકાતુર ચેહરાપરથીજ મારે સમજવું હતું કે તમે રંડાયલા છો.”

“એ શું બોલોછ સાહેબ—પરભુલાખી નહીં ને કુંવારાખી નહીં ને રંડાયલાખી નહીં—એમ કંઈ બને સાહેબ?”

આથી ખીજનું ક્ષણજ પાછી આવ્યું તેથી બોલી ઉઠ્યો—“તો ભાઈ, કાજીજી કુબળા કીધું તો કેહ સારે માંવકી પંચાત. અમસ્થો કાંય તારું ને મારું માથું ઝીકેછ—મારા છુટા છેડા થયલા છે—જા બાપુ તારે રસ્તે ચાલીએ બા.”

આંખે ઉંદરડાં.

ધરડાં અપાઈ—(લગાર આંખના ઉંચાં છે તે ફફડીને) જહાનમમાં જયરે આંખે સીપના બટન! આંખઆ ખેનના ખતોરા! જેવી સોય પોવા જહાંછ કે ભાંગી ને બે કટકા થઈ જાયબ. મરેરે એક મીનીટમાં દસ ખાર ભાંગી ગીઆં. જીએની!

દીકરાનો દીકરો—(પટ પકડીને હસે) અરે બપાઈ—
જુઓરે બપાઈ શું કરેછ. બાવા પેપરમીટની સીસી સાથા
તેમાંથી બપાઈ એક કાહડીને સોય બાજીને બાંછ નાંખેછ !

બપાઈ—તો મોંઘાયા ! તેઓરનો બેબીએ કેળી.

વાહવાહરે મીઝાં બાહે, દેખો ડગલીએ સોસા ટાંકે.

વડોદરામાં બાજે મીઝાં સાહેબો ધરમાં તો બુઝ મરતા
હોય તોખી પતરાછનો ઠાગ નહીં એટલે પોતાને ત્યાં માલા-
કાત કરવા આવનારાઓને દેખાડવા માંગે કે પોતાની પાસે
નફર ચાકરોનો દુકાળ નથી. દાખલા તરીકે એક ધણુજ
પાતલા ને નાહાના મીઝાં જેઓનું નામ 'ઝબરદસ્તખાં'
કરી હતું તેઓને ત્યાં એક રસોઈઆ શીવાય ખીજી કોઈ
ન હતું તોખી જ્યારે રોઈ બાહારનું મળવા આવે ત્યારે
મીઝાં સાહેબ હાંક પાડે—

“કોઈ હોય ?

ત્યારે માહેથી રસોઈઆ બુમ પાડે—“હાઝર ખોદાવંદ”
વળી મીઝાં હમામમાંજ પુછે—“કુશરા સબ કહાં ગયે ?”

બબરચી માહેથી બુમ પાડે “એક મર ગયે, ચાર જલા-
વન ગયે, એક રૂઠ ગયે, દો મનાવન ગયે, સરદારસીંગ બબર
ગયા, બંદા હાઝર હય.” (તેમાંથી નવાનું ટકા બાદ હો.)

તેરી ભે'સા'ને મેરી ખોચાં પાડી.

ભાણીઆ સુતાર એક દહાડે સાંજના પીઠામાં જમ પોતાના આખ્યા રાજનો દારૂ પી ગયો અને ખાલી હાથે ઘર જતાં ડોહની સાથ છીટાં શોધવાનો ધણે શોક થઇ આવ્યો તેથી વીચાર કરેછે—‘મારી રાંડ ને હહરીની જગતી આહે તો રાંડનો આટો લહન કરી લાખું કે એવડી રાત જગવાનું તારું કામ હું? ને મારું તલ કેમ ખારી લાખું. ને ને રાંડ ઉંઘેલી આહે તો રાંડનો તોટો પીહું કે મારા આએવા પેહલાં હુતીજ કેમ કરી? હુંખીતો ખરો કે આને એ રાંડને મારવાનો ને ફર મારવાનો.’”

કયાં ગાંગા શાહુ ને કયાં ગાંગા તેલી.

દરદી—અરે અરે ડાકટર સાહેબ—દાંત તો એવા દુખેછ જણે હવડાં મારો જીવ જશે. અ-હ-હ-હ જરા તપાસીને કાઢાડજો હો કે ડાકટર.

ડાકટર—તમે કાંઈ ફર ન કરો હું એક પલમાં કાઢાડી નાખીશ. (ડાકટરે સેહલાઇથી દાંત કાઢાડવા પછી.)

દરદી—ઘણી મહરબાની થઇ સાહેબ—તમારી શું શી થઇ?

ડાકટર—હું હંમેશ દસ રૂપીઆ લઉંછ.

હું તો ખરે કે અં રાંડને મારવાનો.—૧૩૮

હરદી—૧૦ રૂપિયા! એક મીનીટ કામ કીધું તેના ૧૦ રૂપિયા! જાઓરે મારા સાહેબ! બે વરસની વાત ઉપર એક ડાકટરે મારા કોહેલા દાંત તોડી પાડ્યો તેણે બચારાએ બે કલાક મેહનત કીધી અને મારા દાંત ચીમટામાં પકડી અને આપે ઝોરડે દોડાવ્યો અને કાંઈ ડબ્બન વખત તો પકડ છટકી ગઈ અને બચારે પસીને પસીને થઈ ગયો તેણે મારી પાસે મજબૂરીના છ આના લીધા અને તમને ૧૦, રૂપિયા શાના જોઈએ! તમે કાંઈ મારી મથકરી બથકરી કરો છ કે? તેની મેહનત કાંઈ ને તમારી મેહનત કાંઈ!!”

મરી અધેલી મત ભુલીઓ.

કપતાન હાબસન નામના એક અમલદારને લીપઝીકની લડાઈમાં પગમાં ગોળી લાગી. તેને તુરત તેના શેહરમાં ઇંગ્લેન્ડ લાવ્યા પછી ડાકટરોએ મસલહત કરી તેનો પગ કાપી કાઢાડ્યો. કામ બલાસ થવા પછી સઘળા દલગીર ચેહરે બેડા હતા પણ કપતાનનો “બલાક બોય” ચાને ખુટોને બલાકીંગ મારનારો છોકરો ખુશીમાં એમથી તેમ ફરતો જણાયો. આ ઉપરથી ખીજ નોકરોએ તેને પુછ્યું “કેમ ટામ, આપણા શેહને આવી મોટી અડચણ થઈ તેથી અમે બધા દલગીર છઈએ અને તું એમ લહેરી કેમ?”

રામે જવાબ દેવો—“મારી છાંતીનું ખરણું સ્વધ કામ આણું થઈ ગયું. હવેથી મને જે બુટને બદલે ફક્ત એકજ બુટને બલાકાંગ મારવું પડશે?”

એનો જવાબ શું?

માણિકજી માસ્તર એક દહાડે પોતાની સ્કુલના છોકરા-ઓને સરઘસના આકારમાં લઈ લોકોને દેખાડવા સાથે આતથમેહરામ જતા હતા. આ ઉપરથી એ મથકેરા દોસ્તે પુછ્યું કે “કાંઈ જાઓછ?”

“વરસાદને સાથે બંદગી કરવા.”

“તે તો ખરું પણ સાથે છોકરાઓને લઈ જવાની મક્કસદ શું?”

એ ખીયારા બેથુનાહ છે માટે એઓની દાઆ હંમેશ ખોદા કબુલ રાખેછ.”

મથકેરા બોલ્યો “નહીં ભાઈ તારી બુલ છે. જો છોકરા-ઓની સઘળી દાઆ કબુલ થતી હોત તો સ્કુલમાં આખું વરષ રજા હોત અને સઘળા માસ્તરો મરી ગીઆ હોત—તમે સુધાં?”

આંધળો બેઠક.

એક સોદાગરનો ટાપ બેઠકે દોસ્ત હશે. એતેકાક એવા અન્યો કે એકવાર સોદાગર બણે આજારી પડ્યો તેને જોવા જવા બેઠકે નીકળ્યો. રસ્તે જતાં બેઠકે મનથી વમાસે છે કે “જતાંને વાર પેહલાં સલામ કરીશ ને પુછીશ કે—“ કેમ ભાઈ તખીયત કેવી?” ત્યારે દોસ્ત જવાબ દેશે કે “ઠીક” ત્યારે હું બોલીશ કે “શોકરાનાં—શોકરાના.” ફરીથી પુછીશ કે “આવા પીવાનું શું લખ્યો છે?” તે ઉત્તર દેશે કે “દાળ ભાત” ત્યારે હું કહીશ “ભલે—ભલે—વળી હું પુછીશ કે “ડાકટર કોણ છે?” ત્યારે કેહેશે કે “ફલાણો ફલાણો” હું કહીશ કે ઇશ્વર તમારી તેને હાથે ખલાસી કરે.”

આ સમયે નક્કી કરી બેઠકે દોસ્તને ત્યાં આવ્યો અને સલામ કરી બેઠકે પછી પુછ્યું—

“કેમ ભાઈ કેવી ખબર?”

ખીમાર જે તાવથી બળતેક હતેક તે બોલ્યો—“પુછ ના વાર, હું તો તાવથી બળીને આક થઈ જઈ છું.”

બેઠકે ડાળા ઉંચે ચડડાવી બોલ્યો—“શોકરાવા શોકરાના! આવા પીવાનું શું લખ્યો છે?”

એકતો ખીમાર તાવથી પીડાતો તેમાં પેલાના જવાબથી કચવાઈને બોલ્યો—“આવાનું વાલકેશ્વરના ખયરા.”

બેઠકે બોલ્યો—“ભલે ભલે, ડાકટર કોણ છે ને શું કેહે છે?”

દાસ કોર મરડીને બોલ્યો “ડાકરને બદલે હવડાં તો માહત છે.”

બહેરો બોલ્યો “બોદા તેને હાથે તમુને અલાસી કરે!”

અગાંમ બુધ્ધી વાણીયો ને પચ્છમ બુદ્ધી બ્રહ્મ,
તરક વગરનું તરકડું તે મુકી મેલે ધ્વમ.

એક વાણીએ અને એક બ્રાહ્મણ બન્ને જાણુ મુસાફરી કરતે રસ્તામાં એક પહાણની સોબત થઇ. વાતો કરતાં બ્રાહ્મણને કમબખ્તીએ ઘેરીએ તેથી બોલ્યો “અલ્યા મીઆં, તમે પીરને માનો છો તે કરતાં જો અમારા માહદેવને માનો તો તમારી દાઢીના વાળ નીકળી જાય ને માથાં ઉપર ચોટલી ઉગે.” આ વાત સંભળી મીઆં તો છીકી પડ્યા અને બ્રાહ્મણને બરડા ઉપર ધ્વમ દેતી મુકી લગાવી ને બોલ્યા “મેરે રાંડકા બંમન, તેરી આલ અકલાદકા સત્યાનાથ જાવે. તું જમાદારકું પચ્છેછાનતે નહીં? અખી ગળા કાટકે તેરે માહદેવ કાડેવકું જહાનુમમે ડાહુંગા.” આ ટાંકણે વાણીએ વાણીઆ ગત લગાવી અને મીઆંને ઠૂંડા પાડ્યા પણ મનમાં વીચાર કીધો કે આ તરકડે બચારા બ્રાહ્મણનું અથાણુ કર્યું તો એમને સુખ જવા દેવા નહીં.

આગળ ચાલતાં એક પુલસીનું ગ્રાડ આવ્યું તેને જોઇ વાણીએ બે હાથ જોડી બોલ્યો “હે ટરસી માતા, હાર

કરજે” ને બ્રાહ્મણ પણ પગે લાગ્યો. આ જોઈ મીઆંલાઈ પુછવા લાગ્યો “કયુંબે બનીએ! એ કાયકો આહાર હય, આર ઈનકુ કાયકુ પાંઉ પડતે હા?”

વાણીએ ઉત્તર દીધો “જમાડાડ સાહેબ એ તો અમારી માટા સે, તેથી અમે પગે રાગીએ સીએ.”

મીઆંએ કહ્યું “અપે બદલખત, માતા કયા?”

“માટા ટે અમારી મા!”

આ સાંભળી મીઆંએ તુળસીનું ઝાડ તોડી પોતાના પગ તળે કચડ્યું અને કેહવા લાગ્યો “અપે દેખ તેરી માતાકુ કએસે મં નચાતા હું” એમ કહી તુળસીના ઝાડને પોતાના અંગ સાથ મરડી મચડીને ઘસવા લાગ્યો. વાણીએ બોલ્યો—“જમાડાડ સાહેબ, ટમે મોટાં માણસ છો ટે જે કરેા ટે ખડું.”

હવે ત્રણે જણ આગળ ચાલવા માંડયા. રસ્તે કૌવચના વેલાનું વન આવ્યું તે જોઈ વાણીએ લાંબો થઈ પગે લાગવા માંડ્યો ને બ્રાહ્મણ પણ તેમજ કરવા લાગ્યો. આ જોઈ મીઆં અજબ થઈ વળી પાછો પુછવા લાગ્યો—“અપે હએવાન—અખી કયા કર રહો હે?”

વાણીએ કેહ ‘જમાડાડ સાહેબ એટો અમારા પીટા સે.’

મીઆં બોલ્યા “જખતો તેરે પીતાકુખી મં વએસા હાલ હવાલ કરંગા” એમ કહી કૌવચના વેલામાં આંખ

વીચીને પડ્યો ને તેના કાફડા લઈ પોતાના હોલ સાથ ખુબ
 ઘસવા લાગ્યો. થોડીવાર થઈ કે પછી શું કેહવું! વીતી
 હોય તે જાણે. મીઝાં લાઇતો ઉંચા નીચા થઈ આપે
 આંગે ખરે ખરે ઘવડવા મડી પડ્યા અને વેદના સમેત
 આમથી તેમ કુદવા લાગ્યા. જ્યારે નજ ખમાયું ત્યારે
 બોલ્યો “અરે શેઠ મી શેઠ! એ તુમારે બાવાકુ કુચ
 સમજવજી, મેરે તન બદનમે આગકા સોલ ચલ રહા હમે-
 અરે હા! તોખાહ એલાહી! અબ મેં કયુ તુમારે બાવાકુ
 નહીં સતાઈ, તુમારે કસમ! મેરી કયા કમખત્રી કે મુજે
 એ સુખા. હીંદુકી અમ્માતો અસરાફ લેકીન બાવાતો ખુરા
 રે ખુરા! તોખાહ તોખાહ! ઇસ્સેતો મરના બેહતર.”

આ ઠાંકણે વાણીઓ ને પ્રાહમણ પોખારા ગણી ગયા
 અને મીઝાંલાઈ તલ પાપડ થઈ રહ્યા હતા તેવામાં એક
 ગોવાલીઓ આવ્યો અને મીઝાંથી સમજો હેવાલ સાંભળી
 સમજી ગયો કે મીઝાં લાઇતો ધાટતો ઠીક ઘડાયો છે.
 ખરી વાત છે કે:—

અગમ બુદ્ધી વાણીઓ.

પચ્છમ બુદ્ધી પ્રાંહમ,

તરક વગરનું તરકડું,

તે મુકકી મેલે દધમ.

પછી દયા લાવી મીઝાંના કપડાં કહડાવી આંગે સમજી
 છાંજી એળી ખુબ નહાયાડીઓ અને બી ચોળી સાસરે
 વળાવ્યો.

વીંત્ર વગર વીંચારથી, બેઠ્ઠે બોલ અધાંમ,
ગુરત મુની તરફે મુકકી મેલી દધામ.
વણીક વીંચારી કોચને કર્યા પડી પ્રમાણ,
તે તરે અંગે ધશી, કુઃખ પામ્યો તે હામ.

મારા બાપ!

ડાક્ટર જનસનને ખુશામતની ઘણીજ છીટ હતી. એક-
વાર એક મંડળીમાં તે બેસીને વાતો કરેછે તેને રાજી
રાખવા અને ખુશામત કરવા એક પુરૂષ, ડાક્ટર જનસન
કાંઈપી બોલે તે સાંભળી ઘણીજ હસે અને ડોકાં વાંકાં ટીકાં
કરે. થાડોક વાર સુધીતો જનસન ખામોસ કરી ગયો
પણ પછી દર મીનીટે “હા—હા—હા—હી—હી—હી”
નહીં ખમાયું એટલે પેલા તરફ ફરીને બોલ્યો—“સાહેબ
શું છે? મારેથી કાંઈ એવું તો નથી બોલાયું કે જે તમારા
ભેજાંમાં ઉતર્યું હોય?”

પાદશાહ ને ગોલામ.

પાદશાહ આલમગીરની દરબારમાં ઁકવાર ઁક મશકેરા આવ્યો. ઘણોકવાર વાતચીત કરવા પછી પાદશાહે તેને ધીરજ આપી કે તું કાંઇખી મશકેરી કરથે તેની ચીંતા નહીં. હું તને વચન આપુંછું કે તને કોઇ વાતની અલવલ આવવા દેનાર નથી, થોડેકવાર પછી પાદશાહે પુછયું— “અઁમે લહુઆ. તને પાના રમતાં આવડેછ કે?”

મશકેરાઁમે હાથ જોડી જવાબ દીધો—“નહીં જેહાંપનાહ—”

પાદશાહે પુછયું “કાંય વાર—તેમાં શું મુશકેલ છે?”

લહુઆ બોલ્યો—“સાહેબ પાદશાહ અને ગોલામ વચે કસો ફરક મને તો લાગતો નથી!”

આટો બાફીઁ.

ગણુદેવીથી ફકીરજી ફટાકીઆ ઁકવાર મુંબઈ આવ્યા અને પોતાના મીત્ર પેસ્તનજીને ઘર મળવા ગયા. પેસ્તનજી કપડાં બદલતા હતા તેથી ફકીરજીને કેહવાડયું કે “હાલ”માં બેસો. હું અબઘડી આવુંછું. ફકીરજી વાંચવાની ટેબલ આગળ બેઠા, અને કકાથી ખખે પારખતાં આનડતો ન હતો તોઁમે ઠાલી ભપકો દેખાડવા ટેબલ ઉપર ગુજરાતી દીક્ષનરી પડેલી હતી તે લઈ આમથી તેમ પાણી ઉઠાવવા લાગ્યા. ઁવામાં પેસ્તનજી આવ્યા તેઁમેઁમે ફકીરજીને આ પ્રમાણે ગુતાયલા જોઇ પુછયું—“કેમ ફકીરજી ઁ ચોપડી કેરી છે?”

“સારી છે, કોઇ કોઇ વાત મળતી છે.”—૧૪૭

ફકીરજીની બધા જાણે કે ચોપડી ખરખી છે કે લાટીન છે તોજી હમામમાં જ બોલ્યા “સારી છે, માહે કોઈ કોઈ વાતો ઘણી વાંચવા લાગ્યેક છે !”

એક નવો ફીલસુફ.

જાંહાંગીરજી પોત્તીઆ પેહેલાં સુતાર હતા તે ઉપરથી કન-ટરાકટર થયા અને અચ્ચુચ હાથમાં માટો છાંદો આવી ગયો તેથી વાલકેશ્વરમાં બંગલો લઈ ભપકામાં રહેવા લાગ્યા. એકવાર તેમના એક મીત્રે સુચના કીતી કે “તમે એક લાઇબ્રેરી રાખો તો સારું લાગશે.”

આ વાત જાંહાંગીરજીને ઘણી પસંદ આવી અને તેજ મીત્રને સોંપ્યું કે તમે પોતેજ સારી સારી ચોપડીઓ ખરીદ કરી મોકલજો. ચોપડીઓ આવી અને ગોઠવાઈ પછી જાંહાંગીરજીએ પોતાના દોસ્તને નીચે મુજબ પોંહચ લખી મોકલી “ભાઈજી, ટમેએ ચોપડીઓ પસંદ કરીને મોકરી દેથી ટમારી ગતી મેહરબાની થઈ—એમો કોઈ શીરડોસીને નામ લખનારની ચે પરી છે દેતાં મેં જે ચાર પાહાના વાંચેઆંટે મળતા છે. વરી રામાયણ કરીનેજી છે દેખી વાંચવા લાગ્યેક છે દેથીને એ જે સાહેબો આવે પછી ખીજી ચોપડીઓ છપાવે દેખી મારેવરે લેખને મોકરજો.”

બે ધારની તરવાર.

નસહુ નસુગ હમેશ ધણા મેલાં કપડાં પેહડતો તે ઉપરથી એકવાર તેના દોસ્ત અરદશરે તેને કપડો આપ્યો—“દોસ્ત નસહુ, તું હમેશ ધણો મેલો રેહછ તે ઠીક નહીં”

નસહુ બોલ્યો—“પણ મને બાહાર કોણુ ઝાળખેછ કે એ કોણુ છે—પછી મેલા ને સોજાજ તેમાં ફેરક શું?”

“પણ અભાગીઆ; તું ઘેરમાંની મેલો રેહછની?”

“હા ખરું! પણ ઘેરમાં તો મને સઉ કોઇ ઝાળખેછ એટલે પછી ફેરક શું?”

ફેકત સંમજણમાં ફેર.

છોકરો—(અજાણી અગીઆરીમાં જઈ) માબેદ સાહેબ મારે ઘેર મારા ભાઈની ઘેહે સારવા સારું તમુને બોલાવેછ.

માબેદ બાદશાહ—(ખુશી થઈને) હું! પાલ આપ્યો—તારો ભાઈ કાંઈ રેહતોયો બા?

છોકરો—રેહતોતો કાંઈ વરી? કયેબી નહીં.

માબેદ—પણ તારે મરી કાંઈ ગીઆ?

છોકરો—દસ્તુરજી, તે મરી નહીં ગીઆ.

માબેદ—આ બેગીબાપ એમ શું બોલેશ. તારે શેશા-રવા શું કામ તેરવા આપ્યો?

છોકરો—તે રવાન ઘેરમાં પરી રહ્યુંય તે.

માબેદ—અવાખશ પશેમાન ! (જેડાની માંચને હાથ લગાડી) ઐ આઐ પંશાટ કેમ જોવાય. અરે બાપુ તારા ભધને શું થયુંતું ?

છોકરો—કંઈ થયુંતું નહીં સાહેબ.

માબેદ—અરે પણ બેઠીબાપ ગાંડા—બોલતી શુંય તે.

છોકરો—દસ્તુરજી, પણ તમે બરાબર પુછો તારે કેહું કેની—મારાં માય હવરાંજ વીઆયાં ને મુવેલો છોકરો જનયો?"

નીરદોષ મોહોડાન.

એક દહાડે હું તથા મારી સ્ત્રી કરી વાતે બેઠાં હૈએ તેટલાં પેસતનજી કારામાએ મળવા આંચા. તેવણે મને જોયો નહીં એટલે હું બાહાર ગયલો છું એવું અડારી તેવણને દુંકેથી પતાવવાનું મારી બાયડીને સોંપી હું ઝોરડામાં ભરાઈ મથેદ અને મનમાં ધાર્યું કે તે ન જોય તેમ બાહાર વઢી જઈશું. પેસતનજી આંચા અને મારી સ્ત્રી સાથ લંબાણ વાત ચલાવે છે તેટલાં મેં મારા નાહાના દીકરા સાવકને કાનમાં કહ્યું કે “જો મારી પાધરી તાંહાં પેલા ઝોરડામાં હશે તે મુગો મુગો હરસે લઈ આવ.”

સાવક પેલાં બે જન બેઠાં છે તે ઝોરડામાં ગયો અને ગુપચુપ પાધરી શોધવા માંડી. મારી સ્ત્રીએ નીદોષપણે પુછ્યું “દીકરા શું શોધેછ?”

સાવકે તેટલાંજ નીદોપપણાથી ઉત્તર દીધા. “પાપા પાસેના ઝોરડામાં બરાયલા છે કેની તેવણુ હલ્લુસે ખાહાર જવા પોતાની પાધરી માંગેછ !!”

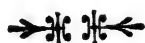
બે વાલમમાં સમાપ્ત.

ક્રાંસ દશનેા એક પાદશાહ પોતાની દરબારનાં એક ઉમરાવ ઉપર ઘણા મહરબાન હતો. એકવાર પાદશાહે પોતાની સાલગ્રેહને દહાડે સઘળા ઉમરાવોને બર દરબારમાં બક્ષીસો આપી પણ ઉપલા માનીતાને એક મોટી કેતાબ ભેટ આપી. આ જોઈ સઘળાઓ ધણા આશ્ચર્ય પામ્યા. ધર જઈ ઉમરાવ કેતાબ ઉઘાડી જોય છે તો માહે પાના હતાં નહી પણ પાનાની જગ્યા કોતરી કાઢાડી માહે સોનાની મોહરો છલા-છલ ભરી હતી. ખીજે દીને દરબારમાં શાહે ઉમરાવને પુછ્યું—“કેમ મારી બક્ષેસ આપેલી કેતાબ તને પસંદ આવી ?”

ઉમરાવે જવાબ દીધો—“હા, ગરીબ પરવર તમારી કેતાબ ઘણીજ ઓત્તમ ચીજેથી ભરેલી છે પણ ગ્રંથકર્તાએ તે પુરી કીધી નથી તેથી જ્યારેખી એનું ખીજું વાલમ તયાર થાય ત્યારે એનાયત કરશોતો તમારો જવેદાન સુધીનો ઉપકારી થઈ રહીશ.”

અલબત્તે પાદશાહ આ અરજનો બેદ સમજી જઇ મનમાં મધન થયો અને ખીજે પ્રસંગે ખીજી તેવીજ કેતાબ પોતાના માનીતા ઉમરાવ ઉપર અસરશીઆ ભરીને મોકલી. પણ આ વેળા કેતાબ ઉપર સોનેરી મોઢા હરફે લખ્યું હતું :—

બે વાલમમાં સમાપ્ત.

અગુ પીછુ સંભાલીઓ.

એક ચીખાવણા ફ્રેંચ અમલદાર સાત્રારણુ સોલજરના દરજ્જા ઉપરથી ખુશામત કરતે કર્નેલ થવા પામ્યો હતો— એકવાર એવું બન્યું કે કર્નેલ સાહેબ કવાયદ લેતા હતા તેમાં એક સોલજરના કપડાં ધણું મેલાં જોયાં. આ ઉપરથી ખુબ મીઝજમાં આવી વૃંદાઇથી સોલજરને કહ્યું “એશરમ, કવાયદ ઉપર આવાં મેલાં કપડાં સાથે કેમ આવ્યો? હું જ્યારે સોલજર ઉપર હતો ત્યારે મને વૃંદા કોઇ દહાડેખી મેલાં કપડાં સાથે જોયો હતો?”

સોલજરે નીચું જોઇ ઉત્તર દીધો “તહીં સાહેબ, પણ તે વખત તમારી મા ધોભણુનો ધંધો કરતાં હતાં!”

ભ ૨ ઉં ધ .

મારા બાપના બપોઇની ઉંઘ ધણીજ સરસ હતી—ધણીજ સરસ—એટલી તો સરસ કે એકવાર તેવણુ ટેબલ ઉપર બેઠાં બેઠાં એંકા ખાઇને સુઈ ગયાં તે એવાં તો બર ઉંઘમાં

પડ્યાં કે ટેબલ ઉપર પડેલી બાટલી તથા વાટકો અને બપા-
ઇનાં નાકના ટીચકાં સાથે એક કરોળીઆએ પોતાનું જાણું
બાંધ્યું તોએ બપાઈ જાગ૨ત થયાં નહીં.

ઘોડામાં કાંઈ મના નહીં.

એક ગ્રહસ્થે એક ઘોડો ખરીદ કીધો. સાટું નક્કી થવા
પછી તથા રોકડ હાથમાં આવ્યા પછી ખરીદદાર ઘોડાના
ધણીને પુછેછે “જે ભાઈ, તારો ઘોડો તો મ’ લીધો અને હવે
તો કાંઈ બાકી નથી, ખરેખર કેહ એનામાં શી ખામીઆ છે?”

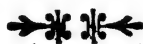
અસલ ધણીએ ઉત્તર દીધો “એને કાંઈજ ખામીઆ નથી.
ફક્ત બેજ વસતે પાધરો નથી.”

“તે શું?”

“એકતો એ કે એને છુટો મુકયા પછી પકડવો ધણી
મુશકેલ પડેછે.”

“અંહ! તેમાં કાંઈ દમ નહીં. ખીજું કાંઈ છે?”

“ને ખીજું એ કે પકડાયા પછી એ ડોડીને કામનો નથી.”

અક્કલ બહી કે ભેસં.

અમરતલાલ લખેસરી એકવાર આજારી પડયા ત્યારે ડાક-
ટરે જે દવાઈ લખી આપી હતી તે રંગે કાળી હતી. બપોરના
દવાઈ આપતાં ભાણે ચુકયો અને બુલમાં ખરી. શીશીને

કરોળીઆમ્મિ નાક સાથ જળું:પાંધું.—૧૫૨

ઠેકાણે શાહીની શીશીમાંથી એક ગ્લાસ ભરી અમરતલાલને પાઇ દીધું. જેવી શાહી પેટમાં ગઇ કે થેંટો ઝો—ઝો કરી ગળાં તાણવા લાગ્યા અને ભાણાને ગાળો ભાંડવા પડ્યા. ભાણે ગભરાઇતો મથો પણ જીવ ઠેકાણે રાખી થેંટના લખવાની મેજ ઉપરથી શાહી ચુસવાનું કાગળ ઉંચકી લાવ્યો અને કરગરીને અમરતલાલને કહ્યું “ આ ઘો હેઠ, થોડાંક આ કાગરીઆં ચાવીને ખાઇ જાઓ કે બધી હાઇ ચુકાઇ જશે.”

મરી અધેલી મત ભુકીઓ.

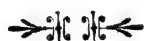
અમીરીકાના એક પત્રમાં નીચલી જાહેર ખબર આવેલી હતી.

“ જાણાવવાને ધણાજ દલગીર છેએ કે અમારા એક ધરાકના કુટુંબમાં ધણાજ દુઃખદાયક બનાવ બન્યોછે. એમ બન્યું કે ગયા અઠવાડયામાં ઉપલા અમારા મીત્રે અમારું ન્યુસપેપર કોઇ પડોસીને લાંબી વાંચવા મંગાવ્યું. હવે તે પડોસીને લાં કોઇને શીતળા આવેલા હશે તેથી તે ન્યુસપેપરને રસી લાગી અને અમારા મીત્રના કુટુંબમાં આ રોગ દાખલ થયો. પરીણામ એ નીપજ્યું કે ખીજે દીને આખ્યાં ઘરમાં સર્વને શીતળા આવ્યા અને ચાર દીવસમાં બાપ મરી ગયો, છોકરા મરી ગયા, મા મરી ગઇ, બે વહુ મરી ગઇ અને બાકી રહેલી સાસુ તથા સાળી મરી ગઇ અને આ દુખી હેવાલ જાહેર કરવાનેખી કોઇ જીવનું રહ્યું નથી—માટે અમારી એલતેમાસછે કે કોઇએ એખીજના ધરમાંથી ન્યુસપેપર વાંચવા મંગાવવું નહીં કેમકે એમ કરવું ધણું જોખમ ભરેલુંછે ? ”

ચારને ઘેર ચાર પડેણા.

“આ શહેરમાં દારૂ વેચવાનો હુકમ નથી સાહેબ, તમને જોઈએ તો એકાદ ગલાસ પીઓ અને પછી મોહાડું સમારવાની ખીસકોટના આના ત્રણ પડશે.”

આ પ્રમાણે એક દારૂનો દુકાનદાર બોલ્યો કેમકે તે ગામમાં દારૂ વેચવાની મનાઈ હતી પણ તે ખીસકોટને બાહાણે દારૂ વેચતો હતો. જે ધણીનું નાક સુકાયું હતું તે મથકેરો હોવાથી ગલાસ ભરાવી આવી ગયો, પછી દારૂવાળાએ ખીસકોટ આગળ ધરી જે જોઈ પીનાર બોલ્યો “નહીં ઠંકયું—તમારી ખીસકોટ ઘણી માંધી છે. અંજરમાં આનાની ત્રણ મળે છે, સાહેબ મહેરબાન”.

ક રે ગા સો પા વે ગા.

એકવાર એક વકીલ પોતાની અતુરાઈ દેખાડવા એક શાક્ષીને ઘણો ધમકાવીને ઉલટ પાલટ તપાસતો હતો. શાક્ષીને ધભરાવીને તે બોલ્યો “તારા ચહેરા ઉપરજી તું હુરચો માણસ દેખાય છે” આ ઉપરથી શાક્ષી બોલ્યો “હરે, પણ મેં આજેજી જાણ્યું કે મારો ચહેરો આરશી છે.”

૮૧ જા ય ૩ એ.

એક પાદશાહને વાત સાંભળતાં “પીછે પીછે” કરી તાપસી પુરવાની ઘણી ટેવ હતી. એ નહારી ટેવ ભાંજવાનો લહુઆએ ઠરાવ કર્યો અને લાગ જોડ વાત કરવા બેઠો.

“જેહાંપનાહ, એક કુવા યા.”

પાદશાહ—પીછે.

લહુઆ—ઉસમે પાનસે કચ્ચતર ડાળા.

પાદશાહ—પીછે.

લહુઆ—ઉસકી ઉપર એક ચદર ઢાંપી.

પાદશાહ—પીછે.

લહુઆ—પીછે ઉસમેસે એક કચ્ચતર નીકાલકર કુરૂ કીઆ.

પાદશાહ—પીછે.

લહુઆ—પીછે દુશરા નીકાલકે કુરૂ કીઆ.

પાદશાહ—પીછે.

લહુઆ—પીછે તીસરા નીકાલકે કુરૂ કીઆ.

પાદશાહ—પીછે.

લહુઆ—પીછે ચઉથા નીકાલ કે કુરૂ કીઆ.

પાદશાહ—(ચીરડાધને) અમે હેમક! એ તેરા “કુરૂ” કય પુરા હોવેગા.

લહુઆ—મરીબપરવર અપના “પીછે” પુરા હોવેગા તબ.

અલખત આ પછીથી પાદશાહને ચક્રુતમ લાગી અને તે દીવસથી “પીછે” ખોલતાં અચકવા લાગ્યો.

ધણી હુશીયાર.

એક મશકેરો એકવાર ઠંડા ખવાસના એક પાદરી સાથે ખોતાની ચાલાકી દેખાડવા ગયો.

મશકેરો—પાદરી સારું આપણા દેશમાં બે ધધિડા બાહાર ગામથી આવ્યા હતા તેમાંનો એક મેં સાંભળ્યું કે મરી ગયો—ખરી વાત?

પાદરી—હા.

મશકેરો—તે કયો મરી ગયો નર કે માદા?

પાદરી—માદા.

મશકેરો—સાહેબ, સુમારેજ ઠોકો છો કે? તમે કેમ જાણ્યું?

પાદરી—કેમકે નર ગધિડો તો મારી નજર આગળજ છે.

ચીઞીચાબી ધનકુખાઈ.

એક લગાર ચીખાવલી ચી નામાંકીત ડાક્ટર જનસન આગળ એકવાર ડાહી થવા ગઈ. તે ખોલી “ડાક્ટર, હું ઘણી ખુશી છે” કે તમોએ તમારી ‘ડીક્શનરી’માં નહારા શબ્દો

દાખલ કર્યા નથી. ડાકટરે કરડાઇથી ઉત્તર દીધો “અને હું ધણી દલગીર છું કે તમે સ્ત્રી જાતી યહન એવા મુદ્દો શોધવાની તજવીજ કીધી.”

કાળાં માય ટાહે છું !

એકવાર અમરત નામની સ્ત્રી પોતાની બેહનપણી ધનકોરને મળીવા આવી. અલબત્તે આ અમરત માટી પીડા હતી તોય લાયકીને અર્થે તેણીને સારો આવકાર દીધો. નીચે જે વાતચીત લખી છે તેમાં સાદા અક્ષર ધનકોરખાઇએ માટે સાદે અને કાળા અક્ષર મનમાં બોલેલા સમજવા.

હા હુ રા.

આવો બેહનની અમરતી, આવ્યાં ક્યાંથી તમ;
ધર માઈ પાવન કર્યું—એસો માગ સમ.
ક્યમ એવાં ભાષાં થયાં, જવા ન હઉં આજ;
(રાંડની ચોખ્ખી આવી છે, ભોજન ખાત્રા કાજ !)
જમની, નંદો દીકરી, ક્યમ ન લાવ્યાં સાથ,
લોકક ઠીક એવી નહીં, કહું છું જોડી હાથ;
અહીં સઘળી નીરાંત છે, ઉંચાં એસો બેહન,
(પથારી માંડી બેઠીછે, ક્યમ પતશે એ ખેંન !)
દેવજી આપનો દીકરો ને ક્યાં છે જગજીવન,
નીશાળે ગયા હશે, કેવા મનમોહન;
એવા તમના દીકરા, ભાગ્યશાળી બેહન,
(મુઆ કાળા કાગડા, જેવા ચામાચેના !)

ધરમાં કુશળ ખેત છે. કયમ છે તમના નાથ,
વીસારીં અમને છેક આમ, આવ્યા કયમ ન સાથ;
આવવા તમની ભાલ નહીં, ધન્ય કરતે ખાસ,
ઠીકજ છે નીકાં થતે, દુધપાકનું સત્યાનાંસ !)

કયમ અમરતી જાએ છો, આજ ઉતાવળ કેમ,
મારા નાથ બહુ કોપશે, ઘટે નહીં તમને એમ;
દાહાડો આખો રહેની બેન, હાલતો હોશે નવડાં,
ગાહી આવી લાગેછે, પતશે પાપણી હવડાં !)

આવજો બેહની ! આવજો હો ! જમવા આવજો કોદી,
નાથ લાવજો દીકરા લાવજો, સાથે લાવજો છોડી ;
ઢાંડરો ઉતરતાં ઠોકડ ખાજો, ડોકી ભાંજજો સાફ,)
(મીઠાગાજો હવે મુકજો—ખાટયું ચાટયું માફ.)

સુધા ઇન સાફ.

એક ભાખારી બાપડો ભગીયારાની દુકાન આગળ ઉભો
રહી પકવાનનો વસ લઈ દીલમાં સંતોષ પામતો હતો,
એટલામાં ભગીયારાની નજર તેનાપર પડી તેથી બે ચાર
ગાજો દઈ દામ માંગવા લાગ્યો કે મારાં પકવાનનો તુંએ
વાસ લીધો તે ખાધા બરાબર થયું માટે પૈસા લીધા
વના નહીં છોડું. ”

ગરબડ સાંભળી લોક ભેગું મૂળ્યું અને સધળો અહેવાલ સાંભળી એનો કયમ ચુકાદો કરવો તેનો વીચાર કરવા લાગ્યું. એવામાં એક ચતુર પુરુષ નીકળી આવ્યો. તેણે ધનસાફ કરવાનું માથે લીધું અને ભીખારી પાસેથી થોડા પૈસા લઈ એક વાસણમાં નાખ્યા અને ભડીયારાના કાન આગળ વાસણું લઈ જઈ ખુબ ખણખણાટ કર્યો અને બોલ્યો “આ પૈસાનો સાધ સાંભળી લે, એટલે તારા પકવાનના વાસનું દામ તને મળી ચુક્યું.”

સાહુ ચોર.

જાણીતી વાત છે કે આગળના જમાનાના ચોરો કરતાં હવડાંના ચીલ ઝપટીઆઓ પોતાના કામમાં વધારે પુરા છે. આ નીચલો બનેલો બનાવ ખરો કહેવાય છે.

એકવાર એક પંચી એકાદ ઘરનું બારણું ઉઘાડું જોઈ માંહે પેઠો અને આણીએ પેલીએ હાથ મારી જે મળ્યું તે ખીંછાના ઉપર પડેલાં ગોદડાંમાં વીટાળી ગોદડું માથે ચઢાવ્યું અને જાણે કસામાં હોય નહીં તેમ દાદરા ઉપરથી ધીમે ધીમે ઉતરવા માંડ્યું. ચોખ્ખીયું એવું બન્યું કે દાદરા ઉપરથી પગ છટક્યો અને માથાં ઉપરથી બોલે પડી જઈ ગરબડાટ કરી મુક્યો. આ સાંભળી ઘરનો ઘણી બાહાર નીકળી આવ્યો અને પેલાને હડસેલો મારી પુછે છે—“તું

કોણ છે રે, અને આ શું લખ જાય છે ?” ચોરે ધીરજથી સમયસુમકતા રાખી ઉતર દીધો. ‘સાહેબ કાસ લીલાંઈમાંથી તમે ગોદડું વેચાતું લીધું તે પાંચાડવા આંબો છું. સાહેબ આ લ્યો ને ઐના ફાંચા બાવીસ આણો.

ધણી બોલ્યો “ગોદડું ! ગોદડું સાનું ? મેં કાંઈ લીધું નથી ને હું કાંઈ ફાંચાની વાત જાણુનો નથી ?”

ચોર બોલ્યો “સાહેબ મને તો મારા શેઠે બરાબર ઇલાજી આપી હતી પણ કોણ જાણે બુલો હોમથ. માફ કરજો હો શેઠ, તસ્દી પડી.”

એમ કહી ધરધણીની મદદથીજ ગોદડું માથે ચઢાવી ભપકામાં લાંથી ચાલ્યા ગયા. શેઠ માળા ઉપર જઈ જોયછે તો સધળી સમજ પડી અને પોતાની મુખાઈ ઉપર કપાળ કુટીને રહ્યા.

બા ઈ લ ર ફા હું.

“લાઈ ખલાખી, કરનાટીક આગબોટનું બાઇલર ફાટું ત્યારે તું તો ધભરાઈ ગયો હશે કેમ ?”

ખલાસી—“ધભરાઈ કેમ જતોયો ? મારે ઘેરે મારી રાંડ કોઈ કોઈ વાર એવી ફાટે કે બાઇલર તો તેનાં આગર હો ખીલાદમાં.”

નાળી યું.

સુનતાળીદીવાના નામના શહેરમાં મારતોપ નામનો એક પુરુષ રહે છે તે એટલા તો લાંબો છે કે તેની દાહાડી મુઠવા માટે હાથ મને સીડા ઉપર ચઢડવું પડે છે અને તે રાત્રીએ જ્યારે બાહારથી જમીને આવે છે ત્યારે ત્રીજે માળની બારી-એથી હાથ ધાલી ભાંયતળીએની સાંકળ ઉંધાડે છે !

ઉપલાંથી સરસ.

અલબત્ત નાળીઉં મારવામાં અમેરીકનોથી ચઢતા તો યું પણ બરાબરીઆળી કોઈજ હશે. એકવાર બે ચાર મીત્રો પોત પોતામાં અજ્ઞયખીની વાતો કરતા હતા તેટલાં એક અમેરીકન બોલી ઉઠ્યો “અરે ચારો, મારો એક મીત્ર એક વાર સોલમે માળની બારીએથી પડી ગયો, આ વેળા સધળા માળાના ભાડુનો બારીએથી જોવા દોડી આવ્યાં. પેલો બારીએથી ઉઠ્યાજ ગયલો અમેરીકન જોવા સાતમે માળા સુધી આવ્યો કે તેને પકડી લેવા સારું સાતમા માળાવાળાએ હાથ લાંબા કર્યા. પડનાર ધણી સમજ્યો કે તે શેકહાંડ કરવા આવે છે, પણ હવામાં પડતાં કાંઈ શેકહાંડ થાય, તેથી રડતે સારું બોલ્યો “ભાઈ બોલ્યું” આલ્યું માફ કરજે હો.”

અકકલના ઓઠમીર.

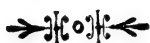
એક દાહાડે એક દુકાનદારે પોતાની દુકાનમાં લોહોડાંના સલીઆ જડવા સાઈં સુથાર મોકલ્યો, સાંજ પડવા આવી હવી એટલે સુતારે સધળા સલીઆ જડીઆ અને સેવટના બે જડતી વખતે બે સલીઆની વચમાં પોતાનું માથું હટું તેની યાદ રહી નહીં. હવે બનાવ એવો બન્યો કે સધળા સલીઆ જડયા પછી હાથમાંથી ‘ડીસપીસ’ પડી ગઈ અને પછી ડોકું કાઢાડવા જાય છે તો નીકળે નહીં. રસ્તો ધણે નવરો હતો તેથી બચારાએ આ હાલતમાં આખી રાત કાઢાડી. સવારમાં લોક ભિયું મળ્યું અને પેહલાંતો શું બનાવ બન્યો છે તે સમજ્યું નહીં, આખરે છટકાંમાં ઉંદર આવી ગયો જોઈ બરડા ઉપર થોડાક સપાટા ઝાડીને પેલા કમબખતનો ખોલાસો કીધો.

છાં ટો પાણી.

મારા ઘરમાં એકવાર એક પરોણો આવ્યો તેને રાતના તેના ઓરડામાં સુવાડીઆ પછી કાંઈ ગરમી પડી હશે તેથી હવા આવવા સાઈં બારી ઉંઘાડવા ઉઠ્યો પણ બારી કંઈ દસાએ છે તે બીજર ન હોવાથી અંધારામાં સામાણ મુકવાની કબજત બારણું ઉંઘાડીયું અને માહે માથું ધાલીયું તો સુકા

જુમલાનો વાસ આવવા લાગ્યો, આ જોઈ ઘણી અજબ થયો અને એક અબર પત્ર પોતાના ગામના વર્તમાન પત્ર ઉપર લખ્યો કે મુંબઈમાં કોઈ કારણથી હવા વીસરી જુમલા જેવી વાસ મારે છે. વર્તમાન પત્રમાં વાંચી વીદવાનો એ મત આપ્યું કે એક જાતની માખી કોઈ ઠેકાણેથી જુમલા ઉપર બેસીને આવતી હશે તેથી આ પ્રમાણે હવામાં વાસ નીકળતો હોવા જોઈએ.

વૃત્ત દાન ને માહા પુન્ય.

એક આખરદાર સ્ત્રીએ એક દિવસ પૃથીયાના શાહનશાહ ફેદ્રીક આગળ કૃપા કરી કે “મારો ઘણી મારી સાથ ઘણી ખરાબ વર્તણૂક ચલાવે છે તેનો સાહેબ કાંઈની ઉપાય કરો.”

શાહે દુકમાં ઉત્તર દીધો “એમાં મારું કાંઈ કામ નહીં.”

પણ સ્ત્રી બોલી “અરે શાહ તું એ શું બોલે છે? તે તારે વીશેની બાહાર બહુ બદ બોલે છે.”

શાહે ઉત્તર દીધો “એમાં તારું કાંઈ કામ નહીં.”

કેહરે માહોડાં શું શું લાવેછ !

ડયુ શેયલુ નામનો એક ફરેંચ મુસાફર એકવાર પોતાની આફ્રીકાની મુસાફરીમાં આવેનગા નદીના કીનારા ઉપર આવેલા એક મુલકમાં જઈ ચઢ્યો. ત્યાંના હુબસી રાજા આખીનડીનીએ તેની ઘણી આગતા સ્વાગતા કરી અને તેને માટે માટું ખાનું આપવાનો ઠરાવ કરીધો. ખીજે દીને સમ-જાએ ખાના ઉપર ખીરાજીઆ ત્યારે શું શું નાજુક વાનીઓ મુકરા ઉપર આવી તેનું વર્ણન નીચે આપ્યું છે:—

ઢોલ તાસાના અવાજ થાજ રાજની ૨૦ રાણીઓ હાથમાં ખાનાના ખુમચા લઈ આવી અને ચઢાઈ ઉપર મુકયા. સરઆતમાં તો એક બાફેલો હાથો હતો ! આ પકવાન સારીપેઠે ચેરવવાને માટે આગળે દાહડેથી ભઠ્ઠી ઉપર ચઢાવ્યું હતું ! એ પછી ખાસ્તું જુજેલું સોસવાટ હતું તેની સાથે લીજુ, મરી વગેરેનું અચાર ઠીક હતું ! એ પછી એક આખોને આખો રોસ્ટ કીધેલો વાંદરો હતો જે માણસના બાલકને રોસ્ટ કીધેલું હોય તેવો આખેહુબ લાગતો હતો ! એ પછી એક રીંછ પકાવેલું હતું પણ તે એવું તો ગંધાવું હતું કે જાણે મુંવેલો ઉંદર ! આ સમજી મુખ્ય વાનીઓ હતી. બાકી પરચુટણ વાણીઓમાં તમારે સાંપના કટલેસ, પાડાના કવાબ વગેરે ખીરાજી રહ્યા હતા !

આ ખાનાની લેહજત કેવી હતી તે બાબે ડયુ શેયલુ શું કેહેછ તે આપણે જોઈએ. હાથીતો ઇંડીઆ રખર જેવા

ચીમટ તે ચવાયખી નહી ને કપાયખી નહી. સૌસવાતનોખી વાસ એવો કે ગળાંમાં ગચકડાં આવે. રીંછતો ઉપર કહયું તેમ નરખ જેવું ગંધાય પણ રાખના પરાણાઓ તો તે હરખાઈ હરખાઈને ખાતા હતા. ખાધામાં ખાધાલાયક વાંદરો હતો ! આ નાસતાનું ખ્યાન વાંચી કદાચ કોઈનું મોહોડાંમાં પાણી છુટે બાકી હમારા તો પેટમાં આંકડાં આવે છે !!

ડયુ થીયલુ કહેછે કે ત્યાંના લોકો આ ખાઈનેજ ધરાતા નથી. પોપટ ધરડા થયા એટલે તેમને ખાઈ જવામાં આવેછે. ગધેડાના ગોસ્તની તો ત્યાં હુકમાઈછે. હીના, વાધ, ચીતો, સાબર, સંધળું લંબાવી નાખવામાં આવેછે. આ જંગલીઓ વાધના ગોસ્તની તો ઘણી વખાણુ કરેછે અને કહેછે કે તે ખાધાથી ધણીક દરદો દર્દ થાયછે.

ભલા કર ભલા હોગા.

નામાંકીત ડાક્ટર જનસન અને બાઝવેલ એ બેહુ મોટા મીત્રો હતા. તેઓ એકવાર સ્કાટલેન્ડમાં મુસાફરી કરત એક પોંહચખાંનામાં મળી ગયા-ડાક્ટર જનસને એક ગોસ્તને ભુંજેલો કકડો ખાનાને માટે મંગાવ્યો અને બાઝવેલ પુડીંગ માગ્યું. ટેબલ ઉપર ખાંતું આવ્યા પછી બાઝવેલ બોલ્યો “વાહ જનસન તારે માટે આવેલું ગોસ્ત કેવું સરસ

પમરેછ ! ” આ પછી જનસન બોલ્યો “ એમછે ત્યારે તો તારે માટે આવેલું પુડીંગ મને ઘણું ભાવી આવ્યું છે અને આજે મને ગોસ્ત ઉપર શોક નથી માટે આપણે અદલઅદલ કરયે.” આ વાત બેહુએ કબુલ કરી. ખાનું ખાઈ રહવા પછી બાઝવેલ અભયખીથી બોલ્યો “ દોસ્ત, આજે તું એ ગોસ્ત ખાવા ના પાડી એ નવાઈ નેવી વાત થઈ ! ” જનસન બોલ્યો “ ખીરાદર, સાચું કહું ? જોની ગોસ્ત બુંજવું હતું તે વખતે આજે બુંજનાર છોકરો આગળ ઉભો રહી માથું ખવડતો હતો અને માથાં ઉપરના પોપડા ગોસ્ત ઉપર પડતા મેં જોયા તેથી મને સુગ લાગી.” બાઝવેલ નાખુશ થઈ બોલ્યો “ દોસ્ત તને એમ કરવું થઈ નહીં, તારી વાત સાંભળી મને અથે કંપારી છુટેછે. અગાઉથીજ મને એમ કહ્યું કેમ નહીં ? ” જનસન કહે “ ત્યારે તો આ વાતની લેહજત જતી રેહ.” બાઝવેલ ગુસ્સે થઈ બોલ્યો—“ એ છોકરાને બોલાવી શીક્ષા કરી જોઈએ—હવે આં આવ રે નાપાક દુકતા—આ તારા આવાં સડલાં માથાં ઉપર ટોપી કેમ પેહડતો નથી ? ” છોકરો અચારો ધભરાઈને બોલ્યો “ સાહેબ મારો કાંઈ કસુર નથી, હું ટોપી તો પેહડું છું પણ આજે તમારે સાઈ પુડીંગ બનાવવાનો આટો ભરવા સાઈ મારી માએ મારી ટોપી લીધી હતી !! ” આ સાંભળતાંજ બારીએથી કોઈ ઉલટી કરતું હોય એવા સાધ આવીએ. બાઝવેલ ફરીને જોયછે તો તેનો મીત્ર જનસન સઘળું પુડીંગ પાછું કાઢાડતો હતો !

ફળ ય તી.

એકવાર મારે ત્યાં એક સ્ત્રી પુરુષોની નાહાની ભગી ‘પાટી’ હતી. ખાનું ખલાસ થવા પછી દેવાનખાનામાં સ્ત્રી પુરુષો અવારનવાર ભારઅપરાસી કરી કરી કાંઈ ગીતો ગાયેછે અને વજનતર વખડે છે એટલે કાવસજી નામનો એક એસ્કો લલકારીને ‘લાલે રૂખા સમનખરા’ ની ગઝલ ગાવા બેઠો. આ વેળાએ લખપતી શેઠ ખમનશા મીજલસમાં હાજર હતા તેવણુને જોમ તેમ ખુશી રાખવાની કાવસજીની મતલબ હતી. ગઝલ ખલાસ થવા પછી કાવસજી ઉઠીને ખમનશા શેઠની પાસે કાંઈ બાહાને જમને બેઠા અને વાંકાં ટીકાં ડોકાં કરી પુછ્યું “ કેમ સાહેબને આ મારી ગઝલ ગાયલી કેવી લાગી ? ”

ખમનશા શેઠ જોવણે એક શબ્દની સાંભળ્યો ન હતો અને જોવણુનું ધ્યાન તે વેળાએ ખીજ સાથ વાત કરવામાં રોકાયેલું હતું તેવણે ટોપ મારી કે “ હા—ઠંકયુ—ધણી મજેની ગાઈ—ધની મજેની—તમે પેલી ગઝલ લાલે રૂખાની જરે તારે ગાઓછી તે જરા મેહરબાની કરી આઓની ! ”

ત ક કે બ ર.

એક ડાકટર લગાર ટચાક હોવાથી સર્વે સાથ ધણી તુંદાઈથી વાત ચલાવતા હતા. એક દાહાડે એક સ્ત્રી કાંઈ કામ સારું આવી અને ડાકટરને ઓળખતી ન હોવાથી તેઓને કાંઈ

સવાલ પુછ્યો. ડાકરે ઉત્તર દીધો “મને શું કહોછ ? મારા બપરચીને પુછો.” સ્ત્રીએ ઘણી નમનતાઈથી જવાબ દીધો “માફ કરજો, હું તો તમુને તમારા બપરચીજ સમજી.”

તોખાહુ એલાહી.

નાહાનો બુચો ભાંચ ઉપર ફસડાઈને બેઠોછે—ખોળામાં નાહાનું કુતળીઉં ટામીને પકડ્યું છે અને એક હાથમાં પોતાના ‘પાપા’ (બાપ)નો દાતેણુનો પ્રશ ધરેલા છે.

બાપ—દીકરા એ શું કરેછ ?

બુચો—પાપા, એતો ટામીના દાંત ઘણા ખરાબ થઈ ગીઆછ કેની તે તમારા દાતણુના બરસે સાફ કરેંછ.

બાપ—હટ, છીટ, નસુંગ રાસકલ ! હવે એ પ્રશ તો રદ થયો, કુતરાના માહડામાં ગયેલા પ્રશ કાંઈ હવે કામ લાગે !

બુચો—નહીં કાંચ કામ લાગે ? એ બરસે તો હું એક મહીનો થયો રોજ ટામીના દાંત સાફ કરેંછ ને તોખી બરસ રદતો નથી થયો ?

(પાપાના પેટમાં ઉબક.)

મેલ કરવત માચીના માચી,

અસહના વખતમાં કાશી શહેરમાં જાણીયુજીને આદમી ઉપર કરવત મુકીને વેહેરવાનું મોટું કારખાનું હતું અને ત્યાં જત્રા કરવા દેશેદેશથી લોકો આવે, તેમાંથી જે ચાર આદમી પોતાની ખુશીથી સ્વરગ લોકમાં જવાની આશાએ ખીચારા કરવત મુકાવે. એક દીવસ કોઈ ગેંમલા નામનો માચી કરવત મુકાવવા આવ્યો, તેને કરવત મુકનારે પુછ્યું કે “ભાઈ, તું દેવ પાસે માંગ કે આવતે જન્મે તારે કઈ નાતમાં જનમ લેવો છે.”

માચી મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે જો બ્રાહ્મણ થાઉં તો હમેશાં લાડ મારવા મળે ખરા પણ શીયાળાની ઠંડતી તાહાડમાં નાહાવું પડશે ને ઉંચે ચોટલી બાંધી સંધ્યા શીખવી પડશે ત્યારે મારી શી વલે થશે? અને વળી મેશ મૈથુન વરત કરતાં ન આવડે તો લોકોનું કાસદપણું કરીને ટાંટીઆમાં તોડ થશે તે કાંઈ ભંટાણી ચાંપનાર નથી માટે બ્રાહ્મણપણું ધરું રહ્યું. હવે જો વાણીયો થાઉં તો નીતનીત નાતમાં વાલ ખાઈ પાણીઆ જેવું પેટ તો થાય ખરું પણ નામું હામું તથા હિસાબ કીતાબ ના આવડે તો બાપની પુંજ દાદાને સોંપવી પડે અને ગુમાસ્તી કરતે શેઠની ગાળો ખાવી પડે તેથી વાણીયો થવાનું પડતું મુકીને જો દક્ષણી થાઉં તો ઇકડમ વીકડમ કસુંના ઉખડમ, જે જે ઇંડુબા રૂખમાઈ, તુકારામ, સખારામ દોનભાઈ, વાહાડાહો કાંદા ચટણીમીઠાઈ, ચલાહો જેવાયચી વળ જાણી.” એવું આવડે નહીં ત્યારે દક્ષીણી થઈને શું કરમ કુટું? જો રજપુત થાઉં તો લડાઈમાં ચઢવું

પડે ત્યારે જાડો આવી જાય માટે તે પણ ઠીક નહીં અને પટેલથાઉં તો ચોરે બેસીને હુકકો ટૈડકાવતા જઈએ ને પટલક કરતા જઈએ, ને ગામના લોક બાપા, બાપા, કરી બોલાવે પણ ખરા, પણ જ્યારે ચોમાસું આવે ત્યારે હાથમાં હળ ભેડેલા બળદના અછોડા ને માથે ધાસનો ભારો ને મોહોડેથી ડચ ડચ કરતાં ખેતરમાં કામ કરવું પડે ને ન જવાય તો પટલાંણી પીપ્પી નાખે તેથી એખી રહ્યું.”

એવી રીતે સધળી વરણ તપાસી પણ કોઈ નાતમાં અવતાર લેવો એમ ફાવ્યું નહીં પછી ધણો વીચાર કરીને ગેમલો માચી બોલ્યો કે, “ભાઈ માચી જેવી મજ્યા કોઈ નાતમાં નથી, માટે મેલ કરવત માચીના માચી.

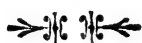
દા હો રા.

માચી કરવત મુકતાં, બોલ્યો મુખથી એમ;
સઉ જાતીમાં દુઃખ છે, હવે કરું હું કેમ.
વીપ્રે વણીક કે અન્યમાં, નથી લેવો અવતાર;
મેલ કરવત માચી થઉં, ચુથું ચરમ અપાર,

બોલતાં સંભાળજો.

એક અકડકસ વજીલ એક આંખે કાંણો હતો અને પોતાની એક છુપાવવા ચરમો પેહડતો હતો. એક દાહાડે ભાષણ

કરતાં તે બોલ્યો કે “આ પૃથ્વીની કાયા મીઠ્યા છે. જે ચીજની જરૂર નહીં તે વાપરવી ન જોઈએ.” આ સાંભળી તમાસગીરામાંથી એક જણ મોટે સાર પોકારી ઉઠ્યું “તારે કાણી આંખવાળો ચસ્માનો કામ કાઢાડી નાખ.”

ગામડીયાનું ગણીત શાસ્ત્ર.

ભાઈથી આવેલા ચાર ગામડીયાઓ કાકરડ મારકીટ જોવા ગયા. પાછા ધરે આવતાં તેમાંનો એક જન એક મીત્રને પોતે જોયેલા હેવાલ કેહવા લાગ્યો. “અમે કાલે ચાર જન મોઢી મારકીટ જોવા ગયલા, હું ને મારો ભાઈ એક, કાશીઓ બે, સાંવળીઓ ત્રણ ને ચોથો કોણુ હતો રે! હજુર, ફરી ગણી જાઉં. સાંવળીઓ એક, હું ને મારો ભાઈ બે, કાશીઓ ત્રણ, એ ચોથો કોણુ—એ એમ હું થાય?—હમે ખાહણ ચાર જન હતા. કાશીઓ એક, સાંવળીઓ બે—હું ને મારો ભાઈ ત્રણ—એ તારી! તારે તો ત્રણજ હોઈશું—મને ચારની ફામ રહી ગયલી.”

સત્યાનાશની પાટલી!

દામોદરદાસને પારસીઓમાં ફરતાં લગાર ચમપીન ચુસને ચહડ્યો હતો. એક દહાડે છ ખાટલા ચમપીનની ધરમાં લાવી પોતાના ખાટલા તળે સંતાડી એટલામાં નાતનાં બે

શેઠીઆ આવી ચઢ્યા અને રામરામ કરી તેજ ખાટલા ઉપર બેઠા. વાતો ચાલેછે, એવામાં એક ખાટલીનો ખુચ 'પોપ' કરતો ઉડ્યો. વાણીઆ ખાપડો ગભરાવા લાગ્યો. પણ સમયસુચકતા રાખી બોલ્યો—“માંડની ખાટલાની પાટી હારી નહીં ઝપાઝપ તુટી જાય—કાલેખી એમજ તુટેલી.”

થોડોવાર વાત કીધા પછી વળી ખીજી ખાટલી કુટી અને ઘુરઘુર કરતો ચમપીન ઉભાવાનો આવાજ આવવા લાગ્યો. વાણીઆ માંહેથી તો શીવ શીવ કરવા લાગ્યો, પણ હાથ હાથ ધરી બોલ્યો—“એહ! હહરીની બલાડીછે—બહુ મહ-વીમાં આવેલી—હા હટ હસ.”

એએક પણ ગદ્ય કે ત્રીજી ખાટલી 'ડોપ' કરતી ઉડી અને ચમપીનનો રેલો ખાટલા તળેથી બાહાર નીકળી આવ્યો. હે પ્રભુ—માએરા ઠાર હવે કયમ થશે! આમ મનમાં વીચાર કરી હીમ્મતથી બોલ્યો—મારું, એ ધ્યાન કયાં ચગાશી ગયું છે—પુરીઆ બનાવવા હારું ખાટી છાહ લાવેલાની તે મારી આલી ઉભાઈ જાય તેનીતો મને યાદજ રહી નહીં.

કા કી ના કો ત ક .

બીહોકણુ કાકી—જે ચરી ગીઆ રસ્તમ, તુંને ચીરી નાખસ, મુઆને એને કાંહાથી લાયો—કાહાર, બાહાર કાહારની—(એમ કેહતાં કાકી કુતરાને જોઈ ધોલીઆ ઉપર ચઢડી. ઉભાં અને ચીસાચીસ પાડવા લાગ્યાં.)

જો મરેરે—કાહાગની—જો મારસજો.—૧૭૩

ભત્રીજો રૂસ્તમ—કાકી એ કંઈ કરડે નહીં—એતો-
ધણે ગરીબ છે. (કુતરે કાકીના હિંધાડા પગના અંગોઠા
સુંધવા ચાલ્યો તે જોઈ કાકી કુદકા મારવા લાગ્યાં.)

કાકી—જો મરે—કાહારની—જો મારસજો—એ મુઆ
નું નામ શું ?

રૂસ્તમ—પારખ !

કાકી—શું પારખ તારે તોડકું ? આ મને કડથે—
ગુડ—ટીપુ—રામ—શું એનું નામ શું ?

ભત્રીજો—પારખ કાકી.

કાકી—હંહંહં ! જાણે હમણા ઉતરીને આએ ફુકતાને
ગીઆ નાખું—ખોલી મરેય કેની એનું નામ શું ?

રૂસ્તમ—પણ પારખની.

કાકી—(ગુસ્સે થઈને) મરી ગીઆ ! તારા બાપને આવ
વા દે—તારે આંધરજ કરાંકિંચ—ગરંધીઆ મારે ધણુંજ
પાકવેછ !

રૂસ્તમ—કાકી અમથાં શું કામ ચીરડાઓછ ? હુંતો કયા-
રને કેહુંછ કે એનું નામ “ પારખ ” છે, એ અસલ સુરતના
એક વાણીઆનો હતો તેથી એના શેકે ‘ પારખ ’ નામ
રાખેલું છે.

ન સી બ નું ચ કક ર .

એક ઉમરાવની બાનુ મરી ગઇ ત્યારે તેણે બીજી સાથ નેકાહ કીધા તે તેનાં ઘરની અસલ આકરડી હતી. જ્યારે તે પછું મરી ગઇ ત્યારે ત્રીજી બાયડી કરી લાવ્યો તેની દૈવયોગે તેની આકરડીજ હતી. એક દીવસ ઉમરાવ રસ્તેથી આધી જતો હતો તેને એક બીખારી ઝોરત મળી જેણે વાંકી વળી ઉમરાવને સલામ કીધી અને બોલી “સાહેબ તમે જુગ જુગ જીવ્યાજ કરજો, કેમકે હાલના તમારા નીયમ પ્રમાણે જો તમે લાંબા જીવ્યા તો તમારી બાનુ થવાની મારીબી વારી કદાચ આવે.”

શે ઠ કા ચું સો નું છે .

મેં એક ઘોડો એકવાર ખરીદ કીધો । તેના વેચનાર સાથ એવી બોલી કીધી હતી કે બધી વાતે ‘સાઉનડ’ યાને ખામી વગરનો જોઈએ. રૂપિઆ આપ્યા પછી મેં વેચનારને પુછયું કે કાંઈખી હોય તે ખરેખર કહી દે. તેણે ઉત્તર દીધો કે “જો લાઇ, તું સાઈ માણસ છે અને વળી મને ખતીને પુછે છે તો કહું કે ઘોડો બધી રીતે તો કાચું સોનું છે પણ એનામાં ફક્ત એકજ એવ છે.”

“હું, તું વાઈ?”

“ઐટલીજ કે સુરતની અદાલતના દરવાજામાં દાખલ થતાં જીહેછ ને મસ્તી કરેછ.”

“બસ ! એમાં જીસાદ શું ? ત્યાં કોણ જાયછે ? એમ બનયું કે થોડાક દહાડામાં ખરેખર મને ત્યાં જવુંજ પડ્યું મારા મનમાં આવ્યું કે ઘોડો કેમ કરેછે તે જરા જોઉંતો ખરો. દરવાજા આગળ આવતાં મં લગામ ખડી રાખી અને જીનમાં મજબુત બેશી જાણે કેવીક લડાઈમાં જતો હોઉં તેમ ઘોડાને ડપકાવ્યો. પણ શું મારી અજાયબી. તે તો બચારો ચું કે ચાં કરવા વગર ચાલ્યો ગયો. પણ હવે શું થયું તે જુઓ. અદાલતનો કારકુન બાહાર આવી ઘોડાને પસવારવા લાગ્યો અને બોલ્યો વાહ ! વાહ ! માતી ! તું ક્યાં ગુમ થઈ ગયો હતો—થેઠ સાહેબ આ મારો ઘોડો બે માસ થયાં ચોરાઈ ગયો હતો તે આજે પાછો હાથ આવ્યોછે માટે ચાલો માજીસ્ટ્રેટની પાસે અને તમે ક્યાંથી લાવ્યા તેનો ખોલાસો કરો.”

મં પેલાને ધણીની સમજાવ્યું પણ ફોકટ. આખરે માજીસ્ટ્રેટ પાસે ગયા તેઓએ સઘળી હકીકત સાંભળી ઘોડો અસલ ધણીને સ્વાધીન કીધો. શું કરીએ કરમના ભાગ કમખખત ઘોડાએ અદાલતના દરવાજામાં ખરેખરી મોહકાંન વાળી ખરી !

સુખલાલ સલામત.

હરમાન ગલીમાં સુખલાલ સેરડીવાળા અને તેમના સહી નાજાં ગોરાણી રેહતાં. અલખતાં બેઠુને રાત પડી બુમ પાડવાની ટેવ હતી. જે ફૂલીઆમાંથી તેઓ પીતાં તેનાં તળીઆમાં કંસારાએ ‘દાદાર હોરમજદ’ એવા હરફે કોતરેલા હતા. આંકનો ટકોરો થાય નહીં એવામાં સુખલાલ આખું કોપડું ખલાસ કરી જાય અને નાજાં જીવ પછાડે. એક દહાડે આ બાબદસર તેઓ ખુબ લડયાં ત્યારે સુખલાલએ ખોલાસો કીધો કે “ઉં હું કરું, દાદાર હોરમજદું નામ જોવા વગર કાંઈ ચાલે—ને બધું મોવરું પી જઈ તારે નામ દેખાય કતી?”

આ સાંભળી નાજાં ડોસાં તે વખત તો કાંઈ ખોલ્યાં નહીં પણ ખીજે દહાડે ગુપચુપ ફૂલીઉં કનસારાને ત્યાં લઈ જઈ “દાદાર હોરમજદ” અક્ષર કહડાવી નાખી “નાપાક શેહતાન પર લેઆનત” એવા અક્ષર પડાવ્યા. રાતના સુખલાલ વળી પાછું સઘળું મોવરું પી ગયા જે ઉપરથી નાજાં મરાઈને ખોલી “કાય મુઆ, હવેતો ખોદાલએવું નામ નથી, હવે શું કરશે?”

સુખલાલ “શેહતાન” નું નામ જોઈ ખોળ્યા “અરે રે અવાખશે પસેમાન, બે ખીલાડાના પાંચ કાન, શેહતાનનું નામછે તારેતો શેહતાનનેવરે એક દીપુંખી દારૂ ફૂલીઆમાં રખાય કે?”

ક્રાંત્યુવાન! હવે તો અદાયજનું નામ નથી.—૧૭૬

બ્રથારનું અચાર.

સોનાબાઈ ગોરાણીએ નીચલો નુસખો અમારા ઉપર મોકલ્યો છે :—

બ્રથારનું અચાર કરવા માટે તેને ગળમાં પકડવો. ધણીક સ્ત્રીએ પોતાના ભરથારને રાંધતી વેળાએ પોતાના તાપથી બાળી નાખે છે. વળી ધણીક પોતાના ગરમ શબ્દોથી આંધી નાખે છે અને કેટલીકો આડી વર્તણૂકથી તેને ખાટો કરી મુકે છે. માટે સર્વેથી સરસ એવાજ એ છે કે ‘સંભાળ’ નામની બરણી લઈ તેમાં બ્રથારને ભરવો અને તેને ‘મીઠાસ’ ના આતશ ઉપર હળવેથી ગરમ કરવો અને પ્યારમાં તેને સારી પેઠે ભુંજવા દેવો. પછી ઉપર મમતાના આઠાનું પડ કરવું અને તે ઉપર લાપકી તોલા ૨), સભયતા તોલા ૪) અને પુશ મીઠાજ મણુ ૧) નો ભુકો ભભરાવવો. જોઈએ તો દાહાપણની બદામ દગાપ થોડીક ઉપર નાખવી અને સધળું તે ર થવા પછી રાંધેલા બ્રથાર ઉપર નરમાસની રકાખી ઘાંકી અભરાઈ ઉપર મેલી છાણવો.”

મકરે મકરાની.

છાકરે—મા, હું એટલો તાપ્પો કેમ?

મા—દીકરા, તુને છોડ્યો ત્યારે અચાર ઉપર જીવાડ્યો હતો.

દેખાવ ઉપર જીલ શો ના.

મગર—અય દેહકાની ક્યાં ચાલ્યો?

ડેહકાની—તારા બાપનું હું જાય?

મગર—મારે તાંહ એક લહુઆની ચાકરી છે—રહછ?

ડેહકાની—હાવે! પણ બે લહુઆએને ખવાડવાને તારી પાહ પૈહા છે?

ભાઈ ક્યાં તો કે જ્યાંના ત્યાં.

૧ લો—એહો રાસ્ત? ઘણે દહાડે ક્યાંથી દેખાયો—કેમ છે? ખુશતો ખરો.

૨ જો—અરે યાર, ખરીઆ ખડખડના ખારમાં ખુઆર બની, નેહાલ થઈ, પાર પડી આખરે જ્યાંનો લાં.

૧ લો—અંહહ? શું થયું તે જરા કહેતો ખરો.

૨ જો—અરે ખીરાદર હું પરજુયો.

૧ લો—આફરીન, સાબાશ તેમાં શું? એતો વળી ઠીકજી!

૨ જો—એ ઠીક સાનું યાર, બાયડી બડી કમજત મળી.

૧ લો—તોબાહ એલાહી!

૨ જો—પણ તે ૨૦ હજાર રૂપીઆ લાવીતી હો!

૧ લો—હું કે? લ જ તારેતો બેહરો પાર થઈ ગયો.

૨ જો—અરે એહરે! પાર પણ મારીઆ ઠારની. તે રૂપી-
આના મેં મેઠાં લીધાં તે સધળાં મરી ગયાં.

૧ લો—હસ્તકર અદલા !

૨ જો—નહીં નહીં—પણ તેના ચામડાં વેચ્યાં તે સામી
કમાઈ થઈ !

૧ લો—વાહ ! વાહ !

૨ જો—અરે બળી ગયું તારું વાહ વાહ. જે ધરમાં
રૂપીઆ મુકયા હતા તે ઘેર રૂપીઆ મુક્યાં બળી ગયું.

૧ લો—છટ ! છટ !

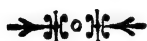
૨ જો—ના લાઈ ના. એતો ઠીકજ થયું.

૧ લો—તે કેમ ?

૨ જો—તો ધરના બળવા સાથ બાયડીબી બળી મુકની.

૧ લો—ઓહોહો ! લાઈ ક્યાં ?

૨ જો—તો કે જ્યાંના ત્યાં !

એક ગામમે દો નકતે બસે.

મ્હી—(લગનની સરડીશીકેટ દેખાડીને) વાહલા ધણી,
જો આ કાગજીઉં લઈને હું કેથે બેમાલમ થઈ જાઉં તે
તું મેઠરીમીનીયલ કોરટમાં શું લઈને જાય ?

ધણી—હસ્તો એહરે!—માઈ ડીઅર.

પા કી યા દ દા રત .

પેહેલી બેહુન—(ઉમ્મર વર્ષ ૧૩) વાઈ જોઈએ આપ-
ખામાંથી યાદદાસ્ત શકતી કોણુની ધણી સારી છે. હું જ્યારે
નાહતી હતી ત્યારે મારી એક ઢીંગલી બે આંખ વીચતી
હતી તે મને યાદ છે.

બીજી બેહુન—(ઉમ્મર વર્ષ નવ) બસ એટલુંજ ! હું
જારે ધાવતીતી ત્યારે આપા મારા પગને ગીલી ધાલતીતી
તે મને યાદ છે.

ભાઈ નાહતો—(ઉમ્મર વર્ષ પાંચ) બસ ! હોહો બરીરે
તમારી યાદદાસ્ત ! હું માએના પેટમાં ઉતો ત્યારે રરતોતો
કે રખેને હું છોકરી આંકું તેખી મને યાદ છે !

ન વાનું ટકા બાદ .

મીત્ર—ભાઈ, કાલે આપણે સાથે જમીશું.

પરોણો—વાઈ ભાઈ, મોટી ખુશીયા.

મીત્ર—પણ જો બા આપણું ખાવાનું તો સાડું માડું
જો—કાંઈ ધામધુમની વકી રાખતો ના.

પરોણો—અરે વાઈ રે યાર ! પણ શું ખવાડશે તેતો કેહ.

મીત્ર—વળી શું ? ગોસ્ત, ઇંડાં, પટેલા, તરકારી, રાતલી,
ને અચાર.

પરોણા—અરે તારું લલું થાય ! એતો આખાદ માં રોજનું ખાવાનું. ફક્ત અંદરથી, ગોસ્ત, ઇંડા, પપૈટા ને તરકારી બાદ !

ઉજ્જ મ નો ઉકરડો.

મોત્ર—(ઉંઘાયલા દોસ્તને) દોસ્ત, હું ખરેખર દલગીર છું કે તારી બાયડી મરણ પામી.

ઉંઘરેટો—(માંથાં ઉપર સારી પેઠે ઝાઢી) સાચ્યે કે ? તોખાહ ! હવડાં તો મને ઉંઘ ચઢેલી છે પણ સવારનાં હું ઉઠ્ય તારે કેવો રડ્ય !

અક્ષલનો સમુદ્ર.

ઘોડાનો ડાક્ટર—(પરીક્ષા આપવા આવેલા વીદ્યાર્થીને) જો ઘોડાને ખાંસી ધણી જોરમાં થઇ હોય તેમ થો એલાજ કરવો ?

વીદ્યાર્થી—કોઈ લીલાંઉમાં ગુપચુપ વેચી નાખવો !

ડાક્ટર—(હસીને) જા બચ્ચા—પાસ

ન મુ ને । ૨ જો.

એકવાર વેલાત મધે એક મેજબાનીમાં સધળાં જમવાને
એહાં ત્યાં એક અક્કલના ઝોઠમીરે લમરડો ધુમાળ્યો કે આ
સાલ ઇંગલંડમાં પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓ વધારે પરણી છે !

અપાઇનું સાધારણ વીધય જ્ઞાન.

એકવાર મારાં ઘરડાં અપાઇ અને મારે નાહનો પીલુસ
એક ખીજાં સાથ બેસી ગમત કરતાં હતાં. તે મેં છુપાઇને
નીચે મુજબ સાંલળી.

પીલુસ—અપાઇ, દુન્યા તે શું હોસે ?

અપાઇ—(હસીને)—અહ—અહ—ઝોંજોઝો ! દુનીઆં
તે વરી દુનીઆં, ખીજું શું હોય ? આપરે રહીએછ તે
મમલઇ, સુરત, દમણ, લશ્ચ તે જાણે અધી દુનીઆં !

પીલુસ—પણ અપાઇ, એ દુનીઆંની એકે શું હોસે ?

અપાઇ—વરી શું હોય—ગટર !

પીલુસ—અરે તેમ નહીરે—છેક એથે શું હોસે ?

અપાઇ—તે તો આ હું શું જાણું—પણ લોક એમ તો
કેહછ કે એક કાચબો છે તેના અડડા ઉપર દુનીઆ મુકેલી છે.

પીલુસ—હું—તારે તે કાચબો સા પર ઉભો હોસે.

અપાઇ—એક હાથીના અડડા પર.

પીલુસ—હં—પણ હાથી સા પર ઉભા હોસે ?

બપાઈ—ઝોવાય ! આઝે દુકતો તો માયું આઈ ગીઝા—
હાથી પાહાર પર ઉભા હોશે.

પીલુસ—પણ પાહાર સા ઉપર ઉભા હોસે ?

બપાઈ—(ચીરડાઈને) તારાં તોડડાં ઉપર—વરી સા ઉપર
ઉભા રેહ—ભાંયપર ! બસ પાહારની ઝેથે ખીજીં કંઈ નહીં—
પાહાર, પાહાર ને પાહાર ખીજીં કંઈ નહીં. આલ હવે
માયું દુખેછ.

એ નો જવાબ શું ?

એક દહાડે પાલણી પોતાના બે છોકરા કેમશર અને
દીનશને લઈ ફરતા ફરતા રેલવે સ્ટેશન ઉપર જઈ લાગ્યા.
ત્યાં ભેખવાના કાંટા પર સંઘળાઝ્યા વારાફરતી તોલાયા, તો
દીનશ જે નાહાનો હતો તે કેમશર કરતાં બે રતલ ભારી
થયો. આ ઉપરથી પાલણી હસીને બોલ્યા “ દુકતા દીના,
તું નાહાનો ને સામા બે રતલ ભારી ! બચ્યા જરા ખાવાનું
ઝાણું કર.” દીનશઝે જવાબ દીધો “ અરે કોણે કહ્યું—
ભારી સાનો—અમે બે સરખાજ છેઝે.”

પાલણી કેહ “ પણ તેં તારી આંખે ભેયું કની, કાંટામાં
તું ભારી થયો તે ? ”

દીનશા કેહ “ પણ ઉભા રહેો. આપરે ઘેરથી નીકળ્યા તારે મેં કળશીઆ લરી પાણી પીધું અને કેપ્પશરૂં તો ઉલટો પછવારે જઈ આંચો ઝેરલે એનામાંથી ઝાણું થયું ને મારામાં તો ઉલટું વધ્યું.”

આ સાંભળી પાલણુજી લાઈલાજ થઈ ગયા.

ગર જ મારી બાપડી.

ચીત્ર પેહલું.

છેલ્લી કારપોરેશનની ચુંટણીની વેલાએ મેહરનોશજી શેઠ ઘરેઘર “વોટ” માંગવા જતા હતા. એકવાર તેઓ મનચેરજી નામના દોસ્તને ઘર ગયા ત્યાં દોસ્તની કાળી મસોટાં જેવી છોકરી આંગમાં ધંમેજી ‘બાબા’ નો પોસાગ પેહેડી રમતી હતી. આ છોકરી આંખે બાળી, પગે પેંગી, અને નાખે ચીખી હતી અને ધંમેજી ‘બાબા’ નો ટ્રેસ પેહેડયાથી ‘અગલી હેલ’ જેવી લાગતી હતી તોએ તેના માબાપને રાજી રાખવાની મતલબથી મેહરનોશજી આ ‘બાહુ’ ને રમાડવા અને પસવારવા લાગ્યા અને તેની ખુબશુરતીની તો તારીફ નહીં થઈ શકી ત્યારે તાણી તોડી ને બોલ્યા “ગમે તે કેહો ખીરા. દર, પણ આ બુચી અંચલ કેવી છે ?

આથી ખુશી થઈને બુચીના બાવાએ મત આપ્યું તો ખરૂં અને મેહરનોશજી મેમબર થયા પછી—

આ બુચી કેવી ચમળ છે!—૧૮૪

ગરજ સરી મરી તો સુરત બાર તેરી.

ચીત્ર બીજું.

એક વાર મનચેરજીવાળા મોહોલામાં ગટરની બદબોથી બીમારી ધણી ફેલાવા લાગી. મનચેરજી મોટા વરા થઈ પોતાના મીત્ર મેહરનોશજીને ઘર ફર્યાદ કરવા લાગ્યા. સલામ અકરામ થવા પછી મનચેરજી બોલ્યા “લાઇ, આંએ શું જીલમ છે—તમે અમારા તરફથી કારપોરેશનમાં ગયા તેનો હુમાને ફાયદો શું?—હમે આ વાસથી મરી જઈએ છ.”

મેહરનોશજી ભવાં ચહડાવી કવડું ઝેર જેવું મોહોડું કરી બોલ્યા “બાપુ એ બધી વાત તો ખરી પણ કાંઈ તમારા પગાર બગાર ખાઈએ છ? કાંઈ કામ ધંધો અમુનેબી છે કે તમારી ફર્યાદજ સાંભળવા કયે—જાણે એક વોટ આપ્યું તે અમારી ઉપર મોટો પાર કાઢે! બા હવડાં મને ફરસુદ નથી.”

કાફી બનાવવાની નવી રીત.

મારી જાણમાં બનેલા નીચલા એક ખરા બનાવની હકીકત ટપકાવી લેવાનો લોભ મારેથી થોભાતો નથી. એક વાર હું વીરમગામ ગયો અને ત્યાં મારા મીત્ર માણેકજીને ત્યાં ઉતરેલા હતા. એક દિવસે નગરશેઠ નાગરદાસને ત્યાંથી

આમંત્રણ આપ્યું કે મોટા પોલીટીકલ સાહેબ કરનલ ખાલી-
 ઠાટ આપ્યાછે તેમના માનને કાળે બેઠક બોલાવીછે તેમાં આપે
 કૃપા કરી પધારવું. રાત્રીએ નવ વાગ્યા એટલે હું તથા મારા
 મિહમાન માણેકજી શેઠ કરી નગરશેઠને ત્યાં ગયા. જોષ્ટએ હૈએ
 તો બેઠક ખુબ ખીરાજેલીછે અને પાંચ છ ઇંચેજ ગ્રહસ્થો, તથા
 તેમની બાનુએ અને હમે બે પારસી તથા બાકી ગુજરાતી
 હીંદુએ બેગા મળ્યા છે. બાહાર અગાશીમાં ગરબડ સરબડ
 ચાલતી હતી જે ઉપરથી મારા મીત્ર માણેકજી જેઓ બહુ
 રંગીલા હતા તેઓએ મારા કાનમાં પડી કહ્યું “ બગ્યા
 કાશી બાશી આવે તો પીતો ના હોકે, નાતો માર્યો જશે.”

મેં પુછ્યું “ કેમ ? ”

“ હાલ મુગો બેસ પછી ધર જતાં કહીશ.”

અરેજ થોડા વારમાં કાશી આવી અને “ દે ” માંથી
 એક કપ નવા આવેલા કરનલ સાહેબે ઉંચક્યું તે પછી
 જડજ સાહેબે લીધું અને અમાઓની લીધું. કરનલ સાહેબે
 અન્નભુમાં એક સહરકો લીધો અને પછી ડાળા ફાડીને
 અચરતીથી જડજ સાહેબ તરફ જોવા લાગ્યા. જડજ સાહેબ
 જેઓ પુરાના પાકા હતા તેઓએ પીવાનું ડાળ ધાલીને
 ફક્ત કપ મોહોડે લગાડી ભાંય ઉપર મુકી દીધું અને તે
 જોષ્ટ મોટા પોલીટીકલ સાહેબે પણ તેમજ કર્યું. માણેકજીએ
 બાળે ડાળે જોયું કે નગરશેઠ જોતા નથી એટલે તેઓએ
 “ કાશીનું કપ ” ભાંય ઉપર મુકી દીધું—પણ નગરશેઠનું
 ચીત્ત અમારી ભણીજ હતું. અડધાક કલાક જવા કેડે તેઓ

અમારી પાસે આવ્યા અને ખેમકુશળની વાતો પુછવા પછી
જોડ્યા “ કેમ માણેકજી શેઠ અમારે ત્યાંની કાફી કેવી હતી?”

“ સારી હતી—ડીક હતી.”

“ ત્યારે બાઈ શાખ, આપે ને આપના મીત્રે તો માડાએ
ન અડાડી?

“ નારે સાહેબ, પીધી ને શું? એ તમારે ત્યાં કાફી કોણ
બનાવે છે?”

“ ભાઈ શાખ આપણે તો કાફી બારીની વાત શીદને
જોડ્યે? એતો ને પીએ તે જોણે. ક્યમ કાંઈ બુલ હતી?”

“ અરે નારે—ધણી સારી બનારી હતી તેથી જાણવા
માયુંછ કે એ કેમ બનાવેછ.”

“ એતો શાખ, સુરતથી એક મુસલમાન આવેલા તે કેહ
મોટા મોટા સાખ લોકને ઘેર ચાકરી કાઢેલી તેને કાફી બનાવા
આને રોજ આપીને બોલાવેલા, આપ કહો તો તેને તેડાવું—
પુછી જુઓ.”

“ માણેકજી શેઠે હા પાડવાથી મુસલમાનને બોલાવ્યો તેને
માણેકજીએ પુછ્યું “ ક્યું બુતલેર સાહેબ, આ કાફી બનાવેકુ
કોણ સીકાયા?

“ સાખ, હમ બોહત જગે પર બનાતેથે.”

“ હં! એ કેસા બનાતા હએ?”

“બજારમાંથી આખી કાશી લાતે ઔર ઉસકુ ખુબ તરે-
હસે પાણીમાં ધાતે હમ્મે ઔર ઉસકુ પાણીમાં આધા કલાક
ઉકાલકર અંદર લવંગ, એલચી, કયા, કેસર ડાલતે ઔર
પીછે કુધ, સક્કર મીલાકે સાથ લોકકુ દેતે હમ્મે.

“વાહ! વાહ! ખોહત અછા!”

“સલામ સાથ.”

શાહ બુતલર ખુશી થતા ગયા અને પછી “કાશી” નું
ઉકળતું બધાણું લાવીને અગાશી ઉપર મુક્યું કે સઘળા
વાણીઆ ભાઈઓ અકર ખેસી સવાદ લખને કાચી વગર
બુંબેલી આખી કાશીનું ઉકાળેલું પાણી દસ મીનીટમાં
સફાઈ કરી ગયા!

ન ક ટે સે ન ક ટે મી લે .

ભાવનગરમાં એક વાર એપ્રિલ માસમાં ઘણીજ ગરમી
પડતી હતી. પારો છેક ૧૦૮ ડીગ્રી ચહરેલા અને તડકો
તો કેહ માઈ કામ. એવા સમયમાં સોરાબજી પોતાના મિત્ર
શાપુરજીને પુછે છે “કેમ દોસ્ત, આ ફરમાસુ ગરમી તુંને
કેવી પસંદ આવેછ?”

“ઘણીજ સરસ ચાર—એક વાતે એવી ગરમી ઘણી
કામતી છે.”

“તે શી વાતો?”

“તો જોની—તારી ને મારી કરની પ્રમાણે આપણે બેઠે-
સ્તના દરવાજા તો આગમચથીજ આપણે સારું બંધ કરા-
વ્યાછ—ત્યારે આપરે ઢાગ નીચલાં બેઠેસ્તમાં થવાનો ત્યારે
ત્યાંના આગના ભજુકાનો થોડો થોડો આસરમ અત્યારથીજ
મડેતો સારું કેની?”

અ કક લ બ ડી કે ભેં સ.

એક વાર માજીસ્ટ્રેટની પાસે એક શખ્સને ટેલીગરાફ
ખાતાંનો તારનો એક કકડો ચોરવાના વાંક માટે લાવી ઉભા
કરવામાં આવ્યો.

તપાસ ચાલે છે એવામાં ચોરાયલા તારનો કકડો હાથમાં
લઈ માજીસ્ટ્રેટનો પરચુ કલારક બોલી ઉડ્યો “સાહેબ, આ
મુકદ્દમા ખોટો ઉભા કીલેલો હોવા જોઈએ.”

માજીસ્ટ્રેટે પુછ્યું “કેમ વાર?”

“તો સાહેબ, આ કાંઈ ટેલીગરાફનો તાર નથી?”

“કાંઈ નથી? હું ધારે છ કે ટેલીગરાફનોજ છે.”

“તારે સાહેબ, સંધિસાની ચીઠી પસાર કરવાનું માંહે
આંધરું કાંઈ છે?”

ખી દ મ ત ગાર નો ખુ આ બ .

મીં પ્રાઉન સાહેબનો મીજન ધણી આકળો હતો. એક સમયે તેવણુ મોહોબતમાં ગીરફતાર થઈ ગયા અને ગ્રાહુ બોલવું, ચાલવું, આવું પીવું મુકી દીધું. આથી તેનો ખીદમતગાર હુમામબક્ષ પ્રાઉનના મીત્ર ટામકીનસ આગળ જઈ ધણી કરગરીને કેહવા લાગ્યો—“સાહેબ, આપકો માલમ હયે કે બંદકે સાહેબકા મીજન કીસ બાસતે ખરાબ હો ગયા, તાન રોઝસે બંદકુ નહીં મારા હયે !”

ડી ક્ષ ન રી નો ઉ પ્યો ગ.

એક નાહાના છોકરાના બુટ એક વાર ખોવાઈ ગયાં. કબાટ તળે, ખાટલા આગળ સધળે જોઈ ઠાક્યો એટલે કંટાળીને એક ખુરસી ઉપર ચઢી બેઠો અને પોતાના બાપાની માઠી ધંચેજી ડીક્ષનરી લઈ પાના ઉઠાવવા લાગ્યો. આ સધળું તેની મા સાંમી બેઠી બેઠી જોયા કરતી હતી તેણીએ પુછ્યું “બાપુ, તું આ ચોપડીમાં શું શોધે છે ?”

છોકરે જવાબ દીધો “માજી, એ તો બાપાની ડીક્ષનરી છે. જ્યારે બાપાને ખીજે કેયે કાંઈ જડતું નથી ત્યારે ડીક્ષનરીમાં જોય છે માટે હું જોઉં છું કે એમાંથી મારાં બુટ કયાં મેલાયાં છે તે જડે.”

ચોરની મા થ'ડાલે જાય ને પાપી હાથ

ધસ્તા જાય.

આ નીચલો હેવાલ જો કે કયા જોવા લાગે છે તોએ
ખરેખરે બનેલો છે.

કુમાગાયા શહેરમાં એક જપાનીઝ ડોસો અને ડોસી
રેહતાં હતાં. આ ગરીબ જોડાએ આખી જીંદગી સુધી
મેહેનત કરી ૨૦૦ ડાલર ભેગા કર્યા હતા. એક વાર તેઓ
સાંજને છેડે બેઠાં વાતો ચલાવે છે એવામાં ડોસો બોલ્યો કે
“હવે આપણે તો છેક ખપ્પડી ગયાં અને આજ કાલ ધપી
જઈશું ત્યારે આ ડાલરનું શું થશે?”

ડોસી બોલી “હા ખરું. આપણા પરસેવાથી બચાવેલા
પૈસા ખીજો હરામખાઉ આઈ જાય એતો ઠીક નહીં”

આ પછી તેઓ બંનેએ સમજુતાથી ઠરાવ્યું કે બેમાંથી
જે પેહેલું મરણ પામે તેના કફનમાં ખીજાએ ઉપલા ડાલર
મુકવા કે સ્વર્ગનો રસ્તો કાપવા કામ લાગે. આ વાત થવા
પછી ડોસાજી ધપી ગયા અને તેમને ડોસીએ કફનમાં તો
મુક્યા પણ પેલા ડાલર સાથે મુકવાનો જીવ ચાલ્યો નહીં.
તેણીએ વીચાર કીધો કે મુઝા ધરડાના ખોખાં સાથે એ
ડાલર શું કામ લાગવાના છે. એ મુઝાને બેહેસ્તમાં જવાને,
માર્ગ ખોલ્યો કરી આપું તો પછી હું મરી જઈ ત્યારે મારી
શી વળે? તે કરતાં એ ડાલરનું હવડાંથીજ મારે કાને ધર્મ
ધ્યાન ને ભણતર કરાવી લઈંની.

આવો ક્યાસ કરી પોતાના ગામનાં પાદરીને તેડાવી મંગાવ્યો. અને તેને પેલા ડાલર સોંપી પોતાને માટે ધર્મની કીયા કરવાનું ફરમાવ્યું. પાદરી બાપાએ જોયું કે આતો ઘર એમાં લક્ષ્મી માતા ચાંદલો કરવા આવી એટલે પૈસા ગજવામાં મારી ધરે ગયા. આણીમર કીયા થાય છે કે નહીં તે જોવા ડોસી પાદરીને ઘેર રોજ જાય તેથી પાદરી કંટાળીને ડોસીને પોંડતી થઈ જવાની રાહ જુએ. પણ ડોસી તો સામી દહાડા જતે તટલુખાર થતી જાય. આથી પાદરીનું પાકી આવ્યું અને મનથી ઠરાવ કીધો કે એ રાંડનું કાઠલું ઘડી કાઢવું અને આ પાપી દુનીયામાંથી સવાખી જહાંનમાં મોકલાવી દેવી. આવો નીશ્રય કરી ધર્મયુરુએ થોડાંક કેકમાં એર ભરી પારકે હાથે ડોસીને સારું મોકલ્યાં. ડોસીએ વીચાર કીધો કે કેક ખાધામાંથી ક્યાં જવાના છે—પારકે પૈસે ધર્મતો કરી લઉં. એમ ધારી મરનાર ઘણીના કબર ઉપર કેક મુકી હુંખાન ધુપાવા ઉભી. અચ્ચુચ ત્યાં લાલ ચેહેરાનો— માથાંપર સીંગડાંવાળો ખવીસ નીકળી આવ્યો. ડોસી તો ખીકની મારી અધમુછ થઈ ગઈ. પેલા ખવીસ બોલ્યો “આ બુઢી, હું દોજખનો નીયાયધીશ યમન દેવ છું. તુંએ તારા ઘણીના કફનમાં કબુલેલા ૨૦૦ ડાલર ન મુક્યા તેથી તે હેરાન થાય છે અને તે મને લેવા મોકલ્યો છે.”

ડોસી અકળાઈને બોલી, “ખરું છે. મારો યુનાહ હું કબુલ કરું છું—મેં એ રકમ પાદરીને ધર્મના કામ સારું જ આપી છે માટે જો જરા થોભા તો હું માગી લાઉં.”

અચક્રુચ ત્યાં માયાંપર રાંગડાંવાળો ખચીસ
નીડળી આવ્યો.—૧૯૨

અવીસ બોલ્યો, “હું દોજખનો રેહનાર છું તે માનવીની નજરે પડવો ન જોઈએ. પણ જ તારે ખાતર હું થોભું છું જલદી આવજો—નહીં તો તારી આલમોલાદનું સત્યાનાશ થશે.”

ડોસી તાબદતોખ પાદરી પાસે ગઈ અને ઘભરાઈને સઘળો હેવાલ તેને કહી સંભળાવી ડાલર માંગવા લાગી. પાદરી કાકા પોંહેચેલા ઉતા તેવણ સમજી ગયા કે આ કોઈ મહલા પીર બાજી રમવા માગે છે તેથી ડોસીને ધીરજ આપી બોલ્યા. “હું મારી નજરે દોજખના ન્યાયધીશને જોઉં તો માનું.” આ પ્રમાણે ગોઠવી બેહુ જન કબર આગળ જઈ જોયછ તો ધસતફર અલા! દોજખના કાજી સાહેબ ચતાપાટ ભિંચ ઉપર પડેલા, નાકમાંથી લોહીની ધારા ચાલે છે અને આંગ સઘળું કાળું ઠણક થઈ ગયલું છે. કફન આગળ જઈને જોય છે તો કેક સઘળાં ગેબ!

પાદરી તો સઘળો બિદ સમજી જઈ મનમાં હરખાવા લાગ્યા. ન્યાયધીશ કોઈજ નહીં પણ પડોસમાં રેહનાર એક ચોટે ખુસાલ હતા, જેઓએ ઉપલા ડાલરની વાત બાહારથી સાંભળી હતી, અને લાલ ભભુત લગાડી માથે ખોટાં શીંગડાં બાંધી, ડોસીને દમ ભરાવી રકમ હજમ કરી જવાની તેવણની નીશઠા હતી. કેથી પોતાનીજ કમબખતી આવેલી એટલે ડોસીની ગેરહાજરીમાં કેકનો વાસ ખમાયો નહીં અને આસતે આસતે બધાં પાર કરી ગયા અને તતકાળ જોર ચડી જવાથી દોજખ મુકામે પોંચી ગયા!

બાપ લાખ ચાળીસ નો છોકરો.

એક પારસી શેઠ નામ ધનજીશાહ “કરકા બાલુ” હતા તેમને ત્યાં કાસમ નામે અપરખંધો મુસલમાન ચાકરીએ રહ્યો. એક દહાડે શેઠ ધણાજ લાહાતમાં હતા તેથી બોલ્યા— “બરબા કાસમ, જા, આજે તારી ઉપર હું ધણો ખુશી થઈ ગીઆ છ—તારો પગાર આજથી ૧૦ નો વધારીને ૧૫ નો કીધા છ.”

કાસમ આંખ મારીને બોલ્યો “નહીં સાહેબ, મને વધારે પગાર નથી જોઈતો.”

શેઠ બોલ્યા “કેમ વાં? લે—જાણે બાપ લાખ ચાળીસ નો છોકરો! તે વળી વધારે પગાર નથી જોઈતો.”

કાસમ બોલ્યો, “સાહેબ તે ખરું, પણ એકતો દસ રૂપ્યા આપવાની તમારામાં તાકાત નથી, ‘ખીજું’ તો દસ રૂપ્યાથી વધારે પગાર મને ઘટ્ટો નથી અને ‘ત્રીજું’ તો દર માસે રૂપ્યા દસ તમારી પાસેથી કહડાડવતાં માંડે પારસ તેલ નીકળેછ તો પંદર કહડાડવતાં તો હું લેવાઈને દાંડા જેવો થઈ જાઉં.”

મુકંતકા લુમકા, ખાઓ મેરે લાલ.

એક શેઠને ત્યાં બે ચાર ગામડીઆઓ ઉજનીએ આવ્યા. શેઠે આ ગામડીઆ મીત્રોને ખાતર મોટી મજલસ બોલાવી

હતી અને ખાવાનુંએ મેજ ઉપર ટસટસાવીને મેલ્યું હતું. હવે પરોણામાં એક જવાન ગામડીએ હતો તેને ખાધાની રચી ભારી એટલે નવી નવી વાનીએ જે આવે તે ઉપર હાથ લંબાવવા પડ્યો. જે આવે તે ખાય, જે આવે તે ખાય, એમ કરતે સમજી વાનીએ સાફ કરી એટલે સરકામાં રાઈ મેલાવીને ચટાકો બનાવી મેલ્યો હતો તે ઉપર બાળે બાળે ડાળે જોવા લાગ્યો. આખરે નજ રેહવાયું એટલે રકાખી આગળ તાણી અને ખાસ્સો માટો ચમચો ભરી રાઈ મોહોડાંમાં મારી અને ગળી ગયો. પણ તાજી ચહડાવેલી રાઈ એટલે આંખોમાંથી તડતડ પાણીની ધારા ચાલી રહી. આ સમજી એક ઘરડો ગામડીએ સામે બેસી જોવા કરતો હતો તેણે આ જવાનને રડતો જોઈ હળવેથી વાકું વળી પુછ્યું “કેમ ભાઈ રડે છે શા સારું? જવાને ઉત્તર દીધો “મારો પીતા થોડુંક ઉપર મરણ પામ્યો તેની યાદ આવ્યાથી આંખમાં પાણી આવી ગયાં.” આ પછી ઘરડાએ અજાણપણે પેલી રાઈની રકાખી પોતાની ભણી તાણી અને ચમચો ભરીને રાઈ ગટાવી ગયો. અડધી પલમાં આંખમાં પાણી ભરાઈ આવ્યાં અને તેનો દમ ઉપર આવી ગયો. આ જોઈ જવાને પુછ્યું “કયમ બાપા રડોછો” બુઠાએ ઉત્તર દીધો “સત્યાનાથ ગયા, તારો બાપ મરી ગયો ત્યારે તુંખી કયમ નખખોદ ગયો સાથે લાગો ન મરી ગયો તે માટે રડુ છું.”

ના કે જી ભ.

ધરમી શેઠ બેહેરામજી બાવાએ કલ્યાનીમાં એક રસ્તે બંધાવ્યો. એક દહાડે મજ્જુરોને કામ કરતા જોતા શેઠ ઉભા છે તેવામાં બેહેરામજીનો મીત્ર દાદાભાઈ આવીને ટકોર કરવા લાગ્યો—“બેહેરામજી, તમારે રૂપ્યા તો ખરચ્યા પણ એ કાંઈ બેહેસ્તમાં જવાનો રસ્તો નથી જો.”

બેહેરામજીએ હાથ જોડી જવાબ આપ્યો, “નહીજ તો બા—બેહેસ્તમાં જવાનો એ રસ્તો હતો તો તું હાંધ કાંઈ આવવા પામતો બા ?

કા કા ભ ત્રી જા.

એક મજ્જીચુસ શખ્સ પોતાના બાઈના નાહાના નાવા-રેસ દીકરાને પાલતો હતો અને તેના ઉપર જે ખર્ચ થતો તે માટે હરઘડી ખર્ચડતો. કાકાના હાથ તળે બચારો ભત્રીજો આવ્યો બુખ્યો ઠોકાતો હતો.

એક વાર કાકા ભત્રીજા રસ્તેથી ચાલ્યા જાય છે તેવામાં એક મુડદાળ કુતરાને તડકાંમાં બેઠેલા જોઈ કાકો બોલ્યો “બચારાના હાડકે હાડકાં નીકળી આવ્યાં છે. એને શું હશે?” ભત્રીજો બોલ્યો “બચારો પોતાના કાકાની સાથે રહેતા હશે!”

હિતના કંટકા !

બે મીત્રો એક ખીજ સાથ વાતોની ગમત ચલાવે છે :—

મકકુ—દોસ્ત અદી—જાણે સમજ કે સરકાર હવડાં હોકમ કાઢાડે કે આપરે ખેમાંથી જે લફંગો હોય તેને હાંધને હાંધ ફાંસી લટકાવવો તો હવડાં તું કેવી હાલતમાં હોય ?

અદી—કેવી હાલતમાં ? તુ ફાંસી લટકેલો હોય અને હું તારી યાદદાસતમાં પોકેપોક રડતો હોઉં—ખીજું શું ?

નાક કે ખું પ રો !

એક વાર બે ગૃહસ્થો સેત્રાંજ રમતા હતા તેમની પાસે ખીજે બેસીને રમત જોયા કરતો હતો. આ ખીજ ધણીનું નાક ઘણુંજ લાંબું ડોહોવાડા જેવડું હતું અને વળી આંખે “સાટાઈ” એટલે ખાજી જોવાને કાજે પોતાનું કડછા જેવું નાક સોકઠાંના પાટીઆં ઉપર ધાલીઆ કરે. આથી રમનારામાંથી એકનું ઘણું પાકી આવ્યું. પછી ઘણો વાર વીચાર કરી એકાએક ચડપ કરતું પેલાનું નાક પોતાનાં આંગળીમાં પકડી જોરમાં ધવડવા પડી ગયો. પેલાએ પોતાનું ડોકું તાણી લીધું અને રીસાઈને સામા તરફ જોવા લાગ્યો. પેલો બોલ્યો “માફ કરજો હો સાહેબ, રમતની ખુણમાં હું એને માફ પોતાનું નાક સમજ્યો !”

લા ગ લા ગ નો મુ ક ર દ મો .

એક કઠીઆરો અને એક પીંજરો એ બે જને મળીને એક બકરો વેચાતો લીધો. જ્યારે કાપીને વહેંચી લેવાનો વખત આવ્યો ત્યારે કઠીઆરાની ઘણી મરજી કે ટાંગનો માંસથી ભરેલો ભાગ પોતે લે. એમ ધારી તે બચારા પીંજરાને અટ્ટમપટ્ટમ સમજાવવા લાગ્યો કે આપણે વચ્ચોવચ્ચમાંથી એના બે કકડા કરી નાખ્યે અને પછી વહેંચી લઈએ. પીંજરો કહે “ઠીક, પણ આપણે આંખ્યો વીંચ્યે અને પછી જો કકડો ગમે તે પારખી લઈએ.”

આ સમજાવતી કરી કઠીઆરાએ ભોલા પીંજરાની આંખે પાટા બાંધ્યા અને બોલ્યો “લે ભોલ, તને પુછડી વાળો ભાગ જોઈએછ કે વગર પુછડીનો?”

પીંજરો ઝડપથી બોલી ઉઠ્યો “પુછડી વાળો.”

“તાણે તો ઠીક લાઈ, લે આ.” પીંજરો પાટા છોડી જોયછ તો કઠીઆરાએ બકરાની પુછડી કાપીને તેનાજ મોહાડાંમાં ખોસેલી. સરત પ્રમાણે પીંજરાને સીના વાળો ભાગ લઈ જવું પડ્યું.

મયાળુ શેઠ.

એલલ—(મયાળુ શેઠ) માધુ આને પેલું ખરાંનડીનનુ પીપ બાટલીમાં ભરવાનું છે તે વખારમાં જઈને ભરજેની.

માધુ—હાજી.

એલલ—પણ માધુ, વખતે દારૂની ઝેણપેણ લાગશે વાસ્તે એકુ ગલાસ અગાઉથી લેજે કે ખુમારી ઉતરે.

માધુ—વાઆર સાહેબ !

એલલ—(કલાક બેઝેક પછી વખારમાં જઈ જાયછે તો માધુ ચતોપાટ પડેલો છે) અરે તારૂં ભલું થાયરે તારૂં માધુ ! મેં એને અગાઉથી કહ્યું તું કે ઝેણ ચહડશે તે સારૂં એકુ ગલાસ પીજે—પણ અભાગ્યો ખોંહોસીલોજ ધણો છે તે ! માધ્યા, માધ્યા ઉઠ—બચ્ચા, આએ ગલાસ ખરાંડી પી કે હુશીયારી આવી જશે.

માધુ—(ગલાસ દારૂ પી. મોહોડું નુછતો રડતો ચેહેરે પ્રીને) અરે સાહેબ મારી તખીયતજ હવડાં એવી અભાગણી થઈ ગેઈછ. આએ ઝોગણીસમું ગલાસ પીધું તોખી ખુમારી તો નેવીને તેવીજ ચહડી ગઈ.

આ સાંભળી મયાળુ શેઠે માધ્યાને ટપલો મારી હસીને બાહાર કાઢાડ્યો અને બોલ્યો “જો માધુ હવેથી એમ કરશે તો ધમકાવસ જો.”

ધેલા ધાંચીનું કુટુંબ.

એક શેહરનો પાદશાહ હાથીના હોદા ઉપર બેસીને સ્વારી નિકળ્યો. તેને બેઠું સઘળા લોક નમીને સલામ કરવા લાગ્યા પણ ત્યાં રસ્તે ઉભેલા એક પાટીદારનો છોકરો પાદશાહને સલામ કરવાને બદલે ઉલટા પોતાના બે હાથ કમ્મરે ટેકવી ઉભો. આથી પાદશાહને ખીજ લાગી અને સીપાહીઓને હુકમ કરી છોકરાને કેદખાને મોકલાવી દીધો.

આ વાતની ખબર છોકરાના વડા ભાઈને થતાંજ તે હાંફતો કાંપતો પાદશાહી હજીરમાં આવ્યો, “ઓ માહારાજ ર્થ્યાદ ર્થ્યાદ—મારા ભાઈને શા સારું કેદ કર્યો?”

પાદશાહે ઉત્તર દીધો “તારો ભાઈ હેમક છે. મને સલામ નહીં કરી અને કમ્મરે હાથ ધાલી ઉભો.”

“અરે બાપજી એ બચ્ચું સલામમાં તે શું સમજે. હયો હું એની બદલી સલામ કરું છું અને સાથે વધારામાં તમારી દુમનેખી સલામ કરું છું.”

પાટીદારના આ ભોલા પોરેઆના બોલવાથી પાદશાહને બેવડી રીસ ચઢી અને તેનેખી કેદખાને મોકલાવી દીધો. આ વાતની ખબર બન્ને છોકરાના બાપને થઈ તેથી તે બચારો દોડતો દોડતો પાદશાહના હાથીની આગળ ફરી વળીને સ્વાસ ભર્યો કેહવા લાગ્યો કે “ઓ પાદશા—ઓ પાદશા—મારા બંધે દીકરાઓને વગર વેંચે ચ્યંમ બંધીઓણે નાંછ્યા બાપજી?”

પાદશાહે ખોલાસો કીધાથી પાટીદાર જેનું નામ લાલદાસ પટેલ હતું તે બોલ્યો કે “ માહારાજ મારે નોખડીઆ તો બાપડો બાળકસે. એ સલામ કરવામાં શું સમજે, માટે તો રાંડે જાણ્યો ઘેલસ્પોસે. અમ જે પાદશા તો ધણીસે તેને સલામ કરવી એતો ઠીકજસે પણ પાદશાહની દુમને શું આગ લગાડવાનીસે ? ”

આવું સાંભળતાં પાદશાહ એક દમ ચીઠમાં આવી જઇ પાટીદારનેખી તેના બે છોકરાઓની સાથેજ બંધ કરાવ્યો.

“ હવે આ સઘળી ખબર પાટીદારના બે દુધભાઈઓને થઇ તેઓ પણ ખીચારા પાદશાહ પાસે આવીને કેહવા લાગ્યા “ આ પ્રધીનાથ, આ અમારા સગાઓને બંધીખાને નખાવ્યા છે તેને મેહરખાની કરીને છોડી મેલવા બેઠાએ કારણ કે એ બેવક્ફ બોલવાની કળવકળ સમજતા નથી.”

પાદશાહે પુછ્યું “ અલ્યા તમે એમના શા સગા થાઓ ? ”

જવાબ દીધો “ બાપજી અમે એ બે છોકરાના દુધભાઈ થઇએ.”

વળી પાછું પાદશાહે પુછ્યું “ અલ્યા દુધભાઈ એટલે શું ? ”

પેલા બોલ્યા “ જાણે કે પાદશાહનો બાપ મરી જાય ને તારી મા ખીજે ધર નાતરે જાય અને ત્યાં ખીજાં હૈયાં જાણે તે તારાં દુધભાઈ કેહવાય. એવી રીતે અમે દુધભાઈ હૈએ.”

આ સાંભળી પાદશાહને તો માથાંથી તે પગ સુધી ત્રાણ લાગી અને દેવાનો જેવો થઇ જઇ પેલા બેને ફાંસી ચઢાવવાનો

હુકમ કર્યો. આ જોઈ વજીરે પાદશાહને સમજાવ્યું કે આ પાટીદાર લોકતો ગાવદી છે માટે એમને મારી નાખવામાં કાંઈ સાર નહીં. આ સાંભળી પાદશાહે હુમલો કીધો કે તુર્ત તો એમને કેદમાં નાખો પછી વાત. હવે એક કુટુંબના પાંચ માણસો કેદ પડેલાં સાંભળી આખી પાટીદારની નાત જમા થઈ અને પાદશાહ પાસે જઈ કરગરીને કેહવા લાગી કે “માબાપ તમે અમારા ધણી છો માટે અમારો ગુનાહ માફ કરો.” પણ પાદશાહ ધણા ગુસ્સામાં હતા તેથી કાંઈ સાંભળ્યું નહીં અને ત્યાંથી હાંકી કાઢાડયા. આ ઉપરથી નાત વજીરને કાલાવાલા કરી કેહવા લાગી. વજીરે તેમને કહ્યું કે “પાદશાહ હવડાં તો ધણા ગુસ્સામાં છે તેથી તમારું કાંઈ સાંભળશે નહીં માટે તમે બેગમ સાહેબની પાસે જઈ આગ્રહ કરશો તો તમારું કામ થશે. પણ મારા રાંડના ઘવેડાઓ, પાદશાહ આગળ જેમ છબરડો કરી નાખ્યો તેમ બેગમ સાહેબ આગળ કરશો નહીં હો નહીં તો ડોકાં તડોતડ હડી જશે.”

હવે બોલવું તે બહુજ ધારીને બોલવું એવું નકી કરીને નાત બેગમ સાહેબની હજીરમાં ગઈ અને પોતામાંથી જે સર્વેથી શીલસુફ હતો તેને અરજ ગુજારવાનું કામ સોંપ્યું.

હાથ ભેડી બોલ્યો—ઓ બેગમ મા—આપને અમારી એક અરજ છે તે અરજ અમે એ પાદશાહ સાહેબને કહી— પાદશાહ તો અમારો ધણી થાપ તેણે અમારું કાંઈ સાંભળ્યું નહીં પણ તું અમારી ધણીયાણી છે (!) તેથી જો કાંઈ સાઈ સુએ તો સાંભળ. આથી બેગમ સાહેબ જે દાનાવ

હતાં તેઓ સમજી ગયાં કે આ લોક બચારા મુખ્ય છે તેથી
પાદશાહને સમજાવ્યું કે એ પાટીદાર લોકની બોલીજ એવી
પર્યયરમાર હોય. એ લોક કેહવા જાય પાંસર ને બોલી જવાય
અવળું માટે તેની આપે પરવાહ કરવી ન જોઈએ. આ
પછી પાદશાહે સર્વેને છોડી દીધા, જતાં જતાં તેઓ મહેલ
આગળ જુમ પાડવા લાગ્યા—“અમારી ધણીયાણી બેગમ
સાહેબની જેએએ !”

ટુંકું ને ઝટ.

એક ટુંકરા માણસની વાત કેહ છે કે તે ઐરહુંતો થોડું
બોલતો કે ધણીજ અગત્યના કામ સાઈ એ શબ્દથી
વધારે બોલવાની તસ્દી લેતો નહીં. આ તેની આદત તેના
નીમકહલાલ નોકરને સારી રીતે માલુમ હતી એટલા માટે
નોકરખી એકજ શબ્દમાં જવાબ આપી પતાવતો. એક દહાડે
શેઠ અને વાનોતર બન્ને જન એક પુલ ઉપરથી ચાલીને
જતા હતા તેટલાં અચાનક શેઠ ફરીને નોકરને પુછ્યું
“ ધંડાં ગમેછ ?”

ચાકરે ટુંકમાંજ જવાબ દીધો “ હા સાહેબ.”

આ પછી વાત બંધ પડી તે એક વરસ સુધી શેઠ ચાકર
એક બોલ બોલ્યા નહીં પણ તે મુદત બાદ તેઓ પાછા તેજ
પુલ ઉપરથી જતા હતા તેટલાં શેઠે ડોકું ફેરવી પુછ્યું “ કેવાં ?”

ચાકરે ટુંકમાંજ જવાબ દીધો “ બાફેલાં સાહેબ,”

દુખ ને વળી ડાહ્યામ.

તમારી ખાયડી સાથે કોઈ દહાડેખી મરાતા ના. કેમકે તમારો વાંક નહીં હશે તોયે પાછી દોસ્તી કરવા સારું એકાદ નવી સારી અથવા નવો પોલકો અથવા 'કાનમાનું' કરાવી આપવાની સામી સેસ ઉઠશે.

હાજર જવાબ.

પાપા—જો જર તુંતો ઇસ્કોલમાંથી એકખી ઇનામ નથી લાવી.

મમા—ને આએ પાસેના અચુંબાઈની ગુલાં તો કેટલાં બધાં ઇનામ લાવી.

જર—(નીરદોશપણથી) હા. પણ ગુલાંના માએ ને આપ કેવાં હોસીયાર છે!

નમુનો ૨ જો.

આપ—(પોતાના નાહાના પાંચ વરસના છોકરાને) રસ્તમ તું ખરેખર નાહાનું ધુવડ છે.

રસ્તમ—હા પાપા.

પાપ—તારે બોલ, ધ્રુવડ ઐટલે શું?

રસ્તમ—ઘરડાં ધ્રુવડનું બચું—વળી બાળું શું!

બે પૈસાના ડોસાંજીને ગાડીએ શું જાવું,
કરમમાં લખ્યાં દીવેલ હોયતો ધી શાંતું ખાવું?

મારી ઝાળખાણના એક ડોસાં અસલતો સુવાવડનો ધંધો કરતાં અને ઘણી ગરીબ સ્થિતિમાં હતાં પણ સુભાગ્યે તેમની દીકરી સારે દેકાણે પરણી ઐટલે ડોસાંને 'બેલ' ની ગાડીમાં બેસવાની શરમ લાગવા માંડી. એક વાર એવું બન્યું કે ડોસાંને બાહરેકાટ કોઇને "બેવા" જવું હતું તેથી પોતાની જીંદગીમાં પહેલીજવાર ભાડેની શીગરામ મંગાવી ધરથી અડધોક માઇલ ગયા પછી શીગરામનું પાટીયું પગ આગળનું સડેલું હથે તે આમકા સમેત ભાગી ગયું અને ડોસાં ખાડામાંથી રસ્તા પર સરી પડ્યાં. સપાટ ભોંય ઉપર પડી ગઇ, માથુંબાનું છુટી ગયું અને રસ્તાની વચમાં બચારાંને બરડે પાણી ઉતર્યું. આ બનાવ જોઇ તેમની ઝાળખાણનાં એક ચાહવાળા વાણીઆએ ઉપલા દોહરા બોલી સંભળાવ્યા.

છોકરાંની ખરખત.

એક બુઝૂર્ગ લલા માણસને ત્યાં છોકરાંની ખરખત ઘણી હતી અને દર થોડી મુદતે એકકું નવું પેદા થતું હતું. એક દહાડે તેના અગીઆરમાં છોકરાને કોષ્ટિ પુછ્યું “આ, તારાં બધાં મળીને કેટલાં લાઘ મેહન છે?”

છોકરે જવાબ દીધો “કાણ જાણે આજે સહવાર પછીનો હું ઘર ગયો નથી!”

તેરીબી ચુપ મેરીબી ચુપ.

એક ગાંધીએ પોતાને ત્યાં એક છોકરાને ચાકરીએ રાખ્યો. આ છોકરો બુદ્ધીનો ઘણો તીક્ષ્ણ ન હતો તેથી તેનો શેઠ તેને વારે ઘડીએ ધમકાવતો. એક દહાડે છોકરાની કાંધ કસુરને લીધે ગાંધી જમ પાડી કેહવા લાગ્યો “અજ્યા મુઠ — તારા જેવો અનાડી તો મેં કોઈ દી જોયો નથી હું તને હવે કાહાડી મુકીશ. તું છ—છ—મહીના થયા શું શીખ્યો?”

છોકરો રડીને જોડ્યો “સાહેબ, ઘણુંખી શીખ્યો. તમારા હાથ તળે એટલું તો જોયું કે પાંચ શેર તોલવું હોય ત્યારે જોખ સાફાડા ચારશેર મુકવા.”

હમ તો કહેનેકા કુછ કરનેકા નહીં.

એક વાર મુસલમાન અને ખ્રીસ્તી વચ્ચે જરસલામમાં લડાઈ ચાલતી હતી ત્યારે મુસલમાની લશ્કરને ઉલટ આપવા માટે એક મુલ્લાં બાપોદાર વાચણ કરવા લાગ્યા કે, “મારાં બચ્ચાંઓ, આજની લડાઈમાં જે કોઈ સાચો મુસલમાન પોતાના જીવથી જશે તે રાતના બેહેસ્તમાં પોતાનું બિજન ખાશે.”

આ પછી લડાઈ ચાલુ થઈ અને મુસલમાનો હારીને પાછા હઠતા હતા તે વેળા મુલ્લાંજી સાહેબ ઉભી પુછડીએ નાહાસવા લાગ્યા જે જોઈ બે ચાર સીપાઈઓ ટકોર કરી બોલ્યા “ઓ મુલ્લાંજી સાહેબ, નાહાસો છો શું કરવા પેલું બેહેસ્તનું રાતનું ખાનું ખુલી ગયા કે?”

મુલ્લાંજી નાહાસ્તા નાહાસ્તા બોલ્યા “તે ખત્તું બેટાઓ, પણ મને રાતનું બિનું ખાવાની આદત નથી.”

ચોરને શી ચીંતા?

માજીસ્ટ્રેટ—થોરાબજી સીકંદર, તારા ઉપર આ પેસ્તાનજી કઢીરજી અપરાધ મુકે છે કે તેં તેનો બકરો ચોરીઓ. કેમ તું અપરાધ કબુલ કરે છે?

મોહોરાબજી—હા સાહેબ, ખરી વાત છે.

માજીસ્ટ્રેટ—તેં તે બકરાનું શું કીધું?

સોહોરાબજી—કાપીને ખાધ ગીઝ્યા સાહેબ.

માજીસ્ટ્રેટ—અફસોસ સોહોરાબજી, કેમ્મામતને દહાડે તને ખુદાની હજીર વાદી પેસ્તાનજી ફકીરજીને તથા તેના બકરાને તથા તુંને ધનસાફને સારું ઉભા કરશે ત્યારે તું તે દાદગરની હજીરમાં શું કેહશે?

સોહોરાબજી—સાહેબ ત્યાં બકરોખી હાજર હોશે ખરો કે?

માજીસ્ટ્રેટ—અલબત્ત !

સોહોરાબજી—સારે તોં સાહેબ તે વખત હું વાદીને કેહવસ કે “પેસ્તાનજી ફકીરજી આમ્મે તમારો બકરો લેમ્મો.”

નફ્ટાઇ.

મારે ત્યાં બરજોરજી સરકારી નામે ગામડેનો પરાણો મળવા આવ્યો. મારી સ્ત્રીએ આવકાર દેવાની મતલબથી તેને પુછ્યું “ભાઈ બરજોરજી મોવરૂં લાઉં કે બ્રાંડી ને પાણી પીસો.”

બરજોરજીએ જવાબ દીધો “તમે બ્રાંડી ને પાણી ભેલા તેટલાં હવડાં તો મોવરૂં જ પીવસ ?”

ઉજમના ઉકરડા.

મુબ્બની એક વીમાની પેહડીએ નસારીમાં સાખા ઉંઘાડી અને એક માએદ નામે શેહરીયારજી એલીઆને પોતાને એજંટ કીધો તથા તેને તાકીદ કીધી કે કોઇની ધણી પોતાની જીંદગીને વીમા ઉતરાવવા આવે તેની પાસેથી સવાલો પુછીને સઘળી વીગત મેળવી કાઢાડીને મુબ્બની હાશીસમાં મોકલવી. આ પછી એક દસાઈ વીમા ઉતરાવવાની મતલબથી શેહરીયારજી પાસે ગયો તેને નીચે પ્રમાણે સવાલો પુછવામાં આવ્યે:—

તમે બહરી છેઓ કે માટીડા અને કેટલાં વરસ થયાં તેમ છો?

તમારાં માએ અથવા બાપ ઉતાં કે અને બે માંથી કીઆં હતાં?

તમુને શીફરં આવવાની ટેપ છે કે અને હાથ તો બે ચાર શીફરાં સાથે થાયછ કે?

તમારા અગાઉ બાપદાદા હતા કે અને કેટલા હતા?

તમે પરણેલા છેઓ કે નથી પરણેલા, કે કુંવારા?

અગાઉ કોઈ વાર તમાએ આપઘાત કીધેલો કે?

કરેગા સો પાવેગા.

એક ગરીબ માવાના પુરૂષની બાયડી ધણી કલાંટ હતી અને તે બચારાને રૂમ રૂમ બોલાવતી. આખરે અચાર કંટાળીને ખોદા

પાસ દોઆ માંગવા લાગ્યો કે હવે તો આ કજીઆખોર સ્ત્રીને તેડી લીએ. એક દહાડે આ જોડું એક વરા વગરના કુઆ આગળ ફરતું હતું તેવામાં ભરથાર રડીને બોલ્યો—“જો વાહલી, હવે આપણા આ ટંટાથી હું બહુ કાયર થઈ ગયો છું અને તેનું સેવટ લાવવા રાજી છું. મેં કુખી મરવાનો ઠરાવ કીધો છે માટે મારા હાથ પછવાડેથી બાંધ કે હું કુવામાં ભુસ્કો મારું. અગર હાથ નહીં બાંધું તો પાણીમાં પડવા પછી વળી પસ્તાવો થાય તો તરીને બાહાર નીકળવાનું મન થાય.”

પેલી વાહલી માથુકે બાહારથી દયામણું મોહોડું કરીને પણ અંદરઆનેથી હરઆપને ધણીના હાથ ખુબ સીકડીને બાંધ્યા. આ પછી ભરથાર બોલ્યો “વાહલી આ કુવામાં ત્રીપલાવી દેવાની હિમ્મત ચાલતી નથી માટે હું કોર આગળ ઉભો રહું છું તું બેલાસક પછવાડેથી આંચકો માર.”

આંચકો બરાબર લાગે અને પોતાનો ધણી સાબુત કુઆમાં જાય એવી મતલબથી સ્ત્રી દસેક ડગલાં પાછી હઠી અને ધસારાબંધ ધણીને આંચકો મારવા ધસી આવી પણ આ વેલાએ બરાબર તક સાંધી તે કુવા આગળથી ખસી ગયો અને સ્ત્રી લાગલી કુઆમાં પડી. ધણી મલકાવા લાગ્યો અને સ્ત્રી માંહેથી ખુબ પાડવા લાગી “ઓ વાહલા ધણી—કાહાડ, મને બાહાર કાહાડ. હું કુખી મરું છ.”

ભરથાર કુવા આગળ વાંકો વળી બોલ્યો. “હું માટી ખુશીથી તેમ કરતે માહરી વાહલી, પણ મારા હાથ તેંજ

સીકડીને બાંધયાછ તેથી લાઇલાજ છું. બોલ્યું ચાલ્યું માફ કરજો. આવતે જમાને આપણે પાછા એકઠા થઇશું ત્યારે કબુ મરાશુ નહી હો.”

મકાઇ ડોસાંની ગણતરી.

મકાઇ ડોસાં પોતાના ખીજવર વીથે હમેશ પોતાની સહીઆ આગળ ફરયાદ કરવા કરે. એકવાર તેમના જાણી દોસ્ત માનકહુ કાકીએ કહ્યું “એહન તમે જરે તારે તમારા વરની ફરયાદ કરોછ તો પેહલા મરી ગીઆ તારે ખીજે કીધો શું કામ ? શું તમુને આવી ઉમરે ખીજું ધેર કરવાની જરૂર ઉતી ?”

મકાઇ ડોસાં બોલ્યાં “મરેરે ખીજી જરૂર શું ઉતી, પણ મારા એહસ્તી પેહલા વરના કબરો લરીને કપરાં ઉતાં ને એવણુ આદરજી યરાયર તેવણુનાજ કદના ઉતા તેથી એવણુ સાથ ધેર કીધું કે એહસ્તીના બધાં કપરાં બન એસી જાય.”

ઠાટ મેહતાજી ને મરડાટ ઘણા.

પરીક્ષેક—હંધ આવ્ય છોકરા, જો મારી પાસે એક આસુદીની તપેલી હોય અને તેમાંથી પા ભાગ તને આણું, અડધો ભાગ આ ખીજ છોકરાને આણું અને અડધો ભાગ હું લઉં તો બાકી શું રેહ ?

છોકરો—સાહેબ, ખાલી તપેલી !

કેહતા તો દેવાના પણ સુણતાખી દેવાના.

એક પુરૂષને ખોટી ડીંગ મારવાની ધણી દેવ હતી. એક-વાર તેને ત્યાં એક ગામડીઆ બોચ સગો આવ્યો. તેની આગળ તેણે દોકડું કે મારી પાસે ત્રણ ધણીજ નવાઈની અભયખીઆ છે જેવી આખી પૃથ્વીમાં કોઈ પાસ ન હોય. એક બળદ છે તે દાહાડાની ૫૦૦ કોસ મંજલ કાપે છે, એક મરધો છે તે દર કલાકે કલાક બરાબર ઘડીયાલની પેઠે વાસે છે અને એક કુતરો છે તે ચોપડી વાંચે છે.”

આ સાંભળી પરોણો ધણો અચરત થયો અને કહ્યું “હું તમારે ત્યાં આવીને જરૂર આ નવાઈઆ જોઈશ.”

ધર આવ્યા પછી પુરૂષ તો ધભરાવા લાગ્યો કે હવે કયમ કરીશું. તેણે સઘળી હકીકત પોતાની બાયડીને કહી, જેણીએ તેને ધીરજ આપી કે કાંઈ ફકર નહીં સઘળું બરાબર થશે.

ખીજે દહાડે સગો મળવા આવ્યો ત્યારે સ્ત્રીએ ધણીને એક મરધો આવીને પાસેના ઝોરડામાં છુપાવ્યો. સગો પુછવા લાગ્યો “ભાઈ ક્યાં છે?”

સ્ત્રીએ ઉતર દીધા “તેમને તો કાલે સાંજના ચીનના શાહાનશાહનું તેડું આવ્યું તેથી બરી ગજજરના ઉઠીને ખીકીન ગયા છે.”

“હું, તે પાછા ક્યારે આવશે?”

“જે ત્રણ દાહાડામાં પાછા આવશે.”

“ બે ત્રણ દાહાડામાં ! ઝેમ કેમ બને ”

“ હાજી, તે અમારા બળદ ઉપર ગયા છેની તેથી સપા-
રામાં આવ જવ થવાય છે.”

ગામડીઝી બોલ્યો “ હા ખરી વાત, પણ પેલા મરઘો
તમારા ધણી કેહતા હતા તે કયાં છે ? ”

આ વેળાઝે ધડીયાલ વાગ્યું કે તુરત માહે સંતાયલા
પુરૂષે મરઘાની પુછડી તાણી તેને બોલાવ્યો. ગામડીઝી
ધણેા અચરત થઇ ગયો અને પુછવા લાગ્યો “ પેલા ચોપડી
વાંચેછ તે કુતરેા તો દેખાડો.”

સ્ત્રી બોલી “ મોટી ખુશીથી દેખાડતે પણ હવડાં જરા
અમારે ત્યાં રોજીની તાણ છે ને સાઈ તેને રપ) રૂપીઆના
પગારે ઝેક નીશાળમાં શીક્ષક તરીકે ચાકરી રાખ્યો છે.”

ભીખ તેને ભુખ શેની?

શેઠ ટેબલ ઉપર જમવા બેઠા છે ઝેવામાં બારી આગળ
ઝેક ભીખારી કલાખકોર કરવા લાગ્યો. ચાકરે આવીને કહ્યું
“ સાહેબ, બાહાર ઝેક ગરીબ ભીખારી ધણી આજુજી
કરે છે.”

શેઠ ગજવામાં હાથ ધાલ્યો કે કાંઇ છુટાં દોહોડીઆં
હાથ લાગે પણ નહીં મળવાથી ચાકરને કહ્યું “ જ, ઝેને
જમને કેહ કે છુટાં દોહોડીઆં હવડાં ગજવામાં નથી.”

ચાકર તુરત પાછો આંચો અને શેઠને કેહવા લાગ્યો—
 “સાહેબ એ કેહ છે કે દસ રૂપીઆની નોટ હોયતો એની
 પાસે પરચુટણ છે !”

સ મ જે તે ના કાળ.

શીક્ષક—છાકરા તને વ્યાકરણ સારું આવડેછ?

નીશાળયો—હાજી.

શીક્ષક—ઈંડું, એનું વ્યાકરણ શું?

નાશાળયો—સામાન્ય નામ.

શીક્ષક—સારું, બહુ સારું. વાર એ નર જાતી છે કે
 નારી જાતી?

નીશાળયો—તેતો સાહેબ કોટલું, ભાંજીને પીલું બાહાર
 નીકળે ત્યારેજ જણાયતો !

બેહસ્ત મુકામની મંજલ.

હિંદુસ્તાનના એક ગામડાંમાં ફરતાં એકવાર નીચલી વાત
 મારા સાંભળવામાં આવી:—

એક ગરીબ બચારી ડોસી નામે ભગલીનેા સત્તર વરસનેા છાકરો મરી ગયો. ડોસી આપી ઘણી મુઝાઘ ત્યારે તેણીની ભીખી નામની એક ઘરડી સહી તેણીને મળવા આવી. આ બે જણ વાતો કરવા લાગ્યાં.

ભીખી બોલી “બેહેન તારો છોડો હરગે ગયલો તે હાંભરી ઉંતો બહુ રરેલી—હાય, હાય બહુ ખોટું થયલું.”

ભગલી બોલી “ઝાવે બેન, મારા પોઝિરા વનાતો મારા હાય ભાગી ગયલો પણ આવે જે થયલું તેને હું કરીએ— કેમ બેન તારો પગ મચવાયલો તે હમણા કેમ છે ? ”

“બહુ ખરાબ, ઉંતો દાહારે દાહારે બહુ લથરતી ચાલી બેન. મારોખા હરગમાં જવાનો વખત આવેલો લાગે.”

ભગલી બોલી “જો બેન, હરગમાં જાયતો માફં એક કામ કરહે?”

“હું?”

“મારા પોઝિરાને હોધી કાહાડી કેહે કે તારા વના મને જરાએ ગમવું નથી?”

“લે વરી! તું મને હું કામ હોંપે? એકતો મારે પગ અરચણ તાં વરી આવડાં મોટાં હરગમાં તારા પોઝિરાને કાંહ હોધવા જાઉં?”

જીજ કરે આળપંપાળ, ને ખાસડાં ખાય શીર કપાળ.

ભુલ તો સર્વે કોષથી થાય પણ લગાર સમયસુચકતા રાખવાથી કેટલું કામ સુધરી જાય છે તેનો દાખલો નીચે જુઓ.

એક મજલસમાં બે જવાન પુરષો પાસે પાસે બેસી વાતો કરતા હતા. એવામાં એક દુર બેઠેલા એક ડોસા તરફ આંગળી બતાવી કહ્યું “અરે જો જો આ ઘરડા ખખની સીકલ કેવી હસવા સરીખી છે.”

આ સાંભળી ખીજાએ ધુમટો ચઢાવી કહ્યું “સાહેબ બેચ્છાની માફ છે, એતો મારો બાપ છે.”

પેલાએ જોયું કે ફસીઓ તો ખરે એટલે બોલ્યો “અરે ભલા માણસ અમથો સાનો ગુસ્સે થાયછ—જો તું મારા બાપને જોય તો એના કરતાં વીસ હિસ્સે નપેતર છે. તારા બાપને તો હજાર ભલાઈ છે.”

ઉખ્યાનું.

ગાડું ચાલે ત્યારે તેખી ચાલે, ઉભું રેહ ત્યારે તેખી ઉભુ રેહ, ગાડાંને તે કસાં કામનું નથી, પણ ગાડું ને વગર ચાલવું નથી—તે શું?—ગાડું ચાલવાનો ખખડાટ.

ટાઠાં પાણીએ કાસર.

હું એકવાર ગામ ગયો ત્યારે મારી ખાયડી રોજ બેઝરી આપે કે કાગળ લખતા નહીં, કાગળ લખતા નહીં. આખરે થાકીને મેં નીચલા પત્રની પંદરેક નકલો કરી રાખી.

વાહાલી સુનાઇ,

કાંઈ કામ નથી તેથી આ કાગળ લખવા બેઠો છું અને કાંઈ લખવાનું નહીં હોવાથી સમાપ્ત કરું છું.

લા૦ તારે અદી.

આમાંથી એકકી નકલ રોજ એનવીલોપમાં નાખી ટપાલમાં નાખતો. ચારેક કાગળ પુઝ્યા પછી મારી ખાયડીને નીચલો જવાબ આવ્યો.

વાહાલા અદી,

તમારાં કાગળ પુઝ્યાં છે, હવે વધારે લખવાની તરુદી બેશોના કેમકે તેની પચાસ નકલ મેં છપાવી મંગાવી છે અને રોજ એકેક કાઢાડીને વાંચું છું, એજ અરજ.

લા૦ તમારી સુનઇ.

આ વ વા જ વા ની ટી કી ટ ,

નાણી ડોસાં કોઇ વાર આગની ગાડીમાં બેઠેલાં નહીં. એક વાર તેવણુ નસારીના સ્ટેશન ઉપર આવી ટીકીટ કલર્કની આંચીમાં પાનથેરયું ડોકું ધાલી કેહવા લાગ્યાં “ મરીબઉં”,

મંમલખ મારા કાકાસસરાનો દીકરો. માંદો છેની તેને જખ
જોધને પાછી આવવાની તીકીટ આપો. મરીજઈ, આવવા
જવાની આપજો હોકે.”

દીકીટ કલારકે નમનતાધથી ઉત્તર દીધો. “ડાસાં ત્રીજ
કલાસની આવવા જવાની દીકીટ નહીં મળે, અમથી જવાની
દીકીટ મળશે.”

ડાસાં હલતાધને યોલ્યાં “ઝો બા, ઝેમ થું બોલોછ ?
આવવા જવાની તીકીટ નહીં તારે કંઈ મારેથી જથુક
મમલખ રેહવાય ? પછી દુકતાંને કોં નાપુ ? ચાલો તારે તો
માંડી વારો.”

સ મ જે તે નું મો હો ત.

સુખાળા ગામમાં એક વાર મુંબધથી ગયલો એક પારસી
ગામડીઆઓ આગળ બેસી વાતો કરે છે. “અરે મજાહ
તો એવી કે એક એક વખતમાં દસ દસ આપસકીમના
ગલાસો ખાઈ જઈએ.”

આ વાત ત્યાં બેઠેલા ફકીરજીના ધ્યાનમાં કાંઈ ઉતરી
નહીં તેથી તેવણુ ડોકું ધુનાવવા લાગ્યા, જે જોઈ મુંબધગરો
બોલ્યો “થું તમે મારી વાત માનતા નહીં ?”

ફકીરજી બોલ્યા “આપસકીન તો ખાતા ઝોહો પણ
દહ ગલાહ કાચના કેમ ખવાય તે મારા માનવામાં આવતું
નથી લાય !”

બે હુ ત ર ફ ની પી ડા.

એક કુમારે। શખ્સ અદેખાઈ કરી કેહવા લાગ્યો—
“અરે યાર, બાયડી એક વળગતા વેલા નેવી છે, નેમ નેમ
તમે વધારે ખુઆર થતા જશો તેમ તેમ તમને વધારે
પ્યારથી વળગી રહેશે.”

આ સાંભળી એક પરણેલાએ જવાબ દીધો “નહીં ભાઈ
તું ચુકે છે. બાયડી એક વળગતા વેલા નેવી છે, નેમ નેમ
તે વધારે પ્યારથી વળગે છે તેમ તેમ તે તમને વધારે ખુઆર
કરે છે.”

વેહવાણુ હુવે ઘર કરેની તો કેહુ આવોના બા
તમારીજ સાથે.

એક ખુબસુરત નામીચી નાટકી આરત પારીસમાં એક
વાર કાએલી પડી અને ત્યાંના પંકાયલા ખુબસુરત ડાકટર
જેરૌમને બોલાવી મંગાવ્યો.

ડાકટરે પુછ્યું “તમને શું છે?”

“કોણ જાણે—કાંઈ એન પડતું નથી, કોઈ વાર જીવ
ઉસકેરાઈ આવેછ ને કોઈ વાર એકદમ નસોસ પડી જાયછ.”

થોડો વાર વીચાર કરી ડાકટરે જવાબ દીધો “હું ધારૂંછ
કે તમને સાજાં થવાનો માત્ર એકજ ઉપાય છે.”

પેલીએ આવુરતાથી પુછ્યું “તે શું?”

“તમારે શાદી કરવી જોઈએ.”

શ્રી બોલી “હું પણ એમજ ધારું છું—તમે મારી સાથ શાદી કરશો?”

ડાક્ટર હસીને બોલ્યો “મેં જે તમુને ફરમાવ્યું તે એક જાતની દવા છે. ડાક્ટરો દવા ફરમાવે ખાગ પણ પોતાની દવા કાંઈ પોતેજ પીએ?”

શીખે તેને પુન્ય, નહીં તેને ધુમાડો.

થોડીક સ્ત્રીઓની હજુરમાં બાપુજી કાંઈ ફારસી કવીતા વાંચતા હતા તેવામાં બે લાઇનો એવી આવી કે

પલંગપર તો લાગી છે સોનેરી ઝુલ,
તળાઇપર ખીછાવયાં છે ગોલાખના ફુલ.
ચદર પર છાંટ્યું છે ગુલાબી જલ,
પાસે મેજ પર પડ્યાં છે તરેહવાર ફલ.

આ સાંભળી જીવણાઈડોસાં બોલી ઉઠ્યાં “મરેરે તરાઈ પર ગોલાખના ફુલ પાંચરેઆં ને વરી ઉપર ગોલાખનું પાણી છાંટેઉં તે મુઆને ફરદી નહીં થઈ હોસે?”

ચોરનારની ચાર ને જોનારની બે.

શાપુરજી ચીનવાળાને જરા જરામાં જાહેર ભાષણ આપવાને બાહેર નીકળી પડવાની ઘણી ટેવ હતી. તેવણને પોતાને કાંઈ થાકવું ન હતું માટે ખીજ ખીજાંના છપાયલાં પુસ્તકોમાંથી ફકરા તફડાવી મોહોડે ચઢાવીને પોતાના ભાષણમાં ઠોકતા હતા. આ ઉપરથી સમજાઓ તેવણને ઘણા મોટા પંડીત સમજતા. એક વાર એવું બન્યું કે તેવણ ભાષણ આપવાના હતા તે દાહાડે કેપ્પશર નામનો એક ચગરો પારસીખી ત્યાં આવી લાગ્યો. ભાષણ કરતાં ત્રણ વાક્ય બોલ્યા પછી તે બોલી ઉઠ્યો “આમે તો જાંહંગીર વઝીલની ચોપડીમાંથી તફરામચી.” ભાષણ કરતા ડોળા કાઢવા લાગ્યા પણ કાંઈ બોલ્યા નહીં. વળી ચારએક વાક્ય બોલ્યા પછી કેપ્પશર બોલી ઉઠ્યો “આમે અરદેશર મુસની ચોપડીમાંથી તફરામચી.” શાપુરજીનું આ ઉપરથી ઘણું જ ઉભાઈ આવ્યું પણ ફજેતો થશે એમ ધારી દમ મારી ગયા. વળી બેએક મીનીટમાં કેપ્પશરએ ફાંચર મારી કે “આતો કરસનદાસ મુલજીમાંથી તફરામચી.”

હવે હવે થઈ એટલે શાપુરજી બોલી ઉઠ્યા “સાહેબ મહેરબાની કરી મુગા રેહરો નહી તો હાંધથી તમુને ઉઠાડી મુકવા પડશે.”

કેપ્પશર ડોકું ફેરવ્યા વગર બોલ્યા “આ છેલ્લો વાક્ય ભાષણ કતાનો પોતાનો ખરો.

મંછા ભુત ને સંકા ડાકણ.

બે ધરાનીઓ પુરતનાજ ધરાનથી મુંબઈ આવ્યા અને ધર્મશાળામાં ઉતારે લાધા. રાતના મચ્છર ઘણાજ દુખ દેવા લાગ્યાં એટલે બેહુજને ચાદર કાઢાડીને માથાંથી તે પગ સુધી ઝાઢી. પાંચ દસેક મીનીટ ગઈ એટલે અરદેશર ધરાનીને ઘણી ગરમી પડી આવી તેથી જરા દમ લેવા ચાદરમાંથી ડોકું બાહાર કાઢાડ્યું ને જોયછ તો ઝોરડામાં એક આગીઝો કાડો એમથી તેમ ઉડતો હતો. આથી પુરત તેણે પોતાના સોબતીને ઉઠાડ્યો “અરી, ખીરોમ, ખીરોમ, નકોમી, શું કોમ ઝોઢીને ગરમીમાં મરી રહ્ય-આઝે મચ્છર તો ફાણસ લઈને આપુને શોધવા ઝોવીછ.”

ધર ભાંજ ને તીર્થ કીધી.

ખારમાં ગેરફતાર થયેલા એક આશક એક વાર એક વખી-લને ત્યાં આવ્યો અને પોતાની માથુકને તેણીના બાપની રજા વગર કેમ કાઢાડી લઈ જવી તે બાબે સલાહ પુછવા લાગ્યો. વખીલે સલાહ આપી “જો તું તેને કાઢાડી લઈ જશે તો ધારાની ચુંગાલમાં ફસી જશે માટે એવું કરવું કે તે તુંને ધસડી લઈ જાય. તેણીને પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર કરજે અને તે ઘોડો હાંકે એટલે તું પછવાડેથી ચઢીને બેસી રહેજે એટલે કાયદો તુંને કાંઈ કરી શકનાર નથી.”

ખીજે દીને સહવારના વકીલ ઉઠ્યો તેવુંજ તેના ઘરના માણસોએ ખબર આપી કે “સાહેબ ગઘ કાલે જો ધણી તમુને મળવા આવ્યો હતો તેને તમારી દીકરી ઘોડા ઉપર બેસાડી ધસડી ગયછ!”

ટાઉન કાઉનસીલને સુચના.

ધ'ગલાંડનાં એક નાહાના ગામની ટાઉન કાઉનસીલને લખાઈ આવ્યું કે તે ગામના ધાંટનું દારકું વુટી ગયું છે માટે ઉપાય કરવો. એજ દારકાંને સંધાવે તો ૧ રૂપીઆ થાય અને નવું લે તો ૧૫ રૂપીઆ પડે માટે થું કરવું તે વીચારવાને કાઉનસીલની સલા ધારા પ્રમાણે ભરવી જોઈએ. આ વીચાર કરવાને ત્રણ વાર સલા મળી તે દરેક સલાની એકસો રૂપીઆ શી થઈ અને ત્રીજી સલાએ ઠરાવ્યું કે કરકસર ખાતર દારકું નવું નહીં લેવું પણ સંધાવવું. યાદીમાં સેક્રેટરીએ લખ્યું કે પ્રજના નાણાની સંભાળ કરવાને તેઓની ફરજ છે માટે તેઓએ ત્રણ વીચાર કરી આ ઠરાવ શીધો છે.

તમે વેંહેંત નમો તો સામો હાથ નમે.

એક હેદરાબદી મીઝા સાહેબ મુંબઈ આવ્યા ત્યારે જ્યાં જ્યાં ત્યાં ખુબ ઠાટમાટ કરે. એક વાર એવું બન્યું કે તેણે કમરે સોનેરી પટો અને તોરાની પાઘડી વગેરે લટકાવી મુછને તાવ દેતા એક પારસીની દુકાનમાં ગયા અને ભપકામાંજ દસ રૂપિયાની નોટ ટેબલ ઉપર ફેંકી બોલ્યા “એ કયસા શેહેર! અમીરઝાદાંકા તો હિઆં કુછ કદરબી નહીં! ભલા એક અચ્છા રમાલતો દે દેઓ.”

પારસીએ નરમાસથી જવાબ દીધો “હા, સાબ.”

“તો ચલએ જલદી કર, મુઠ કયું દેખ રહો હુએ—એ દસ રૂપિએકી નોટ દેખીના?”

પારસીએ પુછ્યું “સાહેબ કેસા રમાલ મંગતા?”

“કુએસા? હમારી તરફ દેખો, હમ કોણુ હુએ વો દેખો; ઐર અમારા બમુજબે મરતબા રમાલ દો—ઐર કયા.”

પારસીએ મીઝાં તરફ જોયું પછી મુગે માહોડે નોટ ઉંચી કરી અને કસાઈએ વાપરે છે તેવો બે દોહોડીયાંનો લાલ સુતરાઉ રમાલ તથા નવ રૂપિયા ને સાહાડાપંદર આના મીઝાં સાહેબ આગળ મુકી ખુરસી ઉપર જઈને બેઠો. મીઝાં સાહેબ ચાટ થઈને ત્યાંથી રમાલ લઈ ચાલતા થયા.

આનો જવાબજ નથી.

ગમે એવો મજબુત દાદર હોય છે તે દીવસના કાંઈ નહીં ને રાતના સઘળું સમસાન થવા પછી કોઈની હળવેથી ચહડવા જાયછ ત્યારે અવાજ કરેછ તેનું કારણ શું?

સાધારણ રીતે બારણું ઉંઘાડશે તો કાંઈ નહીં પણ કોઈની હળવેથી વાત સાંભળવા સારું જમ્યમ્યમરા ઉંઘાડવા જશે તો ચીંછંછં કરી અવાજ કરશે તેનું કારણ શું?

એકાદ મેલાવડામાં એક ખીજની છત્રીએ બુલચુકથી અદલ-અદલ થઈ ગઈ તો જેને લાગે વધારે જુની છત્રી આવી હશે તે ઉપલી બુલ હંમેશ પેહલી શોધી ક હાડશે તેનું કારણ શું?

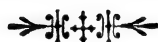
રાંડના, તને ગાળ કોણ દેછ!

અત્રેની એક નાટક ટોલીમાં એવો કાયદો રાખેલો હતો કે નાટકીઓમાંથી કોઈએ એક ખીજને ખરાબ શબ્દ ઓચરવા નહીં અને જો ઓચરે તો જેવી લાપા તેવો દંડ કરવામાં આવે એક દહાડે એવું બન્યું કે જમશેદ નામનો એક હસમુખો પણ પોહાંચેલો નાટકી જગ બરાંડી પાણી પીને આવ્યો અને પડદો ઉંચકાય તેની અગાઉ માટે સાદે ઠીઠી ઠાઠા કરવા લાગ્યો જે ઉપરથી કુંપનીના માલિક મીં કરામજીનું ઘણુંજ ગળી ગયું જેથી જમશેદને ખુબ ધમકાવ્યો.

કે “તું નાદાન થઇને આવી ચાલ ચલાવેછ, તુંને શરમ નથી આવતી, જો ફરીથી એવાં ઘેલાં એડાં કાઢાડ્યાંછ તો સ્ટેન્ડ ઉપર પગ નહીં મુકવા દેવસ” ઇત્યાદિ. આ ભાષણથી જમશેદજી ઘણુંજ પાકી આવ્યું તેથી કમ્મરે હાથ દબ કરામજી માણેકને પુછવા લાગ્યો “સાહેબ, તમુને હેમક કેહું તો આપણી ટોલીના કાયદા પ્રમાણે મને કેટલો દંડ થાય?”

કરામજી ચીરડાઇને યોગ્યા “દંડ? મને હેમક કેહ તો રૂપીઆ પચાસની અંદરથી તું જાય કે?”

જમશેદ નીસાસો નાખીને યોદ્યો “પચાસ રૂપીઆ! પચાસ રૂપીઆ તો ઘણા થયા! હાલ એટલી નાહાની માજ મેળવવાને ખાતર પચાસ રૂપીઆ તો ભારી પડે, બાકી જો પાંચેક રૂપીઆ હોતે તો જરૂર દંડ ભરીને જરૂર કેહતે કે ‘સાહેબ તમે હેમક છો.’ હાલ તો મારેથી તેમ કહેવાઇ શકાવું નથી!

હમખી રાણી તુમખી રાણી, કોન ભરે આ બેડે પાણી?

નવસારીથી ગુલબાઈ મુંબઈ પરણી આવ્યાં ત્યારે તેવણે એકાદ બે લગનોમાં પારસી છોકરીઓને સફેદ “કાલર” પેહેડેલી જોઈ. આથી તેવણેખી વીચાર કીધો કે હુંખી થોડાક કાલર લાવીને પેહડું. ખીજે દીને બજારમાં ફરતાં ફરતાં એક

મેમનની દુકાન ઉપર ઘણી માઠી સામજના “ કાલર ” દીકા તેથી ત્યાં ઉભાં રહી ગુલબાઈ પુછવા લાગ્યાં— “ એ મેહમાન, આએ કાલર બધરાંના છે કે માઠીડાના—મને એ કરતાં નાહાલા બધરાંના જોઈએછ.”

મેમને મુછમાં હસીને જવાબ દીધો “ બાપ, એ કાલર નથી એતો ગેઆસનાં તેલના લાંપ આવેછની તેની ઉપરના કાગળના “ શેડ ” (ઢાંકણ) છે.

એક, દો ને સાડે ત્રીન, આધા રહ્યા સો લીયા છીંન,
બાકી રહ્યા દો કે ત્રીન ?

જે ગામડીઆએને કોઈએ કહ્યું હશે કે વલસાડથી મુંબઈ સુધી ઘણું છેટું નાહાનું છે તેથી તેઓ ચાલતા નીકળ્યા. વસાઈ આગળ આવી પોંહ્યતાં તેઓ બહુ થાકી ગયા હતા. અબર કાહાડતાં માલમ પડ્યું કે મુંબઈ હજી વીસ કોસ દુર છે જોયો તે માહેનો એક બોલ્યો “ એહ ! વીહ કોહ ! આપરે બે જન હેએ એટલે એકેકને ભાગે દહ દહ કોહ આએવું તેમાં હું જીવ ! ચાલ મારા બાપ ! ”

વકીલ ખારીસ્ટરો અને વૈદ ડાક્ટરો.

ગામડાંનો એક રેહવાસી મુંબઈ જવા શહેરમાં પોતાનો એક સગો હથે ત્યાં આવ્યો. તે શહેરી મોટી મોટી વાતો કરે અને બહુ અભિમાન બતાવે. શહેરના સુખ આગળ ગામડાંને તો ગણેજ નહિ. ગામવાસી બધું જોયા અને સાંભળ્યા કરે તેમ તેમ પેલો નગરવાસી કુલણુની પેઠે ગપ્પો મારથે જાય. એક દિવસ ગામડાંની બહુ નિંદા કરી, સહેરને સર્વે વાતો સાંઈ ફેહેવા માંડ્યું ત્યારે ગામવાસી એટલું બોલ્યો કે, “ભાઈ? સાંઈ નરસુ બધે છે.” શહેરી કેહે કે “તમારે ત્યાં શું છે, ધન? જતાં આવતાં એકલા હાથે તો લુંટીલે.” ગામવાસી કેહે એ તો ખરું. પણ એટલા ઉપરથીજ તમે તોલ કરતા હો તો એક કવિ કેહે છે તે સાંભળો:—

હ હો.

જર લુંટે છે જંગલે, અભણ એકલા ભીલ;

ભર વસ્તીમાં લુટતાં, વેશ્યા, વૈદ, વકીલ.

અમારા ગામડાંના માર્ગમાં એક બહુ વગરના ભીલ એકલા હાથે તો માત્ર ધન લુંટી લે છે, પણ તમારા શહેરમાં તો ભર વસ્તીમાં ઘાળે દિવસે ત્રણ વર્ગ—વેશ્યા, વૈદ (ડાક્ટરો) અને વકીલ ખારીસ્ટરો,—ત્રણે વાનાં—મન, તન, અને ધન—લુંટી લે છે. તેનું તમને ભાને પણ નથી. આ ખરું છે કે ખોટું એનો વિચાર કરવા સર્વને સોંપિયે છિયે.

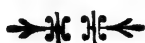

કાકપદ અથવા હંસપદ.

સર્વ દેશમાં એવી રીતિ છે કે, ચાલતી લીટીમાં કંઈક લખવાનું રહી ગયું હોય તો કાકપદ—એટલે આવી નીશની—કરી તે ખીને ઠેકાણે લખે છે.

એક ગુરૂ ધણા નિશાળિયાને ભણાવતો. જે વિદ્યાર્થી વાંચતાં કે લખતાં ભૂલ કરે તેને તે ગુરૂ શિક્ષા કરતો. એક દિવસ ગુરૂએ કંઈક લખતાં ભૂલ કરી. વિદ્યાર્થીએ એ કહ્યું કે,—“મહાગજ! તમે પણ લખતાં ભૂલ કરી કેટલાક શબ્દો મૂકી દીધા છે.” ગુરૂએ કાકપદ કરી તે શબ્દો ખીને ઠેકાણે લખી કહ્યું કે,—“જે ઠેકાણે તે મૂકવાના હોય ત્યાં કાકપદ કરી ખીને ઠેકાણે મૂકેથી, જોઈએ ત્યાં મૂક્યા નેટલો અર્થ સરે છે.” નિશાળિયાએ ગુરૂની શિખામણ અંગીકાર કરી. વસંત રુતુમાં એક દિવસ તેમાંના ૧૭—૧૮ વર્ષના મોટા વિદ્યાર્થીએ તલાવમાં નાહાવા ગયા. તેમણે એકેકું પોતિયું પેહેરેલું તે ધોયું અને રમવા માંડ્યું. એમ કરતાં ગુરૂને ત્યાં જવાની વેલા થઈ જવા આવી એટલે ઉતાવળ કરવા જરૂર પડી; પણ પોતિયાં ભીનાં હતાં તે પેહેરેને જ જાય તો શરદી થાય. કંઈ માર્ગ સુજ્યો નહિં લરે તેમાંનો એક નિશાળિયો બોલ્યો કે,—“ભાઈ! આપણા પુજ્ય ગુરૂએ શિખવ્યું છે તેમ કરો, પેટ ઉપર કાકપદની નીશાની કરો અને એક સોટી લઈ તે ઉપર પોતિયાં સુતતાં નાંખી ચાલો,” નાગા નાગા વિદ્યાર્થીએને વરઘોડો ગુરૂને ઘેર ગયો. ગોરાણી ઘરમાં નાશી ગયાં અને ગુરૂને બાહાર મોકલ્યા. શિષ્યો ઉપર ગુરૂ

કોપ્યા. શિબ્યો કેહે કે મહારાજ આપના શિષ્યવ્યા પ્રમાણે કાકપદ કરી પોતિયાં સુકવવા ધન્યો કરી છે. એટલે આ નીશાની કરી છે ત્યાં પોતીયું પેહડેલું સમજવું. ગુરને કોપ ઉતરી હસવું આંખું અને મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે ‘ઉપદેશ કરતાં સાવધાની રાખવી.

ચાકરોના પ્રકાર—કેહે એટલુંજ કરે.

એક થેઠને ચાકર જોઈતો હતો, તેણે એક મિત્રને કહ્યું કે—એક ચાકર આણિ આપો તો ઠીક. મિત્ર કેહે કે,—“ઘણા પ્રકારના ચાકર હોય છે, આપણે કેવો ચાકર જોઈયે છીયે. માલ પ્રમાણે મૂળ. સમજનો હથે તો વધારે લેશે. તેમાં ઉતરતો હથે તો તે પ્રમાણે ઝાઘું લેશે.” થેઠ બહુ કરકસરિયા હતા તે કેહે કે—“આપણે કહિયે તેટલું કરે એવો સસ્તામાં મળે તો બસ છે.” પેલા મિત્રે તેવો ચાકર શોધી કહાડી મોકલ્યો. શિયાળાના દિવસમાં થેઠને કંઈ કામ પ્રસંગે પરદેશ જવું થયું. પોતે ઘોડા ઉપર બેઠા અને ચાકરના હાથમાં પોતાનો કીમતી દુશાળો સંભાળી રાખવા આપી કહ્યું કે, પાછળ પાછળ ચાલ્યો આવજે. ગામ થોડું છેટું રહ્યું એટલે ચાકરને કહ્યું કે, હું આગળ જઈશું, તું ધર્મશાળા પૂછતો પૂછનો આવજે. પોતે ઘોડો દોડાવતા ચાલ્યા. ઘોડા ઉપર ધરેણાનો ડાબડો હતો તે છુટી પડ્યો. ચાકરે તે દીઠો પણ તેને લઈ લેવા કંઈ કહેલું નહિં તેથી તે પડતો

સુમી ટોનાળામાં ચાલે શ્રીકાંત ચાલે — શરૂ ૨૩૪

મૂકી આલ્યો ગયો. ધર્મશાળામાં ઘોડાનો સામન ઉતારતાં શેઠે જોયું તો બરેણાનો ડાબડો ન મલે, તેથી ત્રાસ પડ્યો અને આકરને પૂછ્યું તો તે કહે કે—“હા એક બે ગાઉ ઉપર તે ઘોડા ઉપરથી છુટી પડ્યો હતો, પણ આપે કંઈ કહ્યું ન હોતું તેથી મેં તે તો ત્યાં પડ્યો મૂક્યો, પણ ખીજ વટેમાર્ગે લોક જતા હતા તેમાંથી એક જણ તે ડાબડો લઈને નહાસી જતાં મેં જોયો.” શેઠે ડાબડાની તો આશા મૂકી પણ પેલા આકરને ખીજને કહ્યું કે—“મૂર્ખ! ઘોડા ઉપરથી ને પડે તે લેવું એમાં કેહેવું શું હતું!” આકર કહે કે—“બહુ સારું બાવાજી, આપણી સરત પ્રમાણે હવે જૂલ થાય તો કહેજો.”

પછી ખીજે દિવસે પાછા આલ્યા. ઘોડાક ગાઉ ગયા એટલે ઘોડાએ લીદ કરી. આકરે વિચાર્યું કે શેઠે ઘોડા ઉપરથી ને પડે તે ઉંચકી લેવા કહ્યું છે, તેથી શેઠનો કસખી દુશાળો હતો તે હળવેથી પોઢાળો કરી તેમાં બન્ની લીદ ત્રીત્રી લીધી. સાંજરે ધર્મશાળામાં ઉતરયા. શેઠે જમી પરવારી સુવાની તૈયારી વેળા દુશાળો માગ્યો. આકરે દુશાળાની ગાંઠડી લાવી પાસે મૂકી. ગંધાગંધ ઉઠી રહી છે તે જોઈ કુંકારા મારી શેઠે પૂછ્યું કે શું બાંધ્યું છે? આકર કહે કે,—આપના કહેવા પ્રમાણે ઘોડા ઉપરથી પડ્યું તે બાંધી લીધું છે. શેઠે કપાલે હાથ દબ વિચાર કીધો કે, આ મૂર્ખ સાથે જીવ જવાનો સોદો છે પણ બોલવાનું કહ્યું નહિં એટલે આકર બદલવાનો નિશ્ચય કર્યો.

ખીજ પ્રકારનો ચાકર.

બે કામ કરે અને એક બાકી રાખે.

પછી શેઠે પોતાના મિત્રને કહ્યું કે,—પેલા ચાકર તેજ નકામોજ. ઉલટું નુકશાન થયું. કમ્પક સમજી કામ કરે એવો જોઈએ. પછી તે એક કામ આપ્યું કરે તેની ચિન્તા નહિં બે કામ તે કરશે તો એક કામ વળી હાથે કરી લખ્યું. પેલા મિત્રે તેવો ચાકર લાવી આપ્યો. ચોમાસાના દિવસ હતા. રાત્રે બહુ ઉકલાટ થઈ ગાજવિજ બહુ થવા માંડ્યાં. શેઠનું શરીર બગડી આવ્યું તેથી સુવા ગયા. ચાકર પણ નિરાંતે બારણા ઉંઘાડાં રાખી સૂતો. શેઠે જાણ્યું કે ઘરમાં ચોર ફરી વળી બધું લઈ જશે, તેથી ચાકરને પૂછ્યું કે,—બારણાં અડકાળ્યાં છે? ચાકર સુતે સુતે કેહે કે:—ના સાહેબ.

શેઠ—વર્ષાદ આવે છે કે નહિ?

ચાકર—આવવા માંડ્યો છે.

શેઠ—શાથી જાણ્યું?

ચાકર—એક ખીલાડી અહિં થઈ જતી હતી તે બીની લાગી તે ઉપરથી.

શેઠ કેહે કે, સુતે સુતે ઉત્તર થું આપે છે. ઉઠ અને બારણા અડકાવી આવ્ય. ચાકર કેહે કે:—ઉપર જે ઉત્તર આપ્યા એ ત્રણ કામ મેં કર્યાં. હવે ચોરું કામ જરા આપજ કરી દ્યોની.

ત્રીજો પ્રકાર.

એક કામ કહેતાં દોહોડ કરે એવો ચાકર.

શેઠે પેલા મિત્રને વળી કહ્યું કે, ભાઈ એ ચાકર પણ કામનો નહિ. માઢાપર ને માઢાપર ઉત્તર દે છે ને નરે. આળસૂનો રાજ છે. ખીજે ચાકર લાવો. એક કામ કહિયે તો દોહોડ કામ કરે એવો જોઈયે. પેલા મિત્રે તેવો ચાકર માકલ્યો.

એક દિવસ શેઠનો છોકરો માઢો થયો. શેઠે પેલા ચાકરને કહ્યું કે, જા વૈઘરાજ (ડાકટર) ને તેડી લાવ. ચાકરે વીચાર કર્યો કે છોકરો માઢો પડ્યો તે મરી પણ જશે. માટે એક કામનું દોહોડ કામ કરતો આવું. પછી તે વૈઘને કહી આવ્યો, અને તેની સાથે અરધાં સગાં વાહાલાંને પણ કહી આવ્યો કે શેઠનો છોકરો મરી ગયો. એ માઢી વાત સાંભળી લોકો રોતા રોતા આવવા માંડ્યા. શેઠે તજવીજ કરી તો જણાયું કે, ચાકર એકનું દોહોડ કરી આવ્યો છે. વૈઘને માઢાની અને સગાંને મરણની ખબર દધી આવ્યો છે. ચાકરને પૂછ્યું તો કેહે કે,—હાજી કરાર પ્રમાણે કર્યું. જો બાપુ ભાઈ મરી નહિ જાય તો લોક પાછા જશે, તેમાં શું લુટાઈ જવાનું હતું?

પ્રકાર ચાલો.

સમજી ચાકર.

શેઠ પેલા મિત્રને કહ્યું કે, હું તો હવે કંટાળ્યો. પૈસાનો લોભ કરતાં ઉલટું નુકશાન થાય છે માટે હવે તો તમને સાફ લાગે તેમ કરો, મિત્ર કેહે કે, સમજી માણસ દૂરાપો. પછી એક સમજી માણસ આણી આપ્યું. તેણે સારી રીતે કામ કરવા માંડ્યું. શેઠ પણ પ્રસન્ન થયા. પણ વધારે નાણા આપવા પડતાં તેથી મનમાં કોઈકિવાર એમ પણ થાય કે, આપણને અનુલવ હવે સારો થયો છે, તેથી ખૂબ સંભાલી કહીએ અને તે પ્રમાણે કરે એવું પ્રથમ માણસ રાખ્યું હતું તેવું જ રાખિયે તો ચાલે ખરું. તે સંધિમાં તે પેહલો નોકરજ આવી ચડ્યો. પેલા સમજી મનુષ્ય બહાર ગયું હતું. એક પાછળના ઝોરડામાં શેઠાણી સાથે શેઠ વાતો કરતા હતા. પોતાનો એકનો એકજ નાનો છોકરો પાસે રમતો હતો તે ઝાડે ફર્યો. ત્યાં પેલા પેહલો ચાકર આંચો તેને શેઠાણીએ કહ્યું કે જા આ છોકરાને ઘોષ લાવ. ચાકર છોકરાને લઈ ચાલ્યો. એટલામાં પેલા સમજી ચાકર આવી પોંહોંચ્યો, અને પૂછ્યું કે, નાનાભાઈ (શેઠનો છોકરો) ક્યાં ગયા. શેઠ શેઠાણી બોલી ઉઠ્યાં કે તેણે છીં કરી હતી તેથી પેલા ચાકર આંચો તેને ઘાવા આપ્યો છે. સમજી ચાકરે વિચાર કર્યો કે રખેને કંઈક અવગું કરી આવે. એમ ધારી તે દોડી બહાર આંચો તો પેલા મૂર્ખ ચાકર કુંડીમાં પાણી કાઢાડી તેમાં છોકરાને ઝબકોલીને લુગડાની

પેઠે પછાડી ધાવાની તૈયારી કરતો હતો. સમજી ચાકરે તેને અટકાવ્યો ન હોત તો એક એ ઝીક મારતાંજ તે છોકરો પુરો થાત. સમજી ચાકરે મ્હોંટે સાદે ઓલી વેગલેથી તેને એકદમ અટકાવ્યો. તેનો ભયભિત શબ્દ સાંભળી શેઠ શેઠાણી ધાધ બારણે આંખાં અને મ્હોટી અનર્થકારક હાનિમાંથી ઉગરયાં એમ પ્રત્યક્ષ જોયું. પછી પરમેશ્વરનો પાડ માની પેલા મિત્રની શિક્ષા કેટલી હિતકારક લાગે તે સમજ્યાં.

અટપ જ્ઞાન, ને અભિમાન,

નિશ્ચે જાણુ, છે અતિહાણુ.

સમજણુ નહિ અને અભિમાન ભારે, તેનું—મ્હોટી હાનિ એજ ફળ થાય છે. કોઇ એક ગામનો માણસ એક નગરમાં જઈ ચાકરી કહ્યો, તેને એક નાહાનો છોકરો હતો. પોતે ચાકરી કરે અને તે છોકરાને નશ જો મૂરી ભણાવે. છોકરો ભણવામાં ઠોટ હતો પણ શહેરના અંચળ છોકરાની દેખાદેખી કરવા શિખ્યો. “ પાડોશીનું કર્મ ન આવે પણ સોજ આવે” એમ ઉપાણુ છે તે પ્રમાણુ તેને થયું. થોડાં વર્ષ નિશાળે જઈ પછી ગામ ગયો. ‘લાલીઆ પ્રાપર’, જેવું કંઈક ઇંગ્રેજી પણ જાણતો, કેટલીક સુધારાની વાતોનાં ખોખાં પણ ગોખી રાખેલાં. પોતાના નાહાના ગાંમમાં જતાંવાર તેણે અનેક પ્રકારે વાનર વિદ્યા કરવા માંડી. કોઇને ગણકારે પણ નહિ

અને ગણે પણ નહિં. સુધારાનો સ્પર્શ ન થયેલો પણ સુધારા-
વાળો કેહેવરાવવા ઇચ્છે. સુધારાનાં બાહારનાં નિશાન—સ્વતં-
ત્રતાના નામથી ઉદ્ધતાઈ, જુની વાતો અને રીતભાતો ઉપર
હસવું, લોકોની નિંદા, છાનું છાનું અપાણા આવું અને અપેય
પીવું, ખીજનો તિરસ્કાર અને પોતાની માહોટાઈ; લાકડી, કાળો
કોટ, મેલાં મોજાં અને જુટ, ઇત્યાદિ, એ બધું ગજા પ્રમાણે
ધારણ કર્યું. એ સુધારાદાસનો બાપ ભલું માણસ હતો,
તેથી સારા મનુષ્યો તેના ઉપર મમતા રાખતાં. તે મરણ
પામતાં આપ્તા કુટુંબનો આધાર પેલા સુધારાદાસ ઉપર
રહ્યો. કોડી કમાતાં ન આવડે પણ ખાંડી ખર્ચ રાખે એવા
તે હતો. થોડા દિવસતો તેની માએ જેમ તેમ કરી નિભાવ્યું,
પણ અંતે અન્નને ને દાંતને વેર થવા વેલા આવી અને છોકરાં
વધવા માંડ્યાં, ત્યારે ભાઈ સાહેબ સુધારાદાસને જેમ તેમ
સમજાવીને પરદેશ રળવા માકલ્યા. તેના બાપની ઉપર મમતા
રાખનારે તેને નોકરી અપાવી. થોડા માસ નોકરી કરી બેરો
છોકરાંને લેવા સ્વગામ આંચા ત્યાં ચોમાસાનો આરંભ
થયો ત્યાર પછી ચાકરીએ પાછા જવાની ઉંઘ ઉડી. ચાતુર્મા-
સમાં સકુટુંબ પ્રવાસ ન થાય, એમ ધરડાં મનુષ્યોએ કહ્યું.
સુધારાદાસને અવલચાંડી રાંડની પેઠે, આડુજ કરવું, ધરડાંની
બુદ્ધિતો ગયલીજ સમજે, એટલે તે વાત ગળે ઉતરી નહિ.
સર્વના સપ્પા થઈ કુટુંબ લઈ ચાલ્યા.

માર્ગમાં એક મોટા પટની નદી હતી તેમાં પૂર આંચું
હતું. સુધારાદાસની સ્ત્રી કેહે કે નદીએ પૂર છે માટે પાછાં
વળવું સારું છે.

અલપ્તાની સુધારાદાસ કેહે કે, તું સુધરેલીએ નથી અને ભણેલીએ નથી, તું થું સમજે છાનીમાની જોયા કર. સુધરેલનાં કામ કંઈ જુદાંજ હોય છે. મને આવરેજ (શરાશરી) કાઢાડતાં આવડે છે તે ઉપરથી હવડે નકી કરું છું, એમ કહી નદીનાં પાણીમાં ગયો. નદીનો પટ મ્હોટો હતો તેના ઘણા ભાગમાં ઘુટણથી પણ ઝાંધું પાણી આવ્યું, પછી થોડા ભાગમાં કેડ ઉપર આવ્યું; અને વચે છેક થોડા ભાગમાં તો માથોડાથી પણ વધારે છે એમ અનુમાન કર્યું. પછી પાછા કીનારે આવી કાગળ પેન લઈ સરાસરી (આવરેજ) કાઢાડી.

૧૦૦ ફીટમાં એક ફીટ લેખે = ૧૦૦

૨૦ ફીટમાં બે ફીટ લેખે = ૪૦

૧૦ ફીટમાં પાંચ ફીટ લેખે = ૫૦

૧૩૦

૧૯૦

તેથી સરાસરી આશરે દોહોડ ફુટની થઈ.

સુધારાદાસ સ્ત્રીને કેહે છે—જો દોહોડ ફુટની આવરેજ આવે છે. તે ઘુટણ નટલું પાણી થયું ચાલ છોકરાંને બગલમાં મારી લે.

સ્ત્રી કેહે કે—મારી છાતી તો ચાલતી નથી. તમે અર્ધે ગયા ત્યાં કેડ ઉપરતો પાણી ફરી વલ્યું હતું, આગળ તેથી પણ વધારે છે. પાણીનો વેગ પણ ભારે છે. પૂર જોસમાં છે માટે હું તો છોકરાં લઈ નહિ આવું.

સુધારાદાસ—સુધરૈલા અને ભણેલા અમે સમજીએ. એ વાતમાં તું શું સમજે. વગર સુધરૈલી બાયડીઓજ ખરાબને. ચાલ નહિં તો આ ઇસ્ટીક ખરડામાં થડશે.

સ્ત્રી—તમે ગમે તેમ કોહો. હું કંઈ સમજતી નથી. હુંતો કુકું સમજું કે પાણી વધારે છે તેમાં કુખી જવાય માટે હુંતો નહિં આવું.

સુધારાદાસ—ચાલ રાંડ (લાકડી ઉપાડી) ચાલે છે કે ખરડો હલકો કરે. ચાલ છોકરાં હું લઉં છું.

એમ કરી છોકરાં પોતે લીધાં. બાયડીને હાથે કપડું બાંધી પોતાની કેડે વીંટ્યું અને ભાઈ ચાલ્યા. આગળ જતાં કેડ ઉપર પાણી આવતાં પેલી સ્ત્રીએ પોકારી કહ્યું કે સર્વે બુડી જઈશું. આગળ ન જાએ. મારું ગરીબનું માનો. તેમ તેમ ભાઈ સાહેબને વધારે હક અને જોર આવે. થોડાક આગળ ન ગયા એટલામાં સર્વે તણાયાં. થોડીવારમાં પેલા નામધારી સુધરૈલાના અજ્ઞાન અને અભિમાનનો ભોગ, પોતે અને પોતાનું કુટુંબ થયું. સર્વે બુડી મુવાં. અલપજ્ઞાન સાથે અભિમાન સહજ જન્મે છે અને તેનાં ફળ બહુજ દુઃખદાયક થાય છે. આ સંસારમાં એવા અનેક વહીજનાર જોવામાં આવે છે. સંસાર વ્યવહાર ચલાવવો એ પણ એક નદી છે. તેમાં કેટલાંબધાં માણસો અભિમાન અને અજ્ઞાનથી વહી જઈ પોતે બુડે છે અને પોતાનાં સંબંધિયોને બુરાડે છે, એ વિચારી જોવા અમારી સર્વને ભલામણ છે.

એક ગાળો દેનાર સાહેબ અને તેને

હુશીઆર શિપાઈ.

(ખરે બનેલા બનાવ.)

કેટલાક સાહેબો—ઓછું પાત્ર અને અધિક અધિકારવાળા હોય છે, તેઓને ગાળો દેવાની બહુ ટેવ પડી ગઈ હોય છે. ઉપરી આગળ બકરી અને ચાકર ઉપર ચિત્તા જેવા તે હોય છે. કાઠીયાવાડમાં એક સાહેબ પોતા પાસેના શિપાઈઓને ન દેવાય એવી જીભાલી મા બેહેન સમાની ગાળો દેતો. શિપાઈઓને બહુ ખોટું લાગે પણ નિરૂપાય. ચાકરી છોડી દેવા સુધી વિચાર ઉપર આવી જાય પણ વળી ધારે કે—ઈન્શા-અલા હસકી બદલી હોજાયગી, તેમાનો એક શિપાઈ સારી અફલવાળો હતો, તેણે ઉપાય શોધી કહાડયો. બધાએ સંપ કરી એક દિવસ નકી કર્યો અને તે દિવસે સાહેબની હજીરમાં જઈને હાથ જોડી ઉભા. સાહેબે ગાળો ચોપડી પૂછ્યું “કયા હુએ?” એક લગાર હીમતી હતો તે આગળ વધી બોલ્યો:—સાહેબ ! કળ અમેરા બડા તેહેવાર થા. અમ સબ મીલકર કસમ લીયા કે આજ પીછેસે આપકા બેનકું અમેરા બેન કરલેના. પીછે આપકા બેનકું અમારા બેન કર લિયા હે ઐર આપકી મા અમેરી માની હો ચૂકી. મેહે-રબાની કરકે આજ પીછેસે આપકી મા બેનકું ગાલીયાં નહીં દેના કયું કે આપકી તો અમારીજ હુએ. સાહેબ મનમાં સમજ્યો કે હવે તો મ્હો બંધ કરયા વિના છુટકો નથી રહ્યો.

મારવાડી.

લાલાલખપતિ નામે નડિયાદનો એક ખારૈટ કહી ગયો છે કે;—

પાપ કરતાં પાછું ન જોયું, પુણ્ય કરયાં છે થોડાં,

મરે મુલકના મારવાડી તે થાય મુંબઈનાં થોડાં.

આ ખરું છે કે ખોટું એનો નિર્ણય કરવા મારવાડિયો અને તેમના દેવાદાર ઉડાઉ લોકોને સાંપિયે છિયે.

નહી ત્રણમાં—નહીં તેરમાં કે નહીં છપણનાં મળમાં.

રાજપુર શેહરમાં શેખ મીયાં નામનો એક જમાદાર રહેતો હતો, તેણે ઉમરાવ જન નામની એક સ્ત્રી સાથે નીકા કરેલા હતા, તે બહારથીનો મીયા ઉપર જાણ પ્રાણ દેખાડતી પણ માંહેથી સારી ચાલની ન હતી. જમાદાર પોતાનો સધજો પગાર લાવી તેણીને સ્વાધીન કરતો હતો. આવી રીતે આળસાઈમાં ઘન જતાં જમાદારની ચાકરી સરકારમાંથી ગઈ અને ખરચની તંગી પડવા લાગી ત્યારે ઉમરાવને કાકલુદી કરી કેહવા લાગ્યો કે “ અખતો મેરા એરાદા એર કોઈ શેહરમે રાજગારકે લીએ જનેકા હુવા હએ, ઉસલીએ મુજે મુસાફરી કે ખરચકુ દોસેં રૂપે દે ; ફેર મેં જો કમા લાઉંગા સો તેરે હવાલે કરંગા, તેરે સેવા મેરા દુસરા દોન હએ ? ”

હવે આ ઉમરાવના આગળા સુમારે સાહાઈ મરદ થઈ ગયા હતા અને એકને છોડીને ખીજ સાથ વારંધડીએ નીકા કરી જતી હતી, પણ બાહાર ગામથી આવેલી હેવાને લીધે શેખ મીયાંને આ વાતની ખબર ન હતી. તેણીએ જોયું કે આ પીડાતો પોતાની મેળેજ ખરે છે એટલે બોલી—“મરે જન, મુજેખી અપકે સેવા દુસરા કોઈ નહીં હમે, આપકુ ચાહીએ એતના રૂપે ખુશીસે લે જાએ. લકીન તુમારે ખીના મુજે કીસ તરેહસે ચેત પડેગે.”

મીઆં ખુશ થઈને કેહવા લાગ્યા “ઓ મરી દલજન, હયાત હોઉંગા તો કલ ફેર મીલુંગા.” આમ કહી બસે રૂપ્યા લઈ દેશાવર ચાલ્યા.

પછી થોડેએક દીવસે એક શહેરમાં જઈ રાજ માર્ગ ઉપર એક મેડા ભાડે રાખ્યો ને પોતાની પાસેની ખર્ચા ખુટવા આવેલી તેથી લોકોનું દળણું દળી ખાવાના વીચારથી એક ઘંટી ખરીદ કરી લાગ્યો અને બાહારથી દળણું લાવી દળવા લાગ્યો. રોજ સહવારમાં પરાઈએ ઉઠી પોતાની પાસે એક ધસ્કી કપડાંની જોડ હતી તે લઈ નદી ઉપર જઈ ખુબ સાબુ લગાડી ઘોષ લાવતો તે પેહેડીને માથે ટેડી પાછડી બાંધી મુછોના આંકડા મરડી ઠાઠમાઈથી કચેરીનો વખત થાય એટલે દરબારમાં જઈ રાજની નજર પડે તેવે એક ઠેકાણે હમેશાં બેસતો; અને કચેરી બરખાસત થયા પછી પોતે પોતાને ઠેકાણે જઈ ચકીનું કામ ચલાવતો. એમ કરતાં કેટલાએક દીન ગયા, ને રાજ હમેશાં કચેરીમાં બેઠેલા તેને જોતો; અને જ્યારે રાજ હાથીના હોદા ઉપર બેસી શહેરમાં સ્વારી ફરવા

જતો, ત્યારે પણ તેને રસ્તા ઉપર મેડે ચક્રી ફેરવતો જોતો હતો તેથી રાજા મનમાં વીચાર કરતો જે આ પુરૂષ કોણ છે હું એને કચેરીમાં પણ મોહોટા કાઠમાઠથી સૈની પાછળ બેઠેલા હુમેશાં જોઉં છું; અને એજ શખસને આ ઠોકાણે પણ હુમેશાં ચક્રી ફેરવતો પણ જોઉં છું. એ એકજ જણ છે, કે એક શીકલના બે જણ છે તેના વીચારમાં રાજા હતો.

હવે ખીજે દહાડે રાજાએ પાછો તેને કચેરીમાં બેઠેલા જોયો એવામાં રાજાની ને જમાદારની નજર એક થઈ. તેથી રાજાએ મનમાં વીચાર્યું કે, હું એને ઇસારતથી પુછી જોઉં કે પેલો ચક્રી પીસનાર તુંજ? એવું ધારી રાજાએ પોતાનો હાથ ઉંચો કરી ગોળ ફેરવ્યો, કે ઝટ પેલો ચક્રી ફેરવનાર ચેત્યો, તેથી લાગ્યો ઘુટણમરડી ઉંચો થઈ પોતાની છાતી ઠોકવા લાગ્યો, (કે તે હુંજ). ત્યારે રાજાને ખાતરી થઈ કે, પેલો ચક્રી ફેરવનાર એજ શખસ છે. પછી કચેરી બરખાસ્ત થઈ ને રાજા પોતાના મહેલમાં ગયા, એટલે તમામ અમીર ઉમરાવો તથા વજીર કોટવાલ કાજી વીગરે વીચારમાં પડ્યા, અને એકદમ પેલા મીયાં શેખની આગુખાગુ વીંટછ વળ્યા ને નમતાપૂર્વક પુછવા લાગ્યા કે, “જમાદાર સાહેબ તમને રાજાએ હાથની ઇસારતથી શું સમજાવ્યું કે જેથી તમે છાતી ઠોકી કબુલ થયા, એ વાતનો ખુલાસો મેહરબાની કરીને કહો.” ત્યારે શેખ મીયાં પોતાની મુછ ઉપર હાથ ફેરવી ધીમે અવાજે કેહવા લાગ્યા જે “તું મકુ કેહેનેકી હમકુ કયા મતલબહે, હમકુ તો ફક્ત રાજાસે કામહે, એાર અબ રાજ-

કુખી ફક્ત હમારેસે કામહે," આવો વજનદાર શાખદ સાંભળી તમામ કામદાર કારભારીઓ વીગરે મીયાંને હાથ જોડી કેહેવા લાગ્યા જે " મેહેરખાન જમાદાર સાહેબ, આપના તાબેદારોને રાજની હસારત વીથે વાકેફ કરવા જોઈએ." ત્યારે મીયાં બોલ્યા કે " સુતો ચારો, મહેં અવલ મીરજાંપુર શેહરકા દીવાનથા. ઉસજગે રાજકે સંગ મેરેકુ કુચ તકરાર હુધ, ઉસીલીએ મહેં ઉસ મુજાકી નોકરી છોડ દીધ. એ સખ હકીકત તુમારા રાજકુ ખખર હય, ઉસીલીએ ધંનુને આજ મેરેપર ખ્યાર કરકે હાથ શીરાકે હસારતમેં મેરેકુ કહાકે, તુંમ મેરે સખ રાજકા કારભાર ચલાસકોગે? તખ મેંને છાતી ઠોકકે કહા કે, આપકી પરવસ્તીસે સખ કરસકુંગા. એર રાજને દરખારમેસે જાતે જાતે હસારત કરકે કલ ફઝરમેં મુજકુ ખોલાયા હય." આવું સાંભળી તમામ કામદારોએ પોતપોતાના ચાકરને પોતાને ઘર મોકલી કોઈએ બસેં, કોઈ ચારસેં, કોઈએ હજાર ને કોઈએ પાંચ હજાર એવી રીતે રૂપૈયા મંગાવીને મીયાંને નઝરાંના દાખલ આપીને કેહેવા લાગ્યા, જે " ખાં સાહેબ, હમ ગરીબો ઉપર મેહેરખાની કરી નભાવી બેજો." આવું સાંભળી ખાં સાહેબ ખોલ્યા જે, " ચારો તુંમ કાયકું ડરતે હો, મેં કીસીકી નોકરીમેં ખલલ નહીં કરનેકા એ તુંમ ખસુસ યાદ રખના. અલ્લા કરેગા તો એર સખકી રોજ બડા દહિંગા." એમ કહી સર્વેને પોતપોતાને ઘેર જવા ફરમાવું, ને પોતે બધા રૂપૈયા એક ગાડીમાં ભરીને ભાડું ઠેરવી ગાડી હાંકવા કહ્યું. ગાડીવાન પુછવા લાગ્યો જે, " જમાદાર સાહેબ, આટલાબધા રૂપૈયા કયાંથી લાંચ્યા, બોલો બહુ દેખાય

છે.” મીયાંએ જવાબ દીધો કે, બચ્ચા ગુપચુપ હાંક-
તુંને સુના નહીં હે કે પંચકી લકડી એકકા બોજ?”

પછી તે રૂપૈયા શહેરમાં એક મોહોટા શાહુકારને ત્યાં ભરી
વીસ હજાર રૂપૈયાની હુંડી કરાતી દેશમાં પોતાના પારેખ ઉપર
મોકલી અને કાગળમાં લખી જણાવ્યું કે “અપને શહે-
રમાં ચકલી બજાર હે, વાં એક ઉમરાવજન નામકી આરત
રહેતી હે, આ હમારી હે. આર ઉસકા ગુજરાન બાહમસે
ચલતા હે. ઉસીલીયે એ રૂપેએસે પાંચ હજાર રૂપે ઉનકુ દેના,
બાકીકે પંદરા હજાર રૂપે હમારે નામસે જમા કર રખના; મેં
આકે તુમારે મંગતે રૂપે ચુકાકે જો બચેંગેસો મે લે લુંગા.
લકીન ઉમરાવ જનકુ હમારી ખેત બોત કરકે સલામ
કેહના, આર તુમનેખી કબુલ કરના. લકીન રૂપે દેનેકુ જાઓ
તો પત્તા નીસાંતી, નાંમ હાંમ બરાબર પુછકે દેના, આર જો
કખી ગેરવલે પડેંગે તો તુમારે પાસસેં જુતી મારકે મુજરે
લુંગા, એ ખાતરી રખના.”

હવે આ કાગળ પલા પારખને પાંડોચતજી હુંડી વટાવીને
તેમાંથી પાંચ હજાર રૂપૈયાની થેલીયો ગુમાસ્તાની ખાંધે ચહડા
વીને ચકલી બજારમાં ઉમરાવજનનું ઘર ખોળેને તેને ત્યાં
ગયો. રૂપૈયાની થેલીયો જોઈ ઉમરાવજન સમજી કે કોઈ
નવો માઠી થવા આવયો છે તેથી ઝટ તેને મોટા આદરમાંથી
પોતાના પલંગ ઉપર બેસારી પાન સોપારી આપી ખુશીની
બબર પુછવા લાગી. ત્યારે પારેખ બોલ્યા કે “ઉમરાવ જન
તમારું નામ?”

જવાબ દીધો કે “હા—જી.”

ફરી પુછ્યું કે તમારો “ધણી કોઈ છે? તે હોય તો તેનું નામ દો.”

તે બોલી “શેઠજી, અવલ તો ખાવીંદેથે; લેકીન હાલમે નહીં હે.” એમ કહી શેઠને પટાવવા લાગી. શેઠ ધીરજ રાખી પાધડી માથે દાખીને બોલ્યા ને, “ઉમરાવજી તમે કોહોછો તે કીક છે, પણ તમારા એક ધણી પાસે હું રૂપૈઆ માગુંછું, તેનો પત્નો તમારે ત્યાંથી મળશે. તેથી મહેરબાની કરીને તમારા સઘળા આગલા ખાવીંદોનાં નામ મને લખાવો.” એવી રીતે ઉલટું પુછ્યું.

હવે ઉમરાવજી તો રૂપૈઆની થેલીયો જોઈને લલચ્યાયાં છતાં, તેથી પોતાના ખાવીંદોનાં નામ લખાવવા તૈયાર થયાં. અને શેઠજી હાથમાં ચોપડી તથા ખડાચો કલમ લઈને બેઠા.

ત્યારે ઉમરાવ જન બોલ્યાંજે લીખો, “પેહેલે ટપકે મેં અઉદા બરસકી ઉંમર અંદર તીનજન.”

શેઠે ત્રણ જણાનાં નામ લખ્યાં. પછી કહ્યું કે “લીખો દુસરે ટપકેમે અઠારા બરસકી ઉંમર અંદર તેરાજન.” શેઠે ચડપ ચડપ તેર જણાનાં નામ લખ્યાં.

પછી કહ્યું કે, “લીખો તીસરે ટપકેમે બાવીસ બરસકી ઉંમર અંદર છપનજન.” શેઠે છપન જનનાં નામ લખ્યાં.

પણ પેલા શેખ મીયાં જમાદારનું તો નામ એકે ટપકામાં આંચું નહીં. શેઠે વિચાર્યું કે, હવે એને નીશાંતી પતાવગર શી રીતે રૂપઆ આપું? હવે અહીં આંધી રૂપેઆ પાછા લઇ જવાની જીગતી કરવી જોઇએ એવું વિચારી, "ગુમાસ્તાને કહ્યું ને "અલ્યા કોથળીએ આંમ લાંચ્યો ગુમાસ્તાએ કોથળીએ હાજર કરી, તે લઇ કોથળીનું મેકું છોડી બોલવા લાગ્યો ને "મારા સસરીના વાંઝરી રાંરના, આ થેરી શું કરવા લાંચ્યો, મં તને સોનાની મોહરની થેરી કહી હતી ને આ શું લાંચ્યો? જ થેરીએ પાછી લઇ જ, ને પેલી મોહરની લઇ આંચ." "

આવું સાંભળી ગુમાસ્તો સમજ્યો નહીં ને ક્યવાયા ક્યો કે શેઠ એમ કેમ બોલે છે. મોહરની થેલી ક્યાંથી લાવું? શેઠે ગુમાસ્તાના ગેહરા ઉપરથી જાણ્યું કે ગુમાસ્તો માહારા ખેચને સમજ્યો નહીં. ત્યારે શેઠ બોલ્યા ને "ગધિડા વીચાર શું કર્યા કરે છે, ફેરવીને પાંધરી બાંધ્ય" આવું કેહેતાં ગુમાસ્તો ચેત્યો, કે અહીંથી ટાંકણી જવાનો વીચાર થાય છે, તેથી તરત રૂપેઆની થેલીએ ઉઠાવી ચાલતો થયો. પછી શેઠ ધીરે ધીરે બરબરવા લાગ્યા ને—“ મુએ પાંધરીએ બદલતો નથી ને કંઈ અફલે રાખતો નથી. કહીએછીએ શું ને મુવો લાવે છે શું” પછી ઉમરાવ જન સાથે થોડાં એક વખત વાતચીતમાં કાઢાડ્યો. અને બોલવા લાગ્યો ને, “આંધરીનો અજીએ આંચ્યો નહી.” એમ કહી ચોંકીને બોલ્યો ને “હાય હાય” એનો શો વાંક? કુંચીએ તો મારી પાસે છે, ઉમરાવજી તમે જરા બેસજો હું હમણા પાછો

ઉમરાવજી, તમે બેસજો, હું ઉવડાં આવું છું—૨૪૭

પગે આવું છું.” એમ કહી ચાલતા થયા, ને ઉમરાવજી વાટ જોતાં જોતાં.

હવે એ વાતને ઘણાં એક મહીના વીતી ગયા. પછી પેલા શેખમીયાં ગાંધેગાંધે રખડતા રઝળતા પોતાના વતનમાં આવ્યા. શહેરમાં આવતાં જ એક એમના દોસ્ત સાંભા મળ્યા, તે જમાદારને જોતાં જ બોલ્યા—“સલામ આલેકુમ—તકે વાલેકુમ સલામ.” એમ કહી એકમેકની ખેર આશીયત પુછી. પછી તે જમાદારને પુછવા લાગ્યો કે, “ક્યું જનાખ, કુચ્છ કમાલાએ? જમાદાર બોલ્યા—“આપકી બાદોલતસે ખુબ કમાકે લાયા હું.” ત્યારે પેલો બોલ્યો—“મેહેરબાની કરકે દોસ્તીકે હકમે. મેરેકુ પાનસે રૂપે અંગ ઉધાર દો તો આપકુ થોડે દીનમે અલલા ચાહુગાતો પીછે દઉંગા.” તરત જમાદારે પેલા પારેખ ઉપર પાંસેંની ચીઠી લખી આપી. ત્યાંથી આગળ ચાલ્યો તેવામાં રસ્તે જતાં એક ઘોડાનો સોદા-

મળ્યો, તેની પાસેથી એક ત્રણ હજારનો ઘોડો ખરીદીને તેને પણ ચીઠી લખી આપી. એમ રસ્તે ચાલતાં જ મળવું ગયું તે ખરીદ કરીને બમણી ત્રમણી ચીઠી લખી આપતા ગયા ને કેહેવત પ્રમાણે પૈસા જેવે મુલથી આવ્યા હતા તેવે મુલથી જવા લાગ્યા.

એમ કરતે ચકલી બજારમાં મોહોટા દમામથી ઉમરાવ જાનને ત્યાં આવી પોંહોંચ્યા. આવો ઠાક જમાદારનો જોઈ ઉમરાવજાને જમાદારને વધાવી લીધા, અને ખેર આશીયત પુછી હાથમાં પંખો લઈ હલાવતાં બેઠાં. ઉમરાવ તો મીયાંને

વારી જાઉં, સતકે થાઉં, ખુરખાંન જાઉં, વીગરે બોલીને બે
હાથથી બલધ્યાં લઇને હાથની આંગળીઓના પોતાને માથે
કડાકા ફોડવા લાગી. પછી શેખ મીયાં ઉમરાવને પુછવા
લાગ્યો ને “કયું પ્યારી, મિરા પારેખ તુજે પાંચહજાર રૂપે
દે ગયા?” જવાબ દીધો, “નહિંજી, મુજેતો કોઇનેખી
નહિં દીઁ, રૂપે કયા ને ખાત કયા? મેંહે કુછ નહિં
જાનતી.” આવું સાંભળી મીયાંને પોતાના પારેખ ઉપર ગુસ્સો
આવ્યો, અને તરત એક માણસને તેને બોલાવવા મોકલ્યો.
વાણીયાને ખબર થતાંજ ઝટ પોતાનો ચોપડો બગલમાં મારી
ફાટુફટુ પોતયું પેહરી ઉમરાવજાનને ત્યાં આવ્યો કે, તેને
જેતા શેખમીયાં લાલ પીલો થઇ ગાળો દેઇ કેહેવા લાગ્યો
ને, “અબે હરાંમકે, ઈંનકુ રૂપે કયું ના દીઁ? હમારી
શાખકું બટ્ટા લગાયા!!” આવું સાંભળી વાણીયો બોલ્યો
ને—“જમાડાડ સાહેબ, સાંભરોતો ખડા, એમાં મારો
જડાએ વાંક નથી. આ તમારો કાગર જીવો એમાં તમે
સાફ લખ્યું છે ને નામ ઠાંમ, પત્તો પુછીને આપજો, તેથી
હું એ બાઈને ત્યાં આવ્યો હતો, પણ એમણે તો મને તમારું
નામ કહ્યું નહિં, ત્યારે ફડી મેં પુછ્યું ને ટમાડા ધણી નેટલા
થઇ ગયા હોય તેમના બધાનાં નામ મને લખાવો, પછી
એમણે લખાવ્યાં.” ત્યારે શેખમીયાં વચમાં બોલ્યા ને,
“ગધા, ઇનકા ખાવીંદ મેરે સીવા દુસરા કોંનથા?” વાણીયો,
બોલ્યો—“જમાડાડ સાહેબ, એટલા આકળા શીદને થાઓછા,
માડી વાટતો સાંભરોટો ખડા—હ્યો આ નામનો ચોપડો
તો જીવો.” એમ કહી ચોપડો આગળ મેલી પાના ઉઠા-

હાવી વાંચવા લાગ્યો અને બોલ્યો—“જુઓ જમાડાડ સાબ, પેહલા ત્રણમાં તમારું નામ નથી. જુઓ ખીજા તેરમાં પણ તમારું નામ નથી ને ત્રીજા છપનમાં પણ તમારું નામ નથી, ત્યારે જુઓ, તમે તો નહીં ત્રણમાં, નહીં તેરમાં, કે નહીં છપનના મેલમાં. ત્યારે હું શી રીતે રૂપૈયા આપું? હું ગરીબ વાનીઓ વચ્ચેમાં માડ્યો જાઉં ત્યારે?”

આ હકીકત સાંભળી શેખમીયાં તો બહુ ચીઠાઇ ગયા ને ઉમરાવને ગાળો દઇ કેહવા લાગ્યો, “અપે લાંડી, હમતો તેરે લખેમેજ નહીં કે? તું મુજેતો સમજતીથી કે મુજ સેવા તેરા કોઇ નહીં થા, ઔર મે ક્યા?” પછી ખાવીંદ તથા બેગમ વચ્ચે તડાતડ જુતીયો ઉડવા માંડી વાણીએ બેયું કે હાથીએ હાથી લડે તેમાં ઝાડનો ખો તેમ બેની વચ્ચેમાં હું ગરીબ વાણીએ મારીયો જમથ તેથી પાશ્વડી પોતીઉં સાંભળી ત્યાંથી નાખારા ગણી ગયો.

અણકસબી હજામ.

શેઠ—(ગામડીઆ નવા આકરને) એ જાનવરનું, પેહું મુંબઈથી આપસ આપ્યું તેમાંથી કકડો ભાંજીને ઘાંધને ક્યારનું લાવવા કહ્યું તે ક્યાં છે?

આકર—અરે હાથ, હોજજું કરવા ઉના પાણીના તપીલામાં કેઆરનું લાએખુંછ તે જડતું નથી!

વેહવા રૈ વાત.

એક વાર એક અમીર ઘોડેસ્વાર થઈ જતો હતો, રસ્તે જતાં એક છોકરો મળ્યો જેના બંને હાથ એક તુકાની ભિંસને પકડી રાખવામાં રોકાયેલા હતા. છોકરો અમીર તરફ તગર તગર જોયા કરતો હતો તેથી તેને ખોટું લાગ્યું અને જોઈયો “તારા બાપે તને વીવેક શીખવ્યો છે કે નહીં?”

“હા સાબ.”

“તો પછી સલામ કેમ કરતો નથી?”

“સાહેબ તમે ઘોડા ઉપરથી નીચે ઉતરો તો કહું.” અમીરને નવાઈ લાગી તેથી નીચે ઉતર્યો. છોકરો કહ્યું “સાહેબ જરા આ ભિંસને પકડો કે મારા હાથ છુટા થાય તો હું તમને સલામ કરું.”

કંજુસની કાહાની.

એક માહ કંજુસ એક વાર મરવા સુતો. તેને માઠી ફકર એ પડી કે મારા સઘળા મેહનતથી બચાવેલા પૈસાનું શું થશે. એક દાહાડે તેણે પોતાના છોકરાને પોતાની કને બોલાવ્યો અને હાથ અફસોસ કરી કહેવા લાગ્યો “બેટા, જો તપાસજે, લખણુટ ખરચ કરશે તો મારા હાડ બેહસ્તમાં ધુળશે.”

છોકરાએ આપને ધીરજ આપી કે “બાપા તમે બેસીકર રહો, હું તમારાંજ પગલાંપર ચાલીશ.”

આ પછી બાપાને હાંફે ચાલવા લાગ્યો. સઘળાં અડોસી પડોસી આવીને બેઠા પછી ડોસાએ જરા આંખયો ઉઘાડી છોકરાને પાસે આવવા ઇસારત કીધી. સઘળાંએ સમજ્યાં કે ડોસો મરતી વખત કાંઈ છેલ્લી વાત કહેવાનો હથે. બેટો આપ આગળ વાંકો વળી પુછેછે “બાપા શું છે, કાંઈ કહોછ !”

બુધા જેમ તેમ મુશકેલીથી બોલ્યો—“હા—જે—પે—લી ટેબલ—પર—હં—હં—હં—મીન—બ—તી નકામી હં—હં—હં—બળી જાયછ—તે—હં—બુજવી નાખ !”

વેચવાનું છે.

એક જાણે એક દુકાન ઉપરથી પપેતાસ ચોરીયું પણ બુલમાં પોતાની પાકીટ બુક જેમાં સો રૂપયાની નોટ હતી તે ત્યાં મેલી ગયો. ખીજે દહાડે દુકાનદારે જાહેર ખબર છપાવી કે “ગઈ કાલે એક સખી ગ્રહસ્થ જે ભાવે અમારી દુકાન ઉપરથી પપેતાસ લઇ ગયો તે ભાવે ખીજાં થોડાંક વેચવાનાં છે.”

બુધવારનાં વાંધા.

ભિજાનું ઠેકાણું ન મળે ત્યારે કેટલાક પુરૂષો તરેહવાર ક્રૈતક કરે છે તેના કેટલાક દાખલા અમારી પાસે નોંધી રાખેલા છે.

મારા મીત્ર દોરાબજી ધણાજ વીસરભો હતા. એક દહાડે એક બાપ સાથે તેઓ સોફા કોચ ઉપર બેસી વાત કરતા હતા, તેટલાં તેમનો રૂમાલ ભાંય ઉપર પડી ગયો. વાંકુ વળીને ઉંચકતાં ધ્યાનમાંને ધ્યાનમાં તેઓએ બાપની સાડી તાણીને કુચો કરી પોતાના ખીસાંમાં ચૂપવા માડી.

એક મારા ખીજા મીત્રને તપકીર સુંઘવાની ઘણી ટેવ હતી. તેઓ એક વાર કાંઈ ઘણીજ તકરારમાં રોકાયેલા હતા તેટલાં તપકીરનો ચમટો ભરવા સાફ હાથ લાંબો કીધો પણ કોઈએ દાખડી આગળ કરી નહીં, એકલે તકરારની ધુનમાં સીહાઈના ખડીયામાં ચમટી બોલીને નાક ખરડી મુક્યું. જ્યારે સઘળાંઓ હસી પડ્યાં ત્યારે લાગણો રૂમાલ કાઢાડી નાક નુછતાં શું નકસો મોહડાં ઉપર પડ્યો હથે તે વાંચનારે વીચારી લેવું.

એક વાર એક પારસી ગૃહસ્થ બારીએ ઉભો રહી કેળું છોલતો હતો. કેળું છોલી રહ્યા પછી રસતામાં કસા ઉપર ધ્યાન પડ્યું એટલે ભુલમાં કેળું રસતામાં ફેંકી દીધું અને છાલ ઉપ કરતી મોહોડાંમાં મારી.

અલ્લાખંડા સ્ત્રી

કર્કશા નામિ એક કલેશી બાયડી હતી. તે ભલાભાઈ નામના તેના ધણીને અનેક પ્રકારે રંજાડતી હતી. તેના ઘરમાં કોઈને ઝપવા દે નહિ. નિત્ય કંકાસ આધ્યાજ કરે. જેમ વર્ષ થતાં ગયાં તેમ તેમ તેનો સ્વભાવ એવો થયો કે તેનો ધણી જે કેહે તેથી બસ ઊલટુંજ કરવું. ભલાભાઈમાં નામ પ્રમાણેજ ગુણ હતાં. તે જે ભણી વાત કરે તેથી ઉલટું બુકુંજ કર્કશા કરે. હવે ભલાભાઈનો એક સ્નેહી હતો તે પોતાના મિત્રને દુઃખી જોઈ મનમાં બહુ દયા લાવતો. તેણે પેલી કર્કશાને સમજાવી ઠેકાણે લાવવા બહુ પ્રયત્ન કર્યું. પણ પથ્થર ઉપર પાણી. તેની સારી અસરને ઠેકાણે ઉલટીજ અસર થઈ. ઘરનાં કાયર થયાં એટલુંજ નહિ પણ ગામના લોકો પણ કાયર થવા માંડ્યાં. પછી કોઈએ યુક્તિ શોધી કહાડી કે હવે દેવ તેવી પૂજા કરવા વિના છૂટકો નથી. પછી તેણે પેલા મિત્ર સાથે મળી ભલાભાઈને ભણાવ્યા. ભલાભાઈ કેહે તેથી ઉલટુંજ કરવાનો કર્કશાએ નિયમ કરેલો. એક વાર એવું બન્યું કે કર્કશાના પીઠેરમાં કંઈક પ્રસંગ આવ્યો તેથી ત્યાંથી તેણીને તેડું આવ્યું. ભલાભાઈ કેહે કે ચોમાસું છે તેથી જવું ન જોઈયે. કર્કશા કેહે કે જમથ ને ફર જમથ.

ભલાભાઈએ વીચાર્યું કે નદીમાં ડુર છે ને રાંડની મરવાની તો નહીં પણ સાથે લાગ્યું ઘરેણાનો ધાણ કાહાડી નાખશે તેથી ઉલટું બોલ્યા કે ઘરેણું લુગડાં સાથે રાખજો.

કર્કશા કેહે કશું નહિ રાખું.

એ રીતે નકી કરી કરકશા ખાલી હાથે પીયર ભણી જવા નીસરયાં. તેને કેટલાંક જણ વલાવવા ગયાં. ગામની પાસે નદી હતી તેમાં પુર આવેલું તેથી તેને કેહવામાં આવ્યું કે જવાનો વિચાર માંડી વાલી પાછાં ફરો; તો કેહે, તમારું શું જાય છે હું તો જવાની. નદી પાર ઉતરવા એક માટીના ગોળાને આધાર પકડવા ગામડામાં રીત છે. તે રીતે એક ગોળો પકડાવી કરકશાને પાર ઉતારવા એક તારાએ માથે લીધું કરકશા નદીમાં તે ગોળાને આધારે અરધે સુધી ગઇ એટલે નદી કાંઠેથી ગેઠવણ પ્રમાણે કોઈ બોલ્યું કે ગોળો ખુબ પકડી રાખજો. પેલી બોલોંસીલી કરકશા કહે છે કે લે આ છોડી મુક્યો. એમ કહી ગોળો ઠેલી મુક્યો. તેનું પરિણામ એ થયું કે તુરત જુડી ગઇ.

મે ઘો મુ ખ વા સ.

આદર કાકાને ગોદીમાંથી એક વાર પગાર મલ્યો તેની રૂ ૧૦) ની નોટ વાળીને પોતાની તબાકુની ડાબલીમાં મુકી, ઘર તરફ જતાં જરા નાક મુકાયું એટલે પીઠામાં જઈ ચારેક જમલીઆં ખેવડો લગાવી લપેરા ખાતા એક ગાંધીની દુકાનનાં પાટીઆં ઉપર બેઠા અને દાબડી લિંઘાડી નોટનાં નાહાના દુકડા કરી હાથમાં ચોળી તંબાકુ સમજીને આવવા માંડ્યું. આવતાં આવતાં આવનીયાં દુખી આવયાં તોએ રસ છુટે નહી તેથી ફફડી ચટકીને ધર ગયા. ખીજે દહાડે નોટ જોવા

જય છે તો “ઓ તારી—” આદર કાકા કપાળ કુટી ઘરખ-
ડીયા કે “એનું હતીઆનાહ જય, આખા મહીનાની
કમાઈ એક લપકામાં ચાવી ગીઓ તોખી કારગત લાયું
નહી—હું કુનીઆંખી છે.”

“સખાવત કરે નેકબખત અખત્યાર !

સખી—બસ મારી એવીજ મરજી છે કે તને એકદમ
હજાર રૂપીઆ બક્ષીશ આપી દઉં.

પુરુષ—કેમ ભાઈ, એટલીબધી રેહમ નજર કરવાનું
કાંઈ કારણ ?

સખી—તારી એક ખયસુરત છોડી પરણવાની છે નહી ?

પુરુષ—હા.

સખી—તેને તું હસહજાર રૂપીઆ રીતમાં આપવાનો
છે નહી ?

પુરુષ—હા.

સખી—ત્યારે હું તેની સાથ પરણીશ. તારા એક હજાર
કાપી લેજે અને મારા નવ હજાર મોકલાવી દેજે.

પુરુષ—મોટી મેહેરબાની થઈ હું વીચારીને જવાબ દઉંશ.

ભાંગરાની ધાક !

દાહી શેઠ મરવા સુતા ત્યારે પોતાના ૭૦ વરસના નીમક-હલાલ ચાકર ફરામ કાકાને પાસે બોલાવી બોલ્યા :—

“ફરામ તેં મારી ચાકરી ઘણી જીવ તોડીને કીધીછ તેથી મરતી વખતે તારી ઉપર હું એક માઠી નવાજેશ કરી જાઉંછ, તે એકે હમારું દખ્ખુ છે જેમાં અમારા કુટુંબ શીવાય ખીજ કોઈને નાખવાનો કાયદો નથી તે દખ્ખામાં તારી કળ બાદ હુંનેની દાખલ કરવામાં આવશે.”

ફરામ બચારો આ સાંભળીને રડવા લાગ્યો. શેઠ સમજ્યા કે પોતે મરવા સુતા છે તેનો ફરામ ગમ ખાય છે તેથી પટાવીને બોલ્યા:—ફરામ, શું કરવા રડીને તારો જીવ બાળે છે—હવે જે થવાનું હતું તે થઈ રહ્યું.”

ફરામ ડચકાં ખાતો બોલ્યો “અરે તારે શેઠ, મને સાનું રડું આવેછ તે હોકમ આપો તો ખરેખરે કહું.”

શેઠે હોકમ આપયાથી ફરામ બોલ્યો સાહેબ, તમારાજ દખ્ખામાં મને નાખવાનું માંડી વાળજો, કેમકે મને ખીક લાગેછ કે નાપાક શેઠતાન કોઈ વાર તમુને શોધવા આવે તારે અધારામાં તમારે બદલે મને જીલમાં ઉંચકી જાય !”

“હું તો ગામડેની ગામી.”

નસારીના રહેવાશી આંદનબાઈ અપરખંધાં એક વાર મુખપ આવીયાં અને બેશીકર હાથના લઠકા કરી મોહોલાઓમાં ફરતાં હતાં તેવામાં પીઠાંના મોહોલામાં કેટલાંક “હાંડા માસ્તરો” આખી ગલીમાં બીખરાઈને હસ્તા મથકરી કરતા જતા હતા. આ ચાર પાંચ જને મળીને આખી ગલી રોકી નાખી હતી અને આંદનબાઈને આગળ જવાનો રસ્તો મલ્યો નહીં તેથી ખીજાને તેઓમાંથી એકને પુછ્યું “બા, આએ ઘેરની કેટલા રૂપિયા કીમત રાખીછ?”

હાંડા માસ્તરે કહ્યું “તે હું શું જાણું?”

આંદનબાઈ બોલ્યા “આ મરૂં—તમે રસ્તામાં પોહોરા ચોરા થઈને ચાલોછ તે પરથી હું તો એમજ સમજું કે આ આખું ગોમજ તમારું છે.”

અ ગ મ યુ ક્ષિ.

એક ગામડિયો અમદાવાદ જોવા શહેરમાં ગયો ત્યાંથી એક હીરકોરી ધોતીયું વેચાતું લીધું. પછી મનમાં વિચાર કર્યો કે એ ધોતીયું બહુ ઉંચું છે તેને બે ચાર વરસ પહે-રીયું, એટલે વચે બચાઈ જશે, તેને ઠીંગડું કરવું પડશે પણ ગામડાના દરજી હોશીઆર નહિ અને આ ધોતીયું છે ભારે, માટે શહેરી દરજી પાસે ઠીંગડું કરાવવું એ સારું.

એમ ધારી શહેરના એક દરજી પાસે જઈ નવું ધોતું આપ્યું અને ઠીંગડું મારવા કહ્યું. દરજી કેહે કે નવું ધોતીયું બગાડીને કાંઈ ઠીંગડું ન થાય. પેલા ગામડિયાએ ધાર્યું કે આ દરજીને કાંતો ઠીંગડું કરતાં આવડતું નથી કે કાંતે તે ગામડિયો છે. પછી ખીજ પાસે ગયો અને પેહલા દરજી વિષે પોતાના વિચાર સાથે બધી વાત કહી. આ ખીજે દરજી સમજી ગયો અને નવાં ધોતીયાંને કાપી વચમાં ઠીંગડું મારી આપી પૈસા છોડાવ્યા. ગામડિયો સમજ્યો કે મારા જેવો અગમચેતી કોઈ નથી.

હુશીઆરની પુછડી.

અમારા ખીલીમોરાના ગામડીયા સગા ફકીરજી એક દહાડે પોતાના અગીયાર વરસના છોકરા પાહાલુને લઈ અમારી નયુંસપેપરની હાશીસમાં આવ્યા અને ચાકરીએ લગાડવા બધા કાલવાલા કરવા લાગ્યા. નયુંસપેપરના માલિકે પુછ્યું. “તે ખરું. ફકીરજી, પણ એ કામ શું કરી જાણવાનો છે, પાંચ છ મહિના જરા મુંબઈનો રાહબાટ જોવા તો રહ્યો.”

ફકીરજી બોલ્યા “અરે નારે બાઈ, એ તો એવો હુશીયાર છે કે નહીં બોલ્યાના બધા ગણ. હાલ નવોહવો છે તેટલાં તમારાં નહુપેપરનું અધીપતીનું કામ ચલાવહે ને જરા ગમ પડહે એટલે કચરો પુંજો, હાફડું બધું કરહે.”

આળસુ પાડા.

એક પારસીએ એક વાર કોઈ ગામમાં કનટ્રાક્ટ લીધું. કામ ઘણુંજ હળવે ચાલે તેથી એકવાર વીચાર કીધો કે માણસો કેમ વર્તે છે તે અચ્ચુચ આવીને જોવું. એક દહાડે અપોરના તે પોતાના રમુજ મીત્ર સાથે આવી લાવ્યો અને જોય છે તો સઘળાઓ ભાંય ઉપર ચતાપાટ પડીને બગાસાં ખાય છે. આ જોઈ રમુજ મીત્રને હસ્તું આવ્યું તેથી હાથમાં રૂપીઓ કાઢી બોલ્યો “વાહ આ કેવા સુખી આળસુ પાડાઓ છે. તમારામાંથી જે કોઈ સર્વેથી સરસ આળસુ હોય તેને આ રૂપીયો ધનંતમ આપુ.”

આ સાંભળી સઘળાઓ ઝટ ઉભા થઈ પેલા મીત્રની આસપાસ ફરી વળી હાથ એળવા લાગ્યા, પણ એક જન લાંબો થઈ ભાંય ઉપર પડીજ રહ્યો અને અમસ્થી બુમા પાડવા લાગ્યો “એ—એ—એ.” મીત્રે સઘળાઓને કહ્યું “તમારા સઘળાનાં કરતાં આ આળસુ ખરૈ, માટે રૂપીયો એનો થયો. એ આળસુ પાડા, જે ઉઠ ને આ તારે રૂપીયો લે.”

પેલાએ પડયા પડયાજ ઉત્તર કીધો, “ભાઈ હવડાંતો ઉઠવાની આળસ આવેછ—એમખી ને એમખી તારે હાથેજ મારાં ગજવામાં રૂપીયો મુક—તારી મેહુરખાની થશે.”

એસેકુ મીલા તેસા, તેસેકુ મીલા તાઇ,

એ તોનુને મીલકે, કયા અછી ખાત બનાઈ.

અમેરીકા મધે એક પુરુષ એક સ્ત્રી સાથ પરણ્યો. સોલ વરસ સુલેહ સંપન્નમાં ગયા પછી તેઓ વચ્ચે કાંઈ બોલા-ચાલી થઈ તેથી અકળાઈને તેઓ છુટા છેડા કરાવવા સાર ત્યાંના જડજ પાસે દોડી ગયાં. જડજ ઘણો ડાહ્યાપણવાળો અને ચતુર હતો તેણે સમજી વાત સાંભળીને પુછ્યું— “તમને કાંઈ છોકરાં છે?”

પુરુષે ઉત્તર દીધો “હા સાહેબ ત્રણ છોકરાં છે, બે છોકરા અને એક છોકરી. મારી બાયડી બેહુ છોકરાઓને લઈ જવા માગે છે અને મને પણ મારા છોકરાઓ જ નોંધ્યા છે.”

જડજે કહ્યું “જે તમે બેહુ જન મારા ચુકાદા ઉપર રાજ થવા અગાઉથી કબુલાત આપો તો હું તમને ઉપાય બતાવું.”

બેહુ જને કબુલાત આપ્યાથી જડજ બોલ્યા “હું ચુકાદો કરું છું કે તમારો અત્રેથી હવડાંતો જવું અને એક વરસ સુધી સાથે રહેવું. એ મુદત પછી મારી પાસે આવજો એટલે હું રાસત પેંહચણી કરી આપીશ.”

આ ચુકાદો સાંભળી બેહુ જન ત્યાંથી ગયાં. વરસેક પછી આ જોડું રસ્તામાંથી એક ખીજની પાંખડી વળગીને જતુ હતું તેટલાં જડજ સામીથી આવી પોંહોચ્યા. તેઓ આ બે જણને ઉભાં રાખી પુછવા લાગ્યા “કેમ એક વરસ થઈ ગયું ને હજી તમે મારી પાસે ચુકાદા સાર આવવાં નહીં?”

મરદે જવાબ દીધો “ સાબ શું કરીએ? ગયા મહીના- માંજ મારી સ્ત્રી જણી તે જોડ છોકરાં આળ્યાં તેમાં એક છોકરો ને એક છોકરી છે, એટલે આવલુંખી નકામું.”

જડને પુછ્યું “ ત્યારે શો ઉપાય—હવે તો એમખી ને એમખી ખીજી વૃધી થાયનેજ આવજો.”

“ હા સાહેબ, અમારોખી તેવોજ વીચાર છે તેથી આએ વખત તમને તસ્દી આપી નથી.”

સ ક મ્મિ દી ક રો !

શીક્ષક—ટામી તારા ખુટ છે તે શી જનસના બતાવેલાં છે?

ટામી—ચામડાંનાં સાહેબ.

શીક્ષક—બરાબર છે. ચામડાં સામાંથી બને છે?

ટામી—બળદમાંથી સાહેબ.

શીક્ષક—ઠીક, હવે બોલ જોઈએ, તુંને ખુટ આપે છે, ખોરાકને સાઈં ગોસ્ત આપે છે તે જનવર કયું?

ટામી—મારો બાપ સાહેબ!

દીપાંથી બગડી તે કાંઈ તળાવથી સુધરે ?

એક શેહરનો રાજા મથો બખ્શી હતો. તેને ત્યાં બાહેર ગામના વ્યપારીઓ તરેહવાર માલ લઈને આવે. એકવાર એક ઇરાની સોદાગર ત્યાં ઉંચાં અતરની ભરેલી શીશીયો લઈ આવ્યો. કચેરીમાં સઘળાઓએ અતર જોયું અને બહુ ખુશી થયા. પણ રાજાને કીમત ભારે પડી તેથી વેચાતું લીધું નહીં. સોદાગર શીશીયો પાછી બાંધતો હતો તેવામાં એક દીપું અતરનું સેત્રાંજી ઉપર પડ્યું. સોદાગરે તો અલબત્ત તેની કાંઈ દરકાર કરી નહીં. પણ રાજાએ તે દીપાંમાં આંગળી યોળી પોતાના હાથ ચોળી મુછોને તથા અંગરખાને લગાડવા લાગ્યો. આ નીચાઈ જોઈ સોદાગરને મનમાં હસ્યું આવ્યું જેથી કારભારી વગેરે લજવાઈ ગયા. રાજાએ પણ જોયું કે આ મારી નીચાઈ સઘળા પામી ગયા તેથી ઠરાવ કીધો કે બે ચાર લાખ રૂપિયા ખરચી સર્વેને મારી ઉદારતા દેખાડું.

આ ઠરાવ પ્રમાણે તેણે જાહેર કીધું કે ફલાણે દહાડે રાજાને ખરચે મેહલના ચોકમાં રંગ રમવામાં આવશે. આ રંગ માટે રાજાએ મોટી તક આપીઓ કરી, અને પોતાના મેહલનો તળાવ લખો રૂપિયા ખરચીને અતરથી ભરાવ્યો. ઠરાવેલે દીવસે સઘળા અમીર ઉમરાવ અને કારભારીઓ રંગ રમવાને આવ્યા અને અતરના ઘડા ભરીને એક ખીજાને ખરડવા લાગ્યા. આ જોઈ એક ચતુર ભાટ ત્યાં હાજર હતો એા હયો “ રાજા—શા સાઈં તું તારા પૈસા ગમાવે છે—

એતો માતીના પાણી ઉતર્યાં તે ઉતર્યાં—ગમે એટલા તળાવ
અત્તરથી તું ભર, પણ જે “ટીપાંચી બગડી તે તલાવથી
સુધરે?”

અત્તર શીશી ઊલટી, બુંદ પડ્યા બે ચાર,
તે લઈ રાજે ચોળીયાં નીજ સુખડે તે વાર—૧.

સલા સમસ્યા સમજ્યા, નીચ થયા છે નાથ,
અત્તર હોજ ભરાવ્યા, પણ ગઈ પળ નાવે હાથ—૨.

ખ રી ની શા ન .

પરીક્ષક—છોડીઓ, હું તમારી પરીક્ષા લેવા આવ્યો છું.
જોઈએ ધર્મ સંબંધી તમારી કેળવણી કેવી હાલતમાં છે.

છોડીઓ—હાજી, સવાલ પુછો.

પરીક્ષક—ખોસો જોઈએ, લગનનો પવીત્ર ગાંઠ તોડ
તેને શું સજ થાય?

છોડી—તોડનારને બેહેસ્તનું સુખ ન મળે.

પરીક્ષક—સાબાશ, બરાબર જવાબ આવ્યો. વારં,
લગનના પવીત્ર ગાંઠની પેહલી સાપેતી શું?

નાહાની છોડા—બચ્ચું જણે તે! (પરીક્ષકને એકાએક
ઠાંસો થઈ આવ્યો.)

રંડી લડતી હોયે, જગડતી હોયે, લેકીન ધરકી
ખબર રખતી હોયે.

એક મુસલમાનની સ્ત્રી લડવામાં પુરી હતી. સર્વે સાથે જરા જરામાં લડી પડે અને પોતાના ગરીબ ઘણીને તો કુતરાનો અવતાર આપ્યો હતો. એક દહાડે મીયાંને ઘરમાં આવતો જોઈ નકાસુંજ છીટું લીધું કે “ મુવે પીત્યે, ઇતની ખેર તક કાં ભટકતા થા? હે મુવે, છોકરેકુ ધા, જગા સાફ કર, જ્યાર હુજોમે ખબર ભર,” ઇલાહી.

મીયાં ભાઈ “ યા અલ્લાહ ” કરી નીસાસો નાખવા ગયા કે ખીખીનો તો મીજજ જતો રહ્યો અને લાગલી મીયાંના કપાલમાં ડાહ્યામ દેવા તૈયાર થઈ. તે માટેા ઘાંટેા કાહાડી ખુમ પાડવા લાગી કે “ મુવે મરે પીત્યે, તેરા સત્યાનાસ જાવે તેરા, અખતો તેરા કલેજ કાટ ખાઉંગી—તેરા ધર જલ જાએ તો મેં ફસરે કે ધરજાઉંગી.”

આવી કલાબકોર કરી બેગમ સાહેબ તો ચણીએ ચઢાવી ધરની બાહાર કુવામાં પડવા ચાલી. આ જોઈ આસેપામેની અડોસણ પડોસણ ખીખીએ બાહાર નીકળી આવી અને બેગમને પકડી સામી નીરદોષ બચારા મીયાંને ગાળો દેવા લાગીએ કે—“ જલા, એ મુવેકા પડોસ, ઇનકા સર દોજખ-મે જાય, રોજ ઉકડે એ ઢેર ફજેતા.” આમ બોલી કુવે પડવા જનારી ખીખીને સમઝાવીને ધર લઈ આવીએ.

હવે રાતનો વખત થયો ને ટાઢ વાતી હતી તેથી મીયાં ભાઈ તાપણ કરીને તાપવા બેઠા. ખીખી પણ રીસમાં ને

રીસમાં દુરથી આવીને ભેડી. એવામાં અંગારનો એક તણખો ઉડીને મીયાંભાઈના જમાની એક બાળુએ પડવાથી સલગવા લાગ્યો. તે મીયાંના જણવામાં આવ્યું નહીં. પણ ખીખીની નજર તે ઉપર પડવાથી વીચારવા લાગી કે મુવાનો એકનો એક જમા છે તે બળે છે તેનીએ મુવાને ખચર નથી. બળી ગયા પછી મુવો થું પહોડશે—થુહો! આમ જણી યોલી “મેરી જણે અલા; મેરી જણે બલા, કીસીકા જમા જલતાહે” આવું સાંભળતાંજ મીયાં ભડકીને ઉઠ્યા અને જમાને સળગેલા જોઈ ભાંય ઉપર લેટીને બુજવી નાખ્યો.

હવે સહવારમાં મીયાંનો એક પડોસી દાસ્ત મળવા આવ્યો. તે હળવેથી ખીખીના મીનજની ખચર પુછવા લાગ્યો, મીયાંએ મગફરીથી જવાબ દીધો.

રંડી લડતી હામે, જગડતી હામે,
લેકીન ધરકી ખચર રખતી હામે.

હા હા હા.

નારી જેની નાગણી, ખીખી કરડવા ધાય,
મરે મારે કાં ડામદે, ધડીમાં વળી મનાય.
આગળ ખેસી આંગણે, કરે ધણેરો ટોલ,
જમા ધણીનો જળવ્યો, યોલી મર્મી, બોલ.

કરતા હોય સો કીજીએ, ને ઓર ન કીજીએ કગ.

તેસરલંગના વખતમાં એક શીલસુફ નામે નસરઉદ્દીન, શાહની ખીદમતમાં જનાર હતો. તે વીચારમાં પડ્યો કે પાદશાહ પાસે પૈસાનીતો ખુટ નથી માટે બેટ ધરવા સારું દાઉમ નહીંતો અંજીર લઈ જઈ. આ બેમાંથી શું લઈ જવું તે માટે પોતાની સ્ત્રીની મલાહ પુછવા ગયો તો તેણીએ મત આપ્યું કે સોજાં માખાઈ દાઉમ ઠીક પડશે.

નસરઉદ્દીન બોલ્યો “ તે ખરું, પણ મને અંજીરનો ધણો શોક છે માટે અંજીરજ લઈ જઈશ.”

પાદશાહ આગળ જઈ શીલસુફ પોતાની પાષડી ઉતારી અને અંજીરની ટોપલી શાહના પગ આગળ મુકી. નસરઉદ્દીને તેજ દાહાડે હજમત કરાવેલી હતી તેથી બોડુ માથું ચલક ચલક થઈ હતું. શાહને આથી ધણું હસ્યું આંખું અને રમુજને ખાતર એકકું અંજીર ડાંચકી શીલસુફના માથાં ઉપર ટાંકીને ફેંકવા લાગ્યો. દરેક અંજીરે નસરઉદ્દીન ડાળા ડાંચા ચહડાવી બોલવા પડ્યો “ યો એલાહી મુશકીલ આયાન.” આ પ્રમાણે ધણીવાર બોલવાથી શાહને નવાઈ લાગી તેથી તેનો અર્થ પુછ્યો. શીલસુફ બોલ્યો “ પાદશાહ હું અલાહના શોકરાના કહેછ કે મેં મારી સ્ત્રીની શીખામણ નહીં માની. અગર માની હતે તો આ પોચાં અંજીરને બદલે કઠણ દાઉમથી મારું સર કુટી જઈ હું કેઆરનો મારેઆ જતે.”

પારીસમાં ચૌરૌની ઝડપ.

એક દાહાડે પારીસના એક ગાંધીની દુકાન આગળ બે ફ્રેન્ચ ગ્રહસ્થો ઉભા રહી પોતપોતામાં ખુબ હસવા લાગ્યા. તેઓના શરીરપર ધણું સારાં કપડાં પેહરેલાં હતાં અને ધણું આયરુદ્ધાર દીસતા હતા. તેઓમાંથી એક બોલ્યો “જેને હું હું તેમ કરીશ ને ફર કરીશ” બીજો બોલ્યો “હું કેહું છું કે તું નહીં કરશે, તારે મારે પાંચ ફાંકની શરત.” “લાગી, લાવ તાલી” એમ કહી બેહુ જાણુ દુકાનમાં દાખલ થયા. પેહલાએ દુકાનદારને પુછ્યું “સાહેબ તમે મધ વેચો છો કે?” “હા સાહેબ.”

“તારે બે રતલ મને આપો.”

“શામા આપું, તમારી પાસે કાંઈ વાસણુ છે?”

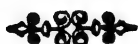
“ના, પણ આમા નાખો.”

“તમારી ટોપીમાં? ના સાહેબ તમે મશકરી કરો છો.”

“અરે નહીં નહીં, તું તારે ટોપીમાં ભર, હમારે શરત લાગી છે.”

ગાંધીએ મુગે મોહડે ટોપી લીધી અને તેમાં મધ તોળીને ભર્યું. ત્યારબાદ ધરાકે પાંચ ફાંક તેની કીમતના ફેંક્યા. ગાંધી બાકીનો ખુરદો ગણતો હતો તેટલાં ધરાક બોલ્યો “કેમ લાઈ આ મધનો વાસ કાંઈ ઝાર છે, એમ કેમ?”— “તારે સાહેબ મધ ધણું ચોખું છે.” “કાંઈ જુલતા હશે, સુંધી જુઓ.” ગાંધીએ ટોપીમાં પોતાનું નાખ બાલ્યું કે

પેલાઓમાંથી એક જણે તોપીને આંચકો માર્યો અને ગાંધી
જેવા ઉપર જેવા જય છે તેવીજ તોપી દાખીને તેના માથાં
ઉપર પેહડાવી દીધી. સઘળું મધ ગાંધીના આંખ, નાખ,
કાનમાં ભરાઈ ગયું અને તે યુગળાતો હતો તેવામાં તેઓએ
ગદલામાં હાથ નાખી જે નાણું હાથમાં આવ્યું તે લઈ
વધી ગયા.

શોખ સાંભળીને કૃત્યા કાન, તોયે ન આંચું
કાંધએ જ્ઞાન.

એક ગામડીએ એક વાર મછવામાં બેસીને નર્મદા નદી
ઉપરથી ભર્ય ભણી જતો હતો તેવામાં વડોદરા રેલવેનો
પુલ આંચ્યો. મછવાવાળો બોલ્યો “જેજેરે ભાય, પુલનું
કામળું આંચેવું.”

આ સાંભળી ગામડીએ બારીમાંથી ડોકું બાહાર કાઢાડી
જેવા લાગ્યો તેવામાં પુલનું એક ભુંગળું તેના માથાંને
અથડયું, જેથી ઝડપમાં માથું માંહે ખેંચી લઈ ચાંપતો
ચાંપતો બોલ્યો “મારી છછરીના ઘેલછપ્પા, આમ ભુંગળું
આવે તારે માથું માંહે ધાલજેરે કરી કહીયે કે જેજેરે
કહીયે. તું જેજેરે ભાય, કરી બોલેલા તે હું જેવા ગમેલા
ને આંચ લેતેકે માથું કટી ગયલું.”

“મને તો ખોદાએ ટીપી ટીપીને ધડેલો છે!”

એક દાહાડે રસ્તમ અને નવરોજી વાત કરતા ખેઠા છે તેવામાં રસ્તમને ખુબ તાડી પી ભોર ખાતાં જોઈ નવલુ બોલ્યો—“કાણુ જાણે શું છે, મને આ આધેલું પીધેલું કાંઈ જરૂરું નહીં ને આંખે દેડાને આધેલો સાત દેવની માફક ખાયછ તો એને કાંઈ થતું નહીં. તે કેમ હશે?” આ સાંભળી રસ્તમ હસીને બોંય ઉપર ગળરડી મારી બોલ્યો “જોની તારાં માખાપ જ્યારે તુને ખોદાયજી પાસે માંગવા ગયાં ત્યારે ખોદાયજી ધણા કામમાં હતા તેથી એક પોતાના કારભારીને હોકમ કીધો કે આ લોક માગેછ તેવણુને એક છોકરો બનાવી આપ. કારભારીએ હાંધથી એક માથું, લાંથી તાંટીઆ, એમ કરી તમને જેમ તેમ ધડો લાવડો કરી આપી દીધા. પણ મારાં મા ખાપ જ્યારે માંગવા ગયાં ત્યારે ખોદાયજીને ધણી ફરસુદ હતી તેથી ધીમેથી ટીપી ટીપી જોઈ તપાશીને મને પોતાને હાથે ધડીઆ અને આખો તઈઆર થયા પછી ફાંચર ફાંચર બધી પુરીને ઠોકી ઠોકીને પછી હાંધમાં મોકલીઆ તેથી હું એવો આખાં હાડકાંનો છેઉં. હવે સમજીઆ” ના ખાપો શીખામણુ લેજો કે જ્યારે છોકરું માંગવા જાએ ત્યારે ખોદાયજી ફરસુદે હોય તારેજ જોઈને જજો!

ગરીબ બચારો—કોણ ?

એક વાર એક શખ્સ પોતાનાં મીત્ર પાસે ગંભીર ચહેરે આવીને કેહવા લાગ્યો “ દોસ્ત, તારી સ્ત્રી પેલા નસલુ સાથે નાહાસી ગઈ.”

દોસ્તે જવાબ દીધો—“ગરીબ બચારો નસલુ!”

તરકડો હુળમ.

નામાંકીત ડાક્ટર જનસન ઘણો તરકડો હતો એ તો સર્વને જાણીતી વાત છે. એક વાર સ્કાટલાંડ ખાતે ફરવા ગયો હતો ત્યાં પોતાની ઓળખાણની સ્ત્રીને ત્યાં જમવા ગયો. સ્ત્રીએ અલ્પબતે તેની ઘણી આગતાસ્વાગતા કરી અને પોતાને હાથે બનાવેલું સુંદર પુડીંગ પોતાના પરોણા આગળ મુક્યું. પુડીંગ ખાઈ રહેવા પછી સ્ત્રીએ હસીને પુછ્યું “ કેમ ડાક્ટર સાહેબ પુડીંગ તમને કેવું લાગ્યું?”

ડાક્ટરે બેમલાહજમથી ઉત્તર દીધો “ એ થું કાંઈ માણસનો ખોરાક છે? એ તો ગધેડાંનો ખોરાક છે.”

સ્ત્રી સમયસુચકતા રાખી તુરત બોલી ઉઠી “ હેં કે! ત્યારે તો જરા વધારે દ્યો, હું જાણતી હતી તેથીજ મેં આજને સારું બનાવ્યું.”

અરે ખીહી હાનો મરે?

હમણની ખાડીમાં એકવાર ઘણું ઉકાન થયું. આ વેળા એક ભાડેના મછવામાં એક ફરંગી પેસેપાર જવા બેઠો. મછવો તો ઉપર ને તળે યાય અને ખુબ ઝોંકા ખાય એટલે “ગેપાંઉ” ધભરાયા અને માછીને પુછવા લાગ્યા:—

“એ—આને કેમ યાય રે?”

માછી કેહ “અરે ખીહી હાનો મરે—એતો આને જરા વાદલ થઇ આએવું.”

“તો મારા નાહાલા—ગહરાઈ ગીઆ તો તારો દાદો પકરવા આવહે કે ”

માછી ધીરજથી બોલ્યો “કાંઈ ખીહીના—અંધથી તણાઈ ગયલા બધા પાછા હાથ લાગે. પગરને વરહ મારો ભાય કુખી ગયસો તે તણુ દારે તણાઈ આવેસો.”

“આ તારું હતીઆ નાહ જાય—યે—એમ હું બોલે—લે મને પાછો ઉતાર. મારો હુડરો જાણે આંદનીમાં ફરતો હોય તેમ વાત કરે.”

માછી કેહ “અરે ખીહીનારે ખીહીના, જો તું કુખી જાય ને તારું મહડું નહીં હાથ લાગે તો મને પુછને!”

ધ રૂપચીઆ ડાક્ટર.

ડાક્ટર—ચાલો હવે સાહેબ મહેરબાન, હજી તો મને ધણે ઠેકાણે જવાનું છે.

દોસ્ત—અરે જરા બેસોરે ચાર. કામ તો રોજનું છે. એક ગ્લાસ વાઈન પીને જાઓ.

ડાક્ટર અને દોસ્ત તથા ખી ન એકાદ બે ટાહેલે બેઠા એટલે રાતના આંઠ વાગી ગયા જે ઉપરથી દોસ્તે ટકોર કરી—“કેમ ડાક્ટર તમને તો ધણે ઠેકાણે જવાનું હતું તે કાંઈ ઉડી ગયું?”

ડાક્ટર—હવે તો માડું થયું. કાલે જે હોય તે વાત. મારી ટીપમાં આજે ૧૫ ઠેકાણે જવાનું હતું પણ તેમાં નવની તપ્પીયત એવી ખરાબ છે કે આખા ગામના ડાક્ટર મળશે તોયે તેઓ ખચનાર નથી; ને છની તપ્પીયત એવી છે કે મારું આખું દવાખાનું પાછું દેઈસ તોજી તેઓ મરનાર નથી. વાસ્તે આજે રાતના અખાડા કરી જઈશું તો ચાલશે.

ઉપાય.

સ્ત્રી—ભાઈ તમને સરકમ ધણો જોરમાં થયેલો લાગે છે? પુરૂષ—હા, તેમ છે તો ખરું.

સ્ત્રી—સરકમ ધણો જોરમાં થાયછ તારે તમે શું ઉપાય કરોછ?

પુરૂષ—નાક ગુછવા સાઈ ગજવામાં બે રમાલ રાખુંછ.

બાલ તો ભુલે.

પુણામાં એક પારસી શેઠને ત્યાં તેમનાં છોકરાની સાલ-ધરેહ હતી. ખાનાની માઠી મજલસ બેઠેલી છે ત્યાં શેઠે છેડે બેઠેલા જમશેદદાસને હાંક પાડી કહ્યું “લગ્નો જમશેદદાસ, આપરા કોલાખેવારા શેઠની સલામતી લેવડાવો.”

જમશેદદાસ નેવણુના પેટમાં સખ માવડાંનાં સોષક ગ્લાસ ગયલાં હતાં તેવણુ શેઠનું બોલેલું જરાજર સમજ્યા નહીં તેથી બોલ્યો “હું—લગ્નો—શાયેબો—આલ્મે આપરા કોલા-ખાના શેરની સલામતી—લગ્નો સાયેબો.”

કુંઠાની રાંડને ઠમકો ભારી.

કાવસજી માઠી લોકને દેખાડવા સાથે પોતાના ઘર આગળ રોજ થોડાક ભીખારીઓને એકઠા કરે. આ ભીખારીઓ મુકરર કરી મુકેલા તેઓજ આવે, બાકી ખીજઓ ઉપરતો પાણીના કળશીયા ખાલી થાય. એક દાહાડે કાવસજી શેઠ રાતનાં નાટકમાં ગયા તેથી સહવારમાં માડે સુધી સુધ રહ્યા. વખતસર એક માનીતો ભીખારી આવી “શેઠ સાબ, શેઠ સાબ” કરી બુમો પાડવા લાગ્યો. પણ શેઠ સામેતો કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં આથી ભીખારી આકરને પુછવા લાગ્યો “કેમ આજે શેઠ કારે આવશે?”

“ કેમ કેહવાય. વખતે દસ મીનીટમાંખી આવે કે વખતે કલાકખી થાય.”

ભીખારી ઠણકો કરીને બોલ્યો. “એ કાંઈ આપુને પરવડવાનું નથી. તારા શેઠને કેહજે કે ખીજે ભીખારી શાધી લીએ—મારેથી કાંઈ એમ ખોટી થવાય નહીં—મારેતો હજી આખખાં ગામની ફેરી ફરવી છે. એવી ભીખ વગર ચાલશે.”

એમ કહી મીસ્તર ભીખારી મીઝજમાંજ લાંથી જતા રહ્યા.

જસટીસ આવ ધી પીસ.

આદરજીને સરકારે “જસટીસ આવ ધી પીસ” કીધાથી તેવણ કુલીફાલીને મહેડા બની ગયા. એક દાહાડે તેવણને એક ગરીબ મીત્ર મળ્યો જે ઘોડા ઉપર સવાર થઈને જતો હતો. આદરજીએ તેને તકોબરીથી પણ મશકેરીમાં પુછ્યું— “એ દાસ્ત, વળી તારા જેવાને ઘોડા ઉપર બેસવાનું છાજે કે ? ધધેડાં ઉપર સવારી કરેતો થું નહીં ચાલે કે ?”

દાસ્તે જવાબ દીધો “યાર, થું કરીએ, સરકારે એટલાબધા ગધેડાએને જસટીસ આવ ધી પીસ બનાવી દીધા છે કે મારા જેવાને બેસવા સારખી એક ગધેડો શાધીએ મળતો નથી.”

કોઇનું બળે પેટ ને પાસું, ને કોઇને આવે

બ ડ બ ડ હ સ વું.

અમારી સાથે નસલુ ભુંડ નામનો એક છોકરો રહેતો હતો. તેનો બાપ તેને ઘણો લાડ લડાવે અને શીખવા ભણવાનું છોડી ઇસ્કી કપડાં પેહડી મુખ્ત બનવાને તેને ઉતેજન આપતો. આ નસલુને કાંઈ કામકાજ નહીં એટલે જ્યારે ત્યારે, ક્વખતે જરમન કાનસરદીના વગાડવા બેશી જાય; તે એટલા સુધી કે આસેપાસેના સઘળાં પડોસી કંઠાળી ગયાં હતાં. એકવાર સહવારનાં પોહોરમાં ઉઠી છ વાગતામાં તે બિંસાસુર જેવો રાગડો કાહાડી ગીત ગાવા લાગ્યો.

“આહો કેસી ખુદરતને ખામી લગાઇ,
પોપટકી સુરત મુજે નહીં બનાઇ”—ધત્યાદી.

આવા ક્વખતના રાગથી ઉપલે માલના ખુદા બખરચી બદલાનું ઘણુંજ પાકી આવ્યું તેથી રૈાટલી કરતો ખરડેલે હાથે અગાસી ઉપર આવી ટીંગાઇને કેહવા લાગ્યો:—
“અહહહ! ખરેખાત, કાંય નહીં વુંને પોપટ બનાએવો કે આય કરતી ગળચી ધરીને મયડી નાખતે. ગોલામનો ખાધા, હવાઈ પરતાં કે વનહાએલી દારના જેવું મોહોઈ કરીને આઆઆ કરવા બેઠો—પોપટલો નહીં બનાએવો પણ ખદાએ ધુવરતો બનાએવોછ!”

માથે પડયો પરોણો, કે અણુ પેસાડયો પેસે,
“આવો” કેહતાં ઉભો રૈહ, ને વાત કીધી તો બેસે.

નાનાલાઈ પારેખ સુરતના રૈહવાસી બધી રીતેતો ઠીક
હતા પણ તેવણુને એક એવી જુરી ટેવ પડેલી હતી કે જોને
ત્યાં અમથું નામનુખી તેડું આવે કે લાગલા કડછો અહડા-
વીને ઉતરી પડે. જો કોઈને ત્યાં સાંજના પાંચ વાગતે મળ-
વાને સાઈં જાયતો કાંઈખી કરીને ત્યાંથી ખાધા વગર ન
આવે. હવે નાનાલાઈ લગાર ઉમરે પોંહચેલા હોવાથી સમજા
દારત આસનાવો અખાડા કરી જતા. સુરતમાં ધરૈધર આ
પ્રમાણે ખાઈ પીને નાનાલાઈ એકવાર મુંબઈ આવ્યા અને
પોતાના ઘણા દુરના સગા રતનસા સુરતીને ત્યાં ઉતારે
લીધો.

રતનસાએ પેહલાંતો થોડા દાહાડા તેમની ઘણી આગતા
સ્વાગતા કરી. આઠ દાહાડા થયા, દસ થયા, લગભગ મહીનો
થવા આવ્યો પણ પારખજી તો ત્યાંથી સસરવાની વતન ન
કરે. આખરે રતનસાનું ઘણું પાકી આવ્યું તેથી એક દહાડે
લાગ જોઈ નીચે પ્રમાણે વાત છેડી:—

“લાઈ સાહેબ, તમારી કંઈજ ચાકરી થઈ નથી હો,
માફ કરજો—શું કરીએ.”

નાનાલાઈ બોલ્યા “અરે નારે સાહેબ, એમ શું બોલો છ ?
તમારી લાયકી મુજબ તમારો ઘણુંખી કરો છ.”

“એ તો તમારી લાંબિકી છે સાહેબ, પણ મને નહીં લાગતું કે તમે હવે પાછા અમારે ઘેર આવો.”

“કાંય નહીં આવીએ? અરે વાહ! એતે શી વાત છે! હજાર વખત આવશું.”

“પણ ભલાં માણસ પાછા આવશે તે કેમ? પેહલાં તે હાંધ્યા જવાનીજ વાત કરતા નથી તે!”

વાણી આ ની પ ક્ક ધ.

એક વાણિયો, બ્રાહ્મણ અને જોગી પ્રવાસ કરતા હતા. માર્ગમાં એક શેરડી (ઉસ) નું ખેતર આવ્યું. તેમાંથી એક ખરછો બ્રાહ્મણે માંગી લીધો. તે પેલા જોગીએ ઉંચકયો. પછી એક વિસામા આગળ ત્રણે જણા બેઠા. વાણીએ કેહે કે, તમે બેએ બે કામ કર્યા તો હવે ત્રીજું નામ હું કરું. એમ કહી પેલો ખરછો હાથમાં લઈ ઉપરનો છાંટાવાળો પોલો ભાગ બ્રાહ્મણને આપ્યો, નીચેનો બહુ કઠણ ભાગ જોગીને આપ્યો અને વચ્ચેના સારામાં સારો ભાગ પોતે રાખ્યો અને પછી બોલ્યો કે:—

અથ્રે અથ્રે વિપ્ર, જટાળો તે જોગીનો,
વચ્ચું રહું કંદ, તે આરોગે નંદ.

જુ લો રે ભા ઇ જુ લો.

અરદેશર અડગરો નવસારીથી મુંબઈ આવ્યો અને બજારમાંથી એક ભીંગનું ડોકું વેચાણ લાવી તેને કેમ રાંધવું તે પાસેની સુખલીને પુછવા ગયો. સુખલીએ સઘળું સમજાવ્યા બાદ અડગરાજી પાછા ઘર આવતા હતા તેટલાં એક કુતરે ડોકાં ઉપર તરાપ મારી અને તે લઇને નાહાંસી ગયો. તે ઉપરથી અરદેશર બોલ્યા “અરે, કમબખત બેઅકલી ! એને કેમ રાંધવું તે સુખલીબાઈને પુછવા પરછયા વગર તું એને શું કરશે !”

નીત નીત મર્યો એલાવકે, ને હોધ્યો રોજ રોજ બાજ,
ન મર્યો રાંડકે ઉનાવકે, કે નહીં બાજ કે ફાજ.

ગણદેવીની પાસે ઉનાવ કરીને એક ગામ છે ત્યાં ગુરખાં નામનો એક મુસલમાન હવાલદારીના હોદ્દા ઉપર ગયો. ત્યાં ગામના ગરીબ પારસી લોકો તેને વારાફરતી પોતપોતાને ધર જમવા બોલાવે અને પોતાની મગફરી મુજબ તેને સુકી પાકી રોટલી દાળ ખવાડે. આવી રીતે જેમ તેમ મીયાંભાઈએ એક માસ ત્યાં કાહાડ્યો. પછી સારાં નસીબે તેની ત્યાંથી એલાવ ગામમાં બદલી થઇ. જ્યારે એલાવ જઇ પોહોંચ્યા ત્યારે ત્યાં મુકતાદના દાહાડા ચાલતા હતા, તેથી પારસીઓ મીયાંને જમવા બોલાવે ત્યારે વગર ભણાયલું પણ નહર

ખાવાનું તેવણની આગળ પાત્રાંમા પીરસે. મીયાંભાઈને રૌજ રૌજ દાળમાં શાક ને આંખાકળીઆ ખાવાના મળે તેથી ઘણા ખુશી થઈ એકવાર પોતાના એક મીત્રને પુછવા લાગ્યા કે—“ક્યુંએ ઉકરજી ! એ તુમારે ગાંવમેં તો મુને અરછે અરછે લુકમા ખાનેકું મીલતા હએ; ઔર એા બીખારી ઉનાવ ગાંવમેં તો રૌજ સુકી રૌઠી ઔર ખીચરી સેવા ફુસરા કુચ નહીં મીલતાયા, ઉસકા સબબ કયા ?”

આવું સાંભળી ઉઠ્ઠે તથા ખીજ આસેપાસે પારસીએ બેઠા હતા તેઓએ હવાલદારને સમજાવ્યું કે “જેની મીયાં સાબ, એતો અમારાં હવડાં દોસલાં છે—દોસલાં—તેથી અમારે તાં સાઈં સાઈં રંધાયછ. બાકી કાંઈ તમારે સાઈં ખામખા તેમ કરતા નથી. ”

મીયાં બોલ્યા—“દોસલાં ફોસલાં તો મેં કુછ સમજતા નહીં—એા કયા ?”

જવાબ દીધા જે “અમારા પારસી લોકમાં હરકોઈ મરી જાય તારે તેનો દીવસ આવે ત્યારે દોસલાં મંડાય ને બાજ થાય તારે સાઈં સાઈં રંધાય—એ બાજ કેની, તે વરસમાં એક મહીનો આવે. ”

આ બોલાસો સાંભળી મીયાં આસીરવાદ દેવાની મતલબથી બોલ્યા—“જબતો નીત નીત મરયો એલાવકે ને હોમએ રૌજ રૌજ બાજ—ત મરયો રાંડકા ઉનાવકે કે નહીં બાજ કે ફાજ.”

સગાઇમાં સગાઇ, તેમાં શાની ઠગાઇ ?

એકવાર એક સ્ત્રી તથા તેની દીકરી છેટે ગામ જવા સાંઈ જમનગરથી નીકળી. આ મા દીકરી રાંડેલી હતીએ. તેમની પાછળ પચાસ વારને છેટે બે જણ બાપને દીકરી પણ પોતાના કાંઈ કામનેસર ચાલ્યા જતા હતા. આ બન્નેની નજર પેલી આગળ ચાલતી મા દીકરીના ઉપર પડી. તેમના હાથમાં ચુડો બાંધી હતી નહીં તેથી તેઓ રાંડેલી છે એવું જણાઈ આવતું હતું. પેલા બે પુરુષોએ રાંડેલા હતા તેથી પોતપોતામાં વીચાર કર્યો કે જો એઓ આપણી ન્યાતની હોય તો કાંઈ કરી એમની સાથ નાતરું કરીએ. હવે આ મા દીકરીમાં દીકરી જીવાનીના તોરથી મા કરતાં વધારે મોટી અને કદાવર લાગતી હતી. આ જોઈ બાપ દીકરાને કેહવા લાગ્યો કે આ બેમાં જે મોટી છે તેના સાથ હું નાતરું કરીશ અને તું નાહાનો માટે તારે આ નાહાની બાયડી કરી જોઈએ.

આવી રીતે મનમાંજ લગન કરીને તેઓ ઉતાવળા ઉતાવળા ચાલીને તેમની સાથે થયા અને વાત છેડતાંતો તેઓ એકજ ન્યાતની નીકળીએ એટલે નાતરું કરવાનું નક્કી કર્યું. આણીમેર પેલી બન્ને મા દીકરી છે એવું એઓ જાણતા નથી. તેમજ તે મા દીકરીને જાણ અબર નથી કે એ બન્ને બાપ દીકરા છે.

રાત પડી એટલે પાસેના ગામમાં એક બ્રાહ્મણને બોલાવીને બાપે દીકરી સાથે અને છોકરાએ મા સાથે નાતરું કર્યું અને

પોતાને ઘર આવ્યા. થોડીક મુદત બાદ આ બન્નેને ઘર પુત્ર આવ્યા. આ બે છોકરાઓ એક ખીજના શા સગા થાય તે કોઈ કહી શકશે?

મૂર્ખને ઉપદેશ તે આપનારને કલેશ.

એક મુનશી કેટલાક શાગીદોને ફારશી જીખાન શિખવતા હતા. એક દિવસ તેમને લાયકી રાખવા ઉપદેશ કર્યો કે કોઈ ગ્રહસ્થ સાથે વાતચીત કરતાં તેને મહેરબાન, કદરદાન, ધત્યાદિ વિશેષણો વડે સંબોધન કરતાં જવું અને બહુ નમ્રતાથી ધીરે ધીરે શબ્દોચ્ચાર કરી રસ ભરી વાત કરવી. એક રાત્રે તે ઉસ્તાદ મુનશી દીવા પાસે કોઈ ક્રીતાબ વાંચતા હતા તેવામાં એક તનખો ઉડ્યો અને તેમની પાછડી બળવા માંડી તે જોઈ પેલા શિખનારમાંથી એક જણ ગુરૂ પાસે આવી તેમનાજ ઉપદેશ પ્રમાણે ધીરે ધીરે “મહેરબાન, કદરદાન, ઉસ્તાદ સાહેબ” વગેરે લફજો કહી તખ્તીયત સંભાળતાં, “આપકી પગડીકું રોશનીકી સાથ દોસ્તી હુમ્મહે” એમ ધીમેથી બોલવા લાગ્યો. એમ કેહેતે કેહેતે તો પાછડી બળી જઈ ગુરૂજી દાઝા, અને ધુસે થઈ કહ્યું કે,—બેવકુફ તુરત કેહેવું હતું કે નહિ. શિષ્ય કેહે કે આપના ફરમાન મુજબ લાયકીથી વાત કરી તેમાં ગુસ્સે થાઓ તો લાચાર

ડાશી બોલતી નાં તો કંહુ નારે આપા.

હમારી ઝાળખાણુની એક પારસી સ્ત્રી નામે ચાંદનખાઇના બે છોકરાંઓ હતાં. તેમાં એક પંદર વરસની છોકરી અને પાંચ વરસનો રસતમ નામનો છોકરો હતો. પોતાની છોકરીને પરણાવવાની ખાઇને ઘણી ઉલટ હોવાથી તેણીએ પડોસના એક છોકરા નામે નશરવાનજીને કુલવવા માંડ્યો. માઠાં ભાયગે આ નશરવાનજીનું નાક બહુજ મોટું સીમોડા જેવડું હતું. અને કમબખ્ત રસતમને એવી નઠારી ટેવ હતી કે એવું વાંકુ ઠીકું કંઈખી જોય તયારે ખુબ હસીને મોટે સાદે સર્વેની ઠેકડી કરતો હતો.

એક દાહાડે ચાંદનખાઇએ નશરવાનજીને જમવા બોલાવ્યો પણ મનમાં વીચાર કીધો કે આ દુકતો રસતમ નાકની મશકરી કરશે તો સઘળું ધાંમટ થઇ જશે તેથી એક આકુસની કેરી બાહાર કાઢાડીને ટેબલ ઉપર મુકી અને રસતમને પાસે તેડી સમજાવ્યું કે—“જો દીકરા આજે પાસેના નશરવાનજી જમવા આવવાના છે તેથી તેવણુની કંઈ મશકેરી બશકેરી કરતો નાં હો, તેવણુનું નાક ઘણું મોટું છે તે જો નથી બોલ્યો તો હમે જમવા જશું તારે આમે આખી આકુસની કેરી તુંને આપશ.”

સાંજનાં નશરવાનજી આવ્યા અને ચાંદનખાઇ તથા તેવણુ પોતે બેઠાં. તેવણુનું ચુહુલીઆ જેવું નાક જોઇ રસતમને હસવું તો ખુબ આવતું હતું પણ કેરીના જીવપર જેમ તેમ ખામોશ કરી જતો. દીવા થયા પછી ચાંદનખાઇ તથા નશર

વાનજી જમવા સાથેં ઉઠ્યાં, ઐટલે રસતમ વેહેલો વેહેલો ઉઠી આડો આવી મોટે સાદે કહેવા લાગ્યો “ મમાં, જો મં એવણુના મોટાં નાખની મથકેરી નહી કીધી તે હવે મને ફેરી આપોની.”

સેવટ:—ચાંદનબાઈની દીકરી હજી કુમારીજ છે.

કં જી સ નાં કૌ ત ક.

એક અતી કંજીસ પુરૂષ પોતાનાં નીરદોશ બાળકોને નીચે પરમાણે ઠગતો હતો. “ ચાલો છોકરાંઓ, જે રાતનું બોણું ખાધા વગર સુઈ જાય તેને બહે દોહોડીઆં આપું.” દોહોડીઆંની લાલચે બધાં છોકરાંઓ ખુશીથી કબુલ થતાં અને પૈસા લઈ જુપ્પાં સુઈ જતાં. સવારનાં ઉઠે ઐટલે આ સુમ બાપ તેઓને કેહ કે “ ચાલો જે કોઈ બે દોહોડીઆં આપે તેને એકકું આપું પાંઉં આપું.” છોકરાં રાતનાં જુપ્પાં ઐટલે સપળાં દોડાદેડ કરી રાતવાળાં દોહોડીઆં પાછાં આવી પાંઉં ખાવા પડી જતાં. આ રીતે આ કંજીસને પોતાના પૈસા પાછા મળતા અને રાતનું ખાવાનું બચતું તે જીડું.

પડી આદત ક્યું જાવે લાઇઆ,
કાખમે મારે દો ખાઢકે પધયા.

અયોધ્યા શહેરમાં દેવીદીન નામે એક આખરદાર પુરખીયો રહેતો હતો. આ ધણીના છોકરાનું નામ રામદીન કરી હતું. છોકરાની માથી ખાપ દીકરા બેહુ ઘેજર હતા. આ સ્ત્રીને એવી ખરાબ ટેવ પડી હતી કે જ્યાં જાય ત્યાંથી કાંઈને કાંઈ ચોરી લાવે. બજારમાં જાય તો એક આનાનો સોદો લાવે તેની સાથે ચાર આનાનું તફડાવતી આવે. તેણીનો માઠી આ માલથી ખીજી તેણીને ધણે પોખ ત્રીલાવતો તથા છોકરો વારેઘડીએ આજીજી કરી સમજાવતો પણ ફાકટ. તાજી શીખામણ હોય ત્યાંસુધી માને ને પછી જીવીને તેવી.

એક દીને રામદીનને સાસરે કાંઈ વીર્ય હતી તેથી લાંથી સધળાંને જમવાનું ઇજન આવ્યું. દેવીદીન પોતાના બેટાને કેહવા લાગ્યો—“સુનતે હે ભૈયા, જીમનેકે લીએ અપન દોહી જવેગે, તોહારી માકા અપને સંગ લેનેકી કુછું મતલબ નાહી, કયું કે વાંહી કુછું ચોરીકી દીયાનત કરે તો સરમકે મારે જન જવે.”

આવું સાંભળી રામદીનની મા ઝટ બોલી ઉઠી કે “મં તો સખહૈકે. પહેલે આઉંગી.”

દેવીદીન કેહ “જય તોહરે લીએ હવારી આખરકા બટા લગાઇ? અખતો મં ન જાઉંગા.”

મા કરગરીને કેહવા લાગી કે “રામજીકે કસમ, અખજી મં સગેકે ઉહાં કખી વએસા કામ નાહી કરંગી.”

આવી ખાત્રીથી દેવીદીનનું મન સમાધાન થયું અને સધળા જણુ રામદીનને સાસરે જમવા ગયાં. વેવધના ધરમાં સધળા આદરમાનથી જમવા બેઠા પછી રામદીનની માને પોતાની અસલ આદતને લીધે હાથ અવડઅવડ થવા લાગ્યા અને આસેપાસે જોતાં પોતાની પછવાડેજ એન નાહાના પલંગના બે પાયા પડેલા જોયા તે નજર ચુકાવીને પોતાની બગલમાં સંતાડી લીધા. જમી રહ્યા પછી ધર જતાં રસ્તામાં રામદીન ખુશી થઇને બાપને કેહવા લાગ્યો કે આજે તો મારી માએ આપણી આબરૂ કબુલાત પ્રમાણે રાખી; જે સાંભળી આબરૂદાર મા બોલી.

“ પડી આદત કયું જાવે લઇયા

કાખમે મારે દો ખાટકે પધ્યા.”

એમ કહી પોતાની સાડી ઉંચકી ખાટના બે પૈયા સંતાડેલા દેખાડ્યા.

ટેવ ટળે નહીં ટાળતાં, લલ્લી કે ભુંડી હોય
શીખામણુ દે સો મળી, રંચ તળે નહીં તોય—૧.

ખીજું ન જડયું ચોરવા, પલંગ પાયા હોય
લઇને માર્યા બગલમાં, ચાલી પતી સુત સાથ—૨.

ઉમેદવાર અને તેનો ચાકર.

એક માણસ ચાકરી સારું પરદેશ જવા નીકળ્યો. સાથે એક ચાકર રાખ્યો, પહેલે મુકામે ચાકર પાસે ખાવાનો સામાન મંગાવ્યો. ધર્મશાળા પાસેની દુકાનેથી ચાકર સામન લાવ્યો. બંને જૂદી જૂદી રસોઇ કરી જમ્યા. ખીજે દિવસ ચાલવા માડ્યું ત્યાં માર્ગમાં ઉમેદવાર ધણીએ પોતાના ચાકરને વાત કરી કે—“હાલ ચાકરી નથી તેથી સાદુ ખાવું જોઈએ. કાળ જો તું ધી ગોળનું સીધું લાવ્યો હતો તે પ્રમાણે ચાકરી થયા પછી ખવાયે. હાલતો માત્ર દાળ અને બાજરાના લોટથી ચલાવવું.” ચાકર કેહે બહુ સારું. ચાકરી હોય તેને સારું ધી ગોળ અને બેચાકરીવાળાને સારું લોટ દાળ એ અરાબર છે. પછી ખીજે દિવસે સાંજરે વિસામો કર્યો ત્યાં ચાકરે લોટ દાળનું સીધું લાવી પેલા ઉમેદવાર ધણીને આપ્યું. તે જોઈ પેલા ધણી ખુશી થયો કે આપણી સૂચના પ્રમાણે ચાકરે કર્યું, અને કરકસર કરી. ધણી અને ચાકર જમ્યા. ચાકરે હિસાબ કરી આવી ધણી પાસે પૈસા માંગ્યા કે ૩૦) આપના સિંધાના અને ૩૦) મારા સીંધાનો, કુળ આના ૧૦) આપો. પેલા ધણીને તો આશ્ચર્ય લાગ્યું કે એ શું ! ચાકર કેહે કે, સાહેબ આપના કેહેવા પ્રમાણેજ કર્યું છે. આપને ચાકરી મળી નથી ત્યાંસુધી લોટ દાળ, પણ મનેતો આપની ચાકરી મળી છે તેથી ધી ગોળનું સીધું જોઈએ. આ સાંભળી ધણીએ વિચાર કર્યો કે એક હાણ અને ખીજું હસવું એ આનું નામ.

ભેળું.

એક બેવકુફ છોકરો એકવાર પેહેલે મારની બારીએથી પડી ગયો અને ખોપરી ફાટી. આસપાસના લોક દયા ખાધ કેહવા લાગ્યાં “અરેરે બચારાનું ભેળું બધું દેખાયછ.” આ ઉપરથી છોકરો બોલી ઉઠ્યો—“એ વાત જાણને કોઈ મારા બાપને કેહો તો, તેતો હમેશ કેહછ કે મારા માથામાં ભેળું છેજ નહીં !”

ચંકુલ ચડુડે ચાર દેખાય.

ડોસુ દલાલ આદતે “ડી ટોટલર” હતો યાને સાંજના સાત વાગતાની અગાઉ દારૂ પીવાના સોગંદ લીધેલા હતા. એક દાહાડે રાતના પાલવા બંદર ઉપરના હાટલમાંથી ખાધને આવતાં તેવણુ ભારોભાર થયેલા હતા તેથી નેમ તેમ લથડતા પથડતા મથુનીસીપાલ હાશીસ સુધી તો આવ્યા પછી ત્યાં બ્રીન્સ આવ વેલ્સના પુતલાં આગળ એક ગેઆસની બતીનાં ઢાંભલાને વળગીને તેની આસપાસ ચક્કર ચક્કર ફરવા લાગ્યા. આ વેળાએ ચાંદરનું પડતું હતું તેથી પુતલાં તરફ જોઈ ડોસાભાઈ બોલ્યા “સાં જો તાં આંમે ઇંચેજ શવાર બુલો પરેઆશ હું કે!—કેઆરનો પંદરક ફેરા હંધથી ખાઈ રહ્યો પણ રથતે બશારાને પાતોશ નહીં હો.”

આમ્મે અંગરેશ સવાર બુલો પરેઓશા—૨૮૮

આપની પાકીર બુદ્ધ હિપ્પ બધી નજર છે.—૨૮૯

એકલપેટા, દેખ ફેળેતા.

એક નાહાની મંડળીમાં કેટલાક મીત્રો એક જુવાન પુર-
ષની ઠેકડી કરે છે—“અચ્ચાજી તમે ફસ્યા—પેલી છોડી ઉપર
તમે ખુરયાન થયા છો. તે જ્યારે લગન થશે ત્યારે તમારો
જીવ ઠેકાણે પડશે.”

જુવાન પુરુષે રમુજમાં જવાબ દીધો “નહીં તેમ નથી—
છોકરીમાં કાંઈ રામ નથી પણ એના બાપની પાકીટ બુક
ઉપર આપણી બધી નજર છે.”

આ વાત થવા પછી ત્રણ ચાર દાહાડે ઉપલો જુવાન
શખ્સ પોતાની માથુકને મળવા ગયો અને બીજી ત્રીજી વાત
થવા પછી ઉઠી તેણીની પાસે જઈ ધણી મમતાથી કેહવા
લાગ્યો—“મારી દીલદાર, મારા દીલની જે આશા છે તે
વીશે અત્યાર સુધી કોઈ દાહાડે મેં વાત છેડી નહીં હતી,
પણ હવે મને મારી અરજ ચુગરવાની રજા આપો.”

બી બોલી “મોટી ખુશીથી; હું તમારા દીલની આરજી
પુરી પાડીશ. આ લેઓ—મારા જાણવા પ્રમાણે એ ઉપર
તમે તમારું દીલ બાંધ્યું છે—એટલે હવે તમને હાથમાં ફરીથી
આવવાનું કારણ રહેશે નહીં—સાહેબ મેહરબાન!”

આ પ્રમાણે બોલીને તથા પેલાના હાથમાં એક નાહાનું
બંડલ આપીને સ્ત્રીતો ત્યાંથી ચાલી ગઈ. પુરુષ બંડલ
હંધાડીને જોય છે તો તેણીના બાપની ખાલી ચામડાંની
પાકીટ બુક માંહે બાંધેલી હતી.

જેણે મુકી લાજ તેને નાહાનું સરખું રાજ.

એક ઘરડા ડાસા આંખ ઉપર મોટો ચશ્મા ચહાવી પછવાડે બે હાથ કરી દુકાનોમાં આમથી તેમ ડોકયાં ધાલતા હતા. તેવામાં એક નાહાનો છોકરો તેમનું ગજવું હળવેથી કાતરવા લાગ્યો કે માંહેથી જે હાથ તે ચોરી લે. ડાસાજીને ગજવાં ઉપર ભાર લાગ્યાથી ફરીને જુએ છે તો આ નાહાનો ખીસાકાતરૂં પોતાના કામમાં મઢેલો છે તેથી ધણી ખીજાને બોલ્યા—“હમ્મ યો રાસકલ, આટલી નાહાની ઉમ્મરનો થઇને આવાં કામ કરે છ તે તને શરમ નથી આવતી?”

આ સાંભળી છોકરો બોલ્યો—“લે વળી આ ધાંખરાની ધરપચ્ચ જોઇ કે? આવો ઘરડો થયો ને હજી ખીસાંમાં રેશમી રૂમાલખી નથી રાખતો તેની તને શરમ નથી આવતી?”

કાણા હજામની કાહાની.

એક કાણા હજામને ત્યાં એકવાર એક સાબુ સુકાવ્યો હજામત કરવા આવ્યો. તેની મતલબ હજામના પર્ષસા પચાવી પડાવાની હતી. હજામે જોયું કે આ બંદા કાંઈ દોહોડીઆં રોકડાં તોલે તેવા દીસ્તા નથી તેથી કાંઈ ગત લગાવવી જોઈએ. ટપટપી ઉપર અસ્ત્રો ચલાવતાં તે બોલ્યો—“ભાઈ, મારી રોજી તો સારી ચાલે પણ ઉધરાણી બહુ ખોટી થાય.”

ધરાક બોલ્યો—હું? એમ કેમ? તું ધીરધારનો ચોપડો રાખતો કેમ નથી?”

હજમ કેહ “અરે બોપજી, હમે ગરીબ આદમી ચોપડો ચ્યોંથી લાવીએ?”

“પણ તારે તું હીસાબ કેમ રાખેછ?”

“તમારે લઘને આપરે ઉધારવાળા હોયની, તેના નોક પર હળવેથી એક ચપકો મુચ્ચે ને પછી મહીનો થાય એટલે નોક પરના ચપકા ગણીએ એટલે જણાય કે ચેટલી હજમતનાં પૈસા બાચી રહેલા.”

આટલી વાત થવા પછી હજમે પેલાનું માથું ધોરવા માંડીયું અને હળવે રહીને તેનું નાક ધરીને અચ્ચાથી એક ચપકો મેલીએ. પેલા ધલરાયો કે મારે નાહાલો પૈસા જતા રેહવાની ખીકથી નાકબાક કાપી નાખશે તેથી બોલ્યો “અરે પણ દોસ્ત, તેં મને કહ્યું નહીં કે તું કોઇ પાસેથી આંગપરખી પૈસા લેછ કે નહીં?”

બે આંગળીની વચમાં નાક મજબુત ધરી રહી હજમ બોલ્યો—“હોવે બોપજી આંગ પરખી લઘએ.”

પેલાએ લાગલી પાવલી કાઢાડી આપી અને બોલ્યો—
“લે, આ ચાર હજમત સુધી કામ લાગશે—ચાલ હવે જરૂર નાક તપાશીને બેરજે હો.”

“વાઈ બોપજી!” એમ કહી ચતુર હજમે એક આંખ મારી પાવલી ગજવામાં મુકી.

કોરા વાગા કડકડે ને ધરના ઘોડો ભુખે મરે.

પદમ પીર પાસે એક ગાડી ઘોડો હતો, પણ તે ઉપર ખર્ચ ઘણો થતો એટલે પદમ ઠેડવ્યું કે રોજરોજ ઘોડાના ખાધામાંથી થોડું થોડું કમતી કરવું, અને એમ કરી તેને બિલકુલ ખાધા વગર જીવવાની ટેવ પાડવી! આ નાદર ઠેડાવ મનમાં કરી પદમ રોજરોજ થોડું થોડું ઘોડાનાં ખાધામાંથી કમતી કરી આખરે બિલકુલ અંધ કરી નાખ્યું. એ પછી ઘોડો તો મરી ગયો. એક દહાડે એક મિત્રે પુછ્યું—“કેમ ભાઈ, તાહારો ઘોડો શાથી મરણ પામ્યો?” પદમે જવાબ દીધો—“અરે ચાર તેને કેવી મહાજની સુના જેવી ટેવ મેં પાડીતી કે બસ ખાધા વગર જીવે, પણ તેટલાં કોણ જાણે શું થયું તે એકાએક મરી ગયો!”

મેં સખ પાસ મંગું—મેરા પાસ મંગે સો મર જાય.

એક દરવીશ કોઈ જાણીતા અખિલ પાસે ગયો, અને કાંઈ માંગણી કરવા ઇચ્છ્યું. અખિલે કહ્યું—“પેહેલાં તું માહરી એક ઇચ્છા કબુલ કરે તો પછી હું તાહારી માંગણી સાંભળું.” દરવીશે કહ્યું,—“હા, ફરમાવો તે શું ઇચ્છા છે?” અખિલ બોલ્યો—“માહારી ઇચ્છા એવી છે કે તારે મારી પાસે કાંઈજ માગવું નહીં.”

પારસીઓની શુભ પતેલી વાણીયો કેહ એ શું ઢંડ ફજેતી.

પતેલી! પંદર દહાડા હજી તો પતેલીને બાકી હતા તેટલાંથી મારો જીવ “તલપાપટ” થવા લાગ્યો. ઓ પતેલી! અરે પતેલી! લાલ ઇન્જર પેહેડું કે સુફેદ? ડગલી સિવાડું કે ડગલો? ખુટ કેવાં લઈ? ટોપી હવડાં હવડાં ફેટલાક એસકાઓ વેલાતી કસખી કપડાંની પેહેડ છે તેવી કરાઈ તો પાસેની છોકરીઓ મશકેરી તો ન કરે? શું કરવા મશકેરી કરે, શું કોઈના બાપની ચોરીખોરી છે? એવી હિંમત કરી માને મોહોડેની એચાર ગાળો બાક આપરે એક કસખી ટોપી, પાટલુનરોક્ષી ખુ સલીવાળી ઇન્જર, નેટનો સદરો અને પોલકા જેવું બદીયાન તૈયાર ફગવ્યું. હજાર ખેણ કૌતક કરી પાછડી તૈયાર કરાવી. માયજી તો આ વેળા “અખાડાકી તટી” કરવા માંગતાં હતાં, પણ આપણે અડીને બેઠા કે, “મન-માનતો વાગો જો તૈયાર નહીં હશે, તો આપણે પતેલી પછી ચાકરી બાકરીએ જવાના નથી.” માય ધભરાયાં તે જમ મેં માંગ્યું તેમ જાંહાંસ્યું. ચાર દહાડા બાકી રહ્યા એટલે તો હર્ષ માયો સમાય નહીં! તેમાં નોરોજની રાત્રે તો તોબાહ! તોબાહ! પણ શું થયું તે તો સાંભળો. સધળું તો તૈયાર હજી પણ ખુટવાળો ખુટ લાવ્યો ન હતો, અને વાયદો કરી ગયો હતો કે પતેલીને દહાડે બડી ગજજર લાવીશ. આપણેખી સુઝો દમ ભરાવ્યો હતો કે “જો બચ્યા, પતેલીને

દહાડે નથી લાગ્યો તો તારી વાત.” પણ મનમાં એવું કે નહીં લાવશે, તો વળી કેહેવા કોણને જમથું? નારોજને દહાડે રાતનાં વેહણાં સુધ ગયો કે સહવારનાં વેહણાં ઉઠાય. અગ્યારેક વાગતાં આંખ ઉંઘડી તો સાંમેનાં ઘરમાં ગડબડ સડબડ છે. સઘળું ધાવાયછ ધવાયછ, અને સાંમેનો છોકરો જે બારે માસ માહોડાંમાંથી ગાળ્યેછ દે છે તે માટે સાદે લથે છે. આપણે તો મારી છલાંગને ઉઠ્યા. મનમાં એવું કે—ચાલો સહવાર પડવા આવી, પણ ધડીયાંલમાં જોયું તો ૧૧ વાગેલા! અકડવકડ કરી પાછા સુતા પણ માથાંની આગળજ સાંમેનો છોકરો લથે તેથી ગંધ આવે નહીં જેમ તેમ ધડકરી મારી ત્રણ વાગ્યા એટલે વરદી કરવા મુજબ મકલો હજમ બારી આગળ આવી “થેઠ, થેઠ” કરી હાંક પાડવા લાગ્યો. માહરા ઝોરડામાંનો ઝુકતોઝાપતો દિવો લઘ હું લાંચતળીયે ગયો. એટલી તો અધિરાઈ થયલી કે હું મકલાને ગાળ દેવા લાગ્યો, કે “આવાતેવા, જરા સકારે આત્રી મર્યે કેની?” મકલાનેખી જે ફફડાત અઢ્યો, તે બુઢિ ઉ—ઠો અસ્ત્રો કાહાડી માહાઈં આમડું છોલી લાલ પોકનડા જેવું કરી મુકયું, અને માથાં ઉપર એ ને દાઢી ઉપર ત્રણ એમ સઘળા મળી પાંચ ચપકા ઢેડના આધાએ તો મુઝ્યા. સગન તો સારા થયા, પણ પતેલીની ઉલટ, એટલે પુર્ત વેળાએ તો કાંઈ લાગ્યું નહીં. માળ ઉપર જઈ નાહી ધોહી (વાંચનાર, તુને હલુસે કાનમાંજ જણાઈ છું કે ગોરો થવા સાઈં જરા ખીસો માહોડા ઉપર વધારે ચોળ્યો હતો!) ધડીદાર કપડાં પહેડ્યાં. આરશીમાં સુરત જોઈ ખુશ થવા

લાગ્યો. પણ ખાનુખરાબ થાય એનાં બુટવાળાનું! તે ક્યાં છે! હવડાં આવશે, એાએ આવશે, કરતાં પોહાર ચઢ્યો, પણ ગુલામની તો કાંઈ ધનનસલ જણાય નહીં. આખરે દસેક વાગતે તેવણુ આવ્યા. આવતાંને વાર મેં તો તેને ઝાડીજ નાખ્યો. બુટ પેહડી જોવા જઈં છું તો નાહાના! પગે આવે ખરાં, પણ પગ બધો દબાઈ જાય. મેં ધાંધલ કીધી કે જોઈં એ મસે કાંઈ કરદો થાયછ પણ બુટવાળે! તો સાંભો દમ ભરાવા લાગ્યો, કે “કયા દમ દેતા હયે શેટ, ચૈયે તો લો નહીં” તો અમારા પાસે દુસરા ધીરાક હએ. નાપ પરમાણુ બનાયા એાર છોટા કાયકા!” હવે શું કરવું? સપરમે દહાડે જીના બુટ કાંઈ પેહેડાય? ફફડી ચટકીને બુટ તો રાખ્યાં. પછી વાજવાળાએ ધરેધર ફરવા લાગ્યા. માહારી ધણી મરજી કે વજડાડિં, પણ દોહોડયાં જોઈએ તે માએ પાસેથી કાળાવાળા કરી એક રૂપ્યો લઈ આવ્યો, અને બને આના બને આના કરી ૧૧ વાગતાં સુધી વાજી વજડાવ્યું. વાજી સાઈ હતું! આખખાં માખખાં ચાર માણસો હતાં. તેમાં એકની શીશોડી તો વાગતીજ ન હતી. ખીજનાં હાથમાં પિત્તલનાં નળાંજેવું કાંઈ હતું, તે જરાજરા વારે હાંએ-હાંએ કર્યા કરતું. બાકી એક પરધમ અને એક શીશોડી વાગતી હતી. બારીએ જરા એમ તેમ જોયું. પાવળીએકની અર્ધાએ કરાવી સખાવત કીધી. એક પેંગો પારસી, આસરે ૮ તસુ લાંબો, એસકી થઈ જતો હતો, તેને લપકામાંજ સલામ કરી, બાવા સાથે વાડી જવા તૈયાર થયા. એટલા ઉપર ઉતર-છું, તેટલાં સસરા મળ્યા. તેવણુ ગંભિરાઈથી “હમાજેર હમાસોએ”

એવું એવું કાંઈ પરચુટણ બડબડવા લાગ્યા. પણ માહારાજ ધકધ્યાંન સઘળું તેવણનાં હાથ ઉપર હતું, કે જોઈયે ગજવામાં હાથ ધાળી કાંઈ પતેતીને રૂપ્યો કાઢાડેછ. પણ સસરા વળી એવા બેહેલી કે ચોખ્ખી હમાજોર કરી લેહકા કરતા કરતા ચાલવા માંડ્યું.

હવે વાડી ગયા ત્યાં થું થયું તે કહું. હજુ નહીં જ ગયો હતો તો પરવડતે. માહારાજ બાવા તથા તેમના દોસ્ત દોસ્તદારોતો ચોપટનાં હાડકાં ઠોકવા બેસી ગયા, અને હું તથા માહારાજ નેવા ખીજ ચાર પાંચ પોરેઆઓ એક ખુણામાં ભરાઈને રૂ નો પાનાદાવ બંને આના કાહાડી રમવા લાગ્યા. માહારાજ પાસે પોતાનું તો કાંઈ હતું જ નહીં. પણ તે દહાડે “ક્રેન્ચ શાપ” માંથી “રીખીન” લાવવા માટે માહારાજ બાઈડીએ મહુને સવા છ રૂપ્યા આપ્યા હતા. મેં વિચાર કીધો કે એમાંથી એક રૂપ્યો કાહાડીને રમું. જો જશે તો માયને કાલાવાલા કરી પાછો મુકી દેમશ, ને જો કમાયા તો વાઉવાહ ! રૂપ્યો તો જતો રહ્યો, પણ લોભની માનું પેટ બળે. હવડાં જીતવાની વારી આવશે, હવડાં આવશે, કરતાં કરતાં તો બધા સવાછ રૂપ્યા ગેબ થઈ ગયા ! માહારાજ તો હોશકોશ ઉડી ગયા. બાવાખીવાનું અકાઈ થઈ પડ્યું. જેમ તેમ ઉદાસ જીવે રાત પડી અને બાવા બેઠા. પેહેલાં માહારાજ બાવાએ સઘળાં છોકરાંઓને જરા જરા વાઈન નમાવ્યો, કેમકે બાધાનું બાદીનું ભારી હતું. ટેબલ ઉપર જુદી જુદી સલામતીઓ લેવાતી, અને તેની ધુમ ગડબડ મચતી હતી. તે ગડબડમાં બાવા નહીં જોય તેમ આપણે

જરાજરા પ્રાંડી ઠોક્યા કીધા. “લગ્ન સાહેબ આતશબે-
હેરામની સલામતી,” તો આપણેની “લગ્ન સાહેબ” કરી
નોશ કરતા જમ્યે. દારૂ પીવાની કોઈ દહાડે ટેવ નહી
ઐયે બપો બાવા અને બપો કાકા આંખે દિસે! દિવા તો
જાણે ટેબલ ઉપર નાચે કુદે! આખરે શું સલામતી લેવા-
યછે, તેની સમજાય નહીં, ને મનમાં આવે કે “ઉકશું
કેમ?” એહેરા ફરફાર, ઐયે શું તું શું સમજાય! ઐક
જાણે સલામતી લીધી, કે “લગ્ન સાહેબ કેસરે હિંદની
સલામતી,” તો મહને “કેસર ને હિંગ” સંભળાયું, તેથી
દારૂની ઝુમમાં હું ખડખડ હસી કેસર કે હિંગની સલામતી
લેવા લાગ્યો. ખાણું ખલાસ થયું, અને આપણે ભપકા
માંજ ઉઠીને જાણે કાંઈ હોયજ નહીં તેમ ટેબલ પકડી
પકડીને ચાલવા ગયા. પણ જાણે માહારા ટાંઠીયાજ નહી
મળે. માથું ધુમવા લાગ્યું, અને અંકેકી ચીજ બપો ત્રણ
ત્રણ દેખાય. આખરે માહારા બાવાની તજર માહારા ઉપર
પડી, અને તેવણ ચેતી ગયા કે હું લટુજ થઈ ગયો છું,
તેથી પોતાનાં ઐક દોસ્તદારની સાથે મને બગીમાં જોમ તેમ
ચઢાવીને ઘેર મોકલ્યો. રસ્તામાં બગી ચાલે ને માહારા
પેટમાં તો “ગોબરીશીકેશન” થવા લાગ્યું. મરઘી અને
કવાબ, દારૂ ને ચાવલ બધું પેટમાં ઐરસ થવા માંડ્યું. બગીને
આંચકે આંચકે ચાવલ અને મરઘી ઉપર અને દારૂ હેઠે,
ઐમ હોજરીમાં ગબરડી રમવા માંડી. ઘેરસુધી તો સિધા
આવી પુગ્યા, પણ ઐસરી ઉપર પગ સુકતાંજ ટકાયું નહીં.
મરઘી કેહેજે હું પેહેલાં બાહાર આવું ને ચાવલ કેહેજે હું!

એમ મારામારીમાં આપણે પહેલી નિશાન ઓટલા ઉપરજ
કાઢાડી. દાદર ઉપર ચઢતાં દર ફાંડયે અકેક નિશાન કાઢા-
ડતા ગયા, તે છેક ઢોલીયા સુધી ! ઢોલીયા આગળ બાકી
રહેલું સહેલું ખાલી કીધું. માહારી બાયડી મહને ધમકાવા
લાગી, કે “ ખાવા પીવા ગયા ત્યાં આએ થું મોહોકાણ
વાળી આવ્યા.” પણ મેં ગળાં ઉપર હાથ મુકીને સમ
ખાધા, કે “ મ—મ—મેં એક—એક—એ—ક ટી—ટી—
પું—પી—પી—ધું નથી.” તુર્ત વેળા તો સુતા પણ કમ-
બખી ! ઢોલીયો તો જાણે તરે ! વાંકો થાય ને ટીકો થાય !
જાણે છત્રી નિચે ને પૈયા ઉપર ! પણ માહારી સમજી બાયડી
બિચારીએ પાણીનાં કટકા ભિંજવીને માહારા ફાટીને કકડા
ચતાં માથાં ઉપર મુકયા કીધા. એમ કાહાણી કીરતે રાત
ગુજરી અને સહવારનાં ઉઠ્યા તો ક્યાં જાય ! માથું કેહેજે
માહારેં કામ અને પેટમાં આતસની પેઠે આગ બળે ! સોડા
પીધા, ઠંડા પાણીએ નાહાયો, પણ કાંઈ વળ્યું નહીં. સવા-
રનાં ભાંયતળીયેનાં ભાકુત બાઈએ રમખાણ મચાવ્યું કે
ઓટલા ઉપર અને ખડકીમાં આ બધું કોણ નખોદ વાળી
ગયું ? કોઈ કબુલ કરે નહીં. આપણે તો જાણે જાણતા
નહીં તેમ “ સસાકા ત્રીન પાંઉં ” કરી ગયા. પણ દાદર
ઉપરખી તેજ નિશાન ! આ નિશાન જોતાં જોતાં ભાકુત
બાઈતો છેક ઉપર આવ્યાં, તો નિશાન છેક ઢોલીયા સુધી
આબાદ ! આપણે તો ખસીયાણા પડી ગયા, અને મોહોકા
રમાલ દમ નિચી મુંડીએ ખીજે દીવસે હાશીસમાં ગયા અને

કસમ ખાધા કે હવે પછી પતેલીને દાહાડે કોઇ દાહાડેખી વારી જવું નહીં. પણ જ્યારે ખીજી પતેલી આવી ત્યારે કેહવત પ્રમાણે

કુવામાં પડી કુતરી
ને સમ ગયા હતરી.

જીવંત રાજા બહકાવે ધણી.

એક વેળા એક અધીડ પુરુષ પોતાના ઝાટલા ઉપર ઉભા રહી માટે માટે જુમે પાડવા લાગ્યો—“ઝો ખાપ, હવે કેમ કરું, અરરર-ઝો જીવ જાયછ રે,” ઇલાદિ. આ સાંભળી અડોસીપડોસી સઘળા દોડી આવ્યા, અને જોય છે તો પેલાની આંખોમાંથી ગડગડ આંસુઓ નવધાર ચાલેછે. સઘળાઓ ચિંતાતુર થઇ પુછવા લાગ્યા—“ભાઈ શુંછે, શુંછે, જરા કેહતો ખરો. ઝેટલું બધું તાહાઈ શું નખખોદ વળી ગયું, કે તું આ પ્રમાણે કલાપીત કરે છે?” પેલાએ જવાબ દીધો—“અરે ભાઈઓ, શું કહું, મેં હવડાંજ સાચુએ માહોડું ધાયું તે સાચુ આંખમાં ગયો ને ચમરેછ અને માહોડું નુજવા કુવાલ કેયે મુકાયોછ તે પાતો નથી!?”

નાટક ને ફારસ !

સોહોરાબજી શેઠનાં નાહાના જમસુએ મોહોલ્લાનાં થોડાફ છોકરાએને લઈને બાવાના ઢોલીયા ઉપર ચઢી નાટક કીધા, અને તેમ કરતાં એટલીતો ટીંગા મસ્તી મચાવી કે શેઠે જમસુબાને સારીપઠે હલકા કીધા ! ત્યારપછી થોડેક વારે તેની ટકોર કરવા માટે શેઠે રમુજમાં પૂછ્યું—“કેમ જમસુ, નાટક કેવો થયો !” જમસુ હીમ્મતથી બોલ્યો—“નાટક તો ઠીક હતો, પણ પછવાડેના ફારસ સારો નહીં હતો, તે આપુને તો નહીં ગમ્યો !”

૧૧ પછુ ની સ મ જ.

બુઢા બરજો કાકાના ભાઈની બાયડી જણવાની હતી. તે દાહડે સવારનાં ગોદીમાં જતાં બદલાને રસ્તામાં તેનો મિત્ર મળ્યો, જેણે ટકોરમાં પૂછ્યું કે—“કેમ, બદલા કાકા, તમારા ભાઈને તાં પોયરું આયવું કે ?”

બરજો કાકા—હા ભાઈ, આયવું તો અરું.

મિત્ર—તે હું આયવું, પોયરો કે પોરી ?”

બરજો કાકા (જરા વિચાર કરીને)—આહો ભાઈ ! તેતો પુહતાં બુલી ગીયેલો કે હું કાકો થયેલો કે કાકી !

ચટકો ને દુચકો.

એક માટા દરજ્જાનો પાદરી અસલ માચીને પેટનો હતો. એક દહાડો રાજની દરબારમાં એક માટા ઉમરાવે તેને ચટકો લગાડવા માટે કહ્યું, “ખીશપ સાહેબ, તહમો ચામડું ચામડું વાસ આવો છો.” ખીશપને ખરેખર ચટકો લાગ્યો. તેથી બોલ્યો “ઉમરાવ સાહેબ, હું અસલ માચીની બોલાવનો છું. ખરો, પણ તહમે જો માચીને પેટે જન્મયા હોતે, તો તહમારી જીંદગીના છોડા સુધી માચીજ રહેતે!”

ધી ખાના સકકર સે, ને દુનીયા ખાના મકર સે.

દીલ્હીમાં મોગલ શાહાનશાહની વેળા એવો ચાલ હતો કે એક ચોકસ દહાડે શાહા બંદિખાનામાં જઈ પોતાને ગમે તે એક કેદીને છોડી દેતો. એક વર્ષે તે દહાડો આવ્યો, એટલે શાહા બંદિખાનામાં પોતાના દરબારીઓ સાથે ગયો, અને એક પછી એક સધળા કેદીઓને પૂછવા લાગ્યો— “તમે શું યુનાહ કીધા?” સધળાઓ છુટી જવાની આશાએ એક પછી એક કેવા લાગ્યા—“સાહેબ, અમે નિર્દોષ છેએ, અને સારાં માણસ છેએ. અમે નકામા ફસી ગયા છેએ,” ઇત્યાદિ. પણ એક ખંધો કેદી હતો તે બોલ્યો—“સાહેબ, તમારું રાજ અમર રહેજે, કેમકે હું તો ખરેખર યુનેહગાર છું, અને મં આવો માટો યુનાહ કીધો, તોખી મહને ધણી થોડી

સજા કીધી તે સારું આપણે તો શોકરાના કર્યે છીએ.” શાહાએ તુર્ત હુકમ કીધો—“ચોખદારો, આ લુચ્છાને છોડી દેઓ, નહીંતો આએ બધાં સારાં માણસોને બગાડી નાખશે!” આ પ્રમાણે સઘળા દરબારીઓની રમુજ વચ્ચે ઉપલા ખંધા કેદીને છોડી દેવામાં આવ્યો, અને પેલા બધા સેઆના થવા નિકળ્યા હતા તે ખસીયાણાં પડી ગયા.

લંબાઇ પોહોળાઇ.

એક દહાડો સાંજે ધનજીકાકાએ ગોદીમાંથી ધર આવતાં લગાર વધારે ધનજી ભીમો (દાર) ચઢાવ્યો અને એવાતો તૈયાર થઇ ગયા કે રસ્તામાં એક નાંકેથી ખીજે નાંકે ચાલી જવાને બદલે ડાખી બાજુએથી જમણી બાજુએ અને જમણી બાજુથી ડાખી બાજુએ લપેરા ખાવા માંડ્યા. આખર કંટાળીને બોલ્યા—“હાય! હાય! લોકો કેહે કે હરકોઇ મમભઈમાં રહતા હુધાયરા. હું ધુર હુધાયરા, આવાકે? હેવા તો નહારા કરી લાયખાઇ, કે હાલુજ હાલુજને નીકતાજ નહીં! લંબાઇ તો હમજ્યા પણ પોહોલાઇનું તો ઠેકાણુંજ ની મળે!”

શરીર મુખે વૈદ વેરા.

એક વળા એક દબરડીંગ ગામડ્યો રસ્તામાંથી ચાલી જતો હતો, તેટલામાં સાંમેથી તેણે પોતાના ડાકટરને આવતો જોય પોતે એક દિવાલનાં ઓથામાં ભરાઈ ગયો. આ તમાસો જોઈ એક રાહાદારીએ પુછ્યું—“કેમ ભાઈ, ડાકટરને જોઈ તું ભરાઈ કાંય જાયછ ?” ગામડ્યાએ જવાબ દીધો—“અરે ભાઈ એટલી લાંબી મુદત થઈ મેં ડાકટરને બિલકુલ વરતાવ્યો નથી, તેથી જ્યારે તેને જોઈએ એટલે મહને ધણી શરમ લાગેછે.”

ગધેડાંનું આદમી બન્યું.

એક મુલ્લાં નીશાળ માંડી છોકરાઓને પઢાવતો હતો. એક છોકરાના બાપે આવી ફરીયાદ કરી કે—“મીઝાં સાહેબ, મારા બેટાને તમે કાંઈજ સુધારીઓ નહીં, જુઓ હવડાં સુધી તે છોકરાઓની સંગતમાં ભટકતો ફરેછે, ને મને માનતો નથી.”—મીઝાંજી એ સાંભળીને ખફા થઈ બોલ્યા—“હા સાહેબ, નેકી બરબાદ યુના લાજમ ! મેં એક વરસ સુધી સખ્ત મેહનત લઈ, લખાવી પઢાવીને તેને ધધેડાનો આદમી બનાવ્યો, તે છતાં તમે કજસ આપોછો.” છોકરાનો બાપ મીઝાંજીને ધણી ઉપકાર જણાવી તથા તેમને રાજી કરી ગયો.

ઉપલી વાતચીત એક ધોભી અને ધોભણે રસ્તામાં ઉભાં રહીને સાંભળી. તેઓ અકલ્પના મંદાં હતાં પણ પાંચ પદસે ગબ્બર અને તાબાં હતાં. જ્યારે તેઓએ મુલ્લાંજીના આ બોલો સાંભળ્યા કે, “મં તમારા બેટાને એક વરસમાં લખાવી પઢાવીને ધધેડાંને આદમી બનાવ્યો—” ત્યારે તેઓ બંધી મીઆંજીની આગળ આવી હાથ જોડીને અરજ કરવા લાગ્યાં—“મીઆંજી સાહેબ, જોટલા ગમે એટલા રૂપીઆ લો, અને હમારા ધધેડાંને પણ આદમી બનાવી આપો કેમકે અમારે ઘર છાકરું નથી !”

મુલ્લાંજી વીચાર્યું કે, એવાં હુમઆનાં આંધળા અને ગડનાં! પુરાં મારે નસીબે આવી મળ્યાં છે તો જતાં શા માટે મુકું! માટે તેણે ધોભી ધોભણને કહ્યું—“હજાર રૂપીઆ આપો અને તમારા ધધેડાંને બાંધી જાઓ, એક વરસ પુરું થયા પછી આવીને લઈ જાઓ.” એ સાંભળતાંજ તેઓએ હજાર રૂપીયાનો ટોડો હાજર કીધો અને પોતાનો ધધેડો બાંધીને ચાલી ગયાં.

એક વરસ વીત્યા કેડે તેઓ પાછાં આવી ઉભાં. તેમને જોઈ મીઆંજી બોલ્યા કે—“તમે બે દીવસ વેહલાં આવ્યાં હોતે તો તમારો ધધેડો આદમી થએલો મળતે. હવે તો તે જઈને જોનપોરનો કાજ બન્યો છે.”

ધોભીઓએ પૂછ્યું—“ત્યારે હવે હમ તેને પાછો કેમ કરીને મળવી શકીશું ?”

મીઆંજી બોલ્યા—“ તમે તેને બાંધવાનું દારૂં અને દાંણા ખાવાનું કઠોડીયું લઈને તેની સાંમણે જઈ દેખાડજો, જ્યારે તે તમુને ઝાળખીને પાસે બોલાવે ત્યારે તમે તેને ઝેકાંત લઈ જઈને સરવે વાત કેહજો. તમારું કેહવું સાંભળીને તે તમુને ઘણું ડબરાવશે પણ તમે જરા પણ ડરશે નહી, અને કેહજો કે “જો તમે હમારી વાત માનતા ન હોવો તો હમારી સાથે આવી મીઆંજીને પુછી જુઓ. ”

આ ખીચારાં બંધો જત જોનપુર ગયાં અને કહયા પ્રમાણે ત્યાંના કાજીની હજીરમાં કરવા લાગ્યાં. કાજીએ બંનેને પાસે બોલાવી આમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. તેઓએ જવાબ દીધો કે ઝેકાંત આવો તો કહીએ. કાજી તેમને ઝેકાંત લઈ ગયો. ઝેટલ તેઓએ પોતાનો સરવે ઝેહવાલ કહી સંભળાવ્યો.

કાજી પામી ગયો કે આ તો કોઈ શખ્સે એમને બેંહકા-
વ્યાં છે, માટે એમની વાત કબુલ કીધા વીના પીછો છોડનાર
નથી. પછી કાજીએ કહ્યું—“હા જો તમે કહો છો તે સાચું છે,
પણ હવે તમે મારેથી શું આહો છો?” ઘોબણ બોલી—
“હમુને કાંઈ ફરજંદ નથી માટે હમારા માલ મીલકતનાં તમે
વારસ થઈ, હમારા મરણ પછી હમુને મીઠી દેજો. ઝેટલુંજ
હમે માગીએ છીએ.” કાજીએ સુબહાનઅલલા યાદ કરીને
બહુ આનાકાનીએ આ માંગણી કબુલ કીધી! અને રખે
વધારે ફજેતો થાય તેની ખીકથી તેઓને ત્યાંથી પતાવ્યાં.

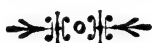
બેહુસ્તમાં ચોપટનો સહ.

તાહાનો શીરોજ એક દહાડે બપોઈના ખોળામાં બેઠો બેઠો પુછે—“બપોઈ, આપરા ફલાજીમામા ને એકુકાકા ને એરચી બેહેરા ને બધા સહ યુજરી ગીયા તે બધા શું કરતા હોયે, તે લોકને સોહોવાયું કેમ હોયે?”

બપોઈએ જવાબ દીધો—“બા એક ચોથાને લઈને ચોપટ ચોપટ રમીને દહાડો કહાડતાજ હોસેસતો.”

વળી પાછું શીરોજે પુછ્યું—“પણ બપોઈ આપરે તાંહાં દાસલાં મંડાયછ તાંહાં બધાં આપરાં ઘરડાં રવાનો આવેછ તે છેક આસમાન ઉપરથી આવતાં ધણાં દહાડા લાગતા હોસે કે?”

બપોઈ—“નહીંરે બા. ખોદાયજી ગાડીઓ કરાવી આપતા હોયેની, ને ધણી ઉતાવળ હોસે તો વેલવેલમાં આવતાં હોસે.”
રખે ફુકતો! કંઈ નવું પુછે તેના ગભરાટથી ડોસાં માથે પાટો બાંધીને સુઈ ગયાં.

મીયાં મરતે મરતેબી ખડખડ હસતે.

જે ધણીને ફાંસી દેવામાં આવનાર હોય છે, તેને તે દિને બાધા પીધા વગેરેની તેની ઇચ્છા વિષે પુછવામાં આવે છે. એક વળા મદ્રાસમાં બે જણાંને ફાંસી દેવામાં આવનાર હતા. સવારનાં જોલરે જઈને એકને પુછ્યું “સાહેબ, આજે નાસ્તાને માટે તળેલા ચાપ લાડ?”

આ ધણી એક કલાક પછી ફાંસી જનાર હતો, તોપણ જવાબ દીધો “ નહીં મને તેથી બદલજમી થશે ! ”

જ્યારે તેઓને ફાંસીનાં લાકડાં આગળ લઇ ગયા, ત્યારે શરીરે ખીજને પુછયું—“ તમને પુછવા મને સરકારે ફરમાવ્યું છે કે તમને કાંઇ પણ વાંધાવેરી થેવો હોય, તો કહી દેવું.” પેલા બોલ્યો—“ માહારો વાંધા માત્ર એટલોજ છે કે આસેપાસે આટલું બધું શીરું છે, તે છતાં મહને તડકાંમાં ઉભા રાખી ફાંસી ચઢાવ્યામાં આવે છે તે વાજખી નથી, કેમકે તેમ કીધાથી માહારી ચાંમડી કાળી થઇ જશે ! ”

ઉઠ કાકા, ત્રણ તારા ને બે મારા,

અથવા

બાલે તે બે ખાય.

જંબુસર ગામનો રેવાશંકર નામનો એક બુઢો બ્રાહ્મણ કપડવંજ પાસે માહાદેવના દર્શન કરવા ગયો અને પોતે વિદવાન હતો તેથી ત્યાં ભાગવતની કથા વાંચવામાં બહુ દીન કાઢ્યા.

હવે તે રેવાશંકરને પોતાને ધેરથી ગયાને ધણી દીવસ થયા જણીને, નાથા નામ તેનો ભત્રીજો જંબુસરથી કપડવંજ પોતાના કાકાને તેડવા આવ્યો. કાકો ભત્રીજા ધેર

જવા તૈયાર થયા. તેમને વીસાયગીરી આપીને ગામના સઘળા લોકો, ભાગેળ સુધી વળાવવા ગયા. રસ્તામાં ‘લસુંદ્રા ગામ આવ્યું’ ત્યાં બે જણા રાત રહ્યા ને સવારમાં ઉંના પાણીના કુંડમાં નાહી ઘોષને કપાળમાં ગાજરીયાં ખેંચી ગૌમુખીમાં હાથ હલાવવા બેઠા. એવામાં તે ગામનો દલો પટેલ ત્યાં આવ્યો ને બોલ્યો ને—“અહ્યા આ મારાં નોઘડીયાં ભેંમણાં ચ્યમ બેઠાંસે.” ભત્રીજાએ વીચાર્યું ને આ પટેલ કોઈ મુખ દેખાય છે. એમ ધારીને બોલ્યો—“કાકા કાકા, આ પટેલને એમની વધાંમણી કહેાને” આવું સાંભળી પુરાંણી કાકો બોલ્યો—“હા અહ્યા ખરી વાત, એતો બહું બુદ્ધ્યમાંજ ગયુંને. અરે પટેલ અમે પીજ ગયા ત્યારે તમારે ઘેર પણ ગયા હતા. ત્યાં પુછ્યું કે “પટલાંણી; બાપા ક્યાં છે?” ત્યારે પટલાંણીએ કહ્યું કે બાપા તો બે તેંણ વરસ થયા કુંને માહ્યમ ચ્યોંએ જાસે. પણ જો તમને ચ્યોંઈ મળેતો મારા ખુટીને કેહેજો કે, એક મૈનો થયો તમારી બધરીને દીચરો. અવતર્યોસે, ને તમે એંચથી એંચ ને એંચથી એંચ ચ્યમ ભટચ્યા કરોસો? માટે હવે તમે ઘેર જાઓ. કેમજો અમને પણ તમારે ઘેરથી નીકળ્યાને દસ બાર દીવસ થયા.” આવી રીતે પોતાની લાંખી ગેરહાજરીમાં દીકરો અવતર્યાની બબર સાંભળીને દલો પટેલ તો ખુશી ખુશી થઈ ગયો, ને વાંછીયાને ત્યાં પોતાની પાઘડી તથા લોટો વેચીને પેલા બે પોતાના પરોંણાને જંબા શીષુ અપાવ્યું. પછી તેની રસોઇ કરવા પુરાંણી બેઠા ને પટેલ પણ તે રસોઇ જંબાની આશાએ ત્યાં બેઠો. આ જોઈ પુરાંણીનો ભત્રીજો વીચાર કરવા લાગ્યો.

કે આ પટેલ રાંડનો મુળમાં શીધુ તો થોડું લાગ્યો છે ને અમે બે જણા તો જુખ્યા ડાંસ છીએ, તેમાં વળી અધુરામાં પુરો એ ઇચ્છવાની આશાએ ચાંટ્યો છે. માટે કંઈ એવી હીકમત કરવી જોઈએ કે જેથી એ પટેલ અહીંથી ઉભી પુછડીએ નાસે. એમ ધારીને ઝટ બોલ્યો કે—“કાકા કાકા, આ પટેલને આપણે પેલું તો કેહવાનું બુલી ગયા.” એમ કહી આંખનો ઇસારો કર્યો કે પુરાણી કાકો ચેત્યો ને બોલ્યો—“હાહા અલ્યા ખરી વાત બે.” પછી પટેલને કહ્યું કે “બાપા બાપા, તમારે ઘેર છોકરો આવતયો તેતો તમને કહ્યું, પણ જ્યારે અમે તમારે ઘેરથી નીકળ્યા તેજ દાહાડે તમારું બધું રંડાયું.” આવું સાંભળી દલો પટેલ બોલ્યો કે, હેં હેં!! ત્યારે પુરાણી બોલ્યો કે “હેં હેં શું. આજ બાર દાહાડા થયા તમારી બાપડી રાંડી.” આવું સાંભળી પટેલ ઝટ ત્યાંથી ઉઠીને લાંબે સારે હાથ હાથરે—એ મારા બાપરે—એવી રીતે પોક મુકતો પીજ તરફ ચાલ્યો, અને રસ્તામાં એક ગામ આવ્યું ત્યાં પોતાની એક રાંડેલી બેહેન રહેલી હતી તેને ઘેર રડતો ગયો. તે સાંભળી તેની રાંડેલી બેહેન પુછવા લાગી કે “ભણ તમે પરગામ ગયેલા ધણે દાહાડે આવ્યા, ને આટલું બધું રડો છો શા માટે તેતો કહો?” ત્યારે દલો પટેલ બોલ્યો કે “જુનં હું શુંકું, મારું કપાળ? મારે ઘેર મારી વહ રાંડી.” આવું સાંભળી તેની બેહેન બોલી કે, “બળ્યું! ભણ આવું ગાંડું ગાંડું સ્વમ બોલોસો? તમે બેઠાસો ને તમારી વહ તે સ્વમ રાંડે?” ત્યારે દલો બોલ્યો કે, “જુનં તું કેહસે તે ખરું પણ મારે ઘેરથી

ભિંમણ ખચર લાવયા તે શું ખોટી? ને તે ભિંમણ નજરે જોઇને આવયા હતા તે શું ખોટા? ને તું તો કેહેસે કે તમારે બેઠે તમારી વહ વ્યમ રાંડે? પણ જુનું તુંજ વીચાર કર્યને કે જ્યારે મારે છતે તું રાંડી ત્યારે તે વ્યમ ના રાંડે? શું તેણે બચારીએ કોંય ધનેગારી કરીસે? કે મારે બેઠે તું રાંડી ને તે ના રાંડે!" આવું સાંભળી તેની બેઠેને મારા પીટયા, મારા રાયા, વીગેરે બે ચાર ગાજો દેખને દલા પટેલને કાઢાડી મુકયો; તે ત્યાંથી કાગડાનું શ્રાધ જમવા ગયો.

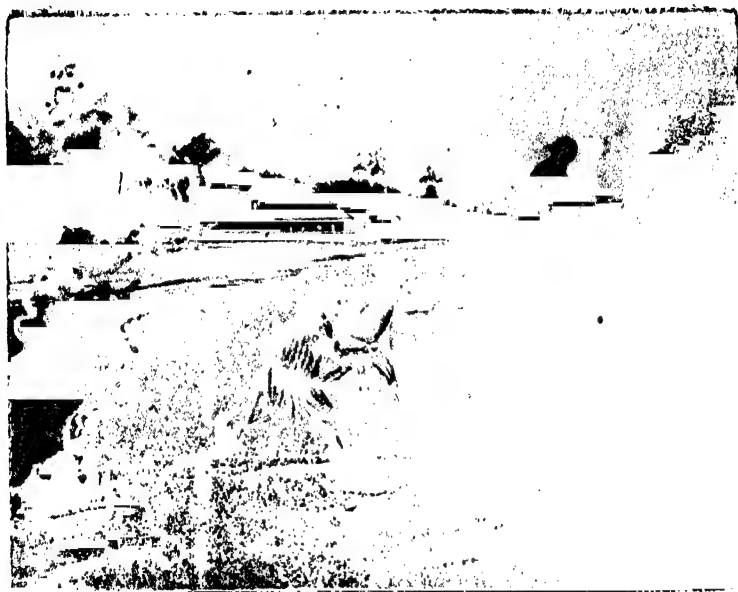
હવે પેલા પુરાંણીએ તથા તેના ભત્રીજાએ દલા પટેલને રસ્તે લગાડીને રસોઇમાં પાંચ લાડ બનાવયા હતા. કાકાએ વીચાર્યું કે ત્રણ લાડ તો મારે ખાવા ને બે લાડ આ ભત્રીજાને ખાવા આપવા. ભત્રીજાએ પણ પોતાના મનમાં એવોજ વીચાર કર્યો હતો કે કાકાને બે લાડ આપવા, ને ત્રણ લાડ મારે જોઇયે. પછી કાકો બોલ્યો કે "અલ્યા ભત્રીજા, બે આ પાંચ લાડ થયા છે, તેમાંથી બે તું લે, ને ત્રણ મને આપ્ય." ત્યારે ભત્રીજા બોલ્યો કે "ના કાકા, ત્રણ હું લઉં, ને બે તમને આપું." આવી રીતે રકજક કરતાં કાકો ભત્રીજા બે વઢી પડયા. તેથી લાડ લાડને ઠેકાણે રહયા, ને કાકા ભત્રીજાએ ખાસડે હાજી વંચી. પછી ત્યાં લોકો ભિગા થયા, તેમણે કહ્યું કે, અલ્યા તમે લડશો નહીં, ને સાંમાંસાંમી બોલશો પણ નહીં. જે માડાંમાંથી બોલે નહીં તે ત્રણ લાડ ખાય, ને જે બોલે તે બે ખાય." પછી એ બે કાકો ભત્રીજા ત્રણ લાડ ખાવાની આશાએ મુગે મોહડે બેસી રહયા. તે આખો દિવસ વીતી ગયો, ને રાત પણ એજ

રીતે ગઇ. ખીજે દિવસે પણ મમતતા મારવા બેમાંથી એકે
 બોલ્યા નહીં, ને જુખના દુખથી બે જણા લાંબા થઇને
 સુતા. તે એવી રીતે કે, હાથ પગ ને આંખયો લગારે હાલે
 નહીં. જાણે મરી ગયા હોય એવા પડ્યા હતા. એવા અવ-
 સરમાં રસ્તે જતા ખીજા કોઇ પાંચ વ્રાહ્મણ ત્યાં આવી
 ચહડ્યા, તેમણે જાણ્યું કે આ ખીચારા બે વ્રાહ્મણ મરી
 ગયા છે, માટે એમને મશાણુમાં લઇ જઇ અગ્નીદાગ દધ-
 એ તો મોટું પુન્ય થાય. પછી તેમની બનાવેલી રસોઈ તથા
 તેમનો સામન એકાંતમાં ઢાંકીને પછી વાંસડા વીગેરે સાંમન
 લાવી, તે બે જણાની ઠાઠડીઓ બાંધીને પાંચે જણા જળરાં
 હિમતવાન થઇને મશાણુમાં લઇ ગયા અને ત્યાં છાંણા
 મંગાવીને ચીતાઓ કરીને તેમાં બે જણાને સુવારયા. આટલું
 બધું થયું તો પણ કાકા ભત્રીજા ત્રણ લાડુ ખાવાના લાલચે
 જરા પણ બોલ્યા નહીં. પછી અગ્ની મુકયો તો પણ બોલ્યા
 નહીં, અને છાંણાં ચેત્યાં તો પણ હિલ્યા નહીં. સેવટે જરા
 જરા દાઝ્યા, તોયે બોલ્યા નહીં. એમ કરતાં છાંણાં ભરભડ
 ભરભડ સળગવા લાગ્યાં, ત્યારે પેલો ભત્રીજો વીચાર કરવા
 લગ્યો કે, હાય હાય!! આ તો સળગ્યું. લાડુ તો રહ્યા લર-
 બડતા, ને વચમાં લાગી લાય, તેથી જુખ્યાને જુખ્યા જરૂર
 બળી જઇશું; અને આ રાંડનો પુરાંણી કાકો તો ખાઇ પી
 ઉતર્યો છે, અને હવે એને તો કાહાડયાં એટલાં કાહાડવાં નથી.
 માટે એ રાંડનો બળી જવાની બીક રાખતો નથી ને બોલ-
 નાર પણ નથી, અને હું તો હજી હમણાંજ પરણ્યો છું,
 માટે બહારની સાથે સંસારની બે સુખ દુઃખની વાતો પણ

હજી કરી નથી ને લીલાં પીળાં પણ કંઈ જોયાં નથી, માટે મારેતો હજી જીવ્યાની ઉમેદ ધણી છે, એમ ધારીને ઋષિ પોહ્યો કે—“ઉઠ કાકા ત્રણ તારા, ને બે મારા.” આવા શબ્દ સાંભળતાંવારજ પેલા બાળવા આવેલા પાંચે જણા એવું સમજ્યા જો, આ મુરદાંતો ભુત થઈને આપણને પાંચે જણને વેહેંચી લીધા જો !!! અને હમણાં ઉઠીને ખાઈ જશે માટે નાસો મારા બાપ !! એમ કહી મુઠીએ વાળીને પાંચે જણા નાઠા તે એવી રીતે કે, પડતા જાય, ઉઠતા જાય, ને દોડતા જાય.

હવે પેલા કાકો ભત્રીજો અગ્નીની ચીતામાંથી ઉઠ્યા તેમણે જણ્યું કે આપણે જો લાડુ વેહેંચી લેવાનું કહ્યું તે લેવા આ રાંડના પાંચે જણા દોડ્યા, ને એ પાંચે જણ એક એક લાડુ ખાઈ જશે ત્યારે આપણે શું ખાઈશું—ધુળ? એમ ધારીને એ બે જણા પણ પેલા પાંચેની પાછળ દોડ્યા. આવી રીતે દોડતા જોઈને પેલા પાંચે જણને તો નકકી ખાતરી થઈ કે આ પાછળ દોડતાં આવેછે તે ભુત આપણને ખાધા વગર રહેનારજ નથી. આપણા ક્યાં ભાગ લાગ્યા કે એ મારા વાહાલા ભુતને બાળવા ગયા. એમ કહી જોનારી જેમ નસાય તેમ નાશીને ખુણે ખોંચરે સંતાઈ ગયા અને પેલા જો કાકો ભત્રીજો પોતાના કરાર પ્રમાણે લાડુ ખાઈને પોતાને ઘેર જઈ બેઠા.

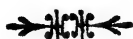

201 19143, 2011 21 191401 19141 80 -- 174

દેખે નહીં ને દાઝે નહીં !

ડાહ્યાલાહને દીકરી એક,
કાળી ને કદરવી છેક.
સચેત પુરૂષ કો ધરે ન હાથ,
વરે નહીં કોઈ તેની સાથ.
પરણાવવાનો આવ્યો કાળ,
કરવો પડ્યો ઝટ નીકાળ.
આંધળા એકસે સગાઈ કીધ,
દ્રવ્ય દષ્ટ પરણાવી દીધ.
આવી ચઢ્યો વૈદ એક ફરતો,
આંધળાંઓને દેખત કરતો.
કહ્યું કોકે, ડાહ્યાલાહ,
દેખતો કાં ન કરાવે જમાઈ ?
ઉત્તર વીચારી દીધો આમ,
ફરી લેશે ના વૈદનું નામ,
આંધળો જમાઈ દેખતો થાય,
દીકરી મારીનો શો ઉપાય ?
દાઝે રૂપ તે દેખતાં વાર,
મારી ધક્કા કાડે બહાર.

પારકી પીડા, પંચાત પરાધ, ન કરો મારા માવજલાધ.

બુઢા એદલકાકાને એવી ટેવ હતી કે તેવણની ખાનગી બાબદમાં કાંઈખી સવાલ કોઈ પુછે તે તેવણને પસંદ આવતું ન હતું; અને એવા સવાલનો તેવણ કબુત્તી સીધો જવાબ દેતા ન હતા પણ વાત ઉડાવતા હતા. એકવાર એદલકાકાને બજારમાં જતા જોઈ તેમના ચાર મીત્રોએ સંપર્ક કર્યો કે આપણે કાંઈખી કરીને એવણ પાસેથી પાકરો જવાબ મેળવવો. સઘળી ગોઠવણ નક્કી કરી આ ચાર મીત્રો થોડે થોડે તકાવતે નાકાં ઘેરીને ઉભા. થોડેક વારે એદલકાકા હાથમાં પાકી કેરીઓ લઈને નીકળ્યા. પેહલો મીત્ર સામે મળ્યો તેણે કાકાને અટકાવીને પુછ્યું—“સાહેબ મહુરખાન એદલકાકા, આ કેરીનું શું આપ્યું?”

“પૈસા.”

એટલું દુકાંમાંજ બોલી કાકા ત્યાંથી ચાલ્યા. ત્રીસેક વાર ગયા પછી બીજો મીત્ર સામે આવ્યો અને પુછવા લાગ્યો—
“કાકા આજે કેરી કેમ જાયછ?”

કાકા બોલ્યા—“કેરીને જવાના પગ નથી.”

ત્રીજો આગળ ચાલતાં ત્રીજો મીત્ર મળ્યો તેણે પુછ્યું—
“કાકા કેરી કેમ ડજન લીધી?”

કાકા કેહ “ડજન નથી લીધી, ઝોછી છે.”

હવે ચોથો મીત્ર બાકી રહ્યો તેણે જાણ્યું કે ત્રણને તે પાકરો જવાબ મળ્યો નહીં માટે હું સવાલ બરાબર નાખ્યું.

મેહરવાન ધરાની રકાખીમાં બુટ લાવ્યો.—૩૧૫

તેણે પૂછ્યું—“કાકા કેરી તો સારી દેખાય છે—કેટલા પૈસા આ પાંચ કેરીના આપ્યા?”

કાકા બોલ્યા—“મુઠી ભરીને!” અને પેલા ચારને વીહીણે માહોડે મુકી ત્યાંથી ઘર જઈ બેઠા.

એમાં એનો શો વાંક?

કાવસજી શેઠે એક નવો ધરાની બાવરચી ચાકરીએ રાખ્યો. એક દહાડે જમતાં જમતાં શેઠે જરા નિમક માંગ્યું. મહેરવાન રાંધણીમાં જઈ ચમટીમાં જરા નિમક લાવ્યો, તે જોઈ શેઠ બોલ્યા—“કુ! છી! હાથમાં કોઈ નિમક લાવે? ખખર-દાર, જો હવે કંઈ પણ હાથમાં લાવ્યોછ તો? કંઈખી મંગાવ્યે તે રકાખીમાં મુકીને લાવ્યે.”

મહેરવાન “વારં સાહેબ” કહી ત્યાંથી ગયો. થોડોક દહાડે શેઠે મહેરવાનને કહ્યું—“જતો, માહારા એરડામાં માહારાં માજીં ને જુટ છે તે લઈ આવ.”

મહેરવાન માળ ઉપર ગયો અને એક કાચની સોજી રકાખીમાં શેઠનાં મેલાં અખન્ટર માજીં તથા કાદવથી ભરેલાં એથ લગામણાં જુટની જોડ મુકીને શેઠ આગળ લાવ્યો. આ વેળા શેઠને કોઈ ખીજે ગ્રહસ્થ તેડવા આવ્યો હતો તેનાં દેખતાં આ રકાસ થયેલા જોઈ શેઠનો દમામ સંધળો અવળો નિકળી ગયો?

ડાસી મરયાનો ભો નથી તેટલો પહોરો પાળવાનો ભો છે.

મીઝાં નુરદીનની ખુબસુરત ને રૂપાળી બાયડી મરણ પાંખી ત્યારે તેની ધરડી ને ખુંધી સાસુ પોતાની કીધેલી પેહરામણીની “રીત” જમાઈ પાસેથી પાછી લેવાને સારું ખુંટેા મારીને તેના ધરમાં પડી, અને વારંવાર બહુ કટકટ કરવા લાગી. આથી મીઝાં નુરદીન ધણેા મુઝાનો પણ પોતાની પાસે ઐટલું ન હવું કે સાસુને “રીત” પાછી આપી રાજની પીડામાંથી છુટે.

એક દીન તેના મીત્રો તેને ભેટવાને આવ્યા અને તેને ધણેા ઉદાસ અને મોહ ઉતરેલ જોઈ એક જણ બોલ્યો—
“ખરું છે મીઝાંજી, તમારા મોહ ઉપરથી જણાઈ આવે છે કે તમારી વાહાલી બેગમની જુદાઈ તમને બહુ દુઃખ દીયે છે.”

નુરદીન બોલ્યા—“યાર, બાયડીની જુદાઈનાં દુઃખ કરતાં સાસુની હાજરીનું દુખ ભારે છે.”

કુલ થયું તાગજ ને કાંટા ગયા રહી,
ખજનો ગયા કાઢી, રાખ્યો સરપને મહીં.
નથી ઉપજવું જેટલું, ખીખી ગયાનું દુખ,
તેટલું ઉપજેછ જોઈને, કોકટ સાસનું મુખ.

ધીર ધાર.

એક ચેલાએ ગુરને પુછ્યું કે, મને બેઠવા માટે એટલું જાક આવે છે કે તેથી મને મોટો કંટાળો થઈ પડ્યો છે અને તેમની બારે ગીરદીથી ભગતી કરવામાં મને હરકત થાય છે, માટે એનું કેમ કરવું?

ગુરએ કહ્યું—તેઓમાં જે કોઈ ગરીબ અને ફકીર હોય તેમને કરજે નાણું ધીર અને જેઓ પૈસાવાળા હોય તેમની પાસેથી નાણું માંગ.

આદમજી અડગરા.

મીઆં આદમજી અડગરા એક મોલવી પાસે ફારસી શીખવા બેઠા. જતે ઠોઠ હતા તેથી મોલવી સાહેબ એક વાતને ફરી ફરીથી સમજાવીને તેમના બેજમાં ઠસાવતા હતા. ઘણી મેહનત કરતાં તેવણુ “યુસફ અને જહીખા” નો આખો કીસ્સો બણ્યા. જ્યારે કીતાબ પુરી થઈ ત્યારે મોલવી સાહેબને આદમજીએ સવાલ કીધો કે “આખું દજ સાહેબ, જહીખા મરદ થી વા ઝોરત!”

હલકી હજામડી.

કુંવરબાઈ કોકટ મુકલેસ ને વળી સાથે લાગી ધણા હલકાં ખવાસની હતી. તેણીની ધણી ઉમેદ હતી કે ખોદા કંઈ આપે તો એક રૂપાંની કળસલી વાપરે. આખરે એવો દહાડો આવ્યો કે રૂપાંની કળસલી વેચાતી લેવાને જોગ બન્યો. પણ તે લીધી તે શું ખપતી? લોકો કેમ જાણે કે કુંવરબાઈ કોકટ પાસે રૂપાંની કળસલી છે? ધણી તક શોધતાં એક દહાડે એક ગ્રહસ્થ તેના વરને કાંઈ કામ સારું પુછતો આવ્યો અને કુંવરબાઈને પુછ્યું, કે “કાહાનજીભાઈ ઘેરમાં છે?” કોકટે જવાબ દીધો—“નહીંજી, તેવણતો હમણાંજ રૂપાંની કસલીમાં પાણી પીને બાહાર સધાવ્યા.”

તારનો સંધેસો.

એ ગામડીયાઓ તારની હાશીસમાં જઈ પોતાના બાપ ઉપર નારગોર તાર મુકાવ્યો. અલબત્તે તાર તે કેમ જતા હશે તેનું અચારાઓને જ્ઞાન તો કયાંથી હોય. તારવાળા કલારકે સંધેસો લખીને ખીજા ઓરડામાં મોકલ્યો તેવામાં એવું બન્યું કે બપોરની એક વાગ્યાની તોપ પડી જે સાંભળી એહુ ગામડીયાઓ ચમકીને એકબીજાને કેહવા લાગ્યા—“એ આ આપરો હંધેહો ચામ્મિલો હં હે! આપરે! કેવા ધમધમાવતો જાય!”

આજ કાલના જોગી ને લાંબી લાંબી કથા.

એક વેળા એક દસ્તુરજી કચરા જેવી વાંચેજી કરતા હતા. તેવણ બોલ્યા, કે “ભાઈઓ, જેઓ પાપ નથી કરતા તેઓ સુખી છે, જેઓ બચ્ચાં છોકરાંવાળા છે તેખી સુખી, જેઓ પાસે પૈસા ટકા છે તે સુખી છે.” આ સાંભળી સોહોલુ સીકંદર ને છેક પછવાડેની હારમાં બેઠેલો હતો, તે બોલી ઉઠ્યો—“અરે સાહેબ, જેઓ તમારી વાંચેજી સાંભળવા નથી આવતા તેઓખી સુખી છે, એ કેહેતાં તો તમે વીસરી ગયા.”

નરો જાણુ ફરેસ્તો !

સોહોલુ સીકંદરે એકવાર રસ્તામાં એક ઘડીઆળીની દુકાનનો કાચ ભાંજ્યો, અને પછી ઉભી પુછડીએ નાહાસ્વા માંડ્યું. તેનાં મનમાં કે વઠી જઈ. પણ દુકાનનો ધણી પછવાડે દોડ્યો, અને સોહોલુ સીકંદરને ગળચીમાંથી પકડીને પુછ્યું—“તેં મારે કાચ ભાંજ્યો કેની?” સોહોલુએ હા પાડી, અને બોલ્યો—“કોણ ના કેહેછ? પણ તમેએ જોયું કેની કે તે ભરી આપવા સારું પધંસા લેવા હું મારે ઘર ઝડપમાં જતો તો તે?”

એક દર સુખ દેખયે તો ફીર આધમો.

એકવાર એક ધણીની ખાયડી જે ધણી કલાંટ હતી તે મરણ પામી. તેણીના જિતારે કફન વેચાતું આણયું, માણસો બોલાવ્યાં, અને સઘળી ભપકાબંધ તક્યારી કરી લાસને સરગસ થઈને લઈ ચાલ્યા. રસ્તામાં એક સાંકડી ગલી આવી, તેથી થું માહોકાણ થઈ તે જીએ! ગલીમાંથી જતાં કાંઈ ભીડ હોવાથી કફન દિવાલ સાથે અચડ્યું અને તે લઈને ચાલનારાઓના હાથમાંથી પડી જઈ ભાંગી ગયું. સઘળા લોકોની અચરતીનો થું પાર! જેવું ઢાંકણું ઉંધડી ગયું કે મરનાર મડમતો કુદકો મારી બાહાર આવી ઉભાં! તે કાંઈ ખરેખરી મરી ગઈ ન હતી, પણ માત્ર બેભાન થયેલી તેને સઘળા મુવેલી સમજ્યા હતા. સઘળાએ તેણીના જિતારને મુખારકબાદી આપવા લાગ્યા. ધણી પણ બાહારથીતો હસવા લાગ્યા, પણ ખરેખરતો તેનાં પેટમાં ધક્કો પડ્યો, કે એ બાઆબરથી પતાવેલી પીડા વળી પાછી ક્યાંથી આવી. કફનના તથા ખીજા ખર્ચ જેટલી પણ આસાએશ મળી નહી. આ વાતનો થઈ ચુકી, પછી કેટલેક માસે તે સ્ત્રી ખરેખરી મરણ પામી. દયાવંત જિતારે આ વેળા થું કીધું તે જીએ! તેણે કફન ધણુંજ મજબુત ખરિદ કરાવ્યું, અને તે બંધ કરી ચાર “સ્કુ” વધારે મરાવ્યા, પછી પાયદસ્ત કાઢાડવાની અગાઉ પેલી ગલી આગળ બે માણસ મોકલાવી ગલીમાંથી સઘળી ગડદી દુર કરાવી. પછી કફન ઉંચકી લઈ જનારા-

આને સખ તાકીદ કીધી કે “જે આ વેળા કઈન નાખી
લીધું છે, તો એક અર્ધા મળશે નહીં!”

અકકલ વેચીને ચણા ખાધા.

સુરતથી રામદાસ પારેખ મુંબઈ આવ્યા અને સાડિનડી
કુંપનીમાંથી એક ઘણું નાદર આપલ પેનટીંગ વેચાતું લીધું.
આ પીકચરની ગીલટની ફ્રેમ ઘણી પોડોળી અને ચળકવી
હતી. અલખતે પારેખ આ ચીત્ર પોતાની સાથે સુરત લઈ
ગયા. થોડાક મહિના ગયા બાદ એક મીત્ર તેમને ઘરમાં
મળવા ગયો અને જોય છે તો બેસવાના ઓરડામાં પીકચરની
ગીલટની ફ્રેમ ખાલી ઓળવેલી. આ ફ્રેમ પેલા મીત્ર ધ્યા-
નથી જોતો હતો તે જોઈ પારેખ બોલ્યા—“કેમ લાઈ,
પસંદ આવે છે કે ના, બહુ તોફા કામ કરેલું છે. હું છેલ્લા
મુંબઈ ગયો હતો ત્યારે રૂપીઆ પાંચસે આપ્યા.”

મીત્રે આ ઉપરથી પુછ્યું—“તે ખરું, પણ માંહેનું ચીત્ર
ક્યાં છે?”

પારેખ બોલ્યા—“ચીત્રનો રંગતો મારા પોરેઆની મા
કેહ કાચો દખાય છે, તે વખતે ઓગળીને આ ‘ફરામ’
ખરાબ કરે તેથી ખીલીને અમાએ કાઢીને ફાડી લાએખું!”

રૈ ક હ યો !

એક ધણી જે વારેધડીએ પોતાનું રહેવાનું ઘર બદલતો હતો, તેણે એક દહાડે એક ડોસીનાં ધરનો પેહેલો માળ ભાડે રાખવાનું સાદું કર્યું. ડોસી આગળ સરકરાજી મારવા સાથે તે બોલ્યો, “અરે બાપ, હું માહારી ખોટી તારિક માહરે માહોડે તે શું કરું, પણ હું એવો માણસ છઉં, કે જેની ધર ખાલી કરું, ત્યાંનો ધરધણી માહારે માટે આંસું પાડેછે.” ડોસાં જે જખરાં ચોરીયાંમાર હતાં, તે બોલ્યાં, “હોસે બા, તહમે ભાડાં ચુકવવા વગર વઠી જતા હશે તે બિચારા ધર ધણીએ રડે નહીં તો શું કરે !”

ધ પ્યા બા ઉ કોણ !

બરજેર એક દહાડે એક જુની પાધડી પેહેડીને આટલા ઉપર ઉભાછે, તેટલાં થેક બાહારથી આંબા અને હસીને પુછ્યું—“એ કોણ ધપ્યાબાઉની પાધડી લઈ આંબો.” બરજેરે નમીને જવાબ દીધો—“સાહેબ, તમારી એક જુની હવી તે બાપએ આપી.”

આકાશકીતો ટાપટીપ ને ભીતરકીતો રામ જાણે.

એક જોશી જ્યારે ધરમાંથી બાહર જાએ કે ખીજે જવાન પુરૂષ તેના ધરમાં આવી તેની બાયડી સાથે બેસી ગપ્પા મારે. એક દંને તે દેખાવ જોશીના દીકામાં આંચે તથા તે બહુ ચીડીઓ, ને બાયડીને ગાળો ભાંડવા માંડી. આથી બન્ને વચ્ચે વઢવાડ ચાલી. તે જોઈ એક ચતુર પુરૂષ બોલ્યો :—

“જોશી ખબર આકાશની, જાણીને હરખાય,
ન જાણે ધરમાં રોજરોજ, પોતાનાં શું થાય!”

ધર્મી સંપ્રત.

દાદદાર મોખેદ રોજ રાતનાં પોતાના બાળગોપાળ સાથે સુકરો બિછાવી જમવા બેસે ત્યારે ખાણું ખાવાનું શરૂ કરવાની આગમજ બાજુ ધરે. તેવણના નાહાના દીકરા કાઉસને આથી બહુ કંટાળો આવતો. એક દહાડે સુરતથી દાદદારને ત્યાં ચોખ્ખાની તથા દાળની ગુણે આવી, જે જોઈ કાઉસ બોલ્યો, “બાવા, દરરોજ ખાતી વખતે બાજુ ધરોછ તેના કરતાં આ આખાં વરસનો અનાજ આયોછ તે ઉપર એકદમજ બાજુ ધરી સમીને કે ખાતી વખતે હમીને ખોટી થવું ન પડે?”

સખીસે સુખ જાલા કે મુસે દે જવાબ.

ફકીર ગામડયાએ એક વળા એક સુંથારને કાંઈ કામ માટે રોજે રાખ્યો. કામ ખલાસ થવા પછી ફકીરે સુંથારને રોજ મુકાવી આપ્યા બાદ સુંથાર બોલ્યો—“હેંક, હારેં કામ કીયું તેથી કાંઈ પીવાય એવું આપોની.” ફકીર બોલ્યો—“પીવાય એવું? સે બાપુ આ ખાશી ગરબનો કકઠો છે તે આ તેથી તાહારેં પેટ ફાટી જાય એટલું પીવાની સોસ લાગશે. જો એટલાંથી ખસ ન થાય, તો આવજો બીજી આપીશ.”

અ ખા ડાકી ત ટી.

એક વળા મારેં આપું કુટુંબ નવસારી ગયું ચર્યગેટનાં સ્ટેશન ઉપર ગયાડેં મારી નાહાની છોકરીને પુછયું—“છોકરી તારી અર્ધા ટીકીટ લીધીછે, તે તુને કેટલાં વર્ષ?”

બુચીએ જવાબ દીધો—“જી, મહને વરસતો બાર, પણ હમે ધરમાંથી નીકરીઆં તારે માયે મને શીખવીજીતું કે કાંઈ પુછે તો કેહેજે કે સાહારા નવ તેથી માહારાં વરસ સાહારા નવ છેજી!”

'वाट' जोता प्राप्ति गये
 ने 'वाट' नीचे पायी—३२२

ક વે ત વા છી .

ઝીરડામાં માઠી બેયર લગાર પ્યાર કરતાં હોય, તેવામાં વગર પુછવે ચાકર ચાલી આવે તો ફનેતીનાં પારાવાર !

પાંચ છ જણાં ગાતાં હોય, તેવામાં ઝિકાઝિક બાહર ગધડા બુકે, તો હસવાનાં ક્યાં પાર !!

બેરાંઝો જતાં હોય, તેઝો આગળ ભપકામાં ચાલતાં પગ સરી જઈને આપણે પડી જઈએ, તે કેવી ફનેલી ચાર !!!

સૌનાં દેખતાં કોઈ આવીને તમાચો ખેંચી કાઢાડે તેતો શેવટનાં વાગે પ્યાર ! ! ! !

ખ રો હ યા છી .

કાહાનજી મીઝીનો ચાકર ઝેર વેળા ધડીઆળ ચોરીને નાહાસી ગયો. જે ઉપરથી કાહાનજી બાહર ખબર છપાવવાં સારું એક “ન્યુસપેપર”ની હાશીસમાં ગયા, અને મેનેજરની સલાહ પુછી. મેનેજરે રાખેતા મુજબ ફારમ બતાવ્યો, કે જે કોઈ એ ધણીનો પત્નો લાલી આપે તેને ધનામ આપવામાં આવશે. પણ આ ફરમો કાહાનજીને ગમ્યો નહીં તે કેહેવા લાગ્યો, કે “એમ છપાવ્યાથી તો તે બિચારાની કમબખ્તી થશે, અને જડમેખથી ઉખડી જશે. લોકોમાં એની ફસ્વા કરવાની માહારી કાંઈ મરજી નથી.” આખરે

ધણીક રીતે ફેરફાર કર્યા પછી કાહાનજી કાકાએ નરમ ધી
જેવી જાહેર ખબર લખી કાહાડીનેનો ખરડો નીચે પ્રમાણે :-

જાહેર ખબર.

હું કાહાનજી આદરજી મીઝી માહારા નોકર ફકીરજી પાહાલજી
નસારીવાળાને ખબર આપું છું, કે તું માહારા ધડયાલ ચોરી ગયો છે,
તે જો પાછું લાવી આપશો, તો હું એ વાત કોઈની આગળ
કહેવશ નહીં.

અન્નાડીની પીડા.

કાવસજી કુતારે પોતાને ત્યાં આદર નામ એક ગામડયો
આકર રાખ્યો, જે ધણેજ સાદો અને એમકકલી હતો.
જ્યારે તેનો શેઠ તેને કાંઈ પણ કામ માકલાવે, ત્યારે તે
પોતાનાં શેઠનું નામ ખાનખાહાદુર કાવસજી કુતાર કરી કહી
આવે. એથી કાવસજીને ધણી ખેડાલત લાગી તેથી આદરને
એક દાહાડે તેડીને ધણેા ધમકાવી કહ્યું—“ખબરદાર,
જો માહારા નામ એમ કહ્યું તો! ગાંડા! કાવસજી કુતાર
કરીનેજ હવેથી બસ કેહેજે.” આ પછી એક દહાડે શેઠ
ચીઠી આપીને આદરને સર જમશેદજી જીજીભાઈને ત્યાં
માકલ્યો. તે અકાબરે પુછ્યું—“ભાઈ કયાંથી લાવ્યો?”
આદરે જવાબ દીધો, “સાહેબ, ગાંડા કાવસજી કુતારને
ત્યાંથી!”

હુ શી યા ર મે હ તા જી .

એક મહેતાજીએ સાંજનાં હાજરીપત્રક પુરતી વેળા છોકરાઓને કહ્યું કે જેઓ હાજર છે તેઓ “હાજર” એમ બોલજો, અને જેઓ નથી આવ્યા તેઓ “ગેરહાજર” એમ બોલજો. બહુ મહેતાજી હુશીયાર!!!

ક ર હા પ રી ક્ષ કે .

ડાક્ટરોની પરીક્ષા એકવાર હતી. તેમાં પરીક્ષકો પસાર થવા આવનારા ઊમેદવારોને ધણી કરડા સવાલો પુછતા હતા. એવામાં એક જુવાન વિદ્યારથી પરીક્ષા આપવા બેઠો. તેને ધણાંક સવાલો વડા પરિક્ષકે પુછ્યા જે સંજ્ઞાનાં વિદ્યારથીએ હુશીયારીથી જવાબ આપ્યા. આખરે પરીક્ષકે પુછ્યું—“તમારા બિમારને ધણી પરસેવો પડાવવો હોય તો શું કરો?”

વિદ્યારથીએ એક પછી એક ધણી દવાઓ તથા ઉપાયોનાં નામ દીધાં, તોયે પરીક્ષકે વળી પુછ્યું “પણ સમજો કે આ સંજ્ઞા ઉપાય નહીં લાગુ પડે, તો શું કરો?”

જુવાન વિદ્યારથીએ ખલસીને જવાબ દીધો—“સારે તો સાહેબ તેવા બિમારને તમારી આગળ પરીક્ષા આપવા માકલવો કે પરસેવો ગરકાવ થયા વિના રહેજ નહીં.”

કચરો પુંજો.

કચરા નેણસી નામના એક હીંદુની વિધવાએ પુનર્વિવાહ કર્યું. તેણીના ખીજા ભત્રાતરનું નામ પુંજ ખેતસી કરી હતું. એક દિન વિધવાને કોઈએ પુછ્યું—“કેમ બેહેન, કેવી અવસ્થા?” તેણીએ ઉત્તર દીધો—“સારું ભા, કચરો જઈને પુંજે આવ્યો, આખર કરે, પણ નસીબમાં કચરો પુંજે!”

લાલીયાની કાહાણી.

“લાલ્યા પરાપર” નામે એક સુરતી લાલ્યો પોતાના છાબ સાથે થોડાં વરષ બાહાર ગામની આકરી કરીને પોતાને ગામ પાછો ફર્યો. પણ ભાઈ તો એવા “ધાભીના ભાઈ પથર” કે “વાટર” એટલે પાણી શિવાય ખીજુ કશુંએ શિખ્યા નહીં. ગામ આવ્યા કેડે થોડે દિવસે લાલ્યો માંદો પડ્યો અને તરસે ગળું સુકાઈને જીવ છેક કંઠે આવી લાગ્યો. પણ ગામના ખીજા લાલ્યાઓમાં છાંટેલું કે—“હવેતો બહુએ ધનલીસ હીખેલો” એટલે ગુજરાતીમાં પાણી કરી કેમ મંગાય? માટે બાયડીને કહ્યું કે—“મારી ઝોલી! વાટર લાવ.”—બાયડી બાપડી અંજણી, એટલે “વાટર” શું તે મુદલ સમજે નહીં. તેણી અને ખીજા અડોસી પડોસીઓ ફરી ફરીને પુછે પણ “લાલ્યા છાબ” પોતાનો ટેક રાખવા

“વાટર, વાટર”, કર્યા કરે, પણ ગુજરાતીમાં ભસે નહીં. આખરે એમ કરતાં તેવણે તો પ્રાણ છોડી દીધો.

થોડી વારે એક ખીજે બુઢો લાલયો આવી લાલ્યો, જે સધળી વાત સાંભળીને ખોલ્યો, કે “મર મુઆ!

દેશ બયો પરદેશ ગયો, શીખી આવ્યો કાહાણી, ‘વાટર’ કરતાં પ્રાણ ગયો, ને ખાટલા નીચે પાણી.”

અકકલ અંધારે વેચાઈ હશે.

એક વળા ઉદવાડેથી જમસુ માબેદ માહારે ત્યાં પરાણો ઉતર્યો. તે ધણો ખિહિકણ અને વહેમી હતો, અને વળા સાથે જરા અકકલનો હિંમ હતો! આ જોઈ મારે ત્યાંના છોકરાંએ તેની મથકરી કરવા લાગ્યાં. તેએ તેને બેહં કાળ્યો, કે “હમારા ઘરમાં તો ખુત છે.” એથી ખિચારે જમસુ ધણો ખિહિવા લાગ્યો અને રોજ રાતનાં છેક માહોડાં વેર ચાદર ઝોઢીને સુએ, જેથી તેના પગ ઉંઘાડા રહે. જમસુ પાછો ઉદવાડે ગયો ત્યારે સહુએ ખખર અંતર પુછી જમશેદજી બોલ્યા—અરે ભાઈ, મમભઈના લોક તો ધણા કંજુસ. મને ઝોઢવાની ચાદર આપી તે એવી કે માથાં આગળથી લાંબી ને પગ આગળથી ટુંકી. માથાં આગળ ખાંડી મુંડીની ચાદર નકામી લાંબી વધે ને પગ ઉંઘાડા રહે મેં અલુસે માથાં આગળથી ચીપ ફાડી ફાડીને પગ આગળ સાંધ્યા કીધી, પણ ચાદર એક તસુખી લાંબી થઈ નહીં!!

ગાંગે ગળ્યું તે ગયું !

એક શહેરમાં ગાંગો તથા વળીયો નામ સોનીએ રહેતા હતા. તે બે જણાને સારી મીત્રાચારી હતી. પણ એક ખીજખી લુછાઇ લક્ષ્મીના કામમાં હુશીયાર હતા. બેરોજગાર હોવાથી તેઓ એક દીવસ વીચાર કરી પરમુલક કમાવા નીકળ્યા. આગળ ચાલતાં એક મોટું શહેર આવ્યું, ત્યાં ચોતરફ ફરવા લાગ્યા. એમ કરતાં એક શાહુકારની હવેલી જોઇ, અને ત્યાં એકાંત હોવાથી હવેલીની પાછળ બે જણા સંતાઈ ગયા, અને અંદર શી વાતચીત થાય છે તે સાંભળવા લાગ્યા. હવે એ હવેલીનો માલિક નવલસા શેઠ લાખો રૂપિયાની દોલત મુકીને પાંચ સાત દીવસ થયા મરી ગયો હતો. તે મરનારનો ભત્રીજો તથા ભત્રીજની ઝોરત, બન્ને જણાં ધણી ધણીઆંણી તે હવેલીમાં બેસીને વાતો કરતાં હતાં કે “હવે આ સધળી દોલતનાં માલિક આપણુ છીએ, અને જે એનો છોકરો આસરે બાવીશેક વરસનો છે, તે તો એક વાસનો હતો ત્યારથીજ પોતાની મમાઇને ધર રહે છે, અને તેણે કદી પોતાનાં આપનું મોહો પણ જોયું નથી, ને કેટલી દોલત છે તે પણ તેને કાંઈ ખબર નથી. જો કદી તે પોતાનાં આપની મીલકત સાંભળીને અહીંયાં આવે તો આપણે તેનો પત્તો લાગવા દેવો નહીં, ને ખીજે માળ જે મજ્જુસમાં સોનાની મોહોરોની કોથળીયો ભરીને મુકી છે, તે કોથળીયો ત્યાંથી કાઢાડીને આપણે હાલ એક ડેકાંણે દાટવી જોઈએ, અને ચોર ભંડારીયામાં જે ઝવેરાત છે, તે પણ એની સાથે દાટવું

જેમ.” એમ કંઈ રાત હોવાથી ખંને જણાં કમાડ અંધ કરીને સુઈ ગયાં.

આ સધળી વાત પેલા બે ગાંગો તથા વળીયો સાંભળીને ત્યાંથી ચાલતા થયા. પછી ગાંગો સોની વળીયાને કહેવા લાગ્યો “અલ્યા વળીયા, આ કમાવાનો લાગ ઠીક છે, અને તારી પણ ઉમર વરસ બાવીસને આશરે છે, તેથી તુ વાણીયાનો વેશ પેહેરીને નવલસાનો છોકરો થા. ને મશાંણુમાં ખાડો ખોદી પવન આવે એવી જુગતીથી મને ત્યાં દાટ. બે નવલસાના ભત્રીજા સાથે તને વધારે તકરાર થાય તો, કંઈ સરકારમાં જવાની જરૂર નહીં. તું તેને મશાંણુમાં તેડી લાવજે, ને હું ભાંય નીચેથી પુરાવો આપીશ. એટલે સર્વે લોકો તારો દાવો નક્કી કરશે. પછી તું મને મશાંણુમાંથી ખોદીને કાઢાડજે, એટલે બધી મીલકત આપણે ખંને જણા વહેંચી લઈશું. માટે તું સવારમાં એને ધર જા, અને કહેજે જે આ બધી મીલકતનો માલિક હું છું. મને મારા બાપે સ્વપ્નું આપ્યું કે, તારા કાકાનો છોકરો માલિક થઈ બેઠો છે તેને ધરમાંથી બાહાર કાઢાડી મુક તેથી હું મારે મમાઈને ધેરથી આવ્યો છું.”

એવી રીતે ખંને જણાએ નકકી કર્યું. પછી સવારમાં વહેલા ઉઠી ગાંગાને મશાંણુમાં દાટી વળીયો વાણીએ ખનીને નવલસા શેઠને ધર ગયો, અને તેના ભત્રીજાને દમ ભીડાવા લાગ્યો જે નવલસાની સધળી દોલતનો માલિક હું છું, તારું એમાં કંઈ લાગે વળગે નહીં. આમાંથી ટંટો વધી પડ્યો, તેથી

આડોસી પાડોસી વીગરે ધણા લોકો એકઠાં થઈ કેહેવા લાગા જે ભાઈ તારી પાસે કંઈ પુરાવોછે ! આવું સાંભળી તે બોલ્યો કે હા મને મારા બાપે સ્વપન દીધું, ત્યારે હું અહીંયાં આવ્યો છું, ને મને એમ કહ્યુંછે જે જો તારા કાકાનો છોકરો નહીં માંને તો સરકાર દરબાર ચહડી નકામી પસો ખાશો નહીં, ને પાંચ પચીસ શાક્ષીઓ લઈને મશાલુમાં આવજો, કે હું મશાલુમાંથી પુરાવો આપીશ. આવું સાંભળી સર્વે જણા બોલ્યા જે એ બોલેછે તે ખરાખરછે, આપણે જીવો તો ખરા. એમ કહી સર્વે જણા મશાલુમાં ચાલ્યા, અને પછી ત્યાં જઈને વાંણીયો બનેલા વળીયો મોહોટે અવાજે બોલ્યો જે, “બાપા, તમારું સ્વપન ખરું હોયતો હમણાં સ્વર્ગમાંથી પુરાવો આપજો, જે હું તમારો દીકરો ખરો છું કે નહીં, તેની આ લોકોને ખાતરી થાય.” આવું સાંભળતાં પેલો મશાલુમાં દાટેલો ગાંગો સોની બોલ્યો જે “હા ભાઈયો એજ મારો ખરો છોકરો છે, ને મારા ભત્રીજાનું કંઈ લાગે વળગે નહીં, અને ખીજે માળ જે મજ્જુસમાં સોનાની મોહોરોની કાથળીયો તથા ચોર ભંડારીયામાં જે ઝવેરાત છે, તે સધળાનો માલિક એજછે.” એવી રીતે પોતે જે રાતે નવલસાની હવેલી પાછળ સંતાઈને વાત સાંભળી હતી તે પ્રમાણે દાખલા આપયા. આવો ગેબી અવાજ મશાલુમાંથી સાંભળીને સર્વે ભંજગડયા લોકોનેતો પુરી ખાતરી થઈ કે એનો ખરો વારસ એજછે. તે કરતાં ઘરમાં મુકેલી ભીલકતનો જે પત્તો કહ્યોછે તે આપણે તપાસીએ ને જો તે પ્રમાણે દાખલો મળે તો સધળી ભીલકત એને સ્વાધીન કરવી

જેમ્. એમ કહી સર્વે જાણા નવલસાનો છોકરો અનેલ,
 વળીયાને સાથે લેધને ધર ગયા. મજ્જુસ તથા ચેર લંડા-
 રીયામાં જોતાં કરહયા પ્રમાણે નીકળયું ત્યારે સધળા ભાંજમ-
 ડીયાએએ નવલસાના ભત્રીજાને રૂપેઆ પાંચસોની મતા,
 અપાવીને ધરમાંથી બહાર કાઢાડયો, અને વળીયો સોની
 માલેક લયો. એમ કરતાં રાત પડી કે વળીયાએ મોટા
 બે કોથળા મોહોરો તથા ઝવેરાતના નીરાતે બેશીને ભર્યા
 અને એક બળદ ઉપર લાધીને પોતાને વતન ચાલતો થયો.
 અને ગાંગો સોની ભાગ માગે તેથી તેને મથાંજીમાંજ દાટેલો
 રહેવા દીધો. એમ કરતાં સહવાર થયું, ત્યારે ગાંગો સોની
 અકળાઇ ગભરાઇને લાત મુકકી મારીને બધું મટોડું અશી-
 ડીને દાટેલો હતો ત્યાંથી બહાર નીકળયો, અને નવલસા શેઠની
 હવેલી પાસે જઇને વળીયા સોનીને શોધવા લાગયો, પણ
 પતો લાગયો નહી તેથી ગાંગે જાણ્યું જે એ મને પડતો
 મુકીને જતો રહયો, તેથી પોતે પણ તેની પાછળ ચાલ્યો.
 હવે વળીયા કોળી પોતાને ધેર આવીને પેલી ગુણામાંથી
 ખાડો ખોદીને દાઢી દીધી અને પેલો સો રૂપેઆનો માલ
 વઢાવીને તે રૂપેઆ પોતાની ઝોરતને આપીને કહ્યું જે કોઇ
 પણ તેને પુછવા આવે જે વળીયો કયાં છે તો એમ રહેજે
 જે એતો કમાવા ગયાછે, ત્યાંથી આવ્યા નથી, અને હું ગામની
 બહાર પેલો ઉજડ કુવોછે તેમાં ભાંચરું કરી બરાઈ રહું છું. ત્યાં
 રોજ શીરોપુરી કુધપાક વીગરે સાં રૂં સાં આવાનું કરીને
 શીકામાં બાંધી કુવામાં મુકજે, જે હું અંદરથી લેધને ખાધશ.

એમ કહી વળીયો કુવામાં ઉતર્યો, અને અંદર ભાંયરૂં ખોદી ગાદડું પાંચરી નીરાંતે રોજ શીરોપુરી ખાધ આરામ કરવા લાગ્યો.

હવે એમ કરતાં થોડાંએક દીવસે ગાંગો સોની ત્યાં આવી વળીયાની ઝોરતને પુછવા લાગ્યો જે, વળીયો ક્યાં છે? ત્યારે તે ખોલી જે, તમે જોડે ગયા હતા ને મારા ધણીને ક્યાં મુકી આંચ્યા? એવી રીતે ઉલટ ગળે પડી. ત્યારે ગાંગો ત્યાંથી પાછો ગયો. પણ રોજ ત્યાં આવી તેની શોધ કરતો હતો. એમ કરતાં બે ત્રણ મહીના થયા. પછી એક દીવસે ગાંગો વળીયાની ઝોરતને કંઈ આવવાનું લેખને બાહર જતી જોઈ, તેથી જાનો તેની પાછળ થયો, અને તેને કુવામાં આવડું મુકતાં જોઈને પાછો પોતાને ઘેર ગયો. ખીજે દીવસે કોદરાનો રોટલો તથા ચટણીનો લાચો, એક શીકાંમાં મુકી વળીયાની ઝોરત જવા પેહેલાં પોતે જઈને કુવામાં શીકું મુક્યું, અંદર બેઠેલા વળીયાએ કોદરાનો રોટલો તથા ચટણી જોઈ ગુસ્સે થઈને ખોલ્યો જે, મેર મુઠ્ઠા આજ આ શું લાવી? ત્યારે ગાંગો સ્ત્રીની પેઠે સાદ કહાડીને ખોલ્યો જે હવે હું ક્યાંથી લાવું? બધો પૈસો ટકોતો તમારી પાસે છે. આવું સાંભળી વળીયાએ જાણ્યું જે મારા આપેલા રૂપૈયા હવે થૈ ગહ્યા હશે. તેથી તે ખોલ્યો જે આપણાં ધરના બારણા પાછળ ખુબ મતા દાટેલી છે, ત્યાંથી ખોદીને થોડુંક લેજે, પણ મારો પત્તો કોઈને કહીશ નહીં. આવું સાંભળી ગાંગો સોની ત્યાંથી ચાલતો થયો, ને લાગ જોઈને વળીયાનાં ધરમાં ભરાઈ બેઠો. હવે વળીયાની ઝોરત રોજના રાખેતા મુજબ ધરમાંથી આવવાનું

લખને બાહર ગઇ કે ગાંગે બારણાની પાછળ ખોદીને માહોરે તથા ઋવેરાતને કાચળો પાતાને ઘેર લેઇ જઇને ખાડો ખોદીને દાટયો, અને પોતાની સોનારણુ ઝીરતને કહ્યું ને, કોઇ મને પ્રછવા આવે તેને કેહેજે ને, એતો માંદા પડ્યા છે, ને એમને તો મુંગવા થયો છે તેથી કશુંએ બોલતા નથી, ને આ દાટલું છે તે કોઇને કહીસ નહીં. એમ કહી ઝાઢી પોદીને ખાટલે પડ્યો.

પેલી તરફ વળીયાની ઝીરત જે આવતું લેઇ ગઇ, તેણે જઇને કુવામાં લટકાવ્યું, તે જોઇ અંદરથી વળીયા ખોલ્યો કે અલી હવે કેવું સારું સારું લાવી. રાટલો ને ચટણી લાવતાં તને શરમ ના આવી? આવું સાંભળી તે બોલી કે, વળી રાટલો ને ચટણી કોણ લાવ્યું છે? ઘણે દહાડે ભાવ થયો કે શું? વળીયો ખોલ્યો? કે, ચુપ હમણાં લાવી હતી, ને જુદું અમ ખોલે છે? તે બોલી હું તો કંઈએ નથી લાવી. આવું સાંભળી વળીયો ચેલ્યો જે ગાંગો આવ્યો ખરો, તેથી ઝટ બાહર નીકળી ધર આવી જીવે છે તો માહોરોની યુજી મળે નહીં તેથી ઝટ ગાંગાને ઘેર ગયો અને ગાંગાને સુતેલો જોઇ ખોલ્યો જે ભાભી લખને શું થયું છે? તે બોલી દેવ જાણે મુંગવા થયો હોય એમ લાગે છે. એ તો કંઈ પણ બોલતા નથી. વળીયો ગાંગા પાસે જઇ કહેવા લાગ્યો જે લખ એમ શું કરો છો બોલો તો ખરા. મારી બુદ્ધ થઇ માફ કરો. લાવો આપણે અડધા અડધ વેહેંચી લઇએ. એવી રીતે વળીયાએ કાલાવાલા કરી બહુ રીતે સમજાવ્યો, ને છેવટે ચાર આની ભાગ માગ્યો તોપણ એણે તો કશુંએ જવાબ દીધો.

નહીં ત્યારે કેહેવા લાગ્યો ને, અલ્યા બોલ નહીં તો હમણું મારી નાખીશ. તો પણ બોલ્યો નહીં ત્યારે વળીયાએ કહ્યું ને, ભાભી ગાંગાને તો મતલબનો મુંગવા મગને ચઢી ગયો છે તેથી જો ડાંમ દીધા હોય તો હમણું બોલ. એમ કહી બે ત્રણ ખીલા ખુબ તપાવીને પેટે તથા કપાળે ડાંમ દીધા તો પણ કશુંએ બોલ્યો નહીં. ત્યારે કેહેવા લાગ્યો ને ભાભી ભણ તો મરી ગયા, તમે ઘોંઘાટ કરશો નહીં. એમ કહી વાંસડા લાવી અગ્નીદાગ કરવાની તૈયારી કરી. એની બાયડીએ પણ બાણ્યું કે એ રોયો મરી જાય તો આ દાટેલો દલો મારે હાથ આવે તેથી આ ને થાય છે તે ઠીકજ થાય છે. હવે ગાંગાની નાતનાં માણસો ત્યાં ન હોતાં તેથી બાહર જઈ ચાર પાંચ માણસોને બોલાવી લાવ્યો અને ઠાઠડી ઉઠાવી મશાંણુમાં લેઈ ગયો, તોપણ ગાંગો બોલ્યો નહીં, ત્યારે વળીયાએ પેલા ઉંચકી લાવનારાએને કહ્યું ને ભણ હવે તમે જાઓ, હું એને અગ્નીદાગ દેઈસ. મારે ને એને ધણી મીત્રાચારી હતી, તેથી હું બે ચાર ઘડી એની આગળ રોઈશ પછી અગ્નીદાહ કરીશ. આવું સાંભળી બધાએ જતા રહ્યા ત્યારે પાછું વળીયાએ ગાંગાને કહ્યું ને અલ્યા હવે તો બોલ? નહીં તો હમણું બાળી દઉં છું. બધી મતા તું ગટ કરવા ધારે છે, તે કેમ બને? તો પણ ગાંગો કશુંએ બોલ્યો નહીં. એમ ગાંગાની ખુસામત કરતાં દોઢ પોહોર રાત ગઈ.

હવે આ મશાંણુને રસ્તે થઈને કોઈ પાંચ સાત ચોર શેહેરમાં ચોરી કરવા ગયા હતા તેમણે જતાં એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે આજે આપણે જે કંઈ ચોરી લાવ્યે તેમાંથી

ચોથો ભાગ મશાંણુમાં ધરમ ખાતે નાખવો. તે લોકો ચોરી કરીને પાછાં મશાંણુ આગળ આવી પોહોંચ્યા અને આસરે હજાર સોળેકની મતા ચોરી લાવ્યા હતા તેનાંથી એક ચોર બોલ્યો ને આપણે અહીંયાંથી જતાં ચોથો ભાગ મશાંણુમાં નાખવાની બાધા લીધી હતી તે નાખવો જોઈએ. ત્યારે ખીજો ચોર બોલ્યો ને હવે નાખ્યું ! નકામી આપણું નસીબમાંથી હજાર હજારની મતા જતી રહે. એમાં મશાંણુના બાપનું શુ લાગે છે ? આપણું નસીબનું હવું તે આપણને મળ્યું છે. ચોરોની આ વાત ગાંગાએ એહેમાં પડ્યા પડ્યા સાંભળી, તેથી ઝટ બોલીને ઉઠ્યો ને અલ્યા વળીયા ! આ લાગ પણ ઠીક છે. ઉઠ્ય જીવે છે શું ? ડાંમ ખાધા તો ખાધા પણ ગાંગે ગળ્યું તે ગળ્યું અને આ ખીજું તારું મારું સૈયારું. એમ કહી બંને જણા નાગા થતા કે ખજીં ખજીં કરતા પેલા ચોરોની પાછળ દોડ્યા. તે જોઈ ચોરોએ જાણ્યું ને આપણે ધરમ કરવાની દાંતત બગાડી તેથી મશાંણુમાંના મુડદાં ઉઠી ઉભાં થયાં અને જો હાથ આવ્યા, તો આપણને જરૂર ખાધ જશે. આવી ખીકયા ચોરીનો માલ ત્યાં પડતો નાખી જીવ લઇને નાઠા અને તે બધી નવી મતા ગાંગાને તથા વળીયાને હાથ લાગી તે બંને જણા વેહેંચી લેઈ પોતે પોતાને ધેર ગયા. પણ પેલી મોહોરો તથા ઝંરરાત, ગાંગે ગટ કર્યું તે કર્યું.

“માખી હુ માખી ને કાપી હુ કાપી.”

અસલ “ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની”ના વખતમાં સરકારી આશીસમાં સઘળા કારભારીઓ, કલાર્કો વગેરે ધણું કરીને પરબુઓ હતા, અને તેઓનો માટેા ભાગ ધણેા અભણેલ રહેતો હતો. એક વેળા એવું બન્યું કે આશીસનાં વડા સાહેબે એક કલારકને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને હુકમ કર્યો કે “આ કાગજની બરાબર નકલ કરી લાવ.” પરબુ કાગજ લઈ જઈને ટેબલ ઉપર બેઠો, કલમ ધડીને ટાંચ મારી અને બરાબર “કાપી હુ કાપી” કરીને પોતાના સાહેબને ખુશ કરવાના વિચારથી લખવા બેઠો. હવે એવું બન્યું કે સાહેબે આપેલી નકલનાં મથાળાં ઉપર એકાદ કચડાયલી માખી હતી. સાહેબનો હુકમ હતો કે “બરાબર કાપી કરવી” તેથી પરબુએ એક માખી પકડી, અને નવાં કાગજનાં મથાળાં ઉપર તેને પણ કચડી નાખી, અને ત્યારપછી કાગજની નકલ કરીને સાહેબ પાસે લઈ ગયો. કાગજ ઉપર માખી કચડાયલી જોઈને સાહેબે ચિરડાઈને કહ્યું—“યુ ગદ્ધા, એ કયા કયા—યુ ડર્ટી સુઅર.”

કલારકે તમીને જવાબ દીધો—“સર, હુકમ, કાપી હુ કાપી, સો માખી હુ માખી!”

આ મુરખની હેમકાઈ જોઈ સાહેબને ઘણું હસવું આવ્યું અને પરબુને લાતનો સરપાવ આપી પોતાની જગ્યા ઉપર બેસવા ફરમાવ્યું.

ચિનો દરજી અને ડગલીઓ.

ઉપલાંનેજ મળતી એક ખીજી વાત ચિન જઈ આવેલા પારસીઓ કહે છે. કહે છે કે એક પારસી ગ્રહસ્થ ચિન વેપારને માટે ગયો, અને ત્યાં પોતાનાં કપડાં બનાવવાને થકી થોડાક પાજના તાકા વેચાતા લઈ ચિના દરજીને બોલાવ્યો, અને નમુના તરીકે પોતાની એક બંધબેસ્તી ડગલી આપી. ચિનાને તાકિદ કીધી, કે “આ ડગલી બરાબર માપની છે, માટે સઘળા પાજના ડગલાઓ બરાબર એજ પ્રમાણે બનાવવા.” ચિના સઘળું કપડું લઈને ધર ગયો. હવે એવું બન્યું, કે નમુનાની ડગલીને છાતી આગળ એક ગોળ કીંગડું મારેલું હતું. ચિનો દરજી સમજ્યો, કે આ કીંગડું પારસીઓનાં સુદરાનાં ગરેબાનની પેઠે કાંઈ અગત્યનું હશે, તેથી સઘળા પાજના નવા ડગલાઓમાં છાતી આગળ બગાડાં પાડી ત્યાં કીંગડાં અસલ નમુના મુઆફેક મુકી ધણી પાસે લઈ આવ્યો. ડગલાઓ જોઈ અને ચિનાનો ખુલાસો સાંભળી શેઠે કપાળ કુત્યું. ચિનો બોલ્યો—“તમે બરાબર નમુના પ્રમાણે બનાવવા કહી તે બરાબર નમુના પ્રમાણે તપાસી લેઓ.”

ચિનો દરજી અને ટોપીના વાડકા.

એક ત્રીજી કથા એજ મતલબની ચિનના પારસીઓ કહે છે. એક વેળા એક બખિલ પારસી ચિન ગયો, અને એક ગજ નનછોઈ વેચાતી લઈ ચિના દરજીને બોલાવી ટોપી

બનાવવા આપી. આપ્યા પેહેલાં ચિનાને પુછ્યું, કે કેટલી ટોપીઓ થશે?" ચિનાએ કહ્યું કે "આઠ." બખિલ પારી-સીએ વિચાર્યું, કે ચિનાએ ધણું લુચ્છા હોય છે, અને કપડું ખાધ જાય છે, તેથી દમ ભરાવીને ભપકો કીધો. "કેમ લુચ્છા? ગજમાંથી નવ ટોપી નહીં થાય?" ચિનાએ કહ્યું "હા સાહેબ, નવખી થાય."

વાહ! આ તો જરા દમ કરતાં એક ટોપી વધી, એટલે બખિલ પારસીને લાલ થયો, માટે ચિનાને પટાવીને કહ્યું, "જે બાપુ જે, જરા કરવકરથી કરશે તો દશ થશે." ચિનાએ તુર્ત જવાબ દીધો, "હા સાહેબ, દશખી થશે. તમે કહો તો બાર કરી લાઉં, પણ જરા મેહનત વધારે પડશે."

પારસીએ ખુશી થઇને હા પાડી. કે જા. બાર કરી લાવ. ત્રીજે દહાડે ચિનો ટોપી બનાવી લાગ્યો, તો અરધો, ગજ કપડું છતકડાવેલું, અને અરધામાંથી મોટાં ઢીંગલાંને આવે એવા બાર ખાસાં ફુલીઆં જેવા વાટકા સીવી લાવી શેઠની આગલ મુક્યા. આ જોઇ શેઠનો દમ તો બંધાઇ ગયો અને કપડું બગાડવાનો ખુલાસો પુછ્યો. ચિનાએ જવાબ દીધો, વળી કપડું બગડ્યું શાનું? કેટલી મોટી ટોપી કરવાની તે કાંઈ તમે મને કહ્યું કે? તમારું માથું માપને સાઈ કાપી આપ્યું કાંય નહીં?"

ચાકરોને રમુજી નસીહત.

નામાંકીત ડીન સ્વીફ્ટે પોતાના ગદ્ય પુસ્તકોમાં બેશુમાર બાબદો લખી છે તેમાં “advice to servants” નાં મથાળાં તળે એક વિષય એટલો હસવું પેદા પડે એવા અને રમુજી છે કે તેને આપણા લોકોની સ્થિતિને અનુસરતો કરીને આ ઠેકાણે નવેસરથી લખ્યો છે.

તમારો શેઠ અથવા શેઠાણી કાંઈને હાંક મારે ત્યારે અખાડા કરી ચીંગા થઈને પડી રહેવું, અને જ્યાં સુધી તમારું નામ દબને હાંક મારે નહીં ત્યાંસુધી કબ્બુ સસરવું નહીં, કેમકે જ્યારે ગમે ત્યારે દોડી જવાની તમારી કાંઈ ફરજ નથી. ખીજું, ઘડી ઘડી દોડી જવાથી શેઠ શેઠાણીને એવી લાડ કરવાની ટેવ પડી જાય છે. કાંઈ તમારેથી વાંક થયો હોય તો સાંમો દમામ કરી છેડાઈ પડવું, અને સામું ગળે પડીને ગોખીયાઈ કરી મેલવું. એમ કરશે તોજ શેઠ શેઠાણી નરમ પડશે, નહીં તો ધીપર ચડી જશે.

આપણા ભાઈબંધ ચાકરોની ચુગલી કબ્બુ કરવી નહીં, પણ શેઠનો એકાદ વાહાણો ચાકર હોય, અને તે બધા ચાકરને અણગમતો હોય, તો તેના ઉપર જુઠાં તોહોમતો જોડી કાઢાડવાને કશી અડચણ નથી.

શેઠ કે શેઠાણી કાંઈ પણ બજારમાં લેવા માકલે, તેમાં સારી પેઠે “ચાંસ” મારવી. બરાબર લાવી આપવું, એ હેમકતું કામ છે. તમારા શેઠની હજીરમાં બાહારના લોક ખેઠા હોય, અને શેઠ તમોને કાંઈ વાંક સાઈં ધમકાવે, ત્યારે બાહારનાં લોકનાં દેખ-

તાંજ અર્ધાનો ખુડદો અને અર્ધો બાધો ચુકવી આપવો. યાને માહોડાં ઉપરજ કહેવું, કે “સાત વખત ચરજ હોય તો ચાકરી રાખો, નહીં તો માહારો પગર ચુકાવી આપો.” અગર શેઠ માહોડાંમાંથી ગાળો દે, કે “તું આવો તેવો.” તો સામું આંગ ઉપર ધસી જઈને કહેવું, કે “તારો ખાપ આવો તેવો.” પણ જો વધારે ચિરડાઈ આંગ ઉપર આવેનો જો મુકી પેટાખાનામાં ઝાડી કાઢાડવી અને સામું “બાપરે, બાપરે” કરી બુમ પાડી પોલીસના સિપાહીને તેડી લાવવો, અને બારણાં આગળ રમખાણ મચાવી મેલવું. તેમ કરતાં કુડી જો કુડી ગાળો દઈ શેઠ શેઠાણીની છાત્રી પત્રી કાઢાડી નાખશે તો કોઈ તમુને પુછનાર નથી. સામું ખીજ ચાકરોમાં તમારી વાખવાખી થશે.

કોઈ વેળા શેઠ બાહાર માકલ્યો હોય, અને વખતે ઘર લટાર મારી આવતાં, અથવા જે દોસ્તો સાથે વાત કરતાં કલાક જે કલાક નિકળી જાય તો પાછું આવતાં શેઠ ધમંકાવશે તો ખરાજ. પણ એવું હોય, ત્યારે તમોએ અગાઉથીજ બધી તાલ ગોઠવીને આવવું. જેમકે “સાહેબ મારો કાકો ધણી બિમાર પડ્યોતો, મારી કાકી તેડવા આવીતી. સહેબ ડોસો ધણી ઘડીપણ છે.” ઇત્યાદિ. અગર એવાં બાહાનાં અગાઉ પંદરેક દહાડા ઉપર કહાડયાં હોય, તો તોપ મારવી, કે “જુરીમાં પકડાઈ ગયો તો,” અથવા “રસ્તામાં પગ લચકાઈ ગયો,” ઇત્યાદિ, ઇત્યાદિ. ખીજું એથી પણ સારું બાહાનું એ છે કે “રસ્તામાં આવતાં કોઈએ બારીએથી બચ્ચાનું છેર નાખ્યું, તેથી ઘર નાહાવા ગયોતો!”

જે કામ માટે તેમને રાખ્યો હોય, તે શીવાય ખીજું કશું કામ કરવાને તમે બંધાયલા નથી. બાવરચી તરીકે હોય, તો કચરો કાઢાડવાને ધસીને ના પાડવી. અગરજે તમારો મીઝજ ગયલો હોય, અને શેઠ કે શેઠાણી તમને ફફડાવે, તો બારણું ઐટલા તો જોરથી બંધ કરવું કે આખું ધર ધુજે. વળી હાથમાંનાં પચાલાં રકાખી નાખી દેવાં, અથવા ખુબ ખપ્પડાવવાં.

જ્યારે જોષમે, કે શેઠ શેઠાણીને તમારા જગર ચાલતું નથી, ત્યારે એકાદ સારી તાલ જોષને ચાકરી છોડવાની “નોટીસ” આપવી. જ્યારે તેઓ કારણ પૂછે, ત્યારે જુઠી જુઠી આંખ નુછીને કહેવું, કે “જીવ જાય તોખી હંધથી જાઉં નહીં, પણ શું કરું સાહેબ, બચરવાલ પડ્યો અને પેટનું પૂરું થતું નથી, તેથી હંધ તહીં ફાંફાં મારવાં પડે છે.” અગર તમારો શેઠ ભલું માણસ હશે તો એક બે રૂપયા વધારી આપશે, અને તમારું કલ્યાણ થશે. પણ જો તેમ કરવાને બદલે શેઠ કહેશે, “ભાઈ, જવું હોય તો સુખે જા.” તો કોઈ ભાઈબંધ ચાકરને શીખવીને શેઠ પાસે મોકલવો, કે “સાહેબ, હમા લોકોએ બધા જણે મળી એને ધણો સમજાવીને પાછો રાખ્યોછ.”

શેઠ બાહાર ગયલા હોય, અને શેઠાણી ઉંઘાયલાં હોય, ત્યારે આખ્યાં ધરના સુંધારા લઈ જોવા કે કંઈ પડ્યું ખડ્યું હાથ લાગે, તો તે ઉપર તમારો સાત પાણીએ ધોયલો હક છે. શેઠ વાડીવંતર ગયલા હોય, ત્યારે શેઠાણીની આગળ

જ્યાં બોલે ચહુડાવી ગામગપાટા ચલાવવા, અને તેમાં ભાષામાં જરા મસાલા સાથે એમહુલાળના એકાદ બે શબ્દો વાપરવા.

બાઈ એક હાંક મારે તો કદી આવવું નહીં. તથા ચાર વાર હાંક મારે તોજ આવવું, કેમકે એક વાર હાંક સાંભળાને તો કુતરો દોડી આવે. શેઠ બોલાવે, કે “કોણ છે રે?” તો કોઈએ જવાબ આપવો નહીં, કેમકે તમારું નામ કંઈ “કોણ” નથી. શું બરાબર બોલાવતાં શેઠનું મોહોડું ભાંગી ગયું છે!

શેઠાણી હુકમ કરે કે “મોટી છરી સાક પાલીસ કરી લાવ,” તો વળી ધસવા ક્યાં જશે? ટુંકો ઉપાય એ કે પગ-માંથી ખાસડું કહાડી તેનાં તળીયાં સાથે ધસવી. બે ચાર આડા અવળા સપાટા માર્યા એટલે તડાકામાં સાફ!

બહારથી આવ્યા એટલે ગમે એટલા જોડા ખરડેલા હોય, તો પણ ધસારાખંધ જોડા સુંધાંજ શેઠના બેસવાના એરડામાં જવું, અને જો લાગ ફાવે, તો જોડા ઉપરનું થોડુંક છાણ ગલિયા ઉપર મેલતા આવવું.

તમોને રોજ બજારમાં બજાર લેવા મોકલતા હોય, તો રાખેતા મુજબ “ચાંસ” મારવા ઉપરાંત ધર ફરો મારતા આવવું, અને બજારમાંથી થોડું થોડું “ચાઉ” કરીને ધરમાં બાયડીને આપી આવવું. અગર ધર જવાને નહીં બને એવું હોય તો કોઈ સગાંના છોકરાને શેઠના ધરના એટલા ઉપર રોજ ઉભા રાખવો, અને તેના હાથમાં જમીન હોય, તેમાં આટો, મસાલો, ખાંડ, વગેરે ભરીને, તેને પસાર કરી દેવા.

કોપરેલ અથવા હરકોષ ખીજું તેલ તફડાવવાની રીત ઘણી સહેલી છે. બરણીમાંથી બાટલીઓ બરીને તૈયાર રાખવી, અને સહવારનાં બજારમાં જતી વખતે અકેક હાથમાં લઈ બેઘડક આપ્યા જવું. બુચ દેવો નહીં, એટલે સૌ જાણશે, કે મિઠું તેલ લાવવા સારું ખાલી બાટલી લઈ જતો હશે.

આપણા જોવામાં આવે કે એકાદ જુની બારી અથવા રમવાનું પાટીયું, કે કાંઈ એવીજ ખીજ જણુસ ધણું થયું પડી રહેલી છે, અને શેઠનું તે ઉપર ધ્યાન નથી, તો લાગ જોઈને મુગા મુગા ઉંચકાવી જવી. પણ તદખીર એ કરવી કે શેઠના મસાલ કે માણસ પાસેજ ઉંચકાવી લઈ જવી, એટલે કોઈ પુછશેજ નહીં. ગાંધ પણ તફડાવવું તે ખિહિ પુછીને કરવું નહીં, પણ સાહુકારીથી જાણે “બાવાનો માલ” હોય એમ કરવું.

ખીજે ધરના ચાકરો સાથે તમોને દોસ્તી હોય તો તેઓનાં કુહરે કુહરા તમારી રાંધણીમાં બેસાડવા, અને આખો દહાડો તેઓ સાથે “ખીખી ખાખા” કર્યા કરવું. શેઠ કે શેઠાણી આવે, તો પણ કશો મહલાજો કરવો નહીં, અને શેઠ પુછે ત્યારે કહેવું કે “સાહેબ મારા બધા ભાઈઓ છે, તે ગામથી મળવા આવ્યા છે.”

ચકલા ઉપર જ્યારે સઘળા ભાઈબંધ ચાકરો સાથે મળ્યે ત્યારે શેઠને ધરની સઘળી નીંદા કરયે, અને “શેઠની બાઈ આવી છે, બેહેન આવી છે, છોકરી આવી છે,” વગેરે વગેરે ભર ચકલામાં ગપાટા મારયે, અને ગળાં ઉપર હાથ મુકી સોગંદ બાઈને કહીયે કે “મં મારી નજરે જોયલું છે.”

શેઠનાં દીવાનખાનામાં ગયા, અને ત્યાં દારૂની “ડીકાનડર” પડેલી હોય, અને લાગ આવે તો “ટાંસ” મારવાને કદી ચુકવું નહીં, અને જો જરા તથ્યાર થઇ ગયા, તો લાગલા ઝોદી પોદીને સુધ જવું, અને શેઠ ખપર પુછે ત્યારે કહેવું કે “તાહાડના લખલખાં ચઢી આવ્યાંછ ને ઉઠાવું નહીં.” અગરજો તમારો શેઠ મીયાં આદમી હશે, તો તાહાડ નરમ પાડવા સારું એકાદ “ઘાંડી”નું “ખીચું” “ગલાસ” આપશે અને તમારું કામ થઇ જશે. બાટલી અધુરી લાગે તો માંહે જરા ‘અપામ ચીમ’ ઉમેરતાં ઉલટો દારૂ નખજો થશે ને શેઠની તખ્તીયતને ફાયદો થશે.

કાંઇ કામ સારું તમોને શેઠાણી ધમકાવે, તો જરૂર માટે સાદે બડબડવું, અને આખો દહાડો ભણભણુયા કરવું, કે શેઠાણી કંટાળીને ફરીથી તમોને કાંઇ કહેશે નહીં. એવી વખતે વાસણો ખુબ અફાડત્રીક કરવાં.

ચાકરોને એક મોટી પીડા ધરતાં છોકરાંઓ છે. તેઓ રાંધણીમાં આવીને ઘણી વેળા કંટાળો આપેછે, અને બે ઘડી નીરાંતે પડવા દેતાં નથી. એ નાપાક “કુકતાંઓ”ને કાંઇ આવાનું આપી ખેરવવાની તજવીજ કરવી. શેઠાણીએ મના કીધી હોય, કે છોકરાંઓને કાંઇ આવાનું આપવું નહીં, તો જરૂર કાંઇ પેટ આવે તેવું મોહોમાં દાખવું, કે તેથી “દુદૂરી” છુટીને નિકાળ આવી જાય. અને તો કાચો આટો ખવાડવો. અગર તેથીખી પીડા ન જાય, બચ્ચું “સેકસ્તે શેહતાન” ખાનાર હોય, અને તમોને પણ કાચા ખાઇ જાય એવા કોઠો હોય, તો અવારનવાર એકાદ “ખખીયો”

અમળાવાની તમોને છુટ છે. કોઈ છોકરાં તેથી પણ સમ જતાં નથી, અને બરબદી કરેછે, ત્યારે કુપી રીતે તાવેલો તવાયો તેના બરડા ઉપર લગાડવો, અથવા બળતું લાકડું ઉચ્છ્રીને ખીલીવાડવું.

શેઠને ત્યાં પરોણા ઉતરયો હોય તો ને જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી તેની પરવા કરવી નહીં, કેમકે પરોણાઓ તો નકામી પીડાછે. પણ જ્યારે તે જવાનો હોય, તે દહાડે સવારના પોહોરમાંથી દોડધામ કરી તેની આગળના આગળ દમકયા કરવું, તેનો સામાન બાંધવા લાગવું, અને “સાહેબ, સાહેબ” કરવા કરવું. જ્યારે તે શેઠની રજા લઈ બહાર નીકળે, ત્યારે બારણામાં આડા ઉભા રહેવું, અને તે જય ત્યારે બપો હાથે સલામ કરવી, એટલે તે ગજવામાં હાથ ધાલી તુરત તમોને કાંઈ ઝટશે. અગર તે અખાડા કરે, તો બોલવું, “સાહેબ, માફ કરજો હો, તમારે લાયકની કાંઈ ચાકરી થઈ નથી.” એટલું છતાં પણ જો પરોણા ખંધો હોય, અને નહીં આપે તો પછી ખીજી વખત આવે ત્યારે વાત ! તેની ડગલીમાં આંધરાં પાડવાં, પાણી ખળખળતું આગ જેવું મુકવું, અને ખીજી બધી રીતે તેને જીમ પડાવવી.

શેઠને ઉધાર મંગાવવાની ટેવ હોય, તો ભિલમભિલા કરી એકતું બેવડું કરી બપોવાર પૈસા લેવા.

અગરજો તમોને કહાડી મુકવામાં આવે, તો ધરેધર જઈ શેઠ શેઠાણીની નીંદા કરવી, અને જીભી સાચી વાત કરી ખીજા ચાકરોને એવા ભડકાવી મુકવા કે કોઈ ત્યાં ચાકરી રહેવા જવા માગેજ નહીં.

કાંઈ પણ ભાંગી જાય, અથવા ઢોળાઈ, વેરાઈ જાય તો તેનો વાંક સઘળો ધરમાં ખીલાડી અથવા કુતરો હોય તે ઉપર મુકવો. અગર તેવું કાંઈ ન હોય તો નાહનાં બચ્ચાં-આને ગળે પડવું.

ખાટલીને સાઈં કાગળનો ખુચ શોધો અને નહીં મળે તો ખેલાસક શેઠની ઐકાદ ચોપડીનાં બે ચાર પાનાં ફાડીને ઉભા વીંટો કરીને ખુચ તરીકે વાપરવો. જોડા મેલા થયા હોય તો નુછવા સાઈં બાઈનું વાસ્કુટ તથા માથાખાનું પડેલું હશે, તે ચાલશે. શેઠની આદરનો છોડાખી ઠીક છે. સાથે લાગી આદર ગેપ કરી જવાનીખી બને તો ઝોરખી ઠીક !

ધરના ખીજ નોકરો સાથે તમોને કનિયો હોય, જેમકે નસાલ સાથે, તો તેને અવાનવાર ખુચ પડાવવા, અને ઇપકો ખવડાવવા સાઈં દિવાનાં “ટંબલર” ભાંજી નાખવાં, અથવા સામાન બગાડી નાખવો.

આ શિખામણો ધણું કરીને બાવરચીઓ માટે છે, અને તે ધણીજ નાદાર, માતેબર, અને ચાતક આપનારી છે, અને તેથી આશા છે કે ચાકરો “કેળવાઈને કન” બની જશે, પણ હજી ખીજી ધણું કહેવાનું છે, તે નિચે આપયે છેછયે.

ચાકર જો પારસી હોય તો પંદર દહાડે સુદરો બદલવો. ખીના, ઝેરંડીયાના, વગેરે ખરડાયલા હોય સદરાથીજ નુછવા, કેમકે વળી ગરીબ માણસ “ટુવાલ” કયાં લેવા જાય? શેઠ આહા માગે, તો પપાલું પણ તેજ સદરાથી નુછવું, ઝેટલે આકાશને લીધે પપાલું ચળક મારશે. ચાકર જો હિંદુ હોય તો ઉપલીજ રીત તેના પોતીયાંને લાય પડે છે.

કોઈ હાડે થેઠને ધર દાસ્તો જમવા આવ્યા હોય અને ટેબલ ઉપર “મેનીજ” કરવા ઉભા રાખે, તો કોઈ પણ પરોણાને દારૂ પુછવો નહીં. કોઈ હાંક મારીને દારૂ માગે, તો “લાયો સાહેબ” કરીને લાંનાં લાં. ત્રણ ચાર વાર જુમ પડાવીને પછી દારૂ રેડવો અને તે પણ એવી ઝીણી ધારે “સુર સુર” કરીને રેડવો કે પાંચ મીનીટે ગ્લાસ ભરાય. વળી દર દશ દશ ટીપે પુછવું, “બસ કે સાહેબ, બસ કે સાહેબ.” જો પરોણો શરમાઉ હશે, તો “બસ” કહેશે, અરે તમારા થેઠનો દારૂ બચશે. દારૂની બાટલી અથવા “ડીકાનટર” હાથમાંથી કદી મુકવી નહીં, અને ધર-પચમાં એમથી તેમ દોડધામ કરી સઘળાંઓની નજર ચુકાવીને ચુકવાને મસે ઓરડાની બાહાર ડોકું કહાડી “ડીકાનટરે”જ “ટાંસ” મારવી, અને વાસ નહીં આવે તે સારું બે ચાર એલચી માહોડાંમાં મારવી.

બાટલી નવી ઉપેડવી હોય તો “કારકસ્કુ” શોધવા જવાની પીડા કોણુ કરે? આંગળીએ કરી જુચ બાટલીમાંજ બેસાડી દેવો. ટેબલ ઉપર એકુ ગમળ માણસ બિચારો આવી ગયો હોય, અને તમે જુઓ કે થેઠ તેની કશી દરકાર કરતો નથી તો તમારે પણ તેમજ કરવું. તેને કાંઈ પણ પુછવું નહીં, અને જેમ બને તેમ તેની તરફ જોવાના અપાડા કરવા. આપણે જોઈએ કે કોઈ માટા થેઠ મુદલ દારૂ પીતા નથી, ત્યારે તેની આગળનાં ગ્લાસ ખુબ ભરવાં અને તે ના કહે તો પણ દારૂ રેડયાજ કરવો. એથી થશે એમ કે ગ્લાસ ભરેલું ને ભરેલું ટેબલ ઉપર પડી રહેશે. પછી હાથ

ધાવાડયા, કે સઘળાં ગલાસો ઉંચકે તેની સાથે પેલાં ભરેલાં ગલાસો પણ ઉંચકીને રાંધણીમાં લઈ જઈ બાટલીમાં ભરી આપણે માટે ઉંચો કરી મુકવો.

તમારો શેઠ ધણો કંજુસ હોય, અને તમારા હાથમાં કશું આવવા ન દે, તો તેને જેમ અને તેમ ધણી જમ પડાવવાનો તમારો હક છે. દારૂ, મણુ એ મણુ, ધરમાં આંચો હોય, અને તમોને ખાલી બાટલીઓ આપી ભરવા બેસાડે, ત્યારે શેઠને છેતરવાની રીત ધણી સહેલી છે. મણુની ૫૦ બાટલીઓ થાય, એટલે સર્વે જાણે, તેટલાં સાડાં બાટલીઓ ડોકાં સુધી ભરી, અને બાકીની જગ્યામાં પાણી હોમાવવું. આ પ્રમાણે ૫૦ બાટલીઓ એક બાટલી તમારા હાથમાં આવશે. બાટલીઓને સાડાં જુએ જેમ અને તેમ લાંબા શોધી કાઢાડવા, કે જેથી ડોકીમાં તે છેક નીચે સુધી જાય, અને તેટલો દારૂ તમારે સાડાં જાંચે. બાટલીઓ શોધી શોધીને જેમ અને તેમ નાહાની લેવી, કે જેથી વધારે બાટલીઓ થાય, અને તમોને તફાવવાને બની આવે. જ્યારે જોઈએ, કે પીપમાં હવેતો પાંચ છ બાટલીઓ રહી હશે ત્યારે “ટાંબલર”માં એક કસારી નાખીને થોડો દારૂ ભરી તે શેઠની પાસે જવું, અને જાણે “વાનીટ” આવતું હોય તેવું મોહોડું કરીને કેહેવું, કે “સાહેબ, રાતનાં દારૂનાં પીપનું મોહોડું લંઘાડું રહી ગયું હશે, તે કસારી પડેલી હમણાં નીકળી, હવેતો સાહેબ બેયાર બાટલીઓ જ નીચેનો ઠરો હશે,” અગર જો તમારો શેઠ લડું માણુસ હશેતો કેહેશે, કે “એ ભરતો ના, નાખી દે,” એટલે

તમારું કલ્યાણ થઈ ગયું, પણ જો ચીસો હોય અને કેહેશે કે “કાંઈ શીકર નહીં, જરા કપડાંએ ગાળીને ભર, ચાલશે,” ત્યારે જાણી જોઈને એકું ઉંદરનું ફાડ-જીઉં પકડીને પીપતી માટે નાખવું, અને દારૂ ગંધાઈ આવશે, ત્યારે પોતાની મેળે નખાવી દેશે, અને તમારું વેર વળશે. શેઠ જો ફરયાદ કરે, કે દારૂ આપો નીકળ્યો, તો કેહેવું, કે “રસ્તે આવતાં પીપ ઝરક્યું હતું.”

માટાં ખાણુંતી વળાએ આરડાની બાહાર એક તપેલું પાણીથી ભરીને લાવી મુકવું, અને ખરડેલી રકાખીઓ, ખરડેલી છરીઓ તથા ગલાસો, છત્યાદી, સમજી તેમાં બચકોરી કાઢાડી પાછું તેજ લાવીને ટેબલ ઉપર મુકવું, એટલે પીડા પતી.

શેઠનું તેલ અથવા બતીઓ જેમ બને તેમ આછી બળે એમ કરવાની તમારી ફરજ છે. એટલા માટે છેક અંધારું થાય ત્યાંસુધી બતી કરવી નહીં, પણ જાણી જોઈને ડોળા તણાવવા મીણબતીઓ સમેદાંતીમાં એવી રીતે મુકવી, કે જરા પણ આંચકો લાગતાં આડી પડી જઈને ગમેતો બુજાઈ જાય, અથવા તો કાચનાં “શેડ” ઉપર પડી તેને ફાડી નાખે. ધરમાં કાંઈ “સારું રૂકું” હોય, અને સ્ત્રીઓ ભગી થઈ હોય, તો તેઓને જેમ બને તેમ બુમ પડાવવી. કેમકે તમારા શેઠને માથે આવડો માટો ખરચ કરાવવાની તેઓને શું જરૂર છે? આ બુમ પડાવવાની રીત ઘણી પણ છે, તોયે તેમાંથી સર્વેથી સહેલી એ છે કે તે લોકોની બેસવાની જગ્યા ઉપર તેલ કે એવુંજ કાંઈ ચીકણું

નાખવું, કે જ્યો તેઓની રંગબેરંગી સાડીઓનો બાણ નીકળી જાય. અગર ઉપરથી તેણે ટીપાય, અથવા ગળે ઓવું હોય તો વધારે સાફ.

જ્યારે તમો ફફડેલા હોવ, ત્યારે ગલાસો, પચાલાં, વગેરે ઓટલાં કોર ઉપર મુકવાં કે અચુક થેઠાણીનો હાથ લાગતાંજ ભાંય ઉપર પડીને કકડા થઈ જાય.

બાણાંક “સાજુ સુકાળયાઓ” ને ટેવ હોયછે, કે કઢંગી વખતે આત્રીને ચાહેતું “કપ” માગેછે, અને થેઠથી લાજને મારે ના કેહેવાતું નથી, ત્યારે તમોને ફરમાવશે, કે “ઓક ચાહેતું કપ બનાવી લાવ.” આ ટેવને તમોએ ભાંજવા સાફ ચાહેતો ઓત્રી નાદર બનાવવી, કે ફરીથી કોઈ માંગેજ નહીં. ગરમ પાણી, ચમચી દુધ અને ચમચી ખાંડ નાખી “ઓમટું ગોમટું” કરીને લઈ જવું, અને વળી પાણી પણ ઓટલું કકડાવવું, કે ઠંડી પડતાંજ અધો કલક થાય, કાંદાના હાથ હોય તો બેલાસક ચાહેમાં આંગળું બોળવું કે જરા મહજેનો જેવો કાંદાનો પટ આવે. ચાહે મંગાવે ત્યારે રોટલી કરતા હોઈયે તો આટાના ખરડેલા હાથેજ લઈ જવી, કેમકે ઘડી ઘડી હાથ ધોવાથી સર્દી થાયછે તે યાદ રાખવું.

ઘરમાં કોઈ જમવા આન્યા હોય અને ડગલા, ડમલી કાઢાડી ખુંટી ઉપર ઓળવે ઓટલે તેઓનાં વાતમાં યુંયાયા થઈ સઘળાં ગજવાં. દાખી બેવાં, કેમકે કાંઈ છત્રી, ઓકાદ રમાલ, કે કાંઈની હાથ લાગશે. કોઈ કોઈ સાહેબો ઘર જતી વેળાએ કાંઈ ભુક્ષી જાયછે. જેમકે લાકડી, છત્રી,

રમાલ, છરી, તપકીરની દાખડી, છત્યાદિ. તે જે હાથ આવે તે તાખડોતખ પસાર કરી જવું, અને જ્યારે ખીને દહાડે પુછવા આવે ત્યારે સાફ ધસીને ના પાડવું “કે નારે સાહેબ, મેં મારે હાથે સઘળું સાફ કીધું, તે હયાંનો કાંઈ નહીં હતું.”

પાઉં કાપવાને માટે છરી કદી સાફ કરવી નહીં, કેમકે છરી ગમે ઝેવી મેલી હશે, તોપણ પેહેલી કાતરી કાપતાંજ છરી પાઉં સાથે નુછાઈને પોતાની મેળે સાફ થશે. બાટલીમાં વાઈન છે કે માવશ છે તે તપાસવાને સારું બાટલીમાં આંગળું ખોસી ચાઠી જોવું.

કાંઈ પણ ઉકરેા ખાંધયે, જેમકે ધી, નેલ, ચણા, લાકડાં, વગેરે, ત્યારે વેચનારને ત્યાં જઈ પેહેલાં તમારી “સુખડી” અથવા “દસ્તુરી” નકકી કરી આવજો.

રાતનાં વધેલું સધેલું ઢાંકી મુકી સહવારના સીરામણ તરીકે ખાવાની ધણીક બાઈઓને દેવ હોય છે. આ દેવ કદી પડવા દેવી નહીં. જ્યારે હોય ત્યારે કહેવું, કે “કાંઈ વધયું નથી” રાતનાં જે પણ વધયું હોય, તો આપણે પોતાને ધર લઈ જઈ આપવું, અથવા વેચવું. રાંધણીમાં પોતું તો ઝેવું રાખવું, કે કોઈ તેને હાથ લગાડી કંટાળેા આપેજ નહીં. પોતાં કરવા સારું બાઈ કાટેલાં કપડાં આપે તે ધર લઈ જવાં, અને ઝેવુંનું ઝેક પોતું રાખી મુકવું.

રોટલી કરવા બેસો, ત્યારે બગલ સુધી સુદરેા ઉંચકીને છેક હાથ ઊંધાડા કરવા, અને કચરોટને ઉંધાડા પગનાં બે અંગુઠા વચ્ચે પકડી રોટલી કરવા માંડવી. માથાં ઉપર પર-

શેવો ધણો થાય, અને તે કથરોટમાં ટીપાય તેની ફિકર નહીં, કેમકે તેમાં તમે શું કરો? સાધારણ રીતે મં જોયું છે, કે તમારા લોટોના પગના અંગુઠા ધણા સોહામણા કોહેલા કન જેવા રહે છે, માટે તમારે શરમાવાની કશી જરૂર નથી.

શેક બજાર લેવા મોકલે, ત્યારે બજારમાં રખડી રત્નળીને જે સસ્તામાં સસ્તું મળે તે લઈ આવવું. ભાવમાં ટકા ચઢાવવા ઉપરાંત તોલમાં ઓછું લાવવું એ તમારા બાપદાદાથી લખેલું છે. રાંધ્યે ત્યારે ગોસ્ત હમેશાં જરા કાચું રાખ્યે, કે ઘણું ખવાય નહીં. અને પાછું આવે તે ચેરવીને આપણને કામ લાગે. સેરવો કે કાંજીમાં મેસ અથવા રાખ, કે એવું કાંઈ પડે, તો કડછીથી સઘળું ધુંટી નાખવું. એટલે સેરવો અથવા કાંજી રંગબેરંગી થશે, અને તમારી ચાલાકીની વખાણ થશે. જ્યાં હાથથી કામ થતું હોય, ત્યાં ચમચો કે કડછી કદી લેવી નહીં.

રાંધવાનું તઈયાર કરતાં મોડું થઈ જાય, તો ઘડીઆલના કાંટા કોઈ જોય નહીં તેમ પાછા ફેરવવા. રાંધણી છે તે તમારો મહેલ છે, તમારો ખાસ ઓરડો છે, તેમાં આવીને બીડા કરવાની કોઈને સત્તા નથી. ગમે એવું ખરડેલું કામ કીધું હોય, તોપણ હાથ ધોવા નહીં. સાંજના એકવગા ધોઈ લેવા. ચુલા ઉપર તપેલું ચઢાવેલું હોય, ત્યારે આગળ ઉભા રહીને બાલ હોરવામાં કશી હરકત નથી. ખાણમાં જો બાલ આવી જાય, અને શેક ફર્યાદ કરે, તો કોઈ ખીજને ગળે

પડવું. શેઠનો છાકરો પંચાતી કરતો રાંધણીમાં આવે, તે ઠાંચણીએ કરી પોતું તેના સુદરા સાથે લટકાવીને પુછકું બાંધવું, અથવા જાણે બુલમાં થયું હોય તેમ ખખળતાં પાણીનો કળશીએ તેના પગ ઉપર ઊંધા વાળી દેવો. કામ સેહેલું કરવા માટે એકજ છરીએ કાંદા અને પાકી ફેરીએ કાપવી.

જે આકરો જીવાન હોય, અને જરા ઘાટ ઘટમવાળા હોય તેઓને ઘણીક અગત્યની શિખામણો મારે આપવીછે. સાંજના “પાપા થાપી” રહ્યા એટલે તુરત આપણા ઓરડામાં જઈ, જીતાં કપડાં કાઢાડી નાખી, મોહોકું સાબુથી ધોઈને એશકી થવું. આ કારણને માટે સાબુ શેઠનો અવારનવાર તફડાવી લાવી રાખવો અને શેઠનાંજ દિલજીજનાંથી ઘસડીને મોહોકું હાથ જુદી, ખરેઘાટ ટોપી માથાં ઉપર મુકવી, તથા કાંસકી “બ્રશ” બાલ કપાળ ઉપર વળગાડી ઓરશીમાં સઘળો તમારો મુખડો તપાસી જોવો. પછી “પોલકા રોકું વાસ્કુટ,” નવી “ફાશીન” ને “પાટલુન” રોડો લંગો, તથા રૂપાંતાં બટન લટકારીને ફરવા જવું. એવી વેળાએ ઘરમાં કાંઈ પણ કામ કરમાવે તે કદી કરવું નહીં. વાસ્કુટ તથા પાટલુન દરજીને શિવવા આપવે ત્યારે તેને ખસુસ કરી કેહેવું કે “શેઠના જેવોજ ઘાટ કારી લાવે.” અને તો શેઠનાંજ વાસ્કુટને નમુનો આપવો. બુટ પેહેડવાને ચુકવું નહીં. જો અને તો શેઠનાં મોજાં મેળાં કપડાંની પેડીમાંથી કાઢાડીને તે પણ લટકાવવાં. ટુંકમાં તમારા પોતાના શેઠ કરતાં વધારે ભપકો રાખવો.

જ્યારે-ફરવા જઇએ ત્યારે “બાવા આદમ”ને વખ-
તનું એકાદ “નયુઝપેપર” ખિસાંમાં મારીને લઇ જવું,
અને બે ચાર લાઇખંધ અડગરાઓ એકઠા મળ્યા હોય,
તેઓની વચ્ચે બેસી ડાહ્યા થઇ ત-ત-પ-પ-કરી રાગડા
કાઢાડી “કોચરાનાં સાલની” ખખર વાંચવા માંડવી. એથી
તમારો ભાવ ધણો વધશે, અને તમારા દોસ્તો જોડે
તમારાં વાંચેલાંનો એક શબ્દ પણ સમજશે નહીં, તોયે
તમોને ડાકટર વીલસન જેવા કહરેલ ધારશે.

ઘરમાં ધાટીનો પોરીયો હોય, તો તેના કાન પકડી પેહેલાં
તમારા જોડા અથવા જુટ સાફ કરાવવાં, અને અવારનવાર
તમારાં ખાનગી કામે મોકલ્યા કરવો. શેઠ અથવા શેઠાણી
અથવા તેમના મીત્રો ટેબલ ઉપર જમવા બેઠાં હોય, અને
તમોને છીંક આવી જાય, તો બેધડક ટેબલ ઉપર છાંટા
ઉડે તેમ છીંકવું; અને છીં છીં છીં કરી નાકમાંથી નીટ
કાઢાડીને ત્યાંજ ભાંય ઉપર સરવેનાં દેખતાં પટાક દહને
નાખવી. કેમકે છીંક આવે, અથવા સરકમ થયો હોય,
તેમાં તમારો કશો વાંક નથી.

હંમેશાં નવાં નવાં ગીતો મોહોડે ચઢાવવાં અને જ્યારે
લાહાટમાં હોયે, ત્યારે “બેંસાસુર” રાગ કાઢાડીને રાંધણીમાં
બેઠા બેઠા લલકારવું. એથી તમારો શેઠ તથા શેઠાણી
તમારી ઉપર કુરખાન થશે. બાઇ તમોને બહાર કાંઇ કેહેવ
સાફ મોકલે ત્યારે બાઇએ જે કહ્યું હોય તેમાં ચાર ટકા
ચઢાવીને કેહેવું, અને જરા ઉલટાનું સુલટું કરવાની તજ-
વીજ કરવી, કેમકે તેથી વાતમાં મીઠાશ લાગશે.

રાંધણીમાંથી “ રાસ્ટનું ડીથ ” ટેબલ ઉપર લઈ જતાં કાંઈ હોનારતથી “ રાસ્ટ ” સરી પડીને બાંય ઉપર ધુળમાં ખરડાઈ જાય, તો તુરત ઉચકી લઈ રાંધણીમાં દોડવું, અને પોતાંથી કરી ધુળ નુકળી નાખી પાછું રકાખીમાં મુકવું અગર જો “ થેવી ” ઢોળાઈ ગઈ હોય, તો છુપી રીતે જરા પાણી હોમાવીને લઈ જઈ ટેબલ ઉપર મુકવું. દરેક વાની ટેબલ ઉપર લઈ જવા અગાઉ આંગળાં ધાલી ચાટી જોવી કે બરાબર નીમક, મસાલો પડયોછે કે નહીં.

શેઠનો કોઈ દોસ્તદાર જો તમને પસંદ ન હોય તો તેને ખેરવવાના ઉપાય ધણાછે. જેમકે શેઠ તમને તેની પાસે કાંઈ કેહેવા માકલાવેતો તે એવા રાહોસાંથી કેહેવું, કે દોસ્તને અપમાન લાગે, અને ફરીથી આવેજ નહીં. દાખલા તરીકે શેઠ કેહેવાડે, કે “ આજે જરા મને કામછે, માટે તમને મળવાને બનશે નહીં.” ત્યારે આપણે જઈને કેહેવું, કે “ શેઠે કેહેવાડયુંછ, કે આજે તમે કાંઈ તકામો ધકેલાબકેલો ખાતા ના, કેમકે મને તો બાહાર કામછે, અને કાંઈ મળવા બળવાને બનશે નહીં.”

કાઠવમાંથી ચાલીને આવ્યા હોઈએ, તો કુરસદ મળે ત્યારે પાઉં કાપવાની છરી લઈને જોડાનાં તળીયાં ઉપરથી ચીપ્પલ ઓખવીને ગખત્રા કાઢાવાં. જરા કામ કીધું કે બાહાર વડી જવું, અને જેમ બને તેમ શેઠાણીને થોડું માહોડું દેખાડવું. કોઈ “ દંચમજી ” તમારા શેઠની સાથે ખાવા આવે, અને ધણેા ડાંસ હાંકે, તો તે કાંઈ બોલવા

ઉઠે એટલે ખુરસી પછવાડેથી હળવેથી ખસાડી મુકવી એટલે તે બેસવા જશે તો ટપકાઈ જશે. મહુને યાદ છે કે એકવાર એક ખાણાંની વેળાએ એક ચાકરે કોખીજતી ગરમગરમ રકાખી ખુરસી ઉપર મુકી, અને જોવા ખાવા આવનાર ધણી તે ઉપર બેસી ગયો કે દાઝી જવાથી ચિચીઆરી પાડી પાછો ઉઠ્યો. ચાકરે માફ માંગી, કે “સાહેબ, હું જાણું કે તમોને બોલતાં વાર લાગશે, અને હાથમાં બે ત્રણ અપખળતી રકાખીઓ હતી, તેથી એક તમારી ખુરસી ઉપર મુકી. હું થું જાણું સાહેબ, કે તમે એમ અમ-ખુમ બેસી જશો?” દાઝી ગયલા ધણીનું તો પાકી આંચું, પણ અખાડા કરયા વિના ઉપાય ન હતો.

બાઈ કેરીનાં ગોટલાંમાંથી ગોટલી કાઢાડવા આવે, તો બારણાંની બાહાર જઈને દાંતે કરી ગોટલું ચીરવું. અગર ગોટલું ઘણું મોટું હોય, તો બારણાંની વકચારમાં પકડીને બારણું બંધ કરવું, એટલે પોતાની મેળે ચીરાઈ જશે, પણ હરગેજ છરો અથવા છરી વાપરવી નહીં.

ટેબલ ઉપર મીજલસ બેઠી હોય, અને ચાહે લઈ જઈએ, તો ખાનારની પછવાડે મુગા મુગા ઉભા રહી ચાહેનું ભરેલું પ્યાલું છેક તેની કોણી આગળ ધરી ઉભા રહેવું, તે એવી રીતે કે જરા આંચકો લાગતાં પ્યાલું હાંધું વળી તેનાંજ દિલ ઉપર પડે.

શેઠ કોઈ દહાડે એકાદ કાગજ ટપાલમાં નાખવા આવે, તો મુગા મુગા કાગજ ઉપરની “ટીકીટ” પાણીએ ભિંજવીને

કાહાડી લેવી, અને પછી કાગજ “નાટપેટ” નજદીકનાં થાંભલામાં નાખવું. આ વાતની શેઠને કાંઈ ખબર પડશે નહીં.

ઠીપાટમાં નાખવા સારૂ બાઈ સુકકી ચાહે કાહાડી આપે તો તેમાંથી અર્ધાઅર્ધ તકડાવવી, અને સઘળું સમસાન થાય એટલે તમારે સારૂ તાજી ચાહે નાખી સુખથી “સહ-રક સહરક” પીવી. અગરજો તમારો શેઠ પોતાનાં જીવતાં જુટ તમોને આપી દેતો હોયતો હમંશાં યાદ રાખવું કે તેની અંજાણમાં જુટમાં છરીનો ઝીનો ચીરો પાડવો, એટલે જલદીથી તમારા હાથમાં આવશે, અને એકાદ ઠીગડી મારી એટલે તમારે મનથી તો નગાં જુટ હાથમાં આવેલાં કેહેવાશે.

કેટલાક કઠંગા શેઠોને એવી ટેવ હોય છે કે રાતના મોટી રાત્રે બાહાર જવા સારૂ તમોને ભાડેની બગી શોધવા મોકલેછે. એવી વેળાએ મુગા મુગા એટલા ઉપર જઈ બાજુ ઉપર સુઈ જવું, અને અરથે કલાકે માળ ઉપર જઈ કેહેવું કે “સાહેબ રખડી રખડીને આવ્યો પણ બગી તો કંથે મળતી નથી.”

તમારે જો આ દુનયામાં ફતેહ પામવું હોય તો એક વાત યાદ રાખજો. તે એકે સપળા સાથે તડકડા થવું, અને શેઠ કે શેઠાણી એક બોલ વાંકો બોલ કે તાબડતોબ મોહોડાં ઉપર આવી જઈ ચાર બોલ કહી સંભળાવવા.

શેઠ અને શેઠાણી ગુપચુપ વાતો કરતાં હોય અને તમોને શક પડે કે તમારે વિષે વાતો ચાલેછે તો બેઘડક બારણાંની પછવાડે ચીમાઈને સાંભળવું.

ઘોડાવાળાઓને શીખામણ.

ફક્ત ગાડી હાંકવા શીવાય ખીજું કશું કામ કરવાને તમે બંધાયલા નથી. ધરતું કાંઈ પણ કામ કરવા તેડે, અને ના તો કેહેવાય નહીં, ઐટલે કામ ઐવી રીતે કરવું કે નહીં કરેલું પરવડે. આઠ વાગતે તેડે ઐટલે દશ વાગતે આવવું. ગાડી જોડી લાવતાં બરાબર ઐક કલાક લગાડવો. ઘોડાને ઐવી ટેવ પાડવી, કે ધર આગળ આવતાં ઉભા રહેજ નહીં. કોઈ દહાડે ગાડી જોડવાની આગસ આવે, ત્યારે બાહાનાં કાઢાડવાં, જેમકે “ઘોડાને ઐખાર આવેછ,” અથવા “નાળ નિકળી પડીછ,” અથવા “હારનીસનો પટો ટુટી ગયોછ,” ઇત્યાદી. શેઠ લગનમાં ગયા હોય, તો ત્યાં બાવરચી પાસેથી માંગીને જોટલા અને ઐટલા દારૂ ખીવો, અને ગાડી હાંકવા બેસવું. પછી શેઠનો કે શેઠના બપાવાનો ખુરદો થઈ જાય તેમાં તમે શું કરશો?

જરા જરામાં ગાડીમાં કામ કાઢાડવું, અને ગાડીના કારખાનાવાળા સાથે સરત કરવી કે શેઠ ઉપર જોટલા રૂપિયાનું “બિલ” થાય, તેમાંથી તમારે માટે દસ્તુરી રાખે. અગરજો કારખાનાવાળો તેમ કરવા ના પાડેતો શેઠ આગળ કામની રૂંધાદ કરવી, અને ખીલા “સ્ક્રુ” ઢીલા પાડી નાખી શેઠને તોખા બોલાવવી. ચણા તફડાવવાનો તમારો બાપદાદેથી હક છે. ઐાછામાં ઐાછા શેર ચણા રોજ તફડાવવા જોઈઐ. કેટલાક શેઠોને હમણાં ઐવી ટેવ પડીછ કે ચણામાં પાણી રેડીને આપેછે. ઐવા ચણા તમોને ખપે નહીં તેથી જરા

પણ બિહિયું નહીં. ભિંજવેલા ચણા ભાડેના બગીચાનાં
 ઘણા ખુશીયા છે. ઘાસવાળા પાસે દસ્તુરી લેવી, નહીં તો
 શેઠ આગળ ક્યાંક કરવી કે ઘાસ બરાબર આવતું નથી.
 સવારી ઉપરથી આવ્યા એટલે ધોડાની ચાકરી કરવી, એ
 હેમકનું કામ છે. બીનાં પાણીનું પોતું લઈ ધોડાને ધોઈ
 નાખવો, એટલે “તાહાડાં પાણીએ કાસર પતી.” શેઠ જરા
 “અકકલમંદ” હોય, તો અવારનવાર “તેરા કુત્તા મેરી
 કોહાડી” કરતાં તેની પાસે જવું, અને તેને સમજાવવા, કે
 ધોડાની ખરીમાં સોજે આવ્યો છે, તેને લગાડવા સાથે
 અથવા છાતીએ મસળવા સાથે “બ્રાંડી” બેઠાએ છે. “બ્રાંડી”
 આપે, તેને આપણાં હોજરાંમાં મસળવા સાથે મોકલવો. શેઠ
 ધોડાને ઘણું રખડાવી મારતો હોય, તો અલબત્ત ધોડા સાથે
 તમોને પણ હલાંમણ ઘણી પડશે, માટે અવારનવાર
 ધોડાની નાળ ઢીલી કરી નાખવી, અથવા છાતીએ છાણ
 ચોપડીને ઢોંગ કરવા, કે એની છાતી ભરાઈ આવી છે.
 શેઠને ઉતારીને ખાલી ગાડી તબેલે લઈ જતાં બેલાસક
 કોઈને અંદર ભાડું લઈ બેસાડી લેવો, અને રાતનો વખ
 હોય, તો બે ચાર ફેરા ખાવામાં કાંઈ અડચણ નથી.

શેઠ જો પોતાની હાશીસમાં ઉતરીને ગાડી ઘણાવાર તપાવ્યા
 કરે, તો બેલાસક ગાડીને તબેલે લઈ જઈને છોડી નાખવી,
 અને શેઠ ધમકાવે ત્યારે કેહેવું, કે ધોડો ઘણો અમકયો તે
 ઉભો રહ્યો નહીં. અગરજો શેઠ નખજો પોચો હશે તો તમારા
 કબજામાં રહેશે. રસ્તામાં ગાડી ઉભી રખાવીને ધોઈ દોસ્તને
 શેઠ ગાડીમાં બેસાડવા માંગે, તો કદી ઉભી રાખવી

નહીં પણ જાણે સાંભળ્યું નહીં હોય તેમ મુગા મુગા હાંક્યા જવું. જો શેઠાણી હોય, અને શેઠ બાહાર ગામ ગયા હોય, તો બને ઐટલો જીલમ કરવો. જો ફાંટો આંચો હોય તો બાધ માંગે ચારે ગાડી જોડવા સાફ ના પાડવી. બે દહાડે ને ચાર દહાડે મીઠું તેલ “હારનેસ” ને લગાડવાને મસે લઈ જવું, અને તબેલામાં લઈ જઈને વેચી નાખવું.

આયાઓને શીખામણ.

ચ કરો અને ઘોડાવાળાઓ ઉપર ઐટલી મહેરબાની અને જનકેસાંની કર્યા પછી હવે થોડીક શિખામણો આયાઓને આપવી અગત્યની છે. અલબત્ત આયાઓનું કામ ધણું કરીને શેઠાણી સાથે છે. જેવી શેઠાણી તેવી વાત. બાધ મીજબ્રતાં આકળાં હોય, તો આપણે તેથી સરસ આકળાં થઈ ઐકતાં બે જવાબ આપીને ઉભાં રહેવું. ધણું ગોસ્સાવાળાં ધણીને કાયદો છે, કે સામું કોઈ તટનપ્પાર ઉભું રહે, ઐટલે નરમ પડી જાય છે. શેઠાણી જો જરા કુલણુજી હોય, તો જેમ બને તેમ તેણીને છાપડે ચઢાવવી, અને પટાવી પટાવીને અવારનવાર જીતાં બદીયાન, ફાટેલી સાડી, વગેરે માગતાં જવું. તપકીરને સાફ તથા તમાખુને સાફ દરરોજ બે દોહોડયાં માંગવાનો તમારો ઉક છે. છોકરાંઓનાં કામ

શિવાય ખીજી કાંઈ પણ કામ તમારે કરવું હોય છે. કચરો ઢાહાડવો અથવા મોરી ધોવી એ કાંઈ તમારું વાજખી કામ નથી. માટે તે કરવા સાફ ના પાડવું. પણ જે બાઈ વધારે તાણ કરે, તો આડાઅવળા બે હાથ ફેરવી લેવા, પણ તેના કીનામાં કાંઈ પણ ખ્યાલું, રકાખી કે ગલાસ ભાંજ નાખવું. કેટલીક શેઠાણીઓને ટેવ હોય છે કે ચાકરડી કાંઈ ભાંજ નાખે, તે તેના પગારમાંથી કાપી લે છે. એમજ જો હોય, તો ભાંજ નાખેલું પરવડે નહીં, પણ તમારે વેર તો લેવુંજ જોઈએ, ત્યારે છોકરાંઓને “બખીઆ અમળાવવા.” અને જ્યારે તેમ કીધા પછીથી બુચો કળ ખાઈને રડે, ત્યારે બાઈનાં દેખતાં સીપલાં થઈ “બાવા—બાવા” કરવું, અને બાઈને કેહેવું કે એતો ઓળો જોઈને બિહિયા! તમારા હસતકનાં છોકરાંઓને હાડમાર, તથા તમારેથી બને એટલો તેઓ ઉપર જીલમ કરવાનો તમારો અલબત્ત સરેસતો છે. છોકરાંઓને એક હાથે પકડીને ઉચકવા અને જો રડેતો ધમ્મ કરીને ભાંય ઉપર પટખાં, અને સાંમી બચ્ચાંનીજ કર્યાદ કરવી. ઘણીક બાઈઓને ટેવ હોય છે કે તમોને તમારાં સગાંવાહાલાંઓને મળવા જવા દેતાં નથી. એવી વેળાએ સર્વેથી સરસ રીત એ છે, કે સાંજનાં બાગમાં ફરવા મોકલે એટલે બુચાને કેડે મારી લાગણું બાહાર ફોટ, ધોભીતલાવ, જ્યાં જવું હોય ત્યાં જવું અને પોતાની ફોટડીમાં પોહોંચ્યાં એટલે બુચાને ભાંય ઉપર બેસાડીને મુગો રાખવા સાફ હાથમાં બાજરાના રોટલાનો એક કકડો ગ્રાંસી આપણું મળતા વિશેષ સાથે વાત કરવા બેસવું.

ઝાહડ ફાસીનના પારસીનાં ઘરમાં આયાઝીને પાણીનાં વાસણોને હાથ લગાડવાનો હુકમ નથી. ઝેરી વેળાઝે આયાઝીને પીવાના પાણીને સાફ જણુ જણુ આગળ હાથ ઝારવા પડે છે. ઝેટલા માટે આયાઝીને હમારી શીખામણ છે કે બાઇ ઝોરડામાં નહીં હોય, તે વેળાઝે બેલાસક માટલું ઉંઘાડી માંહેથી પાણી પીવું અને પછી વર લેવા સાફ કોઇ જોય નહીં તેમ માંહે યુકવું.

તમોને રમાલ વગર કાંઈ ચાલે! ખરડેલા ખુટેલા હાથ ગુછવાને સાફ રમાલનો જોઇએ, માટે શેઠનો રમાલ રોજ મેલામાં જાય, તે ઉંચકી કમરે લટકાવવો, અને ખીજે દહાડે મેલો પોતાં જવો કરી મેલાં કપડાંની પેટીમાં ધકેલી દેવો, અથવા તેથી સરસ કે તમારી પોતાની પેટીમાં મુકી દેવો. ટેબલ ઉપર કાંઈ પણ ખાધાનું મુકવું હોય, તેમાંથી તફડાવવાને ચુકવું નહીં. તેમાં દારૂનું તો સત્યાનાશજ વાળવું. બરાબર એક મહિને એક વાર નાહાવું, પણ બાલ રોજ હાળવા, અને નીખીયામાંથી બાલ નીકળે, તે ધરને ખુણે ખુણે નાખતાં ફરવું. ઘરનાં ચાકરો સાથે “ઠીઠાઠા”નો વહેવાર રાખવો, અને જરા વખત મળ્યો કે તેઓની આગળ જઇ વાતે બેસવું. ખાંધા બાબદની દરરોજ પંચાતી કરવી અને ઘરમાં સમજાં ખાય, તે કરતાં જો તમોને એક તલ ભાર પણ ઝાહડ મળે, તો ગોંધીઆરં મચાવી મેલવું, અને આપો દહાડો બડબડીઆ કરવું, તથા અફાળગ્રીક કરવી. ત્રણ માણસ ખાય તેટલું ખાવાનું લેવું, અને ખવાય તેટલું ખાઇને બાકીનું આપણી પેટા ઢાંકી મુકવું, અને તમારો છાકરો અથવા છાકટ

છોકરાંનો પરોસ લાગ્યો હોય ત્યારે તો તમારાં જોઈ નસિબવાન કોઈજ નહીં. જરા ઓછું પડ્યું કે હાથમાં તમારાં કપડાંની ગાંસડી લઈ થેઠાણી પાસે જઈ ધામધુમ કરવી કે “મને તમારી આફરી જોઈતી નથી, મારો પગાર આપ હું જાઉં છું.” આ વેળાએ થેઠાણી તમોને પટાવી-સટાવીને મરું ધરું કરીને, જરૂર પાછી રાખશે.

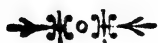
અગર તમો હુશીયાર હોશો, અને કોઈ પૈસાદારનાં ઘરમાં હોશો તો તમારા પગાર ઉપરાંત દર માસે બીજા રૂપિયા દસ કમાવાની તમોને તક છે. બાઈની નાહાની નાહાની છોકરીઓ આગળ નજીસ, ડરામણી વાતો કરતી, અને તેમની લાગણીઓને ઉસ્કેરવી. જેમ અને તેમ તારીમારી કરી ઘરમાં કંકાશ ઝંકરાવવો, અને એકવાર સળગી એટલે આપણે ખસી જવું. પછી છોને તેઓ લડી મરીને કકડા બુકલા થાય! છોકરાંઓનાં પારણાંની તળેની તસ વગેરેમાંથી ઢોળી નાખવું હોયતો મોરી સુધી જવાની તસ્દી લેવી નહીં. પણ આંખ મીચીને બારીએથી હોમાવી દેવું અને અને તો કોઈ ગરીબ મજૂર જતો હોય તેનાં દિલ ઉપર જાણીજોઈને નાખવું. પછી તે ધણી ગાળ દે ત્યારે ઓરડાની અંદર ભરાઈ જઈ પેટ પકડીને હસવું. બજારમાં દુધ લેવા જવાનું કામ ધણું કરીને તમારું છે. આ વેળા દુધમાંથી બે સહરકા ભરવાનો તમારો હક છે. અગર દુધ નહીં

ગમતું હોય તો તેટલા પૈસા તમારા છે. છોકરું આજારી હોય અને રડીને કંટાળો આપે તો કોઈ જોય નહીં તેમ તેને જે માંગે તે આવાનું આપવું, અને બચ્ચાં ઉપર દયા કરી દવા બારી વાટે દોળી નાખવી. એથી બચ્ચું રડશે પણ નહીં અને તમારી ઉપર વળી સામું હેત રાખશે. તમારી શેઠાણી આજારી હોય અને ડાકટરે અડકમરું આવાની મના કીધા હોય ત્યારે શેઠાણીની વાહાલી થવા સારૂ ચીકણી સોપારી, ભુંજેલી મટોડી, ભજીયાં, જરા તીખી જેવી ચણી, શિંગ, સીંગોરાં, મસાલાની દાળ, વગેરે હરસે લારી આપવું. બચ્ચાં કંટાળો ધણે આપે, તો “બાહુ” કરીને તેઓને હાથવાળી નાખવાં, અને તે ગતનાં ખીછી ઉઠે એવી વાતો તેઓ આગળ કરવી.

બચ્ચું તમારી બેદરકારીથી પડી જાય, અને ઘણું વાગે અથવા હાથ પગ લચકાઈ જાય, તો તમારે કદી તે કબુલ કરવું નહીં.

જો તમો ધવડાવનારી આયા હોવ, તો આપું ગમ્ય તમારું છે. સવારનાં તોપ પડતાં જો ચાહે અને નાસતો નહીં મળે તો મિજબજ ફેરવી નાખીને બેસવું અને બાળકને ધવડાવવાની ના પાડવી. શેઠાણી તુર્ત ઉઠીને પોતાને હાથે તમોને ચાહે નાસતો લાવી આપશે અને વળી પટાવશે તે તો જુદું. નાસતો જેવો તેવો હોય તો કદી ખાતા ના. ખાસી મહાજની મહાભાઈ, કેળાં, પાઉં, “હાફ બાઇલ” ઇંડાં, અવારનવાર “બિસ્કીટ” ની કાંજી, વગેરે જોઈએ. નહીં તો

બચ્ચાંને દુધ ક્યાંથી મળે ? અગરજો ખાવાનું જરા પણ
 ઓછું પડ્યું, તો બચ્ચાંને ધવડાવતાં ખુબ ટવળાવવું, અને
 બાઈ ગોસ્સો કરે, ત્યારે કેહેવું કે “ દુધ બરાબર નહીં
 આવતું તે હું શું કરું ? ” ધવડાવનારી આયા તરીકે તમા
 જેટલો જીલમ કરશો, એટલો ચાલશે, કેમકે શેઠાણી તમારે
 આશરે પડેલી છે. બાઈ જરા પણ તાન કરે, તો તમારે બેધ-
 ડક ઉડીને આલ્યાં જવું, અને જો શેઠાણી પગે પડતી નહીં
 આવે, તો મને પુછજો ! પાછું આવવું ત્યારે મરડાઈ મોરા
 ધને આવવું, અને જો ત્રણ દહાડા ઉંચે માહોડે રહેવું.
 બચ્ચાંને ધવડાવવા શિવાય બીજું કાંઈપણ કામ તમા કરશો,
 તો તેમાં વાંક તમારો પોતાનોજ છે. બાઈ પાસેથી જીલમથી
 સારાં સારાં પકવાનો ખાવા માગવાં, પણ છુપી રીતે ખાટું.
 તિખું, ભજીયાં, ચટણી, પતરેલ, વગેરે બજારમાંથી વેચાતું
 લાવી ખાવાની તમોને મના નથી. જ્યારે જોયું, કે હવે તો
 બાળકને છોડવવાનો વખત આવ્યો, અને તમારી ગર્જ
 રહેશે નહીં, ત્યારે જેએક મહિના અગાઉથી બાઈ સાથે ખુબ
 પલોટાઈ જવું, અને બચ્ચાં ઉપર જાણે તમારો જીવ પ્રાણ
 હોય તેમ ચાળા કરવા. એટલી ટુંક મુદતમાં બાઈ પાસેથી
 જેટલું બને એટલું ઓઢાવવું અને જતી વેળાએ બાઈને
 ટાટી કરી બેચાર આંસુઓ પાડવાં ! મહિને બે મહિને મળવા
 આવવું, અને કાંઈ કાંઈ બક્ષેશ બાઈ પાસેથી લેતાં જવું.

પરચુટણુ શિખામણી.

ઘોસીને—કપડાં ઉપર અસ્તરી કરતાં બળી જાય તો ડાઘ વાળા લાગે ઉપર ચાકનું પાણી કરીને લગાડવું. તમારે ત્યાં મેલાં કપડાં આવે, તેમાંથી બદીયાન વગેરે કાઢાડીને સુખેથી પેહેડવાં, અને આદરનું ધોત્યું ખાંધવું. વાગો હમિશાં પોણા બે મહિને લાવવો, અને જેવો વાગો લાવ્યા કે તુર્ત પૈસાની ઉધરાણી કરવી. ખર્ચી ખુટી હોય તો થોડાંક કપડાં મારવાડીને ધર મુકયામાં કરી હરકત નથી.

ઘણું ખસીયાણું ક્યારે લાગે?—રસ્તામાં જતા હોઈએ ત્યારે દુરથી કોઈ ઝાળખાણુવાળું આવતું જણાય અને સલામ કરવા છેક હાથ કપાળ સુધી લઈ જઈએ, અને પછી માલમ પડે કે એ તો કોઈ ઝાળખાણુવાળો નથી, ત્યારે જાણે નાક ધવડવા સારું હાથ ઉંચક્યો હોય એવું ડોળ ધાવ્યે. આ વખતે જેવું ખસીઆણું લાગે છે તેવું ખાંચું થોડીજ વખત લાગતું હશે!

કેળવાધને કંઈ !

માસ્ટર—નિશાળ્યો પેહેલો. ઉભો થા. “ધ્રુવ” ક્યાં છે ?

નિશાળ્યો ૧—સાહેબ, જ્યાં ખુદાએ બનાવ્યું હોય ત્યાં.

માસ્ટર—ઠીક છે, એક બાજુએ ઉભો રહે. નિશાળ્યો
ખીન્ને—છાકરા, “પિરામીડ” એટલે શું ?

નિશાળ્યો ૨—“પિરામીડ” એટલે પારસીઓની પાઘડી
ઘણી મોટી બાંધી હોય તે.

માસ્ટર—અં ! કમબખ્ત, એક બાજુએ ઉભો રહે. પછી
તારી વળે ! નિશાળ્યો ત્રીજો—સારાં માણસોએ શાથી ખુશી
થવું બેઠાએ ?

નિશાળ્યો ૩—શિખવાનું મુકી ઈશ્વરે જમ સારી પેરે
રમવાનું અને ખાવાનું મળે તેથી.

સુધડતાની સમજ.

મુસાફર—(ધર્મશાળાના રખેવાલને) ભાઈ, આ “ટુવાલ”
કેટલો મેલો છે, એનેથી માહોડું તે કેમ કરી નુછાય ?

ધર્મશાળાવાળો—મેલો ! વળી મેલો શાવડે થયો ?
સવાર પછીનાં લગભગ પોણાસો જણાં એનેથી માહોડું ને
પગ નુછી ગયા ને તે લોકને મેલો નહીં લાગ્યો, ને વુનેજ
મેલો લાગી ગયો કે !

હુ શી યા ર !

એક ગામડયાને મુંબઈના એક પારસીએ ચાકરી રાખ્યો. એક વેળા શેઠે તેને બે દાહોડયાં આપી બજારમાં મોકળ્યો અને કહ્યું કે “ જા, પત્રાંવાળાની દુકાન ઉપર જા અને એ ઇંચ સમયોરસ પત્રાંનો કકડો માગી લાવ, પણ વહેલો આવજો ઘણી ઉતાવળ છે. ”

ગામડયો નિર્યે ગયો અને થોડીવારમાં પાછો આવી શેઠને પુછવા લાગ્યો—“ સાહેબ, બે ઇંચ સમયોરસતો ખરું, પણ લાંબું કેટલું ? ”

શેઠે મુછમાં હસી/ચાકરને ફરમાવ્યું “ બાપુ, બે દાહોડયાં દેખલ ઉપર પાછાં મુક ને તારે કામે જા. ”

ઓ બાપરે આ મચ્છર કે ?

મીસીસ માઈની નામની એક જવાન અબળા પોતાના ઘણી સાથે પેહેલવેહેલી વેલાતથી હિંદુસ્તાન આવવા નિકળી ત્યારે તેણીની બુઢી પડોસણ મીસીસ જોન્સ તેણીને મળવા આવી. “ મારી વાહાણી મીસીસ માઈની, તમે ઇંડીયા જમ્મો છ કે ? હું પણ ત્યાં ઘણાં વર્ષો રહી આવેલી છું. અરે ખુદા ! ત્યાં મચ્છર કરીને એક જાતનાં જાતવર આવેછ તેથી નો તોબાહ ! તેઓનાં માયાં આગળથી એક લાંબું કાંઈ લટકતું હોયછ તે વડે તેઓ તમારું લોહી ચુશી લે છે ! બિમારી

મીસીસ માઈની એથી બહુ ગભરાઈ અને સઘળી વાત વાદ રાખી. સફર ખલાસ થઈ અને વાહાણ મદરાસનાં બારામ; આવી પુગ્યું. સઘળાંએ ખુશી થવા લાગ્યાં, પણ મીસીસ માઈનીનાં હોઠ ફિક્કા પડી ગયા. કિનારે એક મોઢો હાથી ઉભેલો તેણીનાં જોવામાં આવ્યો, તેનાં માથાં આગળ કે. ટી. સુંદ લટકતી જોઈ તે ખુબ પાડી ઉઠી—“એ બાપરે ! આ મચ્છર ઉભું છે કે કોઈ જુઓરે !”

જેવી કરણી તેવાં ફળ.

એક કંજુસની છોકરી સાથે એક જવાન પુરવે પરણવાનું માયું કીધું. કંજુસ પુછવા લાગ્યો—“પણ તમારી પાસે દોલત કેટલી છે?”

“હાલ તુર્ત રોકડ તો કાંઈ નથી, પણ પછવાડેથી મને બહુ મોટી દોલતની આશા છે.”

લગ્ન થવા પછી કંજુસે મોટી દોલતની આશા વિષે પુછ્યું, ત્યારે જમાઈએ જવાબ દીધો કે—“મારા સાહેબ, તમે ધોરમાં જાઓ ત્યારે દોલત આવે કે અત્યારથી જ !”

સગનનો ગાંઠીયો !

જમસુ ઘેસા એક દહાડે પોતાના સગાંને ત્યાં લગ્નમાં ગયો. સઘળાએ જમવા બેઠા, ત્યારે કોઈએ તેને બેઠું કાઢ્યો—
 “ જમસુ, ઉઠ, ઉઠ, કાંઈ સલામતી લે, સારું લાગશે !”
 આ ઉપરથી જમસુએ દારનું ગ્લાસ ભર્યું, અને પરણતા છોકરા તરફ ફરીને બોલ્યો—“ ભાઈ દાદી, લે આએ તારી સલામતી. ખુદા કરેને દર સાલ તારી શાદી એજ પ્રમાણે થાય !”

ચો ખખા ફર્યા .

પેસતનજી પચકરે અને તેની બાપડી મહેરી વચ્ચે દર રોજ રાતનાં મારામારી થાય, કેમકે પેસતનજી રખડી રઝડીને રાતનાં ઘણાં માઉથી આવે. તે દરરોજ નવાં નવાં બાહાનાં લાવે. “ આને તો ફલાણાએ મારી પાપડી સાંતી,” “ આને બગી નહીં મળી ” અથવા “ રસ્તો ચુકી ગયો,” “ વખત જણાયો નહીં ” ઇત્યાદિ. એક દહાડે પેસતનજી કબુલાત આપી ગયો હતો કે હું રાતનાં દસ વાગતામાં આવીશ. રાત્રે મહેરીએ ઘણી વાર જોઈ પણ પેસતનજી આવ્યો નહીં, તેથી કેટલે વાગે આવે છે તે જોવાને જગ્યા કીધી એણીમર પેસતનજીએ જોયું કે બે વાગી ગયા માટે હવે શું તાલ કરવી ? તેણે વિચાર કર્યો કે મહેરી તો ઉધાઈ

ગપ હશે. હું યુપયુપ જઈ હળવેથી કપડાં કાઢાડીને બુચીને હિંચ તાણવા બેસી જઈ. આ પ્રમાણે ઠેડાવ કરીને ધર ગયો, અને ધીમેથી બારણું ઉંઘાડી અંદર દાખલ થઈ કપડાં કાઢાડયાં અને કસારીની પેઠે ચાલી પાળણાને હિંચકા નાખવા બેઠો. આ સમયે મહેરી આંખ મીચીને જોયા કરતી હતી. આખરે તેણી બોલી—“ કેમ તમે આવા દશ વાગે આવા કે ?” પેસતનજી બોલ્યા—“ નહીંરે, મારા સમ, હું તો કોણ જાણી ક્યારનો આવ્યોછ, ને ઉંઘાઈ ગયો તો, પણ બુચી રડી તેથી ઉઠીને હિંચ તાણવા બેઠો. ” મહેરી બોલી—“ જાઓ, જાઓ, જુહું બોલવાનું માંડી વાળો. બુચી તો સાંઝની મમાઈને ધર ગપછ તે આવીજ નથી !”

પેસતનજી ખસીઆણા પડી માહોડાં ઉપર સાડી ઢાંકીને સુઈ ગયા !

આએ જમાનાના કેટલાક ભાષાણ કર્તા.

“ એ સાહેબ તમે શું વાત લાવ્યાછ ? શું અગાઉના વખતમાં એક નામાંકિત ગધેડો માણસની પેઠે વાત કરતો હતો ? છટ ! છટ ! એ વાત કાંઈ માનવાજ્ઞેગ નથી. ”

“ પણ કાંય માનવાજ્ઞેગ નથી ? હમણાનાં વખતમાં હજારે માણસો ગધેડાની પેઠે ભાષાણે ચલાવેછ તે કેમ ત્યારે ?”

અરધા કદનો ફાટોગ્રાફ

જમસુ કંજુસ એક દહાડે એક “ફાટોગ્રાફર” ની દુકાન ઉપર ગયો. અને ઘણીક રકબક કરવા બાદ સખી પાડનાર સાથે ઠડાવ્યું કે “માહરા અર્ધા કદની સખી પાડી આપવી,” અને તેનું દામ ઠડાવેલા દામ કરતાં અર્ધું આપવું. સખી પાડનાર લગાર ઠોળીઓ હતો તેણે કબુલ કર્યું અને આંગ ઉપર પૈસા લીધા. બીજે દિને તેણે કમરથી પગ સુધીની સખી પાડી જમસુને ઘર મોકલાવી. જમસુ દોડતો અને ફફડતો સખી પાડનારને ત્યાં આવી પુછવા લાગ્યો કે “એ આ શું કરી મોકલ્યું?” સખી પાડનારે જવાબ દીધો— “અર્ધા કદની સખીની બોલી છે. માહરે ગમે તો નિચ્ચેનાં અર્ધા ભાગની આપું અને માહરે ગમે તો ઉપરનાં અર્ધા ભાગની આપું.”

“બાઇ તેં ચાકરી કાંય છોડી?”

એક શેઠાણી પોતાના નવા ચાકરને ઉપલો સવાલ પુછવા લાગી. ચાકરે જવાબ દીધો—“બાઇ, શું કરું? હું એટલો શેવામણો છું કે માહરા જીનાં ઘરમાં જે કોઈ મળવા આવે તે મને શેઠ સમજીને વાંકા વળીને સલામ કરે તેથી હું કંટાળી ગયો.”

ધાણુ વાળ્યો !

વેલાતમાં એક બંદિખાનું છે, જ્યાં રખડતી નદારી સ્ત્રી-
ઓને પકડીને રાખવામાં આવે છે, અને ત્યાં તેઓને તરેહ-
વાર ધંધા શિખાડે છે, એક વેળા એક ડાહી “લેડી” આ
જેલ જેવાને ગઈ, જેલનાં રખેવાણે તે બાઈને દરેક ઓરડા-
માં ફેરવી. એક ઓરડા આગળ આવતાં જાય છે, તો એક
સ્ત્રી અને છોકરી કાંઈ કામ કરતાં હતાં તેઓને જોઈને બાઈ
બોલી—“ભાઈ જેલર, આ બે કેદીઓ કેવાં વિકાળ અને
નજીસ દેખાય છે, મહુને લાગે છે કે એઓને હયાં રાખવા
કરતાં કઠણ મજૂરી સાથની જેલમાં રાખવાં જોઈએ.”
જેલર મુછમાં હસીને બોલ્યો—“બાઈ, એ લોકો કેદી નથી.
એ તો માહારી બાયડી અને છોકરી છે !”

બા રો મે હે તાણ.

એક મેહેતાણ બારો હતો તે કાણુની તરફ જુએ છે તે
સાફ જણાવું ન હવું. એક દહાડે મેહેતાણ બોલ્યા—
“જે છોકરા તરફ હું જોઉં છું તે મારી સામે આવીને ઉભા
રહે.” તાબડોતબ ૨૭ છોકરાઓ આવીને સામાં ઉભા રહ્યા.
મેહેતાણએ શર્મથી પોતાની આંખો બંધ કરી તાપ્પી.

એ પ્રીલ ફુલ .

ધણીયાંણી—હું તા. ૨૧ મી એપ્રિલ જન્મી હતી.

બ્રથાર—તહીં વાહાતી, હું ધારું છું કે તું પહેલી એપ્રિલ જન્મલી હોવી જોઈએ.

ધણીયાંણી—હા હોયતી, તમારા જેવા સાથે પરણી હું “ફુલ” બની એટલે બાહારનાં લોકો એમ ધારે તેમાં ન વાધ નથી !

કર ને જો .

લાઈ ફાલમાઉથ જ્યારે જવાન હતો, ત્યારે ધણો મથકેરો અને વૃક્ષાની હતો. એક દહાડે રસ્તામાં ફરતાં જોય છે તો એક દરજી પોતાની દુકાનમાં બેસીને સીવે છે. દુકાનનું બારણું બંધ છે, પણ બારણાનો એક મોટો કાચ ભાંગેલો હોવાથી હવા અટકાવવાને સારું એક મોટું કાગળ વળગાવ્યું છે. દરજીને જાણી જોઈને છેડવાને સારું લાઈ ફાલમાઉથે પોતાનું માથું પેલાં કાગળમાં માર્યું, અને કાગળ ફાડીને ડોકું દરજીની દુકાનમાં ધાત્રી પુછ્યું—“ભાઈ, કેટલા વાગ્યા?” દરજી આ રમુજ સમજી ગયો અને લાઈનાં માથા ઉપર ધપ દધને ધપ્પો લગાવ્યો અને બોલ્યો—“સાહેબ, અબ ધડીજ એક વાગેલો સંભળાયો !”

અક્કડનો સમુદ્ર !

ભાણેા ધોડાવાળો નવોસવોજ ભાદેથી આવેલો તેને મં ચાકરી રાખ્યો. એક દહાડે મં ચિઠ્ઠી લખી ભાણુને આપી કે “ તારદેવ જીને આદમજી મુગાથેઠને પોહોંચાડી આવ. ”

“ વાફંજી ” કરી ભાણુભાઈ લટકો કરી ચાલ્યા. પણ ચારેક પગલાં જઈ પાછા આવ્યા, “ છેઠ કાંહાં જવાનું ? હું તો નામ જીતી ગયલો. ”

“ તારદેવ. ”

“ હં તારદેવ—તારદેવ—” કરતો ભાણેા ખુશી થઈ પાછો આવ્યો, પણ રસ્તે પડતાં વળી જીતી ગયો, તેથી પાછો આવી કહે, “ બાપજી, નામ હાંભરતું નથી. જરા બરાબર ફરી કહોને. ”

“ તારદેવ—જો આ તાર, માહાર આવે છે તે—ને આ દેવની પુંના કરે, તે દેવ—એટલું યાદ રાખજો. ”

“ હા, હવે નહીં જીતું ” એમ કરી ગોખતો ગોખતો આવ્યો. પણ રસ્તે યાદ આવ્યું કે ઠેકાણું તો બરાબર યાદ રહ્યું પણ થેઠનું નામ શું તે તો જીતી જવાયું, માટે પાછો આવ્યો અને વિહું માંહ કરી પુછવા લાગ્યો—“ હેઠ, તારદેવ તો જવાહ, પણ ચિઠ્ઠી કોણને આપી આઈ ? ”

મં જોયું કે નવનું દોહોડ કરી નાખશે, તેથી કહ્યું કે— “ આદમજી મુગાથેઠ—જો ભાણુ, આદમ આ માણસને કહ્યે છેયે તે, ને મુગા એટલે છાના રહેવું—ને થેઠ એટલે થેઠ. જો હવે જીતો રખો. ”

બાણી બોલ્યો—“ અંહ—નારે—હવે હું બુલે—હવે તો
ધાનમાં ઉતર્યો.”

એમ કરી ગયો તે છેક પાંચ કલાકે પાછો આવ્યો, અને
ચિઠી પાછી ટેબલ ઉપર મુકી બોલ્યો, “ આ લાય !
લાય ! નફાનો ફેરો પયેરો ને કોષ નહીં જયેરો.”

“ કેમ બાણી તું ક્યાં ગયો તો ?”

“ છેહ, તમે કહીહું તેમ માહાર દેવતા આગર માણુહજી
છાનાભાઈ કાંઈ રહે એમ પુછતો પુછતો ગયો. હુમારે દહ-
એક કોહ ફર્યો, પણ કોષને ઠેકાણુંની અખર ન મળે ને
માણુહજી છાનાભાઈની ન મળે હેહ, માહાર દેવતાને હાઠે
લખને માણુહજી બાહાર ગામતો ન પધાર્યો હાય ?”

મેં ઠંડી હાય નાખીને લાણીને કહ્યું—“ શાખાશ ! જ
બાપુ તમેલામાં જઈ ઘોડાનું છાણુ સાફ કર નહીં તો તેખી
કોઈ ઉંચકી જશે.”

અજમાવી જોવાજોગ અખતરો.

તમારી માનીતી પાળેલી મરઘી હોય તેને અખલતાં પાણીમાં
સહવાર સાંજ બેસાડજો એટલે વખતે બાફેલાં ઇંડાં મુકશે !

માહોડું ઉંઘાડવામાં ફેર.

સરકારે રાવ બાહાદુર ઢમઢોલદાસ પોતીયાંદાસને “લેજીસ-
લેટીવ કાઉનસીલ” નાં મેમબર કર્યાં. બે વર્ષ અલાસ થવા
પછી સરકારે તેવણની અખરદારી જોઈ તેવણને રૂપસદ
આપી ! એક દહાડે ચમળદાસ હેલછખીલાદાસ થેને મળ્યા

અને કહ્યું “ પણ ભાઈ, તમારે બે વર્ષ કોંસણમાં કાઢાડ્યાં પણ એકવારની મોંઘ ઉંઘાડ્યું નહીં, ત્યારે સરકાર તે શું કરે ?”

ઠમઠોલદામે જવાબ દીધો, “ એ શું બકેછ ? દર બેઠકે બગાસાં (અવાચી) ખાવા ચચારવાર મોંઘ ઉંઘાડતો ને વળી શું ?”

દાહુ અને સોહોહુની કાહાણી.

ભરૂચ “ એકઝીખીશન ” માંથી પાછું ફરતાં દાહુ અને સોહોહુ બંધે ચોટ્ટે ખુશાલ સાહેબો દોરાબશાહ ડાક્ટરને ઘર સુરતમાં ઉતર્યા. રાતનાં જરા છાંટોપાણી વધારે થયેલો હતો, તેથી બંધે જણને સુતી વેળાએ ગરમી પડવા માંડી. આખરે દાહુ બોલ્યો, “ બચ્ચા સોહોહુ, ગરમીએ તો બકાઈ ચાલ્યા, જરા કાચની બારી ઉંઘાડ. ” સોહોહુએ ઉઠીને કાચમાં હથેલી મારી, તે કાચનાં પાંચ ટુકડા કરી નાખ્યા. તોપણ ગરમી તો જેવીને તેવીજ પડે, તેથી દાહુએ ઉઠી ખિજમ્બને કાચનાં બારણાંને લાત મારી તે ખીજ ત્રણ કાચ ભાગી ગયા. આ પછી તેઓ બંધે જણાં સુઈ ગયા. સવારનાં ડાક્ટર દોરાબશાહ ઓરડામાં આવતાં બંધે પરોણાએ કૃયાદ કરવા લાગ્યા, કે “ ડાક્ટર સાહેબ, તમારે ત્યાંતો ગરમી ભારી સાહેબ. રાતનાં કાચની બારીએ ઉંઘાડી નાખી તોપણ પવનનો એક છાંટો નહીં મળે.”

ડાક્ટર દોરાબશાહ—ભાઈ, તેતો કોણ જણે, પણ મારા ઘરને કાચની બારીએ છેજ નહીં.

હાલુ—અરે એમ શું બોલો છો સાહેબ? હમે હમારે હાથે કાચની બારીઓ ઉઘાડી, અને તેમાં મારે હાથે જરા એક કાચને તરેલ પણ પડી.

ડાક્ટર દોરાબશાહ—ભાઈ, તમારે રાતનાં ઉઘની કુમમાં માહારી કાચની કબાટનાં બારણાંને ખુરદો કરી નાખ્યો! તો ભાઈ, કબાટમાંથી તે કાંઈ પવન આવે!”

વેચાણ સટાણ.

બુલાખીદાસની પેહેલી બાયડી લક્ષ્મી મરણ પામી ત્યારે બીજી સ્ત્રી નામ ગાંડીને પરણી આવ્યો. કાંઈએ પુછ્યું કે “ભાઈ, આ શું કર્યું?” બુલાખીદાસે કડવું મોંઠ કરી કહ્યું—“ભાઈ, ગરબ (લક્ષ્મી) ગમાવીને ગાંડો બન્યો.”

બધી ફકર રાખવી જોઈએ.

ઝહાઈસદાઈએ “ન્યુઝપેપર”માં જાહેર ખબર છપાવી કે તેવણ સતીવારે રાત્રે આઠ વાગતે વાંચેજ કરનાર છે. મિજલસ ભરાવા પછી ઝહાઈસદાઈ બોલ્યા—“મિજલસનાં સાહેબો, સેવકની વાંચેજ ચુમલીશ જુદા જુદા ભાગોમાં વહેંચાઈ ગયલી છે.” આ પછી ઝહાઈસદાઈને પેહેલો ભાગ સમજવતાં અર્ધો કલાક થયો. તે પુરો થવા અગાઉ એક પુરૂષ ઝડપમાં ઉઠી મિજલસમાંથી બાહાર ચાલી ગયો, જે જોઈ દરવાજાપરનાં માપેદે પુછ્યું—“કેમ સાહેબ, અટલા જલદી જાઓશ?”

પેલાએ જવાબ દીધો—“ માએદ બાદશાહ, ૪૪ ભાગ પુરા થતાં સવાઈ પડશે, માટે ધર જમીને તકીયો અને બદલી સુવાનો લેંગો લઈ આવુંની!”

ગામડીઓ બોચ !

બોલો મકન માછી એક વાર ખંબાતથી મુંબઈ આવ્યો. રસ્તે ચાલતાં તેને એક રૂપ્યો પાચો. તુર્ત ઉંચકી લઈ શરાફની દુકાને વટાવા ગયો તો સરાઈ કહ્યું કે “આ રૂપ્યો તો ઘણો ધસાયલોછે માટે ફક્ત ૧૩ આના આવશે.” મકને બબડીને ૧૩ આના લીધા. ખીજે દહાડે રસ્તેથી ચાલતાં એક ખીજે રૂપ્યો રસ્તામાં પડેલો મકનને નજર આવ્યો, જે જોઈ તે બોલ્યો, “અંહ ! આ તાણે તને કોણ લીએ ? કાલે મારે ત્રણ આના દંડનાં ભરવા પએરા ! હું ગરીબ મણખ ત્રણ આના ક્યાંથી લાઉં ?”

આ પ્રમાણે શીલતુરી અપત્યાર કરી રૂપ્યો ત્યાંજ પડતો મળી મકન ચાલતો થયો ?

સ મ જ તો મ રે .

એકવાર મુંબઈ ગેઝેટ પત્રમાં જાહેર ખબર આવી કે એક ફરંગી કલાર્ડ જોઈએ છે. જે જરમન જાણતો હશે તેને પગાર સારો આપવામાં આવશે. આ જાહેર ખબર વાંચીને ખીજે દીને એક ફરંગી તે પત્રનાં મેનેજરની હબ્બરમાં આવી ભેટા.

મનેજર—શું જોઈએ છે ?

ફરંગી—સાહેબ, હું જાહેર ખખર વાંચી ચાકરીને મારે આવ્યો છું.

મનેજર—તુંને જરમન ભાષા આવડે છે ?

ફરંગી—તહીં સાહેબ—પણ જરમન કાનસરદીનાં વગાડી જાણું છું !

“તું મુઆને હીએ કોણુ” ઇત્યાદી.

પેમા ઘોડોવાળો એક દહાડે મોઢીખાને ગાડી હાંકી જતો હતો. તેવામાં એક ગલીમાં વળાણુ લેતાં સાંમથી બે અંધારૂંઓ આવી લાગ્યા, અને ગાડી તેઓની છેક અડાઅડ ધસી ગઈ. આથી મોએદ બાદશાહાને મિજાજ ગયો, તેથી નશાકરી બોલીમાં બોલ્યા, “અંહ! ગુલામનો ખાધો આંધરાની કાંતી હાંકીએ આવેશ, તો શું કચડી બચડી નાખવાનો જિતો કે ?”

પેમાએ જવાબ દીધો, “જો હું જાણુંચ કે તું આજુ કયા આવવાનો ? અગાજીથી જાણુતે તો ટપાલમાં કાગળ લખીને તુંને બાજુએથી ચાલવા જણાવતે !”

થોડીક બહુ લાગુ પડતી કહેવતો.

અ.

અંજ તેનું પુન્ય ને રાંધનારીને ધુમાડો.

અક્કલ વેચીને ચણા ખાધા.

અખાંતર ડાહ્યાએ ડાહાપણુ કર્યું ને ઇંધની કુંડીમાંથી ભર્યું.

આજ કાલના જોગી ને ચુટણુ સમી જતા.

આખી રાત રોષ ત્યારે એક ડોશી મોષ.

આખો દાહાડો નાગો ફરે ને નાહાતી વખત પરદા કરે.

આવ કેહ સો આલીઆ, બેઠા કહેસો પીર, જીસ ધર
આદરભાવ નહીં, ઉસકા કાટો સીર.

આંખ્યો કુટે ત્યાં પાપણુને ક્યાં રડયે.

આંધળા આગળ રોષને પોતાનીજ આંખ્યો ખોલી.

આરતી પારતી મંગળ ગાઉં, દેવને ચહડાઉં ત્યારે હું શું ખાઉં ?

આંધળો કહે ભાષ ચોર આવ્યા, તો નાગો કહે મને લુટી લેશ.

આંધાને આંધો કહે, કડવું લાગે વેણુ; ધીરે ધીરે પુછ્યે,
શાથી ખોયાં નેણુ ?

ઉ.

ઉંચો જોયો બળદીઓ, નીચું જોતી નાર, એકલપેટો વાણીયો
એ ત્રણને ગરદન માર.

ઉંધ ન જીવે તુટી ખાટ, ઇશક ન જીવે જાત કળત, ખુખ
ન જીએ એકો ભાત, ખ્યાસ ન જીવે ધાબાધાટ.

ઉઠરે વહુ વીસામો ખા, હું કાંવું તું દળવા જા.

ઉધારતો કેહ આ, તો કેહ ખુણે બેસી રો, નગદ તો કેહ
જી, તો કેહ આ ખીચડીને ધી.

એ.

એશક, મશક, ફશક, ફાંસી, ખુન, એર, મધપાન, એતે
છુપાય છુપે નહીં પ્રગટ હોય નિધાન.

એક નુર આદમી, દમ નુર કપડાં, હજાર નુર ધરેણા, ને
લાખ નુર નખરાં.

એસકી જીવડા બાગમે, ને તુટાં ખાસડાં કાખમે.
એકડા વગર સૌ મીંડા નકામાં.
એક પુણી પડી તો બાર ગામ અંપાઈ મુવાં.

ક.

કરમ કઠણુ ને કાયા સુંવાળી.
કાકા મુઆ ને કુછ રંડાયાં.
કોરા વાગા કરકડે ને ધરની રાંડ બુખે મરે.
કોઈ સુંધે, કોઈ ખાય, કોઈ પીએ હુકો, તમાકુનું વ્યસન
કરી ઠેર ઠેર યુંકો.
કુતરાંની બાઈઅંધીમાં બે પાસેથી દુખ, ખીજયે કરડે પગ
ને રીઝયે ચાટે મુખ.

ખ.

ખરચી ખુટી ને ચારી તુટી.
ખાવાનું ને ખાવાનું જાય ને વળી :વેહવાઈ રીસાય.
ખોળામાં ખાનું પણ ભુખ વના ભાવે નહીં, ગળાંમાં ગાનું
પણ ઉલટ વના આવે નહીં.
ખંખારી હાંતણુ કરે; ને મન રૂપનું ખાય. કુધિ વાળું ને
કરે, તે ઘર વૈદ ન જાય.

ગ.

ગંદાને કહે સાશી ને ઉતાને કહે ટાહાડા, ખારાને કહે મીકું,
એવા લોક આડા.
ગધિડાની પાસે ગાય બાંધે તો ત્રીજે દાહાડે ભુંકવા શીખે.

ગધેડાને લીદે કાંઈ પાપડ થાય ?

ગાઈ ગાઈને મુવા ને વરનું નામ કાંઈ નહીં.

ગાજ્યા મેઘ વરસે નહીં ને ભસ્મા કુતરા કરડે નહીં.

ગોળ વના મોળો કંસાર, બાયડી વના મુહુનો સંસાર.

ચ.

ચાર ભેસે ચોટલા તો બારના ભાગે રોટલા.

ચાંચડ, માકર, જુ ને જતી, તેને માર્યાનું પાપ અતી.

ચાકર ચોરે બરકત, ને શેઠ ચોરે હરકત.

છ.

છાણુનો કીડો ધીમાં મરે.

છાંયાં એટલાં છાપડાં ને નળયાં એટલાં ધર.

જ.

જર, જોઈ ને જમીન, કોષના થયાં નથી ને થશે પણ નહીં.

જવાન સાસુ મરે નહીં ને વહુનો દહાડો વળે નહીં.

જર ખરચીને જુલાં ખાધાં.

જર ચાહેસો કર, ખીન જર બકવા મત કર.

જવું જગન્નાથજી ને યાકયા થાણેથી.

જનમાં કોઈ ઝાળખે નહીં ને હું તો વરનો કાકો.

જાણુ આગળ થૈએ અજાણુ ને તત્વ લએ તાણી, તે રાય
આગ મીસાલ તો આપણે થઈએ પાણી.

જાયા ત્યારે નાહ્યાતા ને જમથું ત્યારે નાહીથું; નાહાવું
 ધાવું પડવું મુકી, હાથપગ ધોઈને ખાઈથું.
 છનકે ગાંવમેં રીજીયે, ધનકુ હાજી હાજી કીજીયે, ખીલ્લી
 જાટ લે ગઈ, તો કે હાજી હાજી કીજીએ.
 જીલ્લાં ખાઈ તો સમ્ય, લેકીન થી મખખલકી.
 જોને પેટે કન્યા તેને પરમેશ્વરે દંડ્યા.
 જોગીને વાહાલાં ગુમડાં ને ભોગીને વાહાલો ભોગ; ડાકટરને
 વાહાલાં ગુમડાં, ને વૈદને વાહાલો રોગ.

ત.

તણુ બોલાવ્યા તેર આવ્યા, જીએ હયાંતી રીત, બાહેરવાળા
 ખાઈ ગયા ને ઘરનાં ગાએ ગીત.
 તાલેવંતના સો સાળા, પણ ગરીબનો બંધેવી કોઈ નહીં.
 તીન બોલાયા તેરા આયા, હુઈ અયેસી બાની, સેવક તમારો
 એમ કહે, કે દો દાળમે પાણી.
 તરવારો કસ્તી ન કરે, ને કરે તો શેહેતાન નડે.

દ.

દફગરની દુકાનમાં ખીલાડી મુઈ, તો કે ગંધ મળતી ગંધ.
 દમ જાય ને ઢોળ વાગે ને લોક જાણે છે વિવાહ, બંધ
 બારણે છાસ પીને આટલે કર્યા દિવા.

ન.

નક્ટ સસરો ને નિર્લજ વહુ, આવરે સસરા કાહાણી કહું.
 નાગાનાં ગામમાં ધોબી વસ્યા, તો કેહે “આવી ફસ્યારે ભાઈ
 આવી ફસ્યા.”

પ.

પટેલને ધર વિવાહ ને દેડીને ધર ઢોલ વાગે.
 પતિવર્ત્તા જુએ મરે, ને વીછણુ ખાય લાકુ; ગાકું ઘેલા
 ઘોડે ચઢે, ને મરદ ખેંચે ગાકું.
 પાડાનાં પેટમાં દુઃખે ને પખાલીને ડાહ્યામ.
 પાંગડો પાણી શીપવા નિકલ્યો ને પંદર જણાં પગ ઝાલે.
 પુત્રના લક્ષણ પાળણામાંથી ને વહુના લક્ષણ ખારણામાંથી.
 પેહેલું સુખ તે જાતે નરા, ખીજું સુખ ધર દીકરા, ત્રીજું
 સુખ ગુણવંતી નાર, ચોથું સુખ કોડીમાં દાર.
 વેહેલું દુઃખ જે ખારણે તાર, ખીજું દુઃખ પડોસી ચાર,
 ત્રીજું દુઃખ જે પુઠે ચાંદું, ચોથું દુઃખ જે બૈર માંદું.
 પેટમાં પુમકું પાણી નહીં, ને ધરા નામ દરીઆખાં.
 પેમલી જણે ને પેમલો સુવાવડ ખાય.
 પોતાનું નાક કાપીને સામાને અપસુકન કર્યા.

૬.

કુષ્ઠને મુછો આવી તો કાકો કાં ન કેહેવાય.

ખ.

ખાર વ ખાવો ખોલ્યો કે “તેરા નખોદ જામ્યો.”
 બુઢો પરણે બાળકી, અભણુ બેસે રાજ; બોજ ઉપાડે બળદીયા
 સૌ પરને કાજ.

મ.

મરણે મા ને જીવણે માસી, માની પેહેલાં થણે માસીની છમાસી.
 મણમાં આઠ પાંચશેરીની ભુલ.

માય મરે સંખીયા, મખમલની તળાઇ ને સુતળીના બખીયા.
 મારી પડોસણુ આવલ છડે, ને મારે હાથ ફરેળા પડે.
 મોટે ઘર મોટી વાત, ને અર્ધા રોટલીપર આખી રાત.
 માંકડ મુછો ને માજરો, જેને હૈયે નવ હોય વાળ; તેના
 સુકત જોઇને આવ્યે, તે! નિશ્રે ખુટે કાળ.

૨.

રાત અંધારી ને મગ કાળા, ન ઝોળખાય સસરા કે ન
 ઝોળખાય સાળા.

રાણી જયો કડછી હલાવે, ને લોંડી જયો હુકમ ચલાવે.

૩.

લાલભાઇની લાકડી, ને જીવાભાઇનો જીતો, બાજીરાવની
 બિહિકથી બેસ કેહેતાં સુતો.

૪.

સોનું, રૂપું વાળ્યું વળે, ને ઘાડું વળે તાપે, સમાણુમ
 સમજાવ્યું વળે, ને કમાણુસ તો લાતે.

